

ՄԱՐՏԻՅԱԻ ԽՄՐՏԷԴ

ՔԼԵԳԻՅԱ ՏՕԼՆՇՄ

Эй Табиат!

Рӯзи дафнам

Боз як он зиндаам кун,

То бидонам, дӯстонам дар чӣ ҳоланд,

То бигӯям, дар азои ман наноланд.

Як назар то бинам аз аъдои ман

Кист дар худ шодмон аз мурдани аъзои ман.

Бингарам, аз душманонам

Кист ҳозир дар сари тобуту мегиряд зи шодӣ —

Заҳрханде баҳри ӯ тақдим созам,

В-аз сари тобути худ дураш биронам...

Бори дигар бингарам бар чашми ерам,

Пас равам осуда бар кунҷи мазорам.

ПАМЯТИ УСТОДА ЛОИКА

ЭЛЕГИЯ СОЛНЦУ

издание второе, исправленное и дополненное

на таджикском и русском языках

Составление и подготовка текста
Сафара Абдулло

МОСКВА • 2001

СЎҒНОМАИ УСТОД ЛОИҚ

МАРСИЯИ ХУРШЕД

нашри дувум тасҳеҳ ва такмилшуда

ба забонҳои тоҷики ва руси

Таҳия, танзим ва виростории
Ориёнфар (Сафар Абдулло)

МАСКАВ • 2001

UDC 821.222.8-3(111)

Умури фаннӣ: *Баҳриддин Алавӣ,*
Ромии Шералӣ

Виросторон: *Сафар Абдулло (матни тоҷики),*
Елена Чудинова (матни руси)

«МАРСИЯИ ХУРШЕД» (маҷмӯа, таҳияи Сафар Абдулло) — М., 2001 — 352 С.

Маҷмӯае, ки дар даст доред, на мадеҳа аст, на ситоиш, на санохонӣ аст, на марсияхонӣ, балки «маҷмӯаест» ҳовии пораҳое аз ашъору афкори устод Лоиқ ва ақоиди ҳамзамонони ӯ... гоҳ ситоишангез аст, гоҳ танҳо қазоватест хусусӣ, ҳаройина андешаҳое аз атрофиен, дӯстон ва гоҳ қасоне, ки фақат аз роҳи шеъраш ӯро шинохтаанд..

Замон бузургтарин довари ин андешаҳо хоҳад буд..

Вазифаи хеш медонем, ки аз дӯст ва бародари азиз **Давлати Худоназар**, ки бо талошҳои беғаразонаи худ аз **Сандуқи**

Сорос барои чопи дувуми ин маҷмӯа маблағеро дарёфт намуд, сипосгузори кунем.

- © Лоиқ Шералӣ, шеърҳо, 2001
- © Муалифони мақолаҳо, матн, 2001
- © Муалифони тарҷумаҳо, тарҷумаҳо шеърҳо, 2001
- © Сафар Абдулло, таҳия, 2001
- © Андрей Грибков, сафҳабандӣ ва ороиш, 2001

UDC 821.222 8-3(111)

Компьютерный набор *Бахриддин Алави,*
Ромии Шерали

Редакторы: *Сафар Абдулло* (такжикский текст),
Елена Чудинова (русский текст)

«ЭЛЕГИЯ СОЛНЦУ» (сборник, составление Сафара
Абдулло). — М, 2001. — 352 С.

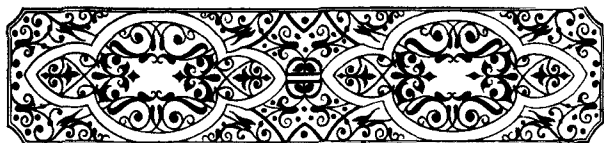
«Устод» по-такжикски — «мастер».

Этот сборник посвящен памяти Устода
Лоика Шерали, безвременно ушедшего ле-
том 2000 года. Статьи с воспоминаниями
и анализом поэзии Устода Лоика череду-
ются с его стихами — в оригинале и в пе-
реводах авторов статей.

На такжикском (стр. 9—309) и русском
(стр. 310—343) языках.

Выражаем большую благодарность **Давлату**
Назаровичу Худоназарову и **Фонду Сороса**
за содействие в издании этой книги

- © Лоик Шерали, стихи, 2001
- © Авторы статей, текст, 2001
- © Авторы переводов, переводы
стихотворений, 2001
- © Сафар Абдулло, составление, 2001
- © Андрей Грибков, верстка и оформ-
ление, 2001

ПЕШГУФТОР

Мачмӯае, ки дар даст доред, на мадеҳа аст, на ситоиш, на санохонӣ аст, на марсияхонӣ, балки «мачмӯаест» ҳовии пораҳое аз ашъору афкори устод Лоиқ ва ақоиди ҳамзамонони ӯ гоҳ ситоишангез аст, гоҳ танҳо қазоватест хусусӣ, ҳароиина андешаҳоест аз атрофиен, дӯстон ва гоҳо касоне, ки фақат аз роҳи шеъраш ӯро шинохтаанд

Замон бузургтарин довари ин андешаҳо хоҳад буд

Ин китобест, ки то ҳаде зиндагии устод ва шеърҳо ва «пораҳои дили шикастаи» ӯро ба мо менамояд. Ё лоақал заррае аз ҳамаи он чизҳоеро, ки мо аз зиндагии ӯ ва шеърҳои ӯ мешинохтаем ва дарк мекардаем, бозгӯ мекунад. Сӯгномаи устод Лоиқ едгорест аз замони мо барои ояндагон, барои он касоне, ки баъдҳо ӯро ба қазоват хоҳанд гирифт. Бошад ки ин мачмӯа ҳадафи хешро ба анҷом расонад.

Вақте хабари марги нобаҳангоми устод Лоиқ ба ман расид, чаҳон барои ман ранги мотам гирифт, ба дилам андӯхе соя густурд ва ниез ба гуфтан, ниез ба сурудан, ниез ба гиристан дар вучуди ман чӯшид. Ман бо асо-тиде, бо дӯстоне, бо адибоне аз тариқи телефун, ба Душанбе, Хучанд, Техрон, Маскав, Машҳад, Амрико, Итолие, Бишкек «дарди дил» кардам. Ҳар касе ин хабари дилхарошро шунида буд ва е мешунуд, саҳт андӯхгин буд ва ин ҳодисаи ғайримунтазира қалбҳои хунчакони ҳар яки моро бо ҳам мепайваст.

Ҳар яке аз мо хуб медонист, ки устод Лоиқ ба ҷовидон пайваст ва дар биҳишти ҳамешагии шеърӯ адаби

форсӣ маскан ефта буд Ин тасаллои дили мо буд Баъд аз он рӯзҳои сангини шунидани хабари марғу чанозаи устод ва бидруд бо ӯ, ки мо телефонӣ табодули назар мекардем, ором-ором номаҳое аз тариқи пуст, аз тариқи намобар (факс) аз ин сӯю он сӯи ҷаҳон расид ва ҳама сӯгномаҳое буданд, ки шомили ин «маҷмӯа» шуданд Дар бисер маврид, вақте онҳоро хондам, дидам, ки он чӣ ки ман мехостам бигӯям ва бисароям, гуфтаанд ва сурудаанд Шояд он ҳама ҳарфҳое, ки дӯстон ва дӯстдорони устод Лоиқ, нависандагон, шоирон ва адибон ва афроди оддӣ гуфтаанду навиштаанду сурудаанд, ман наметавонистам бигӯям Ин навиштаҳо ба наҳве таҷлил намудан аз шахси устод Лоиқ ва мақоми ӯ дар шеърӯ адаби кишвари азизи мо Тоҷикистон ва дар маҷмӯъ шеърӯ адаби забони форсӣ аст

Фикр кардам, агар ман ин навиштаҳоро гирдоварӣ намоям ва дар шакли китобе интишор ебад, ҳам як гоми хайре бардоштаем ва ҳам дайне адо кардаем Ман ки мехостам китобе ба муносибати шастумин солгарди зодрӯзи ӯ бинависам Қазои яздон чунин буда, ки ба таҳияи ин сӯгнома бипардозам ва дар ҳоли ҳозир нашри ин сӯгномаро аз нашри он китоб авлотар медонам

Он чӣ дар ин «маҷмӯа» гирдоварӣ кардаам, ҳамаи навиштаҳо ва сурудаҳоро фаро намегирад Талош намудам он матолиберо интиҳоб намоям, ки дар онҳо садоқат ва самимият маҳсус аст Бадехист, шояд навиштаҳое ҳам бошанд, ки аз вучудашон огоҳӣ надоштаам Ба вижа имрӯз, ки доноен ва соҳибназарони мо, бо далоили зиед, на ҳамеша имкони интишори навиштаҳои хешро доранд

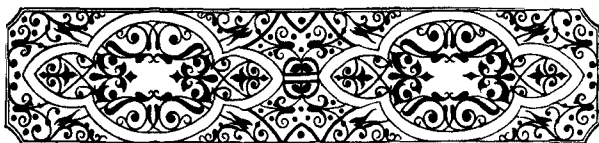
Умедворам, ки ин «маҷмӯа» бо ерии Худованд ва соҳибназарон дар нашрҳои баъдӣ такмил шавад

Ман ба устод Лоиқ имон доштам, ба шеъри ӯ ишқ меварзидам Он чӣ дар ин «маҷмӯа» гирд омадааст, забони эҳсоси ману баени имони ман ба шахси устод ва шеъри ҷовидонии ӯст Дар ин «маҷмӯа» ҷилваҳое аз азамати рӯҳ ва бузургии шоири беназири рӯзгори мо омадааст, бошад ки едаш ва номаш ҳамеша ҷовидон бимонад

Дар таҳия ва танзими ин дафтар чанде аз ерондасти ерӣ ба сӯи ман гушуданд, ки аз эшон сипосгузорам устод Валӣ Самад, ки ҳар чӣ дар Тоҷикистон чоп мешуд, бароям ҷамъоварӣ ва ирсол мекард, писарони устод Лоиқ Ромиш Шералӣ ва Сомон Шералӣ, ки матни компютери ин маҷмӯаро омода сохтанд, дӯстони азиз Баҳриддини Алавӣ, ки тасҳеҳи матро анҷом додаанд, Мирзои Шукурзода, ки бархе аз матолибро аз Техрон бароям ирсол намуд ва профессор Абдунабӣ Сатторзода чиҳати тасҳеҳ ва маслиҳатҳои судманд, Қодири Рустам барои ериҳои бедареғашон ва Салими Зарафшонфар чиҳати бо камоли диққат хондану тасҳеҳи матн ва Оишаи Ҳомид барои талошҳои софдилона

Ҳамчунин вазифаи хеш медонам, ки аз дӯсг ва бародари азизам Давлати Худоназар, ки бо талошҳои беғаразонаи худ аз Сандуқи СОРОС барои чопи дувуми ин маҷмӯа маблағро дарёфт намуд, сипосгузори кунам

Сафар Абдулло

Ақбари Турсони Набиатур

**«ҲАМИН ЯК ҚАЛБИ
МАН ОМОҶГОҶИ ТИРАТОН БОШАД!»**

*(Зикри хайри дӯсти ҳамнаслу
ҳамсилкам Лоиқ Шералӣ)*

Боз як ситора аз осмони бебақои рӯзгор канда шуда Бсӯхт Рӯзи равшан буд ва боди фано хокистари ўро дар афлоки мунаввар ноаен пош дод Хонадони Одам кост, вале Садсутуни Кибрие наларзид Дӯсту душман аз дида ситора мерехт, аммо Замин ба расми ситораи сайер дар ғояти шитобзадагӣ ба даври Хуршед ҳамегашт Хоҷаи Ахтарон ҳам дар Осмондара паяшро гум накард

*Афлок, ки ҷуз гам нафизоянд дигар,
Бинҳанд яке, то бирабоянд дигар*

1

Марги ногаҳони Лоиқ Шералӣ, ки шояд қазои мубрам ҳам набуд, як талафоти сангини иҷтимоию фарҳангист, ки миқеси воқеии онро ҷомиаи ҷангзадаамон аҷаб нест чандон дарк накунад Вале барои онҳое, ки мисли ман бо Лоиқ ифтихори дӯстии деринасол доштанд, ин фоҷиа як бохти азими шахсист, ки эҳсоси ҷуброннашавандагиаш дар дили кас захми мункар боқӣ мегузорад Охир, мо сахл кам чиҳил сол дар як ҳалқаи равобити маънавӣ қарор доштем ва, ҳамарӯза набошад ҳам, ба ғаму нишоти якдигар шарик будем

Намедонам аз иттифоқи осмонӣ гӯям е зарурати иҷтимоӣ, солҳои ахир мо дар арзҳои мухталифи

чуғрофӣ зиндагӣ мекардем ва фақат аз тариқи телефони байналқитъавӣ тамос мегирифтем, ки он ҳам бошад, ба иллати хароб будани шабакаи алоқаи кишвар аҳен-аҳен муяссар мешуд. Бо вучуди ин, бароям мусаллам бувад, ки теги аҷал риштаи ҳаёти шоирро ба танҳой набуридааст. Фавти бемаҳали Лоиқ яқинан идомаи фоҷиаи миллии мост, ки даҳ сол пеш оғоз шуда, ҳанӯз ҳам поен наефта.

Лоиқ чун ҷумла эҷодкорони асил дили урен дошт, ки тоқати нисен надошт, ҳарчанд дар хузури бағонаю бегона аз баени отифонаи андешаву нигарониҳояш худдорӣ мекард (ба хусус давои дил аз аҳли бедил намеҷуст). Ҳамонанди ҷумла аъзои ҳизби ҳоким ба идоли идеолҳои коммунизм бовар кунад ҳам, ба дилу зеҳнаш таассуби идеологӣ роҳ наефта буд. Муддате кӯтоҳ ба унвони «депутати халқ» дар курсии баланди Кохи Бузурги Кремлин менишаст, вале ҳаққо ки садрнишиниро ед нагирифт. Сояпарвард набошад ҳам, аз чоҳи фақр парҳез дошт. Бо вучуди ин, аз рӯи фармудаи одоби суннатиамон нони худ хӯрдану нишастанро аз камари заррин ба миен бастану ба хидмат истодан афзалтар медонист. Дар сухан ба сони тӯтӣ тангмайдон набуд, аммо дар айеме, ки дар ватанаш оташи фитнаи сиёсӣ забона мезад, мисли дигарон аз минбару сангарҳо санги шикоят ба дил намезад, хоки надомат ба сар. Дар ҳоле, ки ситорасӯхтагони диери хуршедиаш «хирмани сӯхта» доштанд, худи ӯ «ду лаби дӯхта» дошт, лекин, чунон ки маҷмӯаи ашъораш «*Фареди бэфаредрас*» гувост, дар Ҳаҷлаи Оҷ руст нашуда буд. Баъзан дар тӯю тамошои деворбаландони нодаву худфурӯш ширкат варзида, шеърҳои базморо мехонд ва ҳамзамон аз бенавоию бечорагии ҳамватанони бетолаш дарун-дарун месӯхт.

Ва аммо ӯ чи ҳам метавонист кардан! Охир, сипеҳри гардон ки онро пешаҳдони мо беҳуда «*гардуни дун*» нахондаанд, ҳеҷ вақт ба муроди ҳеҷ хирадманд нагаштаасту дар оянда ҳам нагаштанист. Ва ҳарчанд ки аз гоҳи Одам инҷониб барои ҷумла сарамардони сарбаланд пойнталаби ҳасон набудан ва дастхуши нокасон нашудан камоли матлуб ва ҳам ҳадафи зин-

дагӣ будаст, рӯзгор ойинаро мӯҳтоҷи хокистар кунад!
Ин як ҳақиқати талхи ҳаети одамист, ки ҳикматаш
фаромаконӣ ва пасозамонӣ бувад

...Боре дар як рӯзнома таърифномаи болохонадоре
ба чашмам афтод, ки «сухани табрикии» Лоиқ дар
чашнвораи яке аз «точикони нав» будаст. Аз тааҷчу-
бу таассуф басте ранҷур гаштам. Тоқатам тоқ шуду
ба ӯ сим задам ва ба накӯҳиш пардохтам. Аввал
хандиду пурсид: «Чӣ, магар дар Америка дигар чизи
хонданӣ надорӣ?» Сонӣ гуфт: «Гӯямонро бо як лӯқмаи
машҳури Афандӣ («Мард бошӣ, ба ҷои ман омада ист!»)
хусни анҷом бахшид. Гӯе ҳазл мекард, вале ҳазлаш
аз анвои ҳамоно падидаҳои отифонае буд, ки дар яке
аз шеърҳои аймеи ҷавониаш «хандаи гириҷолуд» ун-
вон мекард. Ба ҳар ҳол дар осори «пасоинқилобии»
Лоиқ дубайтигӣ ефтам, ки айнан ҷавоби саволи бечои
ман буд:

*Чӣ сон мардӣ бихоҳӣ аз мани фард,
Ки даврон ҳар замон биброрадам гард?
Зи як тан мард мардӣ чун бихоҳӣ,
Замона чун бувад номарди номард!*

Шукри сарнавишт, тӯфони кашмакашҳои хунини
ичтимоӣ ба Лоиқ е хонаводаи вай зараре нарасонд.
Ҳамзамон бояд низ афзуд зарари ҷисмонӣ нарасонд.
Лекин зиени маънавияш бармало буд. Манзурам аса-
ри рӯҳонию равонию ғоҷиаи миллии мост, ки намета-
вон аз рӯи ягон меъер арзебӣ карду дар ҳеҷ тарозуе
баркашид! Хусусан қатли номардонаи Муҳаммади
Осимӣ, Отахони Латифӣ, Сафаралӣ Кенҷаюф ва
Муҳиддини Олимпур, ки бо онҳо Лоиқ равобити
қарин ва дерин дошт, ӯро саҳт мутаассир ва маъюс
кард. Гарчанде ки он вақтҳо тамоси мустақими теле-
фонӣ амри муҳол буд, аз авзои бӯҳронии Лоиқ ман
тавассутӣ табиби ҳозиқ Аслиддини Осимӣ хабар дош-
там (солҳои ахир онҳо ба ҳам унс гирифта буданд).

Лоиқ бохти фардиро дар зимни талафоти иҷтимоӣ
тааммул мекард. Ва аз ин дарду аламаш дучанд ме-
шуд. Ӯ аз шикасти таърихӣ қавми худношинохта

ва хештангумкардааш пайваста меандешиду ғусса мехӯрд, махсусан аз он меандешиду ғусса мехӯрд, ки бар асари ҷанги бародаркуш заминаи маънавии ҳамбастагӣ ва ҳамназарии тоҷикон ба маротиб суст шуд. Хусусан ки бе ин ҳам дар дилу зеҳни зодагони «сарзамини камзаминаш» ба сабаби дар домани кӯтоҳи водиҳо ва бағали танги кӯҳҳо ҷудо ва сарафганда монданашон тухми дугонагиву бегонагӣ нашв дошт. Ва чунон ки ҳар як рӯшанфикри ғамхораву меҳандӯстро боястӣ, Лоиқ доништан мехост, ки чаро мо, ворисони Сомониени волотабору сарбаланд е ба кинояи дардолуди худӣ ӯ — «тоҷдорони нагунбахти тижипо», минбаъд тағӣ по шуда саранҷом дар «Ҷошияти торих» мондем?!

Дар воқеъ, чаро? Балки ба иллати гирифториҳои мо ба маҳалбозӣ ва бутсозӣ барин бемориҳои музминӣ иҷтимоист, ки

*Миллате зерӣ фалак бо ҳама фарҳанги сутург
Ин қадар зиллату хорӣ накашидаст, ки мо?!*

Бо вучуди он ҳама азобу азодориҳои, ки дар муҳити пасошӯравии кишвар барояш насиб шуд, Лоиқ аз хоки Тоҷикистони азизаш берун нарафт. Лекин феълан дар муҳожирати дарунӣ қарор дошт. Ашъоре, ки даҳ соли ахир сурудааст, дигар баенгари бадеии шару шӯри шоири ошиқ нест, муҷассамаи публицистонаи сӯзу гудоз ва фареди ҳасратомези шаҳрвандест, ки шоҳиди ҷанги байнобайнии ҳамватанонӣ бахтбаргаштааш буда

*Дили ман, эй дили бечораи ман,
Дили ғампарвару ғамхораи ман,
Ту ро сад пора хоҳад кард охир
Ғами ин миллати садпораи ман*

Ғаму ғуссаи нокостанӣ ва ногуфтани ҳамин «миллати садпора», ки аз нигаристан ба ҷароҳатҳои маънавиаш ҳанӯз ҳам меҳаросад, оқибат рағҳои хунбари мағзи Лоикро кафонда, ӯро сар аз тан ҷудо кард

Аз шаш панҷ ҳиссаи умри бобаракати Лоиқ ба замони Шӯравӣ рост омад, дар ҳамон марҳилаи таърихияе гузашт, ки имрӯз бисериҳо дониста-надониста наҳ мезананд. Чи чои шикваю шикоят аст! Он замоне буд, ки давлат аз раъийяташ, ба хусус аҳли қалам, тақозое дошт ҳамонанди талаби Султон Маҳмуд аз Абӯрайҳони Берунӣ «Агар хоҳӣ, ки аз ман бархурдор бошӣ, суҳан бар муроди ман бигӯ, на бар салтанати илми хеш»

Аммо чи дар аҳди Берунӣ, чи дар айеми Шӯравӣ ва чи дар даврони кунунӣ шахсиятҳое буданду ҳастанд, ки ба тақдирашон тан наменидаанд, чунончи ба шароити носозгори зиндагиашон тобеъ шудан наменидаанд, ононро ҳислате раҳнамун будаст, ки аз қавли Алии Шариатӣ «истиқлол дар қазоват» унвон мекунам Манзурам қазоватест нисбат ба ҷаҳоне, ки дар онанд, нисбат ба вазъе, ки доранд, нисбат ба таърих, мазҳаб, сарнавишти фардо ва саранҷом моҳияти хеш ва мояҳои зиндагӣ, камбудҳо, ноҳинҷориҳо, ранҷҳо, ниезҳо ва армонҳои ҳам фарду ҳам ҷомиа

Лоиқ аз зумраи ҳамон соҳибҳунаронии асил буд, ки дар ҳар даври даҳр нони ҳалолашонро ефта меҳуранд (зимнан, айби ошро дар мош начуста ва аз замонае рақибонашон домангир нашуда). Ва ӯ дар ғояти завқу шавқ ва ҳавасу ҳавсала ба кори дастбастааш пардохта буд Бозор Собир, ки аз пиндору кирдори ҳамгинони шӯравипарвардаш ба хубӣ огоҳӣ дорад, барҳақ гуфтааст «Шӯравӣ одат дошт, ки аз подабону қассобу самоворчӣ интеллигент месохт» Бале, месохт, ҷояш ояд, яъне агар ниези идеологӣ бошад, олим е шоири номвар ҳам меофарид! Лоиқ аз ҷумлаи онҳо набуд. Ӯ дар ҷодаи баргузидааш ба фарти зеҳну зақои худододе, ки дошт, ба қуллаи баланди ҳунари шоирӣ баромада тавонист. Касе ӯро ба сони мураббии кӯдакистон аз дасташ гирифта, ба рӯйи хотири кӯҳистонӣ е ҳамдиери Рӯдакӣ буданаш поя-поя боло набароварда буд. Вале ба бахташ дар Тоҷикистони онвақта Мирзои Турсунзода ва Муҳаммади Осимӣ барин аркони фарҳанги шӯравӣ буданд, ки ба рушду нумӯи истеъдодаш мусоидат намуданд,

чоёш ояд, падарвор барояш салоҳ чуста, сари саб-
зашро эҳтиёт карданд

Лоиқ ба зудие, ки дар шароити Шӯравӣ камназир
буда, чи миени ҳамкасбон ва чи миени хонандагон ши-
нохта шуд (Агар мо ҳам монанди омрикоиен ҳар сол
рӯихати асарҳои бозоргири нависандагонро тартиб
медодем, ҷои аввал солиени дароз насиби Лоиқ мебуду
бас!) Эътирофи расмии Лоиқ ба унвони шоири шӯравӣ
рӯзе оғозид, ки вайро бо ҳидояти Турсунзода бе риояи
ойинномаи Иттиҳодияи нависандагон ба ҳайати ин таш-
килоти бонуфузи адабию идеологӣ пазируфтанд

Назми Лоиқро ноқидони сухан ҳанӯз ба ҷумлагӣ
баррасӣ ва арзбӣ накардаанд, ки бояд дар қаринаи
васеи адабиети шӯравӣ ва пасошӯравии тоҷик анҷ-
ом пазирад Хусусан маҳорати адабиаш ба таҳлилу
таркиби ҳамаҷониба ниез дорад, чаро ки фақат аз
рӯи *шеъроят* (поэтика) ба ҳунари офаринандаи осор-
и манзум баҳои айни додан ва ҷои ўро дар силси-
лаи маротиби суханварон мушаххас намудан мум-
кин аст Ман бошам, фақат аз ду ҷиҳати кулли
эҷодиети Лоиқ едовар мешавам, ки шояд дар оянда
мавриди баррасии муфассал ва мукаммали адаби-
етшиносон қарор гирад

Аввал ин ки Лоиқ ҷиҳати офаридани *шеъри ганой* (ли-
рикӣ) ба дараҷаи баланди таҳассуси шоирӣ расид, аз
ҳамнаслонаш касе пояи ўро надошт Ў ба майдони ада-
биети нимаи дувуми қарни гузашта ҳамчун шоири
тозақор ворид шуд, вале навапardoziхояш фақат дар
эҷоди шеъри озод зоҳир нашудааст Усулан Лоиқ шо-
ири қолабшикан набуд, аммо шеъраш қолабӣ ҳам на-
буд Ба назари ман, дар назми солҳои ҳафтоду ҳаштод
тозақорҳои Лоиқ дар он ҳам таҷассум ефт, ки ў мав-
зӯ ва матлабҳои навро дар қолаби кӯҳнаи шеъри
форсӣ, ба вижа ғазал ва рубоӣ, бозгӯ карда тавонист
Муболиға нахоҳад буд, агар афзуда шавад, ки шоири
дастқор ин шаклҳои адабиро дар назми навини тоҷикӣ
рӯху равони тоза бахшид (Дар арзи солҳои ҷиҳилу
панҷоҳ ба иллати таҳдиди идеологии «қизилбошон»-и
адабиети шӯравӣ ғазал ва ҳатто рубоӣ қариб тамоман
аз байн рафта буд)

Дигар ин ки Лоиқ шеъри ғаноии тоҷикро вусъати нави фарҳангию иҷтимоӣ бахшид Дар адои ин кори муҳиму мубрами маънавӣ ду ҳунарманди барҷастаи ҷумҳуриамон — Маҳмуд Воҳидуф ва Ҷӯрабек Муродуф бо ӯ ҳамсозӣ ва ҳамдастӣ карданд яке ба унвони ровӣ (зимнан, Маҳмуд орзу дошт, ки театри шеър кушояд ва ашъори Лоиқ гули сари сабади барномаҳои он бошад), дигаре ба симати *оҳангсоз* ва *сарояндаи* дастагули таронаҳои ӯ Онҳостанд, ки барои дар фарҳанги муосири мо барқарор намудани ваҳдати азалии се рукни *ҳунар* — *назму мусиқӣ* ва *овозхонӣ* як икдоми навоварона карданд Ва саъю кӯшиши саривақтӣ ва пурсамари баргузидагони ҳунари тоҷикро ҷумла ҳаводорони шеърӯ суруд ба ҳубӣ пазируфтанд (Ба шабҳои ҳунарнамоии якҷояи Лоиқу Ҷӯрабек мавсум ба «*Ширу шакар*» билет ефтаи амри муҳол буд!) Албатта чунин тавачҷӯҳи ҳамагонӣ бесабаб набуд, суннати дерини фарҳангӣ дошт Ба наздики мардуми мо, ки суханкашу суханташнаву суханталаб халқ шуда, аз қавли Абдураҳмони Ҷомӣ гӯям

*Нағмаи хунегари дастонсарой
Мурда бувад бе сухани ҷонфизоӣ*

Ба мушоҳидаи ман, Лоиқ се пешаи писандида дошт *шеъри ишқӣ* навиштан, *китоби луғат* мутолиа кардан ва *дафтари* ушшоқ хондан Ман ки раванди мутолиаҳои Лоикро нағз медонам ва замоне (дар айеми ҷавониаш) ба он нуфуз ҳам доштам, метавонистам аз ин боб бисер чизҳои ҷолибро гуфтани шарҳ додан Вале бо назардошти ҷаҳорҷӯби танги ин едном фақат афзуда метавонам, ки Лоиқ аз се сарчашма пайваста баҳра мебардошт *осори паёмбарони назми форсу тоҷик* (матнҳои мунтахабе, ки ба алифбои сирилик чоп мешуд), *фолклор* (ба хусус луғоти лаҳҷаҳои маҳаллии забонамон) ва *адабиети ҷаҳонӣ* (назми русию русизабон ва осори ба русӣ тарҷумашудаи шуарои Урупою Омрико) Сонитар уфуқи мутоилаи ӯ аз ҳисоби ашъори адибони форсизабони дуру наздик васеъ шуд. Ва ҳамин худомӯзию худпарварии пайваста

буд, ки заминаи маънавии эҷодиети Лоиқро гайб карда, лаёқати шеърғӯии ӯро сайқал дод Таҷрибаи халлоқии шоири тоҷик бори дигар собит мекунад, ки ҳақиқатан ҳам «*табъи салим фазл аст, ирси падар набошад*» (Абдулқодири Бедил)

3

Толеи Лоиқ ва ҳамнаслонаш будаст, ки давраи камоли эҷодиашон ба марҳилаи нави таҳаввули Шӯравӣ рост омад, муҳити иҷтимоию фарҳангии мамлакат, андаке бошад ҳам, рӯ ба беҳбудӣ ниҳода буд Ба ҳар ҳол сӣ соли ахири давлати коммунистӣ чиҳати маҳдудиятҳои сиесию идеологӣ аз аҳди Истолин дида, усулан набошад ҳам, куллан фарқ дошт Камоли қаноатмандист, ки насли Лоиқ бо истифода аз фазои нисбатан озоди солҳои шасту ҳаштод вазифаи назифаеро иҷро карда тавонист, ки барои насли пешини нависандагони тоҷик амри муҳол буд Дар воқеъ, он замон шеър ҳамчун тариқи *худшиносии таърихӣ* ва рамзи *ҳувияти миллӣ* зуҳур карда ба як неруи қудратманди маънавию иҷтимоӣ табдил ефт (Таҷрибаи навишгории худамро мисол оварда метавонам вақте китоби «*Эҳеи Аҷам*»-ро менавиштам, сарчашмаи илҳомам ашъори таърихгароена ва ватанпарастонаи Лоиқу Бозор буд)

Авҷи ин чунбиши маънавӣ, ки бо такону тақопӯи аҳли савод, аз ҷумла рӯҳониени рӯшанфикр, даст дода буд, ба соли 1989 рост омад тобистони ҳамон сол Шӯрои Олии ҷумҳуриамон бо як рӯҳбаландии бесобиқаи миллӣ *Қонуни Забонро* қабул кард, ки бо ибтикор ва иштироки фаъолонаи як идда рӯшанфикрони бедормағз ва меҳандӯст, аз ҷумла Лоиқ, таҳия шуда буд Худи ҳамон сол бо ташаббуси аҳли қалам ва ҳамерии ҷомиа *Бунеди забони форсӣ (тоҷикӣ)* ҳам таъсис ефт, ки вазифаи умдааш ниғаҳдорӣ, ниғаҳбонӣ ва густариши забони миллӣ дониста шуд Дар интиҳоби Лоиқ ба унвони Раис аъзои раесати Бунед якдаҳана буданд Чаро ки миени мо чиҳати луғатдониву ҳусни калом касеро дастгоҳи муқобил шудан бо ӯ набуд

Сад афеӯс, ки муттафиқию муттаҳидии қишрҳои гуногуни ҷомиа, ҳамфикрию ҳамкори «интеллигентсияи халқӣ» ва элитаи ҳизбию давлатӣ дер напояд Инро меғӯяму як ҷузъиети гуфтугӯҳоям бо раҳбари ҳамонвақтаи ҷумҳуриамон мӯҳтарам Қаҳҳор Маҳкамов ба едам меояд Ман аз номи худам, Лоиқ ва Муҳаммадҷон Шакурӣ зарурати ба лоиҳаи Қонуни забон илова кардани моддаҳои зеринро талқину таъкид мекардам, ки барои рушди ояндаи фарҳанги миллиамон бисе муҳим буд 1) ба забони модариамон баргардонидани ному алифбои пешинаш, 2) дар сатҳи давлатӣ ҳимоя кардани забону фарҳанги тоҷикони берунмарзӣ, 3) ба ихтиери ҳукумати маҳаллии Бадахшон вогузоштани интиҳоби забони таълим дар вилоят

Вақте ки дар ниҳояти шарҳу тафсириҳои чандин-карата масъулини Кумитаи Марказӣ, дар ғояти дудилагӣ бошад ҳам, бо лоиҳаи пешниҳодкардаамон розӣ шуданд, Қаҳҳор Маҳкамов ҳангоми гуфтугӯи хотимамиамон маҳрамона пурсиданд — «Агар Қонун қабул шавад, интеллигентсия ором мешавад-мӣ?» Мани беҳабар аз ҷунбишҳои пасипардагии ҳукуматҳои наваромад бо хотири ҷамъ гуфтам «Албатта!»

Ва ҳол он ки аз байн як сол нагузашта, вазъияти сиесию маънавӣ дар ҷумҳурӣ ба куллӣ тағйир ёфт, ба ҳаракати миллию маданияи рӯшанфикрон нерӯҳои қудратталаб ва маҳалгаро пайвастанд, ки барояшон қаламрави ватан то ҳудуди зодгоҳашон танг шуда Ҷазои ношукриҳои таъриҳиамон буд е балои охирамон, ки минбаъд бар асари худгарихо, худнигарихо ва худшиканиҳои аҳди «Перестройка» дар маҷрои ҷунбиши таҷаддудҳои зиеиен як неҳзати сиесии инқилобгуна ҷараен гирифт, ки ба зӯрӣ кашида гифтани ҳукуматро ҳадафи умдаи хеш қарор дод Ин бархурди шум ва фасодовар аз «баҳманмоҳи хунин» оғоз шуда, бо «ҷанги дуҷуми граждони» анҷом ёфт Лоиқ ҳамчун унвонкаши ҳамина саҳифаҳои дардунанги миллаташ сӯхтаву пухта гуфтааст

Ту аз ин сӯ, ман аз он сӯй ҷу сангар кардем,
Мулки горатзадаро горати дигар кардем

*Сарварӣ хоставу сарбуриро сар кардем,
Хари худро бисутудему паямбар кардем
Баски мо худ хари лангем, амон аз ману ту!
Чумлагӣ вақфи дарангем, амон аз ману ту!*

Дар айни чӯшу хурӯши бархурдҳои иҷтимоию сиёсий ҳар як тарафи даргир (махсусан муҳолифини давлат) умедвор буд, ки ҳама аҳли илму адаб «якдилона» онро ҷонибдорӣ мекунад. Валекин пурсидан раво аст, ки вақте сухан аз бархурди ду бародари ҳам-хуну ҳамдину ҳамватан меравад, магар тарафи яке ро гирифтани аз рӯи ақли солим бувад? Дар чунин лаҳзаи ҳассос ягона тариқи оқилона ва одилонаи дахлату далолат ҳар чи зудтар аз ҳам чудо кардани размандагон аст! Вақте ҳар сония хатари реҳтани хуни ноҳақ пеш меояд, магар мавриди мушаххас кардан аст, ки *размсоз* кисту *размсӯз* кӣ?!

Ба нияти пандгӯӣ не (ое дар кишвари кунуниамон гӯши пандшунав худаш монда бошад?), балки ба умеди ибратомузӣ аз гузашти рӯзгор бояд низ афзуд аз рӯи қадимтарин суннати рӯҳонии ақвоми орией, ки хирадпарастӣ мояи ӯст, асолати удабову уламои асил аз пешгоҳи набарди ҳамешагии неку бад ҷой гирифтани бувад. Ва биноан тарзу тариқи амалашон ҳам ба кулӣ дигар будааст. Чунон ки аз замони Закариёи Розӣ инҷониб мазкур аст, рушанфикри ҳақиқиро бояст *тибби рӯҳониро* касб кардан, на ба *ҷарроҳии иҷтимоӣ* пардохтани. Ва дар ин ҷодаи худофармуда вазифаи назифаи *ӯ сӯзангарӣ* будааст, на *оҳангарӣ*! Охир, коре, ки аз сӯзани хурдакор барояд, найзаи сарфароз чӣ гуна ба ҷо оварад?!

Ба ин маънӣ дар ҳарбу зарби зиндагисозӣ, ки бозтобе аз ҳамон разми кайҳоншумули хайру шар будааст, силоҳи шоири худогоҳ ва дилсӯз *каломи муҳайял* бувад, на *гурзи якзахм*. Лоик дар поени умраш аз қувват ва қудрати ана ҳамин силоҳ моҳирона истифода карда, бо *ҷаҳолат* ва *хиенат*, *гафлатзадагӣ* ва *бегонапарастӣ*, *маҳалгароӣ* ва *миллатзудой* муборизаи шадиди маънавӣ мебард.

*Сухане ҳеч на аз фарри каенӣ гуфтем,
Ту бадахшонӣ, хуҷандӣ, хуталонӣ гуфтем,
Ту самарқандӣ, зарафшонӣ, вахонӣ гуфтем,
Ту бухорӣ, ту ҳисорӣ, ту фулонӣ гуфтем.*

*Чунки бегонапарастем, амон аз ману ту!
Сусту бемояву настем, амон аз ману ту!*

*Дод, сад дод аз ин хидмати фарзандии мо.
Оҳ, сад оҳ аз ин хешиву пайвандии мо.
Ёфт чун раҳна ба девори маҳалбандии мо,
Беҳирад тохт ба авранги «хирадмандии» мо!*

*Баски авранг надорем, амон аз ману ту,
Фаҳми аржанг надорем, амон аз ману ту!*

Магар ин дардномаи манзум, ки бо дили пуроташ ва дидаи пуроб нигошта шудаасту аз ҳар мисраъаш хун мечакад, зуҳуроти ҳамон «бетарафист», ки бадон «гуноҳ» болшевикони навбаромади тоҷик Лоиқ ва ҳамсилкони ўро муттаҳам мекарданд? Рост, вақти ҳангомаҳои пасошўравӣ Лоиқ, бар хилофи сиесатгароиҳои худнамоенаи бархе аз ҳамкасбонаш, на ба ягон ҳизби сиесӣ ё ба истилоҳ, ҷабҳаи мардумӣ гаравиду на ба ягон қаҳрамони охирзамони омма мадҳ ва ё қадҳ гуфт Вале бетарафии сиесии ўро нашояд ва набояд ба бепарвоии иҷтимоӣ баробар кардан! Рафтори рӯшанфикрони «бетараф», аз ҷумла Лоиқ, ҳангоми рӯерӯйии моҳҳои апрел-майи соли 1992 намунаи барҷастаи масъулиятшинохтии фардӣ ва иҷтимоист

Он вақт марафони гирдиҳамоиҳо башиддат идома дошт Дар дили аҳли пойтахт ваҳме ва саҳме азим афтода буд, ки дур нест фоҷиае сар занад, чунки хатари бархурди оммавии ду майдони мусаллаҳ рӯз ба рӯз меафзуд Хулоса, аз ҳар ду ҷониб бӯи хун меомад Аз ин сабаб баъзе аз аҳли қалам ба сулҳу салоҳ овардани тарафайни даргирро ягона роҳу тариқи пешгирии хатари рӯзафзун доништа, фикри миенравиро дар миен гузоштанд Ва низ салоҳ доништа шуд (аз ҷумла ҳангоми баррасии вазъият дар

идораи Иттиҳодияи нависандагон), ки ин корро бояд онҳое ба ӯҳда гиранд, ки мавриди эҳтирому эътибори ҳам ҳукуматдорон ва ҳам ҳукуматхоҳон бошанд

Қисса кӯтоҳ, ҳамин дархосту ангезаҳо коргар шуду мо — се нафар аз аҳли илму адаб ба миенчигарии сиесию маънавӣ пардохтем Ҳарчанд аввалҳо ҳар ду ҷониб ҳам ба бетарафии мо шубҳа доштанд (ҳар яке моро гумоштаи дигаре мепиндошт¹), саъю кӯшиши якҷафтаинаи мо бор овард 7-уми майи соли 1992 мувофиқи пешниҳоди мо ва розигии тарафайн «*Протоколи созиш байни райиси Ҷумҳур, Девони Вазирон, ҳизбҳои сиесӣ ва созмону ҷунбишҳои мардумии Тоҷикистон*» имзо шуд, ки меҳвари сиесии он таъсиси *Ҳукумати Муросои Миллӣ буд* (Зимнан, 6-уми май дар бӯстонсаройи Ҳукумат ману Лоиқ то бевақтии шаб баҳс доштем, ки созиши тарафайнро «*муросо*» гӯем е «*мусолиҳа*» Раванди ин баҳс ба сурат луғатшинохтӣ буд, вале ба сират фарҳангию сиесӣ) Тазохуркунандагони майдони «*Озодӣ*» сахарии худи ҳамон рӯз (7-уми май) пойтахтро тарк карданд ва хатари бархурди оммавӣ баргараф шуд Намояндагони душобдили неруҳои муттаҳидаи оппозитсион бошанд, ба ваъдаашон вафо накарданд ва ҷонибдорашонро дар майдони «*Шаҳидон*» нигоҳ дошта, аз тариқи унвон кардани шарту тақозоҳои нав шонтажи Президентро давом доданд

Ману Лоиқу Латифӣ дар байни Кохи ҳукумат ва Ситоди муҳолифат моқувор давида ва ҳам ба воситаи телефони серақамаи давлатӣ ба чор тараф занг зада, вале саранҷом ба татбиқи амалии муҳимтарин моддаҳои Созишнома аз тарафи муҳолифин ноил нашуда, басе хаста ва рӯҳафтада шудем Бароямон равшан шуд, ки мо, миенҷиҳо, тушбераро хом шумурдаем, чун қаблан намедонистем, ки дар таги косаи сиесатбозони ҳангоматалаб чи нимкосаи харобкорихо ниҳон бувад Дар воқеъ, рӯзе набуд, ки ягон бархурди фитнаомез рӯй надихад Иғвои басе хатарнок 10-уми май содир шуд Он рӯз дастае аз «*шаҳидониен*» ба бинои Кумитаи амнияти миллӣ худсарона ҳамла карданд ва ба хунрезии нав сабаб шуданд Ва моро зарурати мавқуфнопазире пеш омад,

ки тамоми озурдагиҳоямонро як сӯ монда, боз ба пеши роҳбарони оппозитсион равем

Гуфтушунидамонро бо Ҳоҷӣ Акбари Тӯраҷонзода ханӯз тамом накарда будем, ки ба рӯи ҳавлии идо-раи Қозиет ду-се мурдаи «шаҳидониен»-ро оварданд Ниҳояти бесаранҷомӣ ба ҳоли тӯдаи мардум роҳ ефт Доду фиғон баланд шуда, издиҳомро ҳамоно мешӯ-ронд — муҳит чунон тафсида буд, ки агар касе шарораи игвоеро дар миен меандохт, ба тамом метар-кид Ману Лоиқу Латифӣ бо як азоб аз дарвозаи панҷарабанди Қозиет берун шуда, бо мошини Абдура-шид Раҳимов ба Кохи Ҳукумат баргаштанӣ будем, ки ногаҳон Тоҳири Абдучабборро дида мондам Хос-там тафсили воқеаро аз ӯ пурсида гирам. Аз мошин баромада, ӯро ҷеғ заданӣ будам, ки Лоиқ аз дастам кашиду гуфт «Ба ҷоят шин, хок бар сараш!» Ин луқ-маро касе аз «инқилобӣон» шунида мондааст, ки як тӯда ҷамъомадагон бо шӯру ғавғо мошинамонро пе-чида гирифта, роҳамонро бастанд. Ба даричаҳои ку-шодаи мошин даст халонда, Лоиқро кашида баро-варданӣ шуданд Ману Латифӣ аз мошин баромада, мардумро ба сомон оварданӣ шуда, мегуфтем, ки манзури Лоиқ Тоҳир набуда, Акбар буд Ман ҳатто гуфтам — «Ҳой мардум, шумо чӣ кор мекунед? Магар Лоиқро намешиносед? Ў шоири маъруф аст-ку!» Ҳеҷ кас маро гӯш кардан намехост.

Хушбахтона, дар ҳамин лаҳзаи фоҷиабор, айни вақте ки издиҳом омода буд мошинамонро чаппа ку-над, Латифӣ як шиносашро дида монд, ки аз ҷумлаи ҷондорони Ҳоҷӣ Акбари Тӯраҷонзода будаст. Ў дар-ҳол қасди анбӯҳи мавҷзадари пай бурда, худро дар миен андохт ва моро ба мошин тела дода фармуд — «Зуд шинеду газ диҳед! Ман мардумро медорам.» Лоиқи бечора бошад, дар ҷояш парешоннафасона мениша-сту аз тирезаи бастаи мошинамон ба селай баран-гехтаи ҷавонони хашмгин моту мабхут нигоҳ карда, гӯе ки ризо ба қазо дода бошад, ба зери лаб мегуфт, «Гиред, кушед, мардуми мо ба шоиркушӣ одат кардагӣ.»

Рӯзи дигар саҳарии барвақт Лоиқ ба хонаи мо омад. Шояд ранҷи бедорхобӣ кашида бошад, ки чашмонаш

суп-сурх буд аз дар даромадан замон ба арзи матлабаш сар кард

— «Миенҷигариҳоямон тамош шуд! Мақсади мо бархурди ду майдонро пешгирӣ кардан буд, ки бояду шояд амалӣ шуд Ун тарафаш— ҳирсу ози мансабталовишест Тую «Риш»—ро (Латифиро дар назар дошт) намедонам, барои худи ман миени чанд мурда шахид будан чандон ифтихоре нест Ба ҳар ҳол дигар ба дача намеравам Ба гапи ман дароӣ, ту ҳам нарав Худат дида истодаӣ, ки як бозии нопоки сиесӣ сар шудааст, ки «қоида»-ву «қаҳрамон»-ҳои худро дорад Лаънат ба ҳар се! («Севумаш» собиқ номенклатураи ҳизбию шӯравӣ ба шумор мерафт, ки фанари асосии гирдиҳамоиҳо буд)

Ман он вақт хулоса ва маслиҳати дӯстамро сарфи назар карда, боз як моҳи дигар зӯри беҳуда задам, ки раванди пиндору кирдори саркардаҳои муҳолифинро, ки аксарашон худро «рӯшанфикр» метарошиданду ҳамзамон бо «роҳи ленинӣ» мерафтанд, ба масири созандагӣ равон кунам Валекин бо пушаймонии шахсиву бими иҷтимоӣ меидам, ки онҳо аз сущии ҳукумат шердил шуда, торафт тундравтар мешаванд ва дар роҳи расидан ба ҳадафҳои сиесиашон ҳатто аз иқдоми ҷиноӣ ҳам рӯй наметобанд

Дар оғози тирамоҳ ифроткориву бедодгариҳои сиесию низомӣ ба интиҳои мантиқиаш расид дар ҷумҳурии тозаистиқлоламон ба маънии комили истилоҳ *табаддулоти давлатӣ* содир шуд,

ҳайати раесати Шӯрои Олӣ ва Девони Вазирон ба президенти мунтахаб «нобоварӣ» изҳор намуд ва бад-ин тариқи ғаддор ба рэкетии сиесӣ роҳ кушод (Зимнан, аъзои мақомоти мазкур барои ин иқдом, *ҳуқуқи конститутсионӣ* он тараф истад, ҳатто ҳаққи ахлоқӣ ҳам надоштанд!) Манзурам ҳамон амру амали ҷиноист, ки тавасути он райиси Ҷумҳур дар майдони ҳавоии пойтахт дар ҳузури ҷумла калоншавандони олимақом, аз ҷумла сарварони вазоратҳои ҳифзи тартибот (!) ва ҳуқуқ (!) ва Кумитаи амнияти миллӣ(!), ба қавли Лоик, «ба ҳукми чанд камондори бешуур» сарнагун карда шуд Хамин тавр, ба истилоҳ *нерӯҳои мардумӣ* бо дасти нобакорони кӯчаву бозор ҳокимияти давлатиро касб кард Ва ин кирдори

нангсори сулҳфурӯшони оқибатчанг, ки ба гуноҳи шаръӣ ва ҷурми дунявӣ даст олузданд, саранҷом иқдоми миен-чигарии ману Лоиқро ҳам доғдор кард

Хости худо будаст е қонуни ханӯз кашфнашудаи табиат, ки ҳар чи зуд барояд, дер наояд. Аз байн ҳамагӣ се моҳ нагузашта буд, ки дар мамлакат табаддулоти нави сиесӣ ба амал омад. Худи ҳамон Шӯрои Олии Ҷумҳурӣ, ки як сол пеш Набиевро «як-дилона» райиси худ хоста буд, боз аз қавли Лоиқ гӯям, «ба суҳра дастхуши чанд муштзӯр шуда» президентро дубора сарнагун кард. Ҳокимият боз ба даст *неруи «мардумӣ»* (ин дафъа ба ихтиери намояндагони «*Фронти халқӣ*»-и Кӯлоб) гузашт. Раесати Шӯрои Олиро бори панҷум (дар арзи ҳамагӣ ду сол!) иваз карданд. Дар пойтахти ҷумҳурӣ бори дигар майдон аз они зӯру тамошо аз они кӯр шуд.

Ҳамин ки дар Душанбе ба истилоҳ, ҳукумати конституционӣ барқарор шуд, мо, миенчиҳо, боз ба гирдоби бархурдҳои сиесӣ афтодем. Таъсиси Ҳукумати Мӯроси Миллиро расман «*табаддулоти давлатӣ*» эълон дошта, моро ба ҳамдастӣ бо муҳолифини исломӣ муттаҳам карданд, ману Лоиқро (Латифӣ кишварро тарк карда буд) боре чанд ба Кумитаи амнияти миллӣ ва Додситонии ҷумҳурӣ даъват намуда, мавриди бозпурсӣ қарор доданд, ҳамзамон аз тариқи воситаҳои ахбори оммавӣ ҳамлаи сиесӣ оғоз гардид. Чунончӣ, дар рӯзномаи расмии коммунистон «*Нидои ранҷбар*» Лоиқро ба унвони «*Миенрав-3*» масҳара карданд (Гуноҳи азими Лоиқ дар таъбири ҳамҳизбони собиқаш ин буда, ки ӯ «*ба миенрав-1 Акбар Турсон ва миенрав-2 Отаҳон Латифӣ бипайваст*»).

Ин воқуниши ғайриҷашмдошт ва бисе хатарнок маро маҷбур кард, ки як силсила мақола навишта, нияту натиҷаҳои миенчигариамонро шарҳ диҳам ва ҳамроҳа тамоми масъулияти иқдоми «гурӯҳи миенрав»-ро ба дӯши худ гирам (чунки дигар аъзои гурӯҳамон - Лоиқу Латифиро ман худам интиҳоб ва ба ин кор ҷалб карда будам). Лекин баъди чоп шуда баромадани мақолаи шашум буд е ҳафтум, ки интишори минбаъдаи онҳоро боз доштан лозим омад, зеро силоҳбадастон на фа-

қат ба ман, балки ба идораи ҳафтаномаи «Тоҷикистон» ҳам таҳдид карданд (Ҳафтанома ҳам, шояд ба умеди гуноҳшӯии сиесӣ бошад, ки ҳамон замон бо Назрулло Дӯстуф муҳовара «орост» ва ӯ аз фурсат истифода бурда, дар ғояти забондарозӣ маро ба дурӯғгӯӣ муттаҳам кард Зоҳиран, барои ба тӯҳмати ноҳақ ҷавоб додан ҳавсала ҳам набуду имкон ҳам)

Ҳамон рӯзҳо Лоиқ низ асабонӣ буд Як бегоҳӣ маро дар рӯи ҳавлиамон дида монда, ба ҷои ҳолпурсӣ бо оҳанги ғазаболуд ба сарзаниш даромад *«Мақолана-висиро бас кун, аз ману ту қаҳрамон намебарояд Охир, ту ин ҳама гапҳоро ба кӣ гуфта истодаӣ? Дари киро мезанӣ? То кай? То девор кафидана?!»*

Ҳоло бозгӯ кардани дигар лаҳзаҳои нохуш ва ғуссаангези миенҷигариҳоямонро то вақти муносибтар мавқуф гузошта, қиссаро бо зикри як мушоҳида ва хулосаи куллӣ ба поен мерасонам, ки онро Лоиқ барои худамон (ва албатта барои ҷомиа) сабақи сиесию ахлоқӣ медонист Ҳангоми гуфтугӯҳоямон бо намояндагони тарафайни даргир мо шоҳиди хиенаткорӣю мочароҷ-ӯйҳои адоватомез, тарсончакиву баҳонаҷӯйҳои аблаҳфиреб, беодобию ҳавобаландиҳои худнамоена, ҷоплусию содагароиҳои масъулиятсозонаи ҳам ҳукуматдорони собиқадор ва ҳам ҳукуматхоҳони навбаромад будем Чунон ки мегӯянд, чашмамон мош барин кушода шуд — ба ҳадде, ки тасаввуроти пешинаамон дар бораи дараҷаи кордонӣ ва қудрати коргардонии «кадрҳои миллӣ» ба сони хонаи коғазин фурӯ рехт!

Чунон ки аз натиҷаҳои касофатбори саъйу кӯшиши «озодӣ»-хоҳону «адолат»-ҷӯени аҳди Горбачеф бармалост, муаллимон ва мураббиени москвасии «кадрҳои миллӣ» ҳам ҷиҳати донишу малака ва аз ҳама муҳимаш, масъулиятшинохтии иҷтимоӣ аз шогирдони маҳаллиашон чандон фарқ намекардаанд Охир, аз дасти қалби ҳамонҳост, ки *БозСозӣ* ба *БозСӯзӣ* табдил ефта, дар ниҳояти кор як давлати абарқудрати ҷаҳонӣ мавсум ба Иттиҳоди Ҷамоҳири Шӯравӣ барҳам хӯрд, ки нисфи дунеро дар панҷаи гирояш нигоҳ медошту бо ними дигараш панҷагирӣ мекард, як давлати муташаккилу мутамарказе аз байн рафт,

ки бо вучуди истибдодию ғайридемократӣ буданаш, ақаллан шиками мардумонашро сер ва осудагии шаҳрвандонашро таъмин карда метавонист!

Акнун шояд атеистони ашаддӣ ҳам бовар меку-
нанд, ки куфрони неъмат заволи давлат будаст. Дар
воқеъ, даставвал мо, зиёеиенро, зарур аст, ки мисоли
Лоиқ аз худамон бипурсем:

дар раванди тозаҷӯиҳои худкомона ва бозсозиҳои
омиена «*Чи навӣ дар бари ин кӯҳнадиере кардем?*» Ва
ҳамзамон моро боястӣ ҷавонмардона иқро кардан
«*Ҳеч! Гулзори Ватанро чу мазоре кардем!*»

4

Дар маҳфили хоси мо баҳс ба ҳукми қоида дарома-
да буд Вале мунозираҳои мо ҳеҷ гоҳ то гиребонгирӣ
намерасид ва ба ҳеҷ вачҳ расида ҳам наметавонист,
ҳарчанд бисе тардимоғ менишастему мағрури хеш бу-
дем. Дар маҳфили мо ба ҷумлагӣ як байти Лоиқ, як
луқмаи Кӯҳзод, як далели Абдунабӣ, як фазли Доро
ва е як ҳазли Сорбон бас буд, ки манзур ва матлаби
ҳамдигарро ба зудӣ бифаҳмем, роҳи қаҳру ситез нап-
ӯем, аз касе наранҷему кини наварзем. Ва агар касе аз
ҳад зиёд «маҳмаддонӣ» карда монад, Лоиқ аз сари
ҳазлу тамасхур ба забони Абдурахмони Ҷомӣ мегуфт:

*Пеши арбоби хирад шарҳ макун мушкили ишқ,
Нуктаи хос мағӯ, маҷлиси хос аст ин ҷо!*

Вале ҳоли ҳозир майл дорам бо дӯсти марҳумам
ба баҳси усулӣ ва куллӣ бипардозам ва ҳам бисер
меҳоҳам, ки акси садои ин баҳс сар то сари ватани
ноободамон паҳн шуда, гӯшзади ҷумла ҳамватано-
нам гардад, дар тамоми кунҷу канорҳои сарзамине
баланд садо диҳад, ки як вақтҳо сарғаҳи ҳумонизми
воло будаву акнун дар муҳити маънавиаш ҷони ин-
сон (чӣ расад ба калому паеми ӯ!) батамом беқадр
беқурб шуда. Лоиқ дар «*Илтиҷо аз камонмардон*» ном
манзумааш дили худро ҳамчун нишони тири баро-
даркушон пешкаш карда ва бад-ин тариқ ҷони ха-
лоиқро хариданӣ шуда, дар зимн гуфта буд:

Фардо Модари Тоҷик

Ҳазорон Лоиқи лоиқтаре аз ман биерад боз,

Басо мушфиқ, басо ошиқ, басо содиқтаре аз ман

Биерад боз

Дар омади гап гӯям, дар аҳди Шӯравӣ мафқу-
рашӯени коммунистӣ пайваста талқину таъкид ме-
карданд, ки одами ивазношуданӣ худаш нест! Яъне ҷои
ҳар шахсро - хоҳ ӯ шоири ҷодухаел бошад ва хоҳ
олими даҳо ва хоҳ пешавари даҳ панҷааш ҳунар —
ҳар шахси дигар гирифта метавонад! Ин ақидаи ба-
робарсозиро аз ҷиҳати фалсафӣ ҳам «асоснок» кар-
да буданд мегуфтанд, ки ҳамагон аз рӯи заминаи
қудрати маънавӣ баробаранд ва фақат муҳити иҷти-
моист, ки тавассути таълиму тарбия аз онҳо Рӯдакӣ,
Бӯалӣ ё Беҳзод месозад. Камоли хушбахтист ё ғояти
бадбахтист, ки асли ниҳоди одамии ҷунин набудаст!
Ба ҳар ҳол гузаштагони хикматпешаи мо чандин қарн
пеш нек медонистанд, ки «*тарбият яксон аст, вале-
кин истеъдод мухталиф*» (Саъдӣ)

Бадеҳист, ки бо мурури замон шоироне мисоли
Лоиқ ва яқинан аз ӯ ҳам қудратмандтар ба дуне ме-
оянд - мақоли замони зуҳури эшон ба дасти худост!
Вале агар миени онон ҳамноми Лоиқ ҳам мебуд ва
ҳатто ба амри тасодуф ҷиҳати шаклу шамоил ба ӯ
монанд ҳам мебуд, он наврустаи боғи шеърӣ тоҷик
ҳеҷ гоҳ ҷои холимондаи Лоиқи моро гирифта наме-
тавонист — воқеан вай худ одаме дигар мебуду ола-
ме дигар!

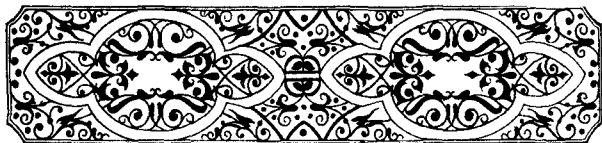
Лоиқ мегуфт, ки на ҳама печидагиҳо ва фурубас-
тагиҳои эҳсолашро ба рӯи қоғаз рехта метавонад
Ҳайфо, ки вай олами пурранги отифиашро бо ҷумла
дарду додҳои зимниаш ба дили хоки тира бурд. Ва
ҳеҷ вақте ҳеҷ касе ҳеҷ ҷое онҳоро бозгӯ карда наме-
тавонад! Он дафтари байтҳои парешони Лоикро, ки
худаш «*Суханреза*» унвон карда, ҳар якеро матлаи
шеърӣ тар медонист, акнун кӣ кушода нияту на-
қшаҳои эҷодии ӯро рӯи қоғаз оварда метавонад? Қу
орзубахше, ки ба соате битавонад кори дастбастаи
Лоикро ба ҳамон табъи равони лоиқона анҷом до-

дан? Оху афсӯс, ки чунин мӯъчиза дар ду дуне ҳам сурат пазируфта наметавонад!

Эй кошки *Растохез* на фақат ба талқини шаръӣ ва ба эътиқоди урфӣ, балки ба далоили илмӣ ҳам амри воқеъ будӣ! Ва ё ақаллан *Таносух* амри муҳол набудӣ. Вале —дарегу дард!— он чи рӯй дод, ки ба хости ҷаҳондор мебоисту ба умеди ҷаҳониен намебоист. Ва маро ба унвони дарегогӯи дӯсти ҳамнаслу ҳамсилкам фақат ҳамин монда, ки ба зорӣ ниеиш гирам: ҷои Лоиқ Шералӣ аз биҳишт бод!

*Рӯзҳо мегузаранд,
Рӯзҳо аз сари мо,
Аз дили мо мегузаранд.
Хабари соати дидору ҷудой дар лаб
Аз раҳи манзили мо мегузаранд...*

Филадельфия, октябри 2000

Лошқ

УМРИ БУЛБУЛ

Умри булбул кӯтаҳ аст.
Бечора булбул
бо ҳама ширинадой,
бо ҳама рангиннавой,
бо ҳама гулдӯстдорӣ,
бо ҳама фареду зорӣ
беш аз як сол умраш нест,
афсӯс!

УМРИ БУЛБУЛ

Балки ҷои нолаю афсӯс ҳам нест.
Бар чунин як умри кӯтаҳ низ
шукр гӯяд ошиқи гул —
ошиқи бехоб — булбул.

Зог механдад ба умраш,
Ғулба механдад ба шукраш,
Лошаҳор аз лобалои лошаҳо
талх механдад ба ҳолаш,
к-ин чӣ рӯзею чӣ умре?
Ин чӣ ҷои миннату шукре?
Чанд шаб дар ҳасрати дидори гул нолида рафт,
Субҳ хуфту чеҳраи хандони гул нодиди рафт,
боз шукри умр мехонад,
боз худро шод медонад,
ё ки ақлаш мисли умраш кӯтаҳ аст?

Булбули шӯрида механдад,
балки рӯҳи булбули шӯрида механдад

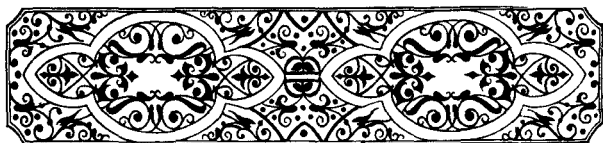
ба рӯзу рӯзгори лошахор,
ҳам ба ҳоли гулбаи дузд,
ҳам ба саргинхорию зоги сияҳкор

Гарчи сад сол умр мебинед,
Такрори ҳам аст,
Он чӣ ман дар чор фасли сол —
Як соли ҳаёти хештан дидам,
шумо сад сол ҳам баъди сари ман,
гарчи ҳам доред неруи паридан,
гарчи ҳам доред неруи ба мурдоре расидан,
меҳнати ин умри кӯтоҳи маро,
лаззати ин умри кӯтоҳи маро,
қимати ин умри кӯтоҳи маро,
ҳикмати ин умри кӯтоҳи маро
ҳаргиз намебинед!

Чунки ман бе шақшақу бе коғ-коғ
Хандаи гул ҷустам аз боге ба бог
Чунки ман бо табъи олий оҳу зорӣ кардаам,
На чу каргас бо пару боли қавӣ
бо умри афзун лошахорӣ кардаам

Эй шумо, бемояғони дерсол,
чор фасли сол,
агар сад сол ҳам кардед умр,
мешавад такрор ҳар сол,
мешавад ҳар сол такрор
Умри кӯтаҳ беҳ зи хорию дароз аст

Шодбахтам ман, ки умрам кӯтаҳ аст,
баски ман дар чор фасли сол —
як соли ҳаёти кӯтаҳи хеш
умр кардам ошиқона,
ҳам бимурдам ошиқона
бо суруду бо тарона!

Академик Муҳаммадҷони Шақурии Бухороӣ

РОҲИ САФЕД БА СӢИ АБАДИЯТ!

Кайҳост, ки Лоиқ ба сӢи абадият роҳ пеш гирифта
буд

Лоиқ дар оғозгоҳи роҳи эҷодкорию худ хитоб карда буд
«Дастам шиканад, ба гарданам овезам» Ва ин як бахши
маромномаи ӯ дар эҷодгарӣ будааст Ӯ меҳост аз наху-
стин қадамҳо истиқлоли андеша ва истиқлоли табъро ус-
тувор бисозад ва дар созмондиҳии идеали эстетикӣ худ
побанди ҳеҷ неруи сиесии вақт набошад Метавон гуфт,
ки ба душворӣ бошад ҳам, ба ин нияти воло ноил омад

Ба вижа дар қарни бист расидан ба истиқлоли ан-
деша ва истиқлоли табъ бо қаҳрамониҳо муяссар
мешуд Лоиқ бо иродаи қавӣ басо қаҳрамониҳо кард
Вай бо чуръати тамом ба роҳи таҳқиқи шоиронаи
фалсафӣ даромад ва натиҷаҳои бо овози баланд, бо
неруи азими сухани асили форсӣ ифода намуд

Дар солҳои бисту сӣ ва чихилу панҷоҳ шеъри тоҷикӣ
аз шинохти фалсафии воқеият то рафт дур мешуд Шеър
то рафт оқизу нотавон, бемағз ва пуч мешуд аз парво-
зи фикру ҳис, аз шеърият маҳрум мегардид Аз солҳои
шаст як идда ҷавонон саҳт кӯшише пеш гирифтанд, ки
шеъри форсии тоҷикиро ба ҷодаи шеърият баргардо-
нанд, андешаи шоиронаро болу паре ато намоянд Бегу-
мон, баргардонидани шеър ба шохроҳи фалсафа ва ҳик-
мати ҳаёт бештар аз ҳама ба Лоиқ муяссар гардид Лоиқ
моҳияти замон, моҳияти ҳастии миллатро бо амиқбинӣ,
бо ҳисси баланди инсонӣ асил ба андеша гирифт Ӯ дар

ин чода аз хиради ҳаким Фирдавсӣ, аз ирфони Хоҷа Ҳофиз ва ҳазрати Мавлавӣ илҳом гирифт Ҷаҳони пурталотуми дили Мавлоно Чалолуддини Румии Балхӣ дар Варорӯд дар ду-се садаи охир ба он тарз, ки дар шеъри Лоиқ акси садо ефт, бозтоб нашуда буд

Дарди миллат мазмуни асосии бисере аз муассиртарин шеърҳои Лоиқ аст Ӯ аз дарди дасту пой шикаста ва сарҳои кафида сухан оғоз намуд ва зуд ба фалсафаи таърихи миллат, ба маъноии аслии дирӯзу имрӯзи тоҷик сари таҳқиқи шоирона фурӯ бурд Фалсафаи дарди миллат, ки бо ҳиссиети баланди як инсонии наҷиб, бо тугени дили як шоири нозукадо ба забон омада бошад, ба он тавр ки дар шеъри Лоиқ мебинем, мазмуни инсонии шеъри форсии тоҷикиро ба пояҳои баланди тақомул баровард Фочиаи худкушии миллӣ, ки дар солҳои навадуми садаи бист дар Тоҷикистон рӯй дод, бо ҳама даҳшату ваҳшаташ дар шеъри Лоиқ таҷассум ефтааст Охириин маҷмӯаи шеърҳои ӯ, ки ба номи «Фареди бефаредрас» ҷоп шуд, пур аз оҳанги фочивист, ки бозгӯи бӯҳрони сахте дар худшиносии иҷтимоиву маънавии миллат аст

Дар ин маҷмӯа қофияву радифи ғазалҳо ба ин ранг омадааст афсӯс, эй дарег, фақир, асир, шӯр шуданд, кӯр шуданд, бесар шуданд, ғарибам, ғариб шуданд, кучоӣ, дилшикастаам, хунин аст, гиристам, миллат, фаред мекашам

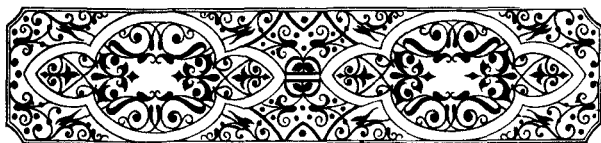
Ҳар қофияву радиф, ҳар калимаву ибора, ҳар унсурӣ сохтори шеър дар ин китоб фареди ҷонҷоӣ дилро ба гӯш мерасонад, ки фареди миллат ва миллатпарастон аст

Шеъри Лоиқ дарди миллатро аз шикасти дасту по то шикасти дил, аз озори ҷисмонӣ то пураламтарин полиши рӯҳонӣ фаро гирифтааст

Лоиқ шоири милист Шоирест, ки ҳастии миллии тоҷикони Варорӯдро ба ғояти барҷастагӣ нишон додааст Тоҷикони Варорӯд як ҷузъи ҷаҳони тоҷикон, ҷаҳони эронитаборонанд Шеъри Лоиқ низ як ҷузъи адаби ин ҷаҳони бекарон аст Ӯ аз авлоди Рӯдакӣ буд ва чун бобокалони худ ба саҳифаҳои таърихи шеъри ҷаҳоншумули форсӣ ба сайри абадӣ рафт

Роҳат сафед ба сӯи абадият, Лоиқҷони мо!

22 июли 2000

Гулрухсор

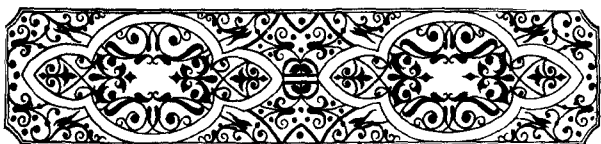
ЭЙ БАҲОРИ БЕ ЛОИҚ..

Эй баҳори бе Лоиқ, рози марғ ифшо кун,
Бо таронаи бӯрон еди шоири мо кун.
Асру лаҳза ҳиссон аст дар радифи бемарғӣ,
Эй ҳарифи бемарғӣ, лаҳзаро таманно кун!
Эй баҳори бе Лоиқ,
Гулнисори бе Лоиқ!

Ояи худо бар лаб аз адам чӣ овардӣ?
Аз найи фироқи дӯст ҷуз қалам чӣ овардӣ?
Мӯҳраи қалам бишкаст!..
Эй қаламкаши Монӣ,
Аз қаламрави Лучоб¹ ҷуз алам чӣ овардӣ?!
Эй баҳори бе Лоиқ,
Эй хумори бе Лоиқ!

Аз фасонаи гирен сеҳр монду соҳир рафт,
Зиндадори сармастӣ тоқ монду шоир рафт.
Рӯи дафтари мистар монда гарди хокистар,
Хок бар сари афлок, хок монду шоир рафт!
Эй баҳори бе Лоиқ,
Барғу бори бе Лоиқ!

Дар каронаи бе ишқ лола ашки Маҷнун аст,
Хандаи гули бодом рӯи пушта маҳзун аст.
Шоири мазори худ, шеғри зиндадори худ,
Дар диери хомӯшон ҳоли шоирон чун аст?
Эй баҳори бе Лоиқ,
Эй нигори бе Лоиқ!

Фарзона

ПАДРУДИ ОФТОБ

*Салом, эй Лоиқи имрӯзу фардо,
Салом, эй шоири хуришеду даре*

Устои бузургвори ман! Ин сайераи ятим, ин чаҳони бепарастор, ин лаҳзаҳои бесаодат, ин миллати ғафлатпаноҳ ва ин мани дилшикаста бе ту буданро чӣ хел таҳаммул мекунем? Бе касе, ки вучуди мунаввараш гилҳову дилҳову қандилҳову маҳфилҳоро офтобӣ мекард, бе касе, ки ҳузури азизаш ба зиндагонии пучи мо маънӣ мебахшид, бе касе, ки садои шаффофаш дар фазои мо рехта ва ҷонҳои мурдаи моро ангехта буд

Он зинда рафт ва ин мурдаҳо монданд Охир, ин хок бад-ин сардиву дарундорӣ чӣ гуна ҳадяи илоҳиро, он шоҳкори бебадалро, он яғонаву бемасалро, он тӯфони ишқро оғӯш мекунад? Магар он растухези ҷовидон хомӯш мешавад? Эй устод, эй армуғони азал, эй беназири улвӣ, эй содаву заминиву оддӣ! Бе ту будан чист, медонӣ? Ту аз ин дард беҳабарӣ, ҷунон ки худо аз илми марғ беҳабар аст

Дар вучуду суруди устод Лоиқ чизе маснӯъӣ набуд Агар ӯ мехост фаред занад, фаред мезад Барояш фарқ намекард, ки ин ҷо биебон аст е анҷумани вакилон Агар мехост дашном диҳад, дашном меод, бе он ки андешад, ки ин шоҳ аст е гадо Агар мехост май нӯшад, менӯшид ва аз чашми худову халқ пинҳон наменӯшид, ҳамеша ҷун нуқтаи паргор дар назаргоҳи ҳама қарор дошт Баъзе афрод шояд барои

он менӯшанд, ки аз дарду ғами худашон андак раҳо шаванд, аммо дарду алами як миллат, ғами замину замон ва тамоми башар бар дӯши устод Лоиқ буд

Рӯзе бо ҳавопаймо ба Душанбе мерафтем Як ҳамсафари мақомдор хост пеши ҳамраҳон худнамоӣ кунад Бо ин умед ба устод гуфт

— Устод Лоиқ, мо ҳам шеър медонем

Ва байти хуберо аз Бедил хонд ӯ хеле чашмдори аҳсану офарин буд, аммо ғаиримунтазира чунин посух шунид

— Донӣ, барои худат медонӣ, барои Лоиқ Шералӣ намедонӣ Агар як нафари маъсум бе хаели худситой он байтро мехонд, ҳатман истиқболи гарм медид

Устод Лоиқ қомуси ҳақиқат ва фарҳанги муҳаббат буд Агар касеро дӯст медошт, зиёда навозиш намекард ва ҳамд намехонд, аммо аз камтарин ишораташ ва аз сукути чашмони мутафаккираш меҳраш пайдо буд Вале агар аз ҳарфи касе хушаш намеомад, ҳатман ӯро садама меод ва иштибоҳашро фош мегуфт

Ман агар имрӯз маҳчуру ранчурам, ба чуброни саодати дӯшин аст Саодате, ки ба қадраш намерасидам ва осон раҳо кардам Магар ба тамоми он лаҳзоти зебо, ки бо падари бузург ва устоди бешабоҳатам ба сар бурдам, рашки офоқ намеомад? Ед бод он лаҳза, ки ман нахустин бор бо ҳамроҳони тозаҷавонам пирохани ҳарир ба бар, содаву бепироя, бо шиддати бузурги эҳсос ангушт бар дари сардабири маҷаллаи «Садои Шарқ» задем ва шоири орзуҳо дар чашмам тулӯъ кард Ман чашмдори муҷассамаи мӯҳташами ғуруру тафохур будам, аммо як инсони маъмулӣ бо вучуди оддӣ ва ҳарфҳои бетелисм намудор шуд Вале чӣ чашмоне дошт Нигоҳи чашми умқпаймош ҳафт осмонро пар задаву аз ҳафт даре гузашта буд, ки чунин осон қафаси синаи моро шикаст ва дар дили мо нишаст Ман он рӯз фаҳмидам, ки оддӣ будан сифати нобиғогон аст ва нубуғ дар далқи хоксорӣ паноҳ мебарад Бузургӣ — сода будани мӯъҷизаҳост

Устод ҳар бор, ки ба Хучанд меомад, рӯзҳову ҳафтаҳо дар манзили мо мондагор мешуд ва мо, хушбахтона, имкон меефтем аз сӯхбатҳои хучастааш суд бардорем. Он ҳама лаҳзаҳои бихиштии, ки дар хизматаш будем, инак унвони «ҳамеша» дорад ва он вучуди мутабаррик мафҳуми «ҷовидона»-ро комил мекунад. Чандин бор дӯстонам ба манзили мо меомаданду мидиданд, ки ман пирохани устодро уту мекунам, меғуфтанд.

— Фарзона, ту ҷомаҳои худатро уту намезанӣ, аҷаб ин ки либосҳои устодро дарзмол мекуни.

Ва ман меғуфтам.

— Эй нодонҳо! Устоддориро ед гиред, — ва худситой мекардам. — Ман барои устод ба фарози дарахт мебароям ва шохтут мечинам. Ман дар рӯзҳои бегазиву бечароғӣ дар қумғони қадимии аҳди Дақенус барои устод ҷой меҷӯшонам (дар асл ин корро модарам анҷом мидоданд), ман тамоми рӯзро масраф мекунам барои таҳияи гулқанди «Шабовез», ки устод онро намечашанд (Меғӯянд, бачам, ман шири-ниро хуш надорам), ман панҷараи хонаи хоби устодро боз мекунам ба субҳи нилуфарӣ, ки чун таронаҳои Лоик пур аз шамимаи нур аст. На, на, на, ман барои устод коре накардаам. Ман лаёқате надоштам, ки ба бузургиву меҳрубонии ӯ посух гӯям. Аслан ман ҳазор сол бояд ба даргоҳи худованд шукргузори кунам, ки нобиғае чун Лоик маро фарзанд хонд ва инсонии дили худ шинохт. Ӯ соатҳо бо ман дар дафтари кораш, дар идораи маҷаллаи «Садои Шарқ» менишаст ва ҷамоаҳои ибтидоии маро қалам мезад. Баъзан ман густоҳӣ мекардам, ки «не, устод, мисраи ман бетағйир монад, охир ин ҷурм надорад», устод меғуфт.

— Ту, ки дареро напаймуда бошӣ, соҳил ҳам дар назарат дарест. Ту гунчишке нашав, ки дар кӯлмак оббозӣ кунад ва бо ҳамин қаноат варзад. Ту тӯфонро шинос.

Рӯзе устод ба мани тӯфонношинохта супориш дод.

— Ин мисраъро худат ислоҳ кун. Ман ҳоло сигор кашида меоям.

То омадани устод ман бо таҳлукаи бузург мисраъи муносиб чустам, аммо нашуд, ҳарфҳое ба сарам меомаданд бисер берангу бечараққа

Устод баргашту пурсид

— Ҳа, навиштӣ?

Ман хомӯш интизори коҳиши устод истодам ӯ бо табассум дар ҳошияи варақи ман навишт

*Ончунон нозукӣ, ки метарсам,
К-аз сигорам дилат фиғор шавад*

Ва бо ифтихори кӯдакона гуфт — «Дидӣ, устодат чӣ хел шоири зӯр аст?»

Ман дар ситоиши устод Лоиқ шеъре навишта будам бо унвони «Шоирхудо» ва дар тафаккури маҳдуди бистсолаи худ мутмаин будам, ки шеъри хубест Вақте устод онро мехонд, ман бо фахру саодати беназир истиқболи шодонаашро чашмдор будам, аммо ӯ рӯи он тарона хати бутлон заду гуфт

— Намешавад, маънӣ надорад

Ман фаҳмидам, ки як муҳаббати муҷаррад бо он ки моёи хунар ва офариниш аст, шеърро комил намекунад, неруи азалие ҳам мебояд барои сухани собит гуфтан ва ҷаҳони шоиронаи худро боз кардан

Устод як бор ҳарфҳои содаи маро пазируфт ва баърои идомаи раҳ фотеҳаи нек дод Ин пуштвонагии шоири беҳамто аз як дӯшизаи ҷавон, ки ҳанӯз ҷавҳараш нопадост, чандин муҳаққиқону хонандагонро ба иштибоҳ андохта ва маҳву ҳайрон карда буд Дар шумораи аввали маҷаллаи «Садои Шарқ», соли 1986 силсилаи ашъори ман бо сарсухани устод Лоиқ, ки «Ҷодае ба диери одампарастӣ» ном дошт, чоп шуда буд ва чунин ҳарфҳо дошт

« шоираи навқалам бо дили пур ба ҷаҳони шеъри Аҷам ворид хоҳад шуд Дар шеъри нахустини ин гулчин байти хубе ҳаст

*Дини ман оташпарастӣ не,
Дини ман одампарастӣ бод*

Дар ин байт Фарзона мароми шоирии худро иброз доштааст»

Дар посухи устод Лоиқ даймоҳи ҳамон сол, дар пленуми Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон адабиетшиноси дақиқназар Аҳмад Абдуллоев чунин суҳанронӣ карда буд

— «Вақтҳои охир шоираи навбаромаде бо номи Фарзона пайдо шудааст, ки шоирони номвари мо номи ӯро зиед табл мезананд Як шеъраш бо унвони «Одамони нек», ки мисраи «Дини ман одампарастӣ бод» дорад, хеле таърифу таҳсин шуд, аммо аслан шеъри заифу норасост»

Ман ба тасодуф дар он маҷлис ширкат доштам Вақти танаффус чандин нафар ба ман барои танқид шуниданам тасалло меоданд Дар он миена устод Лоиқ ҳам Ман гуфтам

— Ин нафар айна ҳақиқатро гуфт ва нахост инсонӣ ҷавон фирефтаи ситоишҳои бемаҳал шавад Ҳарфҳои ҳарфҳои дили мананд Равам, ба ӯ сипос гӯям?

— Одам мешӣ, бачем, — гуфт устод ва рафт

Исми имрӯзани ман низ бо устод Лоиқ муртабит аст Аслан волидайн ба ман номи Иноят додаанд, ки бо вучуди калимаи арабӣ буданаш, вожаи хушояндест ва шояд рӯзи аласт дар осмон ба ман рақам зада шудааст

Аввалин чакомаҳои ман бо ҳамин ном мунташир шудаанд ва ман ҳаргиз ҳаел намекардам, ки рӯзе ин исм фақат дар ҳалкаи хонаводагӣ боқӣ хоҳад монд Дар рӯзгори донишҷӯиям бародар ва устоди гиромиям Сафари Абдуллоҳ, ки он солиен муқими Маскав буд, ба ман телефон мекард ва мегуфт, ки Иноят исми музаккар аст, бояд номи латифи форсӣ ебӣ ва номҳои хуштаркиберо пеш меовард Симо, Даре, Рухшона, Афсона, Фарзона, Фаришта Аммо ман ҷавоб меодам не, не, не, не!

Рӯзе дар донишгоҳ устодони ҳидоятгарам Абдуманнони Насриддин ва Усмонҷон Ғаффорӣ маро бо номи Фарзона, ки дар рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» (маи 1985) муаррифӣ шудааст, табрик гуфт

танд Ин таҳаввул бароям найримунтазира ва бидуни ризоят буд Ба Маскав телефон кардам ва бо оҳанги ранҷиш аз бародарам пурсидам, ки ин чӣ номест? Магар ин исми бегона ба вучуди ман васлаи ночаспон нест? Ў посух дод, ки аз миени ҷумла исмҳои устод Лоиқ Фарзонаро пазируфтанд ва илова кард, ки магар мешавад ба фикри чунин нобиға муқовимат намуд? Ҳамин тариқа, ман номи Фарзонаро чун ҳадяи шоирона ва бузургворонаи устод Лоиқ пазируфтам ва бо он ки ҳаргиз лаёқати ин вижагиро надоштам, боз ҳам ин ном бо ҷавҳару пайкари ман пайванди ҷовидона ефт

Соли 1986 вақте ки устод Лоиқ «Девони Кабир»-ро ба ман дод, дар Хучанд кам касе чунин давлатманд буд Ман девонро пеши чашмаш боз кардам ва хондам

*Донаи бечора будам зери хок,
Донаро дурдона кардӣ оқибат*

Ҳоло ба худам мегӯям Эй донаи дурдонаношуда! Хабарат ҳаст, ки дареро бохтӣ? Он дареи мутаҳҳарро, ки мавҷ бар ҳам заданаш соҳилнишинони мурдари таҳриқи сабзи зиндагонӣ меод ва фазои фикри моро меполуд

*Ду раҳсозему раҳпаймо ману даре, ману даре,
Ду ҳамроҳему ду танҳо ману даре, ману даре.
Зи як сарчашма меоём, як сарчашмаи кӯҳӣ,
Ба поенҳо аз он боло ману даре, ману даре*

Устои бешабоҳати ман вом зи Мавлоно дошт Дар тинати дареияш шӯри Рӯдакиву Ҳофиз буд Ў қофиласолоре буд, ки имрӯзиенро бо қорвони муҳаббат то ниекони бузург мебурд ва ба фардо раҳнамоӣ мекард Ў ба гӯши ҷовидона садо мезад

*Ало девони Ҳофиз, ҳофизам бошӣ зи ҳар марге,
Ало девони Мавлоно, маро ту зинда хоҳӣ дошт*

Одамаконе ҳақир инкори комилонро бо таъбири Бедил «нуқли маҷлис» кардаанд Шояд инон меҳоханд хастии ночизашонро бо инкори бузургон тасдиқ кунанд ва худашонро дар чашми худашон сафед созанд Аммо лаҳзаҳову мардумони лаҳзагӣ мегузаранд, ҳамеша мемонад, бузургӣ мемонад Устод Лоиқ бо иродат ва хулуси фузуда исми никон ва муосирони арҷмандро ба забон меовард Аммо навхостагону навпарон низ дар ихотаи лутфи ӯ мезистанд Вагарна ман кӣ будам, ки устод ҳамеша маро ҳамроҳаш ба маҳфилҳо барад, китобҳо ҳада кунанд, борҳо ба гуселам барояд ба фурудгоҳи Душанбе то ҳадде, ки бо ман дохили ҳавопаймо шавад, баъд таркам кунанд

Меҳрмоҳи соли 1995 мо бо аҳли хонавода ба Душанбе рафтем ва чанд рӯз дар манзили устод Осимӣ зистем Як шаб то нимашаб устод Лоиқ бо мо нишаст ва хеле сармасту шӯрида буд, аммо вақти рафтан гуфт — «Ман соати шаши субҳ меоям, шуморо ба фурудгоҳ мебарам» Баъди рафтаниаш мо бо устод Осимӣ хандидем, ки то субҳ се соати дигар ҳаст, Лоиқи сияҳмас-ти мо чӣ гуна бармегарданд, бо ҳамин шои дигар аз хоб меҳезанд Аммо устод Лоиқ соати панҷуними субҳ, дар ҳоле, ки мо ҳанӯз нимхобу нимбедор будем, бо мошини писараш Диловарҷон омад, тару тозаю шодоб, гӯе ҳаргиз дар ҳоли мастию ташаннуч набудааст Чунон ҷиддиву сипоҳу бесухану пуршаҳомат, ки Озарахш гуфт

— Устод, мо Лоиқи мастро бештар дӯст медорем

Воқеан Озарахш ба устод Лоиқ муҳаббати беҳудуд дошт Дар чашни арӯсии мо устод Лоиқ зарфҳои булӯрӣ ҳада овард, сокии маҷлис шуд ва гуфт «Домоди азиз, дили булӯрии духтари маро эҳтиёт кун» Баъди чанд фурсат он домоди азиз ба писари устод Лоиқ табдил ефт ва ҳамеша бар хидмати ӯ буд Агар устод дар беморхона бошад, ҳамарӯза ба дидораш мерафт, агар дар манзили мо бошад, нозбардораш мешуд ва агар устод иҷозат диҳад, сабтҳоеву наворҳое аз ӯ бармедошт

Устод Лоиқ хурдодмоҳи соли 1996 аз сафари Ҷумҳурии Ислонии Эрон бо ҳавопаймои Тошканд бар-

гашт ва чандин рӯз дар Хучанд меҳмон шуд Китоби тозааш «Дасти дуои модар» дар чопхонаи Донишгоҳи Исфаҳон мунташир шуда буд ва ду нусхаи онро бо чунин хутуте ба мо ҳадя дошт «Ба писарам Озарахш, ба духтарам Фарзона аз мани ягона!»

Оре, оре, Лоики ягонаи мо! Дигар худованд тимсоли туро ба ин бузургиву фарру шукӯҳ таҷдид нахоҳад кард Ва дигар касе нахоҳад гуфт

*Кавдано! Баҳс баҳси Эрон нест,
Баҳси ман аз табори хештан аст
Оташи порсии ту — табхол,
Оташи порсии ман — суҳан аст!*

Магар он кавданҳо, ки мегуфтанд, Тоҷикистон имрӯз шоир надорад, намедонистанд, ки бо гил намешавад офтобро андова кард Касе агар мегӯяд, ки масалан Бағдод ҷ Исфаҳон ҷ Хучанд даре надорад, чанд бебасар бовар мекунанд Аммо даре дастафшон ба ин ҳарфҳои касиф бузургворона ба роҳи худ меравад, зеро медонад, ки буданаш ҳақиқати бетардид аст

Баъди яке аз сафарҳои ба Эрон устод Лоик гуфт «Рӯзе дар манзили донишманди эронӣ Алии Қофӣ маҳфили шеър доштем, ки Симини Бехбаҳонӣ омад Зани солхӯрдае буд, ҳафтадсола, бо чеҳраи шикастату маҳзун ва як ғазал хонд — панҷоҳсола шуд, дигар ғазал хонд — сивупанҷсола шуд ва чун ғазали сеюмашро хонд, ҳаждаҳсола гардид ва мо ҳама маҳву шефтаи ӯ мондем Неруи рӯҳонии ин хонум чунон дар саропояш партав зада буд, ки ҳама дар ихотаи ин зебӣ гирифта омаданд» Чеҳраи устод ҳам нури азали дошт, ки бо рабиши бузургаш ҳамаро парвона мекард Устод бо иморати зоҳир чандон мутаваҷҷеҳ набуд Бо ҳавсала мӯяшро шона намезад, гиребони сафедашро оҳар намедод, гарданбандҳои муҷаллои нав ба нав намепӯшид, кафшашро лок намемолид Дар сураташ андак парешонии қаландарона буд, ки худаш ҳам икром мешуд

*Дар жанда даро як дам, то зиндадилон бинӣ,
Атлас бадар андозӣ, ҳамжанда шавӣ бо мо*

*Чун дона шуд афканда, баррусту дарахте шуд,
То рази чунин ебӣ, афканда шавӣ бо мо*

Аммо устод медонист, ки бо ҳамин сару сурати таҳрирнаефта ҳам ки тимсоли бенамунаи зебоист, ҳамаро фатҳ мекунад Магар он ҳама орастагону нозанинон, ки дар кӯю барзан бешуморанд, дилҳои соҳибназаронро таҳрик медиҳанд, магар миллион нафари хушгилу барозандаро мешавад бо Лоикӣ рус-той ба мизон гузошт?

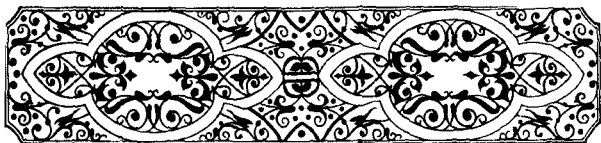
Дар як сӯҳбати родиюӣ нависандаи тозақор Темури Зулфиқор гуфта буд — «Худованд ба ин хотир инсонҳои азизи моро мебарад, ки ҳақиқати маргро бовар кунем ва худро ба рафтан омода созем Рафтан он қадар мусибати бузург нест, вақте медонӣ, ки пайвандону меҳрубонони ту дар он олам нишастанд ва муҳаббат ҳам онҷост» Рӯҳи устои дилбанди ман ҳоло шояд бо рӯҳи Ҳофизу Мавлоно ҳампарвоз аст Шояд дар кӯҳи Чилмеҳроб бо модари бихишти-яш сӯҳбат дорад Шояд ханӯз дили нооромаш фареди бефаредрас мезанад ба гӯши қулфбастваи мо Ай устои дареи ман! Шабҳои нозанине буд, ки ту фаред мезадӣ Модар, модар! ва ба еди он олиҳаи якто мегиристӣ Як лаҳза пас рӯи ҳавлӣ рақс мекардӣ ва зиндагиро шукр мегузоридӣ Як шаб таҳи дарахти себ менишастӣ, ки ба сарат як себ афтод, гуфтӣ

— Ҳамин хел як рӯз марг маро ғофил мегузорад ва ба сарам меояд Баъд ҳамаи дардҳои маро, дардҳои ин мардуми бетолеъро кӣ меғӯяд? Паёмҳои маро кӣ ба ояндагон мерасонад? Духтарам, ту фардо садои маро ба гӯши мардум расон

Устои беҳамтои ман! Касе дӯшбори Лоикро нахоҳад бардошт ба ҷуз шеърҳои таҳамтанаш Охир, шонаҳои нозуки мо мешиканад Ту бори тамоми офоқ, бори заминро замон, бори афроду башарро дар тааҳхуд доштӣ Коре, ки мо мекунем, муҳаббати туро ба фардо бурдан аст, эй таронаи зебои абадият, эй дареи раҳмат, эй кӯҳи побарҷо, эй шаҳиди худнисори

миллат, эй ҳамосаи ишқи меҳан, эй донои розу ар-
монҳои мо, эй бузургу фанонопазири мо! Магар сӯғи
дили ман поен дорад, эй миллати бепир? Ту истиқ-
болу гусели бузургонро чӣ медонӣ? Магар хабарат
ҳаст, ки Лоиқи якто рафт? Осмон хабар дорад, ки
буғзе дар гулӯ хомӯш аст Офтоб хабар дорад, ки он
офтоби саодатпартави мо рафт Замин хабар дорад,
ки бе муҳаббати Лоиқ یتим мондааст Тамоми аҷзои
ҷаҳон хабар доранд, эй миллати фарзандбохта, эй
миллати фарзандбохта! Ту ҳам хабар дорӣ? Туе, ки
номи азизат дар лаб он яғона рафт Мешунавӣ?!

*Баъди мурдан ҳам даруни гӯри тар ишқи маро
Хок медонад, бие, бар хокдони ман бие!*

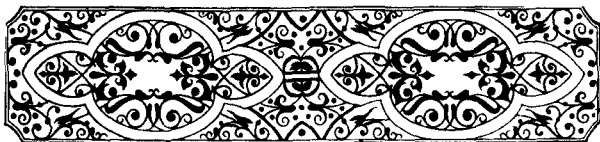

Фарзона

САЛОМ, ЭЙ ЧОВИДОНА

Чарас-Маҷнунӣ танҳо биебон
Басе фаред зад дар хомушистон
Чи фареде, ки бефаредрас монд,
Гузаит он корвон, бонги чарас монд
Чӣ маргест ин ки марги як нафар нест,
Магар ин як нафар, қулли башар нест?
Ба дӯши хастааш тобути мо буд,
Ба дасташ қалби чун еқутӣ мо буд
Бар ӯ гуфтам, ки эй дилбурдаи мо,
Чи хоҳӣ кард бо ин мурдаи мо
Бигуфт Исо шавам то ҷон бибардам,
Нафуре бар найи сӯтхон бибардам
Бияфшонам садои рӯшанамро,
Кушоям қуфли гӯши меҳанамро
Паеми ростин гӯям, ки хезад,
Чаҳони кӯҳнаро аз ҳам бирезад
Дигар зангӯлаи бедори мо ку?
Ба ҷилди пирахан тӯмори мо ку?
Куҷо рафт он ҳақиқатчӯстаи мо,
Кӣ поляд дили ношӯстаи мо?
Кӣ орад дерхобонро башорат?
Кӣ бахшад субҳро оби таҳорат?
Чӣ фардосоз буди навнигар буд,
Касе аз субҳи фардои дигар буд
Бурун аз ҷадвалу тақвиму айём,
Баланд аз маснади Нохиду Баҳром,
Набуд ӯ мисли мо хурду маҳаллӣ,
Дар ин офоқ меҳмони туфайлӣ
Намебошад ҷанубиву шимолӣ,
Фурӯғи ишқи поки лоязолӣ

Рисолат дошт моро васл кардан,
Ручӯи қавро бар асл кардан
Зад отаи бар каломи кибрией,
Ба ин андешаҳои ибтидоӣ
Вучӯдаширо ҷаҳонафрӯз овард,
Чу Ҷамшед омаду Наврӯз овард
Падарчон қалби танҳоям ятим аст,
Дилам дил нест, як гӯри азим аст
Дилам дил нест, абри ҳарзагард аст,
Дар ин мурдод, сардӣ, сарди сард аст
Худовандо, Чиҳилмеҳробӣ ман ку?
Ба регистон садои оби ман ку?
Насими субҳ пайке доду бигзаит,
Саломамро алайке доду бигзаит
Диламро рӯи каф нозиду пар зад,
Садои дар найистонҳо шарар зад
Дареги устоди беназирам,
Чи гуям аз бузургияи, ҳақирам
Чу абрам номаи сӯғи баҳорам,
Дилам хоҳад, ҳама борам, ки борам
Надорам захра то гӯям видоят,
Қасам бар будани беинтиҳоят
Нубуғи шоирӣ мурдан надорад,
Биҳишт андӯҳи афсурдан надорад
Салом эй рафтаи таширфи дигар,
Салом, урдубиҳишти тозаву тар
Салом, эй Лоқи имрӯзу фардо,
Салом, эй шоири хуршеду даре
Салом, эй муҳтавои ишқу ҳастӣ,
Бимон бо соғари саршори мастӣ
Бимон қомусу фарҳанги муҳаббат,
Бизан дар ҷони мо занги муҳаббат
Бимон, моро ватандори биомӯз,
Саводи хештандорӣ биомӯз
Салом, эй кофару эй ринду бутсоз,
Мусалмони мо бо ту шуд оғоз
Ту, эй шеъри Аҷам, бошӣ, ки бошӣ,
Алорағми адам бошӣ, ки бошӣ
Салом, эй марди роҳи бекарона,
Салом, эй ҷовидона, ҷовидона!

профессор Абдунабӣ Сатторзода

СЌҶВОРӢ ДАР РӢЗИ ЧИЛИ ШОИРИ БУЗУРҒИ ТОҶИК УСТОД ЛОИҚ

Лоиқ одате дошт ҳар маҷмӯа ва китоби наве, ки ҷоп мекард, бо катибаи манзум ва ҷ мансур бароям тақдим менамуд Дар яке аз онҳо чунин навиштааст «Ба устод Абдунабӣ — дӯсти овони баччагӣ, ҷавонӣ (ва пириам)» Ибораи «ва пириамро» дар қавсайн ҷо додани ӯ маъние дошт Вай худро ва дӯстони ҳамсинну солашро ҳанӯз пир намешуморид ва умед бар он мебаст, ки овони пириашро низ бо онҳо ба сар мебаряду боз китобу маҷмӯаҳои нав ба наве нашр хоҳад кард ва онҳоро ба дӯстонаш ва хонандагонаш тақдим хоҳад намуд

Афсӯс, ки аҷал ӯро ва моро ғофилгир кард На ӯ ва на мо бо чунин зудии зуд фаро расидани ин рӯзи сиехро мунтазир набудем Лоиқ, ба истилоҳи ҳудаш «нимшӯҳию нимҷиддӣ» ба ҷашни 60-солагиаш, ки ба 20-уми моҳи майи соли 2001 рост меомад, омодагӣ мегирифт Ва ба дӯсти ҷониаш Сорбон ҳазломез эрод мегирифт, ки вай ҷашни 60-солагиашро натавонист ба таври бояду шояд «ташкил» бидиҳад Ӯ мегуфт, ки «мо, дӯстон, Сорбонро, ки аз мо як сол бузургтар аст, ба «разведка» фиристода будем, то бифаҳмад, ки мо ҷашнҳои 60-солагиамонро ҷӣ тавр «ташкил» бидиҳем»

Лоиқ нақшаҳои зиёде дошт Аз ҷумла, вай мехост, ки шеърҳои ба ҷоп нарасидашро, ки хеле фаровонанд ва ба таъбири ҳудаш «дар кампутари баччааш Ромиш» маҳфуз аст, ба дасти ҷоп супорад ва ба иф-

тихори 60-солагиаш «Куллиети осораш»-ро ба нашр расонад Лоиқ шеъри нав, китоби нав навиштанро ҳаргиз пешакӣ ба нақша намегирифт Умуман, нисбат ба ҳама гуна нақшаву планҳои эҷодӣ ва фаъолиятҳои намоишкорона ҳассосият дошт Аммо лаҳзае набуд, ки аз шеъру шоирӣ дурӣ ҷуста бошад Вай мисли дақиқтарин ва ҳассостарин асбобу афзори зилзиласанҷӣ ва пуриқтидортарин мавҷгир ҳамаи ларзишҳо ва тапишҳои ҳаёти иҷтимоӣ ва сиёсии Тоҷикистонро ва дунеро дар ҷону тани худ эҳсос мекард ва аз ҳаллоҷии эҳсосу андешаи хеш гузаронида, дар қолаби шеъре, мусоҳибае ва е баенияе ифода менамуд

Барои он ки барои худамон равшан намоем, ки марги нобаҳангом чӣ касеро аз миени мо рабуд ва мову шумо чи ганҷеро аз даст раҳо додем, мехоҳам ба чанд нукта ба таври гузаро таъкид намоям

1 Лоиқ касест, ки шеъри муосири тоҷикро ба асолати азалиаш баргардонд Вай дар ин роҳ кӯшишҳои нотамоми устодон С Айнӣ ва А Лоҳутӣ, Паирав Сулаймонӣ, Ҳабиб Юсуфӣ ва Мирзо Турсунзодаро тамоми бахшид Ва миени шеъри имрӯзаи тоҷикӣ ва осори мондагори Рӯдакӣ, Фирдавсӣ, Ҳайем, Ҳофиз, Саъдӣ, Мавлавӣ, Соиб ва Бедил пуле эҷодкард Шоирони муосири тоҷик бо осори ҷовидонаи саромадони худ ошноӣ доштанд ва аз он истифода ҳам менамуданд, вале Лоиқ нахустин фардест, ки ҷавҳари шеъри шоирони форсигӯи пешинро кашф намуд ва суннатҳои сурудаҳои онҳоро зинда гардонид, бо пайравиҳояш, бо илҳом гирифтаниҳояш, бо офаридани «Ҷоми Ҳайем», «Илҳом аз «Шоҳнома», девони ғазалиет, бо шоҳкориҳои адабиаш, мисли «Ба модарам» ва «Резаборон», бо забони тоҷикии саратаринаш, бо ҳунари расои маъниофаринӣ ва тасвиргариаш ӯ шоире буд, ки дарвоқеъ «шеърҳои гуфтуву ногуфтаи» халқашро «боз гӯетар, боз бурротар, боз гиротар ва боз аълотар» бигуфт

Мо шоирони боҳабар аз адабиети гузаштаамон дорем, лекин инсоф он аст, ки ҳеҷ яке аз онҳо дар дарк ва кашфи асрори шеъри саромадон бо Лоиқ баро-

барӣ накардаанд ва гумон аст, ки дар ин наздикиҳо як чунин нафаре монанди ӯ пайдо шавад

Мояи аслии шӯҳрат ефтани шеъри Лоиқ дар қаламрави адабиети форсӣ, хосса дар Эрон ва Афғонистон, маҳз дар ҳамин асолати азали ва ҳунари волои шеъри ӯст Тавонотарин шоирони форсигӯи дуне, мисли шодравон Нодири Нодирпур, Восифи Бохтарӣ ва дигарон ба шеъри Лоиқ, ба ҳунари шоирии вай тан додаанд ва имон овардаанд

2 Лоиқ адибест, ки миени шеъри форсии тоҷикӣ ва шеъри мардуми дуне пайванде, тазвиче ба вучуд овард. Ва шеъри ӯ аз нахустин намунаҳои адабии бобарори чунин пайванд ва тазвич дар адабиети кунунии тоҷик ба шумор меравад. Лоиқ аз роҳи омӯзиш ва тарҷумаи осори шоироне монанди Гӯте, Уитмен, Есенин, Неруда ва дигарон, имконоти баён ва зарфияти тасвириро дар шеъри тоҷикӣ афзоиш дод.

Дар шеър ба тасвир ва тасвиргарӣ, ба маъниофаринӣ, ба сохтани фазои шоирона ва асолати шоирона диққати ҷавқулудда додани Лоиқ маҳз аз баракати шиносоияш бо шеъри мардумони ғарбӣ ва кишварҳои дигари дунест.

3 Лоиқ фардест, ки маҳз ба шарофати офаридаҳои ӯ дар адабиети муосири мо баени мавзӯҳои миллӣ ба расмият даромада, тафаккури миллӣ шакл гирифт. Шеърҳои ӯ пур аз баени дарду иллатҳои миллати тоҷик мебошад. Вай аз мусибат ва балоҳое, ки дар ин ҷанд соли охир ба сари миллати мо фурӯ рехта буд, ғами бузурге дар сина дошт ва илоҷи онро танҳо дар ваҳдат, дар пиёда сохтани сиесати оштии мидд ва мегуфт.

Илоҷи иллати носури миллат

Ба ҷуз ваҳдат, ба ҷуз ваҳдат набошад

Лоиқ шоири комили «миллати нокомили» тоҷик аст. Ва тамоми дарду ҳасрат ва сӯзу гудози ӯ дар навиштаҳоиаш аз ҳамин ҷо манша мегирад.

Шеъри Лоиқ аз радио, аз телевизион, аз сари минбарҳо, аз майдонҳо, аз кӯчаҳову бозорҳо, аз базмҳо

ву размҳо, аз синаҳои мардум дар тамоми ғӯшаҳои Тоҷикистон, дар шимолу ҷануб, бемуҳобот, ҳамарӯза садо медиҳад Ман шоири дигареро бо ин маҳбубият ва маъруфият намедонам Ҳастанд шоироне, ки дар ҳалқаи муайяне, дар миени тоифаи муайяне, маҳалли муайяне маҳбубият ва маъруфият доранд, аммо на дар миени умум ва хоссу ом Аз шоирони даврони охири мо чунин маҳбубият ва маърифатро дар байни мардуми тоҷик танҳо устодон Лоҳутӣ ва Мирзо Турсунзода доштанд Вай ба тамоми маънӣ шоири халқӣ ва миллӣ буд

Хулласи калом, Лоик дар таърихи адабиёт ва фарҳанги муосири тоҷик кореро анҷом дод, ки онро метавон танҳо бо заҳматҳои, ки устод С Айнӣ дар ривоҷи насли муосири мо ва академик Бобоҷон Ғафуров дар зинда гардонидани таърихи пурифтихори тоҷикон қашидаанд, баробар кард Аз ин рӯ, мо бояд ўро мисли устод С Айнӣ ва аллома Б Ғафуров азиз дорем ва қадр бикунем Шиноҳти ҳаматарафаи ин се шахсияти бузурги даврони мо воҷибаи миллии ҳар яке аз мо аст Мо ҳар қадр бештар ва беҳтар шахсият ва осори онҳоро биҷиносем, ҳамон қадр ба худамон, ба миллатамон, ба Ватанамон зудтар хоҳем расид

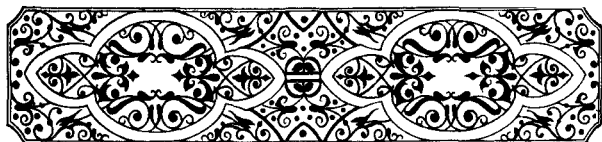

Лоик

*Гуфтанду ман ҳам гуфтаам, эй дӯстон, едам кунед,
Рафтанду ман ҳам рафтаам, эй дӯстон, едам кунед.*

*Дирӯз будам бо шумо дар маҳфили айши фарох,
Дар хоки танге хуфтаам, эй дӯстон, едам кунед.*

*Гар ганҷи беҳамтои худ бинҳуфт доро зери хок,
Ман ганҷи дил бинҳуфтаам, эй дӯстон, едам кунед.*

Абдулмаҷид Достиев*

ГҶЯНД АГАР, ГУЗАШТ ЛОИҚ...

*Эй ашк, ту сарчаи маҷсудам шав!
Эй нола, паеми рӯзи беҳбудам шав!
Эй хома, асои рӯзи пириям бош!
Эй шеър, ту зангӯлаи тобутам шав!*

Бо ҳамин орзуҳои нек дар авони баччагӣ қалам ба даст гирифта буд ва ҳамин шӯълаи дар дил афрӯхтаашро дар талошҳои гирудорҳои эҳсосӣ бо таққуи садоқат ва шуҷоат сайқал бахшид, ки дар рӯзи маргаш аз нолаҳои чигарсӯзи ҳаводорони назми сара ба паеми беҳин рӯзи ҷовидонагиаш меафзуданд ва зангӯлаи шеър пешонеш тобуташ садои абадияти рӯҳашро дар ҷодаи ғолибият ба сӯи фардоҳои сармади ҳидоят менамуд.

Устод Лоиқ Шералӣ аз зумраи ҳамин гунаи шоирон буд, ки дар қаламрави сухани имрӯзи кишварамон беҳамто ва ӯ шеъреро тараннум менамуд, ки дар равонӣ равон ва дар асолат ширинии алфози дариро бо навои мутантан дар гӯши ҳар шунаванда нармак-нармак менишонд. Шоире буд тавоно ва донишманд, ки ҳақиқати суханаашро дар ҳар минбар ва дар рӯерӯи аҳли ҳар анҷуман бе тардид ва ҳарос баен мекард. Шоире буд дӯстдоштанӣ ва маҳбубии дилҳо, ки маҳбубияти инсонияш чи дар шеъраш ва чи дар суҳбатҳои дар сурати ҷаззобият дарҳол таҷассум мегардид.

* муовини райиси Маҷлиси Намояндагони Маҷлиси Олӣ

ҳасту буди одамиро дар қолаби шуур манзур мегардонд ва садоқати азалии инсониро дар чашму ҳуш ба ҷилва медаровард

Хушбахтона, аз наздик шинос шудани ман бо устод Лоиқ Ҳангоми таҷлили ҷашни 50-умин солгарди зодрӯзашон дар ноҳияи Бохтар ба вуқӯъ пайваст, ҳарчанд ки тамоми ашъорашонро тавассути рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ хонда ва ҷеҳраашонро аз тариқи телевизион дида будам. Ин ҷашн дар фазои воқеъан шеърӯ шоирӣ, яъне хеле тоҷикона гузашт ва бояд ин ҷо қайд намоям, ки бе супоришеву ташаббусе аз боло ноҳияи мо дар ин кори хайр яке аз аввалинҳо шуда, иқдом варзида буд Албатта бояд ба назар гирифт, ки роҳбарияти ноҳия дар яке аз маҷлисҳои назоратӣ аз панҷоҳсола шудани устод Лоиқ едрас шуда буданд. То фарорасии он рӯз аҳли ҷамоат ва ҳуди мардуми ноҳия бо камоли мамнунӣ ба ин рӯз омодагӣ гирифтанд. Вақте рӯзи ҷашн фаро расид ва роҳбарони соҳаҳои гуногун, мактабӣ ва сокинони маҳалҳо, ки дар назари аввал аз шеърӯ шоирӣ беҳабар менамуданд, шеърҳои устодро паиҳам қироат мекарданд, устод Лоиқ аз фараҳ беист кафкӯбӣ мекарданд. Мардум бошад аз он ифтихорманду хушҳол буданд, ки шоири бузург ва писандаи ашъорон, ҳуди устод Лоиқ ба меҳмонӣ омадааст. Хотирам ҳаст, ки дар рафти ин ҷашн яке аз муаллимони деҳаи мо ба минбар баромада, Ҳангоми суҳанронияшон қайд намуданд, ки устод Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ соли 941 аз олам даргузаштанд, вале хушбахтона соли 1941, яъне баъд аз ҳазор сол устоди арҷманди мо Лоиқ Шералӣ дар симои Рӯдакӣ, дар деҳи Мазори Шариф ба дунё омаданд ва ин гуфтаҳо ҳам рӯҳи устод Лоиқ ва ҳам рӯҳи ҳавдорони шеърашро шод намуда буд. Бояд қайд намоям, ки он солҳо ҷашнҳои шахсиятҳои шинохта ва бузург танҳо дар зодгоҳашон сурат намегирифт, балки барои гузаронидани чунин ҷашнҳо ҳуди маҳалҳо мароқ зоҳир мекарданд ва шахсиятҳои варзидаи давронро бо баҳонаҳои гуногун ба маҳалҳои ашъорон даъват карда, бо ифтихори хотирмон онҳоро бо мардуми диерашон

ошно мекарданд Зеро онҳоро бесабаб ба ҷое бурдан
душвор буд Мумкин ҳоло он эҳтиромот арзишҳои
дигаргуна пайдо карда бошанд

Худи ман, ки шеърҳои зиеди устодро азед медонам
ва дар ҳар ҳолат онҳоро мавриди истифода қарор ме-
диҳам, дар иҷлосияи таърихии 16-ум, ки дар шароити
ниҳоят душвор мегузашт ва гӯе ба ғайр аз сиесат
ҳарфи дигаре ба миен намеомад, ҳамчун роҳбари ко-
тиботи иҷлосия мазмуни мактубу барқияҳои якрӯза
ба унвони иҷлосия омадаро ҷамъбаст намуда, яке аз
баромадҳоямро бо ҳамин шеъри устод оғоз намудам

*Мулк сангистону мо бесангарем,
Сарбасар сардору мо бесарварем
Пунбадаргӯшем мову раҳбарон,
З-он, ки мо худ халқи пунбапарварем
Фаҳри мо бошад сари Боми Ҷаҳон,
Хок бар сармон, ки бе бому дарем
Соҳиби сарчашмаему ташнаем,
Соҳиби ганҷинаему абтарем
Қони фарҳангему ҳангемон намонд,
Фаҳри таърихеми бепову сарем
Раҳ наҷуста то дили халқи диер,
То дили Масков сад раҳ раҳ барем
Мо киенем? Аз Каенем? Осафо,
Тоҷдорони гадои афсарем*

Ва дар он солҳои пурошӯбу мавқеъгириҳо устод ан-
дешаҳои худро тавассути васоити ахбор иброз мекар-
данд ва бояд қайд намоям, ки на ҳамаи гуфтаҳои ӯ моро
хуш меомад, вале бочӯрҷатона фикри худро баён на-
мудан ҳам танҳо аз бузургии устод шаҳодат меоданд
Дар ҳама давру замон буданд ва ҳастанд қувваҳои, ки
ҳатто ба хоҳири шикам сер кардан булбулро ҳам ба дег
меандозанд, вале устод Лоиқ аз чизе ва касе сари ҳарос
надошт ва ҳамеша ғамномаи асили миллатро некбинона
болои саҳфа меовард Ба майдони адабиет омадани
шеъри «Гиристам» дар ҳамон рӯзҳои фоҷиабор, ки онро
дар ин саҳифа дарҷ менамоем, ба дили ҳар як шахси
ватанхоҳу миллатдӯст таассуроти худшиносиву бедори-

ро ба бор меовард

*Субҳе ба тоҷи бесари миллат гиристам
Шоме ба марғи мазҳари миллат гиристам
Якпорчагиширо ҳамекардам орзу, дарег,
Бар пора-пора пайкари миллат гиристам
Бо чашми хеш дида заволи ягонагӣ,
Бар уммату паямбари миллат гиристам
Чун на саре на сарваре буд ин саройро,
Ман бар чанозаи сари миллат гиристам
Дар роҳи рост меҳурад ҳар дам сикандарӣ,
Бар Қайсару Сикандари миллат гиристам
Занги диرو зи гардани астар чӣ назмаест?
Бар зангхурда афсари миллат гиристам
Хуни бародаре ба бародар раво шудааст,
Бар мадфани бародари миллат гиристам
Аз бас талофие ба талафҳо надоштам,
Ҳар лаҳза дар баробари миллат гиристам
Гаҳвораҳо тижӣ шуданд аз тифлу гирияҳои,
Бар фаҳри ҳар музаффарӣ миллат гиристам
Фарзандҳои беҳадаф мурданду бемазор,
Ман бар мазори модари миллат гиристам*

Ва фаровонанд чунин шеърхояш, ки ба доғи он рӯзҳои мудҳиш суруда шудаанд

Аввалҳои моҳи феввали соли 1993 бо даъвати мардуми Панҷекат ба он диер сафар намудам ва намояндагони ноҳия маро ба деҳаи Колхозчиен раҳнамоӣ намуданд. Ба назарам он кӯчаи пуродам, ки мо аз миенаш мегузаштем, бепоен буд. Ҳангоми ба минбар баромаданам чашмам ба устод Лоиқ афтод, ки худаш дар гӯшае танҳо ва хеле маъюс ба девори чойхона така карда, сигор мекашид ва касе ба вай эътибор наметод. Агарчи дидан замон нисбати ин муносибати сарди замонасозон (мутаассифона ин тоифа ҳанӯз ҳам дар чомиаи мо хеле зиеданд) нафратам омад, вале гӯие чизе нашуда бошад болои минбар баромадам ва то навбати сухан гирифтаним, ҳайратзада фикр мекардам, ки чаро ин муносибатро ба ӯ раво дида бошанд? Пас ба хулосае омадам, ки ин корро нисбати ӯ танҳо мансабпарастони замонасоз раво дидаанд, то ки намо-

яндаи ҳукумати нав, яъне ман, Достиев наандешад, ки онҳо бо Лоиқ ҳамақидаанд Ғофил аз он, ки ҳукуматдорону режимҳо паси ҳам меоянду мераванд, вале Лоиқу Лоиқҳо ҷовидонаанд Баъд сари минбар омадам ва суханамро чунин оғоз намудам — «Барои мани фарзанди тоҷик дар зодгоҳи ҳазрати Рӯдакӣ ва устод Лоиқ сухан гуфтан боиси ифтихор ва сарафрозист, вале хеле душвор аст » Инро ҳазорҳо мардуми дар майдон ҷамъомада бо кафкӯбӣ пазируфтанд ва ин гувоҳи он буд, ки дар гӯшаи танҳои мондани устод Лоиқ айби мардум набудааст, ки онҳо чун пештара ба ӯ ихлос доранд ва ин амал сохтакори касе не гурӯҳе будааст Боз гӯе ки ӯро надида бошам, хоҳиш кардам, ки агар устод Лоиқ дар ин ҷо ҳузур дошта бошанд, болои сахна биеянд Баъди ҳамон ҷамъомад меиддам, чи намояндагони ҳукумат ва чи намояндагони мардум устодро ҳалқавор печондаанд ва ҳангоми таъомхӯрӣ дар ҳамон ҷойхонае, ки тани танҳо ба девораш така карда менишаст ва касе эътибораш намедод, бо камоли эҳтиром «устод» гӯен ба ӯ сухан доданд ва наворбардорон беҳарос ба навораш гирифтанд Ман бошам, худбахуд мегуфтам, ки гуф бар онҳое, ки ба шахсиятҳо, умуман ба ҳазраги одам аз рӯи манфиатҳои гузарандаи лаҳзагӣ муносибат мекунанд Ҳайрон мондам, ки ин хосияти номатлуб ба баъзеи мо аз кучо расида бошад, ое қимати инсон дар замони мо ин қадар арзон шудааст?

Дар сӯҳбати маҳрамонаамон аз устод хоҳиш намудам, ки ҳарчи зудтар ба пойтахт биеянд ва ҳатто агар розӣ бошад, бо ҳамин ҳавопаймое, ки моро то шаҳри Самарқанд оварда буд ва дар он ҷо интизори мост, метавонад ҳамроҳи мо ба Душанбе баргардад Устод аз ин хеле рӯҳбаланд гардиданд ва афзуданд, ки баъди андаке занг мезананду меоянд Ва хушбахтона ҳамин тавр ҳам шуд Дигар устод ҳамон лаҳзаро борҳо дар ҳозирӣ ғоиб назди хешу бегонаҳо едовар мешуданд, ки ин ҳам яке аз нишонаҳои бузургияшон ба шумор мерафт

Боре устод «ҳамон вақт маро дубора зинда кардӣ» гуфта, изҳори ташаккур намуданд Ман суханашро

бурида гуфтам

— Ташаккур ба шумо, ки бо шеъри волои худ номбардори миллат ҳастед ва ҳар соҳибмиллат қарздор аст, ки эҳтироми шуморо ба ҷо орад, зеро танҳо хидмати худи шумо аҳли қалам аст, ки тавонистаед, ба дили мо роҳ ебед ва хидмати суҳанҳои худи шумо маро маҷбур сохт, ки ин корро кунам. Пас хидмати худи шумост. Агар ин корро ман намекардам, каси дигаре ба ҷо меовард. Албатга шояд он рӯзҳо бечуръативу замонасозӣ мекарданд, вале дар охири кор пушаймон мешуданд. Охир имрӯз ҳар як фард аз ҳамдиер ва ҳамзамони шумо будан ифтихор дорад.

Инчунин густоҳӣ карда барои он кас дар бораи он лаҳзаҳо мисраъҳои шоири номаълумеро такрор намудам, ки ба устод хеле хуш омаданд.

*Зи кина доғ ҳаргиз дар дили ерон намемонад,
Ба рӯи об ҷои қатраи борон намемонад*

Чуноне ки гуфтам анқариб дар тамоми суҳбатҳоямон ҳамон лаҳзаҳои хотирмони деҳаи Колхозчиен, албатта бо ташаббуси устод, едоварӣ мешуд. Вале баъдтар ба ҷои он хушгӯиҳои мо чизи дигаре пайдо шуд.

Охирҳои соли 1993 бо амри тақдир дар бемористони Қарияи Боло бистарӣ шудам ва рӯзе устод ба аедатам омаданд ва ғамгинона пурсиданд, ки ба кадом беморӣ гирифта шудаам? Дарҳол ҷавоб гуфтам:

*Синнат, ки гузашт аз ҷил,
Номардиҳо кунад дил*

Устод хушҳолона хандиданд ва баъдҳо ҳар сари вақте, ки ҳамсӯхбат мешудем, е рӯбарӯ меомадем ҳамон суҳанро ба ед оварда, хушҳолӣ карда, меафзуданд, ки чаро ҳамин калимаи «дил» ақаллан ҳамқофияи «навад» нест? Вале афсӯс!

Соли 1993 1000-солагии «Шоҳнома»-и Ҳаким Абулқосими Фирдавсро ҷашн мегирифтаем ва ҳамзамон Шӯрои Олӣ барои қабули Суруди миллӣ низ қарор қабул карда, ҳайъат созмон дод. Дар қатори дигар

шахсиятҳои маъруфи кишварамон устод Лоиқ низ шомили ин комиссия буданд. Аз сабаби он, ки аксарияти онҳо ҳам узви Комиссияи тадорукоти ҷашни 1000-солагии «Шоҳнома» ва қабули Суруди миллии Тоҷикистон буданду ман раиси ҷарду ҳайъатро барӯҳда доштам, боре яке аз ҷаласаҳои ҷарду ҳайъатро якҷоя мегузaronдем. Аввал дар бораи масъалаи ҷашни 1000-солагии «Шоҳнома» Шавкат Ниезӣ (аз Маскав) сухан ронда гуфтанд, ки китоби «Шоҳнома» ба чоп тайер аст, ки онро то пошхӯрдани Иттифоқи Нависандагони Иттиҳоди Шӯравӣ мураттаб сохта буд, вале барои чопаш маблағ надорем. Сафоратҳои Эрону Арабистони Саудӣ иҷрои ин корро ба уҳда мегиранд, ба шарте ки дар китоби мазкур дарҷ намоянд, ки он бо кӯмаки онҳо ба таърифи расидааст.

Ман розӣ шудам ва гуфтам, ки муҳиммаш китоб хубтару зудтар ба таърифи расад. Баъд ба масъалаи Суруди миллии гузаштем. Аксарияти аъзои Комиссия бар он буданд, ки ҳам матн ва ҳам оҳанги суруд дигар карда шаванд.

Ман ба суханони ҳамаи аъзои комиссия гӯш додам ва ҳамчун роҳбар афзудам, ки матни сурудро дигар мекунем, вале мусиқӣ чунон ки буд бояд монад, зеро ин оҳанг дар таърихи 30-40 солаи худ дар мағз-мағзи мо ва ҷомиа амиқ нишастааст. Гузашта аз ин ман аз олимони таърихшиноси кишварамон дар бораи гимндорӣ давлати тоҷикон маълумоти фаровоне гирифтаам. Ба мо маълум гардид, ки оғози гимндорӣ давлати мо аз ҳамин гимни мавҷуда сарчашма мегирад. Устод Лоиқ бо як ҷасорати хоси худашон афзуданд: — Хайр, биед ба ҷои «Чу дасти рус мадад намуд» «Чу автомат мадад намуд» менависем ва ин бахсро тӯлонӣ кард. Бояд ин ҷо иқрор шавем, ки барои нигоҳ доштани мусиқӣ низ дар миёни аъзои комиссия ҷонибдорони зиёд буданд. Ёдам мерасад, ки яке аз олимони шинохтаамон ба қаҳр гуфта буданд, ки ин мусиқиро оҳангсози ғайри тоҷик эҷод кардааст ва чун ба дарди мо тоҷикон намехӯрад, онро ҳатман бояд иваз намоем.

Ман андаке ошӯфтаҳол шудам ва гуфтам, ки агар касе малол нашавад, ба еди шумо, дӯстонам, расонда-

ниям, ки аввалан забони Сулаймон Юдаков тоҷикост ва ӯ ин оҳангро дар Тоҷикистон барои мо тоҷикон эҷод намуда буд. Аммо чӣ илоҷ, ки ӯ низ аз дастии роҳбарони ҳамонобақтаи мо беэҳтиромӣ дида, чун Қорӣ Ниезӣ, Комил Ёрматов ва дигар шахсиятҳои намоёни кишварамон ба дигар ҷумҳуриҳо кӯч баста, бо кашфиёту хиради худ сарватҳои ақлонии мардуми ғайрро гани гардонданду ҳамоно ҷо аз олам даргузаштанд. Дувум ин, ки дур намеравам, худӣ ана ҳамоно биное, ки мо нишастаем, хиебонҳои асфалтпӯши шаҳру деҳот, муассисаҳои азими кишварамон, неругоҳҳои барқӣ, автомашинаҳо, ҳавопаймоҳо, либосҳои танамон ва ин ҳамоно мо тоҷикон ихтироъ накардаем ва аз баҳри ин ҳамоно мегузарем Албатта ин суҳанони банди тундтар садо доданд вале нишонрасу барҷой, ки буданд, ҳамоно ба ҳулосае омадем, ки матн аз нав эҷод шаваду музикӣ бетағйир монад.

Озмуни Суруди миллии тақрибан зиёда аз чор сол давом мекард, вале аз анҷомаш хабаре набуд. Ман дубора афзудам, ки: — ба гуфти устод Мирзо Турсунзода «Агар гӯем, ки халқи тоҷик табиатан шоир аст, дар он ҳеҷ муболиғае нахоҳем кард», вале дар тӯли зиёда аз чор сол дар кишвари мо шоире пайдо намешавад, ки Суруди миллии давлати Тоҷикистонро эҷод намояд Ё барои иншои Суруди миллии тоҷикон ҳам аз Эрону Арабистон шоир даъват намуда, чун барои ҷопи китоби «Шоҳнома» аз онҳо мадад пурсем? Солҳо гузаранду боз чун имрӯз олиме пайдо шаваду моро маломат намояд, ки матни Суруди миллиро шоири ғайри тоҷик навиштааст ва онро аз дигар бояд навишт.

Баъд аз рӯи сӯҳбати муаллифи матни Суруди миллии устод Гулназар Келдӣ тариқи як сӯҳбати телевизиониаш бахшида ба яқсолагии қабули матни Суруди миллии гуфтаҳои боло асос шудаанд ва ӯ дар як муддати кӯтоҳ бо бедорхобиву шабзандадорихои зиёде онро иншо намудааст. Ба ростӣ комиссия ҷунон беғараз ва боадолатона кор мекард, ки ягон нафар аз аъзоёни он пай намебуданд, узви ҳайъат шоир Гулназар иштирокчи озмун ҳам будааст. Мо барои мисол аз 36 адад кори

пешниҳодшуда сетоашро интиҳоб намудем ва онҳоро рақамгузорӣ кардем Рақами аввалро матни Суруди миллии имрӯзаамон соҳиб гардид Ман, ки ба интиҳоби ин матн розӣ будам, қатъиян қарор кардам, ки дар дохили матн бояд ҷумлаи «Ту аз гузаштагони бенишони мо нишонай» тағйир дода шавад Зеро гузаштаи тоҷикон хеле олинишон ва тамаддунаш боиси ифтихори оламиен аст Хушбахтона баъди қироъати чандин-карата ин таклифро ҳама аъзоен, аз ҷумла дар навбати аввал худи устод Лоиқ хеле хуш пазируфтанд

Ҳатто дар ҳамин лаҳза ҳам худи устод Гулназар ҳарфе нагуфтанд ва мо низ дар бораи муаллифи матн огоҳие надоштем Баъди чанде, пеш аз иҷлосияи Шӯрои Олӣ, ки бояд он ҷо матни Суруди милли баррасӣ мегардид, устод Гулназар ба наздам омад ва ба ҷои мисраи зикргардида мисраи тозаеро пешниҳод намуд, ки аз ҳар ҷиҳат ҷавобгӯи мавзӯ буд ва ҳам дилнишину форам Ин ҷо ман ба устод Гулназар ваъда додам, ки агар ҳамин матнро Шӯрои Олӣ қабул наояд, мо ҳарду соҳиби матнро пайдо намуда ҳамин мисраро ба худи шоир тавсия менамоем Баъди қабул шудани Суруди милли ба ману устод Гулназар дигар зарурати он мисраро ба соҳибаш тавсия намудан намонд Зеро маълум гардид, ки муаллифи Суруди милли худи устод Гулназар будааст Бояд иқрор шавам, ки ин суруде, ки матнашро шоири поксиришту ҳақиқатпеша ва меҳандӯст Гулназар иншо намудааст, бо роҳи адолат ва ҳақиқату покӣ беғаразона аз ҷониби комиссияи мазкур пазируфта шуд ва дар қатори боз ду суруди дигар ба Иҷлосия пешниҳод гардида, парламенти кишвар онро қабул кард, ба зудӣ мағз андар мағзи хурду бузурги мардуми Тоҷикистон ҷой гирифт ва ман бо боварӣ гуфта метавонам, ки ин суруд чун моли ҳалол ва беолоиш то ҳамеша барои мардуми мо ҳамчун Суруди милли мемонад

Дар Комиссияи Оштии Миллӣ хеле серкор будем ва ба ғайр аз масъалаҳои оштии миллат барои мо тамоми кори дигар дувумдараҷа ба шумор мерафт Дар яке аз ҳамон рӯзҳо баъди гузаштани Анҷумани Итти-

фоки нависандагони Тоҷикистон шунда, ки устод Лоиқ номзадиашро ба Раиси Иттифоқи нависандагон нешбарӣ намуда, вале нагузаштаанд Ман ҳайратмандона дар назди ҳамон аъзои комиссияи Оштии Миллӣ, ки ин хабарро оварда буд, гуфтам — Оббо Ин кӯтоҳандешон ҳамин шахсияти бебаҳоро низ ба паллаи тарозу андохта сангашро паст заданӣ шудаанд? Охир устод Лоиқ ҳеҷ гоҳ ин корро намекард ва ин пешниҳодро касе ҷе гурӯҳе бар сари вай бор карда, ва дар ҳақиқӣ ӯ ба гуфти марҳум Моеншо Назаршоев хидмати «хукона» кардаанд Ин барои саломатӣ ва зиндагии шоири баномуси мо ҳаргиз бетаъсир наместонад Баъд шаб ба хонаи устод Лоиқ занг зада, аз ҳолашон пурсон шудам ва гуфтам, ки устод, ҳайрият бахти тоҷикон баландӣ карду шумо раис нашудед, зеро вақти бештаратонро ба хоҷагидорӣ ва корҳои сиёсӣ сарф менамудед, ки эҷоди шуморо ҳалалдор мекарданд Ин ҷо аз тамоми вазифаҳои дунёи дида, барои мо Лоиқи шоир будани шумо арзишмандтар аст Устод Лоиқ бо ханда посух доданд, ки дар ягон ғӯшаи ҳаёлам ин фикрҳо набуданд, вале «оқипадарҳо» маҷбурам карданд

Имрӯз ман худбахуд мегӯям «эй кош устод Лоиқ дигар шеър ҳам наменавишт вале зинда мебуданду бо симои маҳфилорояшон саҳнаҳои шахру деҳ ва гулгаштҳои зебои диерамонро оро медоданд» Вале чӣ илоҷ, ки бузургон аз азал умри кӯтоҳ мебинанду ҳаводоронашон ҳамеша муштоқи дидори эшон мемонанд

Рӯзе еварам Салими Хатлонӣ, шоири шинохта ки доимо аз ҳоли Иттифоқи нависандагон моро огоҳ мекунанд, хабар оварданд, ки ду рӯз пеш устод Лоиқ дар беморхонаи Қарияи Боло бистарӣ шудаанду мо беҳабар мондем Ӯро хеле сарзаниш кардам, ки чаро ин хабарро дирӯз ба ман нарасонд Пас фаҳмидем ки ӯ низ ҳамин рӯз аз бемории устод огоҳ шудааст Дарҳол Муовини райиси Иттифоқи нависандагон Абдулҳамиди Самадро даъваг намуда, ҳамроҳи Салими Хатлонӣ ба аедати устод шитофтем Сардухтури бемориҳои қалб Соҳибҷон Раҳмонов маро ба назди кати

устод Лоиқ раҳнамоӣ карданд ва ба замми он, ки ранги рӯи устод тозаву чун дар сихатиашон хандорӯ менамуданд, Соҳибҷон афзуданд ки вазъияти устод хеле вазнин аст, зеро раги хунгарди сараш кафидааст ва ин оқибати нохуб дорад. Дар он лаҳза ба Соҳибҷони духтур фармудам, ки барои сихати устод Лоиқ ягон ерие лозим бошад, розиям ва агар аз дастам наояд Президенти мӯхтарамамон Эмомалӣ Шарифович Раҳмоновро, ки аҳли адаб ва хусусан устод Лоикро хеле эҳтиром менамоянд, хабар медиҳам. Он кас ба замми тамоми ташвишҳоиашон ба ин кор ҳам вақт меебанд ва кӯмак менамоянд. Соҳибҷон гуфтанд, ки тамоми доруҳои заруриро доранд ва ҷораҳои заруриро андешидаанд ва боз меандешанд. Дигар ба чизе зарурат нест. Вале аҳволи бемор хеле вазнин аст.

Агарчи як умр ман бар онам, ки аз муттахассиси соҳа кори соҳаи ўро касе беҳтар намедонад ва дар ҳалли масъалаҳо пеш аз ҳама ман фикри муттахассисро асос мешуморидам, вале он лаҳза, шояд аввалин бор ба гуфтаҳои духтур, муттахассиси ботаҷриба боварам намеомад, зеро гап аз тақдири Лоиқ ме-рафт. Баъд ба долон баромада ба бародар, ҳамсар, фарзандон ва дўстонашон, ки он ҷо буданд, бо таслият гуфтам, ки тарҳи рӯи устод беғубор аст ва худо хоҳад шифо меебанд. Вале баъди як рӯз, «мутаассифона», ҳақ будани гуфтаҳои табиб-муттахассис тасдиқ гардид.

Ман бо камоли мамнуният гуфта метавонам ва борҳо дар навиштаҳоям ва гуфтаҳоям едовар мешудам, ки ҳар қавму миллатеро аз азал, бо ҳама будубошаш, пеш аз ҳама бо намояндагони маърифат ва аҳли фарҳангаш, бахусус бо шоирони забардасташ мешинохтанд ва мешиносанд. Шоиру нависанда, олиму санъаткор ба ширеше шабоҳат доранд, ки ҷомиа ва фардҳои алоҳидаро ба ҳам пайваста миллат меофаранд. Ва шоиронанд, ки ҳаргиз аз таъқибе е шиканҷаи бегонае наҳаросида, каму норасоии замон ва одамонро ошкоро ба гӯши халқ мерасонанд. Шоиронанд, ки ба ҷуз халқ пуштибоне надоранд ва онҳо чун

пуштибони халқ дар ҳама давру замон мубориза мебаранд Онҳо дар сарири волои маънавият қарор доранд ва дараҷаи баланди инсониятро доро буда, барои ифшои ҳама гуна беадолатиҳои ҷомиа аз касе пешомаде ҳарос надоранд Ва Лоиқ Шералӣ аз ҳамин қабилӣ шоирони ҷасуру ватанпарасте буд, ки дар фаш намудани нуқсҳои зиндагонии мардум беибо ҳарф мезад Далели ин гуфтаҳо чанд мисраи шеъри худӣ устод Лоиқ аст

*Пуштибони ҳар касе гар шоире ҳаст,
Ҷовидон бар тораки ӯ афсаре ҳаст
Пуштибони шоире гар дар ҳама афлок нест,
Эй бузургон, бок нест!*

Лоиқ Шералӣ ҳамеша ҳасту буди хешро аз рӯзгори оддӣ сода, вале маърифату маънавияти баланди миллате меҷӯст, ки обу гилаш бо он саҳт марбут буд Ҳамеша дар миени мардум буд ва ба манфиати мардум ҳарф мегуфт Шеърро аз дили халқу миллат месурӯд ва бо тазодҳои рӯзгори миллат рӯерӯӣ меистод ва ҳам сидқан истодагарӣ менамуд Ҳудро ҳамеша ҳамчун фарзанди содиқи миллат аз халқаш қарздор меҳисобид, ки мегӯяд

*Гарчи шоир минбари вичдони халқ аст,
Гарчӣ шоир ровии армони халқ аст,
Нони шоир аз суҳан не,
Нони шоир нони халқ аст*

Ба ҳамин маънӣ дар саросари ашъораш бо миннатдории беш худро ҳамеша дар хидмати халқу миллат нишон меод Ӯ бо тамоми ҳастияш ҳақ будани гуфтаҳои шоири классики тоҷик Бадриддин Ҳилолиро исбот мекард, ки фармудааст

*Мо ҳеҷ касонем, ки бар мо зи ҳама кас,
Хорӣ расаду он ба ҳақиқат шарафи мост
Аз неку бади мардуми айём наналем,
Эшон ҳама неканд, бади аз тарафи мост*

Лоиқ чун ҳазрати Рӯдакӣ аз калимаҳо ва ибораҳои оддӣ оммафаҳму шинос, чунон шоҳбайтҳо офарид, ки минбаъд он сатрҳоро чун офаридаҳои муқаддас ба забон мегирем, на чун калимаҳои забонзадаву оддӣ. Ба монанди қандакорону ҳайкалтарошони моҳир, ки аз ҷӯбу сангҳои оддӣ, ки дигарон аз болояшон бе-парво мегузаранд, қасрҳо, шоҳсутунҳо, мучассамаҳои сохтаанд, ки баъди коркардашон кас ибод мекунад ки даст расонад, то мабодо ба онҳо аз молиши дасте ғануште осебе расад.

Байтҳои барои мисол

*Ношукрии мо бар намаки умр зиёд аст,
То ҷон набарорем, надонем, ки ҷон чист*

Ё ин, ки ин оддитарин ибора ва масалҳои мардумӣ, ки дорои аҳамияти бузурги ахлоқӣ мебошанд, шеърҳои дилнишини устодро чунон оро додаанд, ки ҳам бар хазинаи адабиети муосири тоҷик дурдонаҳои зам намудаанд.

*Аз қўҳ азар санге ғитад, сад сангро бечо кунад
Марде чу номардӣ кунад, сад мардро расво кунад*

Аблаҳе аз бом биафтад, гардани мо бишканад

Ва зиёданд чунин байту мисраҳои, ки маъмулан мавриди истифодаи устодкории устод қарор гирифтаанд.

Солҳои шастум Лоиқ Шералӣ аз зумраи аввалин шоироне буд, ки бо як ҷасорати ба ҳудаш хос ба мавзӯҳои миллӣ ва ватани аслии рӯ овард ва тавонист ки гурӯҳи бузурги адибон «моро ба матонати бешта-ре дар арсаи эҷод думбола» хеш сӯи тозақориҳо пеш барад. Шоири, ки дар донишони таърихи аҷдоди мотавонону муқтадир буд ва бо ифтихори балоғати саводаш даъвои таъриху тамаддуни аслии ин қаламравро мекард. Ва ӯ ҳам қолабҳои «дархури замон»-ро шикаста, бо шинохти дигаргунаи маънавияти миллии

мо ба адабиети асиле рӯ овард, ки гузаштагони бузургамон онро оламгир карда буданд

Рӯзгори фоҷиабори солҳои охири ҷумҳуриамон дар ҷони ин шоири фарзонаи миллат беасар намонд Ӯ низ дар радифи дигар мардуми эҷодкор ва заҳматпешаи кишварамон аз чунин даргириҳои ногаҳонии байнихудӣ ба риққат омад ва ҷонибҳои даргирро тариқи шеърҳои пурмухтаво сарзанишкунон ба сулҳу салоҳ даъват мекард Ва тамоми дарду аламашро дар маҷмӯаи шеърҳои бо номи «Фареди бефаредрас» интишор намуда, дастраси хонандагон гардонд Мавзӯи шеърҳои ин маҷмӯа танҳо ба худшиносии миллӣ ва эътибори сулҳу осоиштагӣ далолат мекунанд Шоир аз ҷабри фоҷиаи таърих ба шӯр меояд ва бо ғиреви баланд ҷаҳолати бегонагони худнаморо ба қалами тасвир кашида, бо садои баланди ҳушдордиҳанда мегуяд

*Бар мо чӣ рафт аз замон, эй хок бар сарам,
Аз тирӯ таркашу камон, эй хок бар сарам
Бегона сӯхт хонаро, хокистари варо,
Барбод дод хешамон, эй хок бар сарам
Ин қадр хор мешудаву зор мешудаст,
Одам зи ҷабри одамон, эй хок бар сарам*

Ё

*Ҷабри таърих ягон қавм надидаст, ки мо,
Заҳри таърих нажоде начашидаст, ки мо
Оҳу афсӯс, ки дар ҳошияи таърихем,
Ин ҳама фоҷиаро даҳр надидаст, ки мо.*

Ё

*Махзани мо — миллати мо, ваҳдати мо, асли мост,
Лек з-он махзан, ки бошад моли сад раҳзан, чӣ суд?
Пушти сангарҳо зи баҳри тахт, ин тахти сақат,
Аз ду сӯ тоҷик мирад, аз чунин будан чӣ суд?*

Ана ҳамин хел саросари ин маҷмӯаро шеърҳои пурсӯзу гудоз фаро гирифтаанд

Вале имрӯз, ки хушбахтона оромӣ осоишта умр ба сар мебарем, бояд ба ақидаи ман ба як нуктаи ниҳоят

муҳим сари андеша бием Ҳама аз баҳри ҳифзи кишвар аз душманони беруна (худо нишон надиҳад) ба по хестану дар роҳи саодати ватан ҳалок шуданро ифтихор ва шараф медонем, лек аз пушти манфиатхоҳе е гурӯҳи мансабталоше бархоста, хуни якдигар рехтанро чигуна арзобӣ намоем? Агарчи дар ин ҷанг даруни остини мо дасти дигарон буданд

Ое аз қасрҳову карруфарри гурӯҳи хурде, ки аз «баракати» ин ҷанги бемаънӣ пайдо шудаанд, ба фарзанд, волидон, пайвандгумкардагоне, ки аслан бебизоатанд, чӣ нафъе мерасад?

Барои ҳамин ҳам минбаъд бояд на ин, ки аз пушти ишораи дастони дигарон наравем, балки аз баҳри он остинҳое, ки ин дастҳоро меҷӯшонанд, бояд гузарем То ки ин остинҳо ба ҷомаи поки миллат доғовар набошанд, бояд матоъашро аз тору пуди муқаддасоти манфиатҳои умумимиллӣ ва умумидавлатӣ дӯхта бошем, на ин, ки аз «поргиҳои» минтақачудокунони манфиатҷӯ

Ба он нигоҳ накарда, ки дигарон онҳоро ҷудо карда буданд, олмониҳову ветнамиҳо баъди зиёда аз 40 соли ҷудой боз ба ҳам пайвастанду кореягиҳо баъд аз 50 сол барои ба ҳам пайвастан сари мизи гуфтушунидҳо менишинанд Мо бошем бо ҳамдигар ҷангида ҷудо шудем (мантиқан бояд аз онҳо дертар ба ҳам меомадем), вале дар муддати нисбатан кӯтоҳе, тақрибан 4-5 сол ба ҳам омадем, ки ин ҳам аз хирадмандии тоҷикон ва сиесати миллатдӯстона ва соҳибназар будани сарвари он, мӯҳтарам Эмомалӣ Шарифович Раҳмонов гувоҳӣ медиҳад

Ин ҷо заҳмати равшанфикрон, аз ҷумла шоиру нависандагон ва олимон низ хеле бузург буд, ки устод Лоиқ дар сафи пеши ин силсила қарор дошт Аз ҷумла байтҳои зерини ӯ маҳз дар ҳамин рӯзҳо эҷод шуда буданд

*Дигаре гирад гиребони фалак,
Мо гиребони худиро медарем
Дигарон бар восибон зӯроваранд,
Мо фақат бар асли худ зӯроварем
Дар маҳалбозӣ масал гардидаем,*

Гарчӣ пайванди каенигавҳарем

*Аз чунин иллат бимирем анқариб,
Ки ту аз Фархору мо аз Фалғарем*

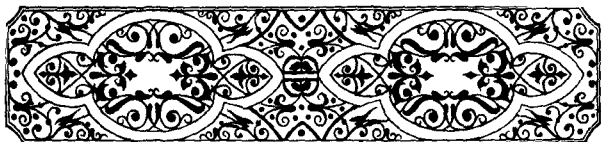
Имрӯз бошад, бояд ин гуфтаҳои устодро дар хотир дошта, ҳама баҳри сулҳу амонӣ ваосоиштагии мардуми кишвар кӯшишҳо ба харҷ диҳем ва онро ба саодати худшиносии миллат мустаҳкам намоем

Ба ростӣ истиқлолу сарҷамъии миллати тоҷик ормони устод Лоиқ буд

Ҳар он ҷӣ, ки ин ҷо гуфтам, кӯтоҳтарин як назаре ба эҷод ва рӯзгори устод Лоиқ Шералӣ буд ва устод яке аз он ҷавонмардони солори адабиети муосири мо ба шумор мерафтанд, ки ҳанӯз ногуфтаҳои зиёде дар дил доштанд ва меҳреро дар дил мепарвариданд, ки ҳанӯз як гули армон аз шоҳаи он ба ҷашми ҳаводоронаш во нашуда буд. Ва хушбахтона чун орзуи ҷовидонашон, ки ҳамеша бо садои устод Одинаи Ҳошим аксандозӣ мекард — «Бадбахт касе, ки бенишон мегузарад» — ӯ нишоне абадан аз худ боқӣ ва ба едгор гузошт.

Ман бо камоли меҳр байти зерро, ки дар мотами устод гуфта будам, болои саҳфа оварда, бар осудагии рӯҳи бузургворашон меафзоям.

*Доги ту дар қалби мову ҷисми ту дар қалби хок,
Кардӣ худ озод аз ғам, карда моро синачок*

Салими Хатлонӣ

ЁДЕ АЗ УСТОД ЛОИҚ ШЕРАЛӢ

*Омад баҳору сӯи гулистон наомадӣ,
Гул хайма зад ба дашту биёбон, наомадӣ.
Даври май аст, Лоиқи даврон наомадӣ,
Эй булбули рамида, газалхон наомадӣ.*

*Омад баҳору бӯи ту аз бод мерасад,
Аз рафтани туям ба хабар ёд мерасад.
Доди фалак ба ҷаври фалакзод мерасад
Фарёдрас кучо кӣ ба имдод мерасад?
Эй ҷони рафта, ҷониби ҷонон наомадӣ.*

*Бишнуфт гӯши ҳақиқунав афсонаи туро
Бишнохт ақл ҷоми ҳарифонаи туро.
Нӯши худост бодаи паймонаи туро,
Ободии дил аст тарабхонаи туро,
Эй ҳарфи сабр, сӯи ҳарифон наомадӣ.*

*Дар диди ман лаеҳати ваҷд аст сояат,
Дар мартаба шаҳомати Маҷд аст нолаат.
Лоиқ ба ин насиба насаб кард вояат,
Сармояи гановати фазл аст мояат,
Эй зарфишони рӯди Зарафишон, наомадӣ.*

*Варзоб шӯри тоза гирифт аз хумори ту,
Мастон назар ба роҳи хабар, интизори ту,
Ҳар сина номи ишқ барад, ёдгори ту,
Танҳотар аз каронаи дарест ёри ту,
Эй мавҷзоди шеър ба исён наомадӣ.*

Эй «Марди роҳ», ки «Хонаи чаши» аст ҷои ту,
«Номе» нақӯст дар «Варақи санг»-ҷои ту.
Лоиқ кучост!.. «Хонаи дил» бар салои ту,
Сад чаши роҳ шуд, ки ба маҷлис биеӣ ту,
Соғар тижист бе ту, сари хон наомадӣ.

Омад баҳору нест навои чамиданат,
Дар маҳфиле, ки дидадароям ба диданат,
Гӯшему ихтиери ҳавои шуниданат,
Зангӯлаи дарост садои расиданат,
Эй шамъ, сӯи чамъи парешон наомадӣ.

Омад баҳору нолаи булбул, наомадӣ,
Шабнам нишаст дар садафи гул, наомадӣ,
Ашки саҳоб шуд ба қадаҳ мул, наомадӣ.
Хуш мешудӣ ба ҷилваи кокул... наомадӣ
Олам низори туст, ба ҷавлон наомадӣ.

Тоҳири Абдуҷаббор

ЛОИҚ БО МОСТ

Тасаввур кардан мушқил аст, ки шоири дӯстдоштаи мо — Лоиқ аз мо рафтааст, дигар дар миени мо нест, дигар дар кӯю хиебонҳои шаҳри мо гашту гузор намекунад, маҳфили маҷолиси моро бо ҳузурӣ хеш равнақ намебахшад ва ошноену ҳаводорони худро бо ашъори тару тозааш шод намегардонад.

Гарчи ҳама медонем, ки ин «сарочаи дудар» маҳалли омадану рафтани мост ва «оқибат манзили мо водии хомӯшон аст» ва «зиндагӣ — оқибаташ набудан аст», вале рафтани чунин инсони бузург, чунин шоири соҳибдил саҳт ғамангезу дарднок аст. Ай дарег! Сад афсӯс! Он ки чашмони бино, дили ҳассос ва забони гӯеи мардуми мо буд, он ки бо ғаму шодихои мо ҳамеша шарик буд ва дарду ранҷҳои моро бештар аз мо эҳсос мекарду месӯхт, он ки орзую умедҳои ногуфтаи моро тараннум мекард, он ки хандаҳои гиряҳои моро тасвиру тафсир мекард ва дардҳои моро бар мо мегуфт, моро бо мо бигзошту рафт.

Лоиқ, ки рӯҳи баланду истеъдоди саршор дошт ва басо бориқбину нуктасанҷ буд, фарозу нишеби зиндагӣ ва мушқилоту дардҳо ва андешаҳои орзуҳои ошқору ниҳони мардуми моро бо тамоми вучудаш дарк мекард ва онҳоро дар қолаби зебои шеър мерехт. Ашъори нағзу баландаш дар айни содагию равонӣ саршор аз андешаҳои волои ирфонӣю фалсафӣ ва сиесию иҷтимоиянд. Онҳо дар воқеъ зиндагиномаи мардуми моянд, ҳама тасвири зиндагии ноҳамвору саҳт ва пурфӯҷаи халқи тоҷиканд. Аз ин ҷост,

ки дар ашъори Лоиқ ҳар кас афкори худ ва маонии муносиби ҳоли худро дармеебад, аз ин рӯст, ки шеърҳои писанди хоссу ом ва вирди забони мардуми тоҷик гардидаанд

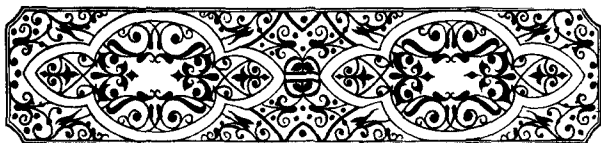
Ман аз ӯ дониستم, ки «ишқи аввал ғураи сармозадаст» ва «дуне ба мисоли бори ноҳинҷор асту бораш ҳама ба дӯши мардуми пурбор аст» Ман ба туфайли шеъри ӯ дар оби равони рӯдҳо «гузашти умр» ва дар «гиряи борон» «ғамҳои одам» ва «дидаҳои пурнам»-ро дидаам Ман дар шароби лаългуни «Ҷоми Хайем»-аш чилваҳои ранг ба ранги ҳастӣ ва мавҷҳои пурталоту-му саҳмгини зиндагиро дидаам

Лоиқ, ки на танҳо як инсонӣ хоксору меҳрубон, на танҳо як шоири забардасту соҳибназар, балки як шахсияти бузурги иҷтимоии мо, як башардӯсту меҳанпарастӣ ғамхору ҷонсупори мардуми мо низ буд, аз камии котиҳои зиндагии ҷомиа ва аз беадолатии замона ранҷ мебуд ва ангушт рӯи онҳо мегузошт ӯ мардумро дӯст медошт, аз шодии мардум шод мешуд ва аз ғамҳои мегирист ӯ аз заҳокони давр сӯхту гирист, аз ваҳшонияти ваҳшиҳои замон сӯхту гирист, аз нолаи зори модарони дилсӯхта ва аз гиряи талхи падарони хунинҷигар сӯхту гирист, бар марги фарзандони ғурамарги тоҷик сӯхту гирист, бар ҳоли ҳазорон тоҷики мазлуму бепаноҳ ва овораю дарбадар сӯхту гирист, ғусса хӯрд ва қиссаҳои ғуссаҳои мо хуни дилаш барои мо навишту рафт. Аз ин рӯ ашъори Лоиқ, баҳусус ашъори солҳои охираш саропо дард аст, ранҷ аст, фаред аст, фареди ҷонқоҳ аз вайронии Ватан, аз ранҷу бадбахтиҳои мардум, аз заҳокии морони кудратхоҳ, аз хирасарию кӯрдилӣ ошноен ва аз аҳриманию чингизии бегонагон

ӯ мисли як зумра шахсиятҳои бузурги мо пештози равшанфикрон, сарвари рӯҳонии ҳар фарди башардӯсту меҳанпарастӣ тоҷик буд ва моро ба иттиҳоди якпорагӣ, ба парҳез кардан аз маҳалгароӣ, ба сӯи ахлоқи ҳамидаи инсонӣ ба сӯи худшиносию сарбаландӣ ва истиқлолияти озодӣ даъват мекард ӯ бузурги мо, солори мо буд ва чунин хоҳад монд

Як порча шеъри нағзу баланди худовандони сухан
чун Лоиқ барои ман бештар аз ҳазор гуфтори пучу
дурӯғини сиесатбозон арзиш дорад ва табиист, ки
қадр манзалат ва ҷойгоҳи \bar{U} басо болотар аз мақо-
ми шоҳону вазирон аст. Мо ҳамеша дилбохтаю маф-
туни ашъори чун гули баҳорон зебою дилнишини \bar{U}
будаем ва хоҳем буд. \bar{U} моёи фаҳри мо буд ва ҳаст
Мо ҷӣ дар маҳфилҳо ва ҷӣ дар танҳои бар \bar{U} менози-
дем ва менозем. Дарки ин маънӣ, ки \bar{U} ҳамватану
ҳамзамони мост ва дар яке аз хонаҳои шаҳри мо зин-
дагӣ мекунад ва аз ҳолу ҳавои мо огоҳу бо мо ҳамна-
фас аст, моро таскину рӯҳбаланд месохт. Сад дареғ,
ки дигар шаҳри мо аз вучуди \bar{U} холист ва чеҳраи
начибу нурунии \bar{U} ро дигар намебинем... Бугзам ба
гулӯ.. забонам лол. ашқом рӯи гунаҳом... Мо сӯхтем
бе дуд.. бесадо... Вале дилҳои мо аз \bar{U} пур аст ва
ашъори нағзу андешаҳои волеяш ҳамеша бо мост.
Дилҳои мо манзилгоҳи абадии инсонии азиз ва аҳли
адабу маънӣ аст.

ш.Бишкек, 02.07.2000.

Лоик

ОЛИ СОМОН

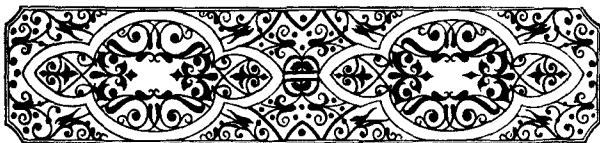
*Маснаде дар Ҷалқои сахронишинон,
Бӯстоне дар миени шӯразорон,
Гулхане дар лобалои кӯрдуд,
Паҳлавоне дар миени нотавонон —
Оли Сомон!*

*Махзани тилло ба дасти боддастон,
Шоире дар инҳисори худпарастон,
Уфтода ахтаре ногаҳ зи гардун
Дар муҳити золимону зулматистон —
Оли Сомон!*

*Гӯие
Як нафас тоҷикро Торих дод ойинае,
То дар ӯ бинад нишони хештанро,
То дар ӯ ёбад ҷаҳони хештанро,
Лек шодикаф шуду ойина аз дасташ фитод,
Хештанро ҳам надиду дигаронро ҳам надид...*

*Гӯие
Як нафас тоҷикро Торих ҷӯе об дод,
То кунад обӣ макони хештанро,
Даштҳои бекарони хештанро,
Лек шодикаф шуду он об аз ҷӯяш гузашт,
То бидид, оби варо аъдо ба ҷӯи худ кашид...*

*Гӯие тоҷик андар дашти бопаҳнои Торих
Ёфт аспи шахлаҷоме,*

Давлати Худоназар

МАРСИЯИ ХУРШЕД

*Чу умри одамӣ кам мешавӣ ҳар рӯзу ҳар соат,
Зи рӯз аз рӯз ҷонат хастаю ранҷур хоҳад шуд.
Ва рӯзе бо ҷаҳон аз сактаи дил мекунӣ падруд,
Ҷаҳон бе чашми ту чун пирмарди кӯр хоҳад шуд.*

Ҷу рафту чунин эҳсосе падида омад, ки гӯе мо, то-
ҷикон, комилан бесоҳиб шудем.

Ҷу рафту ман мутаваҷҷеҳ шудам, ки то ҷӣ андоза
дар танҳой ва душворӣ бояд боқимондаи умрро си-
парӣ кунам.

Ҷу рафту ҳамроҳи ӯ Хуршед ба ҷовидон пайваст,
ҳамон Хуршеде, ки дар ҳар хонадони тоҷик, ки он ҷо
каломи форсӣ садо меод, нурполо буд. Хуршеде, ки
оташи ишқро ворид менамуд, рӯшноӣ мебахшид ва
ҳастии моро бо мафохими ШАРАФ, МЕҲАН, ИШҚ,
рӯҳ мебахшид.

Дар хонадоне, ки ман ба дунё омадам, бо се забон:
шугнӣ, тоҷикӣ (форсӣ) ва русӣ ҳарф мезаданд. Вақте
ман китоби ашъори ӯро боз кардам ва ба таври воқеӣ
дарефтам, ки ман ҷӣ касе ҳастам, ба ҷӣ коре ба ин ҷаҳон
омадам ва ҷӣ масъулияте дар баробари сарзамине, ки
дар он зода шудам, дорам, се бӯди маърифати ҷаҳон
ба ҳам омезиш ефт. Ҷу ҳама андешаву эҳсосоти маро,
дарду изтироб ва умеду орзуҳои маро дар комилтарин
шакли шеърӣ фаро гирифта буд Ҷу бо мо бо ҳамон за-
боне сухан гуфт, ки мисли обҳои чашмасорон поку зу-
лол буд ва ташнагии моро бо муоширати маънавӣ ме-
шикаст, бо тасвирҳои шаффофи худ моро маст мекард,

қабатҳои қадиди зиндагии ҳаррӯзаи моро бароямон боз менамуд, ишқи моро ба зиндагӣ афзун мекард, фикри моро ба парвоз мебаровард

Дар ҳар кучое, ки будам, ба ҳар кишваре, ки сафар кардам, китобҳои ӯ мисли бозубанд, мисли як пораи хоки ватан ҳамсафари доимии ман буданд Ман дар рӯзҳои ғаму шодӣ ба онҳо рӯ меовардам ва дар ашъори ӯ гумкардаҳои хешро меҷустаму пайдо мекардам ва шеърҳои ӯ ҳамсадои дили ман буданд ва доруи чонам Ман китобҳои ӯро ба онҳое ҳадя мекардам, ки рӯҳи ба мо наздик дошт ва ҳамеша таъкид мекардам — Ин шоири бузург аст ва ӯро боястӣ ба форсӣ хонд!

Ӯ ба ҳама мавҷудоти зинда рӯҳ мебахшид Хуршеду Моҳу саираву ситораҳоро ба забон мебаровард, ҳастии беравнақи моро асроромез мекард Табиати инсонии ӯ, ки ҳама гуна мавҷудоти заминиро дӯст медошт, тасвири шоиронаи рӯзгори моро барои наслҳои баъдӣ таҷассум намуд Ӯ зиндагии инсонро аз оғоз то анҷом месутуд, ҳатто маргро ба хогири зиндагӣ ситоиш мекард Ӯ вучуди моро ба амвоҷи ҷаҳонбинии хеш ҳамоҳанг намуда, бароямон дари ганҷҳои шоиронро, ки аз вучудаш хабар надоштаем, боз мекард

Ӯ ишқро ситоиш менамуд, худ ошиқ буд ва ӯро дӯст медоштанд, вале маъбуди воқеии ӯ МЕҲАН буд Кишварии кӯҳистоние, ки гармии хуршед шодоб менамуд, обҳои сарди чашмаҳои зулолаш, бӯи гиеҳҳо ва хишхиши баргҳо, наҷвои паррандагон, тамъи нони гарми тоза аз танӯр берун омада, чашмони бози кӯдакони дилрабояш, мӯйсафедони бовиқор, симои нотакрори занони нозанинаш ва сеҳри мӯъҷизаофарини каломи тоҷикӣ (форсӣ) манбаи аслии илҳоми набавии ӯ буданд Шеърӣ ӯ дар осмони таърихи бостонии мо пар мезад, қабат ба қабат қишри зерӣ ҷангу ғубор мондаи таърихи моро покиза менамуд, тасвирҳо ва симоҳои гузаштагони моро аз қаъри асрҳо ва аз сапедадамони таърих берун мекашид, таърихи асотирию воқеии моро дубора эҳе мекард ва моро ба мо мешиносонид Ҷеҳраҳои таърихию асотирий аз тариқи қувваи мудрика ва эҳсосоти ӯ ҳамзамони мо мешуданд, зиндагӣ ва корномаи эшон моро во медошт, ки дар бораи худамон, мил-

латамон ва МЕҲАНАМОН, дар бораи имрӯзу фардои кишварамон бияндешем

Тоҷикон намоянда ва вориси тамаддуни бостонӣ ва бумии кишоварзӣ буда, аз фишори душманон заминҳои водихои ҳосилхез ва шаҳрҳои бостонии хешро аз даст дода, тӯли қарнҳо дар дараҳои кӯҳӣ, миени қуллаҳои осмонбӯс, саҳроҳо ва партгоҳҳо ҷон ба саломат бурдаанд Ё ба қавли устод Лоиқ, дашту даманҳоро аз даст дода, домани кӯҳҳоро гирифтаанд Кӯҳҳо барои эшон деворҳои буданд, ки аз як сӯй тоҷиконро аз ҳам ҷудо мекарданд ва аз сӯи дигар эшонро аз хатари ҳуҷуми бегонагон наҷот медоданд ва аз тундбодҳои саҳро муҳофизат менамуданд Ин ҷудой дар таронаҳои тоҷикон таҷассум меефт, ки ҳар қисмати ин миллати порапора, аз домани кӯҳҳо ва аз саҳраҳои сангини хеш суруди ғарибӣ ва бечорагии хешро мехонд, аз дарду алами хеш месурӯд, аз чархи қачрафтор шикоят мекард, аз ҷудоиву фироқ нола сар мебуд ва талош менамуд, ки дарду аламҳои дилашро тавассути таронаҳояш ба бародаронаш бирасонад Ва ҳар яке аз онҳо ғӯе ҷоду шуда буданд, ки якдигарро наmeshинохтанд

Тоҷикон, ки ба маҳалҳо ва минтақаҳо пора-пора шудаанд, дар сояи шеъри созандаи ӯ эҳсоси ҳамхунии хешро барқарор намуда, ягонагӣ ва ваҳдатро дарк менамуданд Ашъори ӯ деворҳои нобовариро фурӯ пошид, ҳофизаи таърихи бедор кард, ба истимдоди ақлу дил расид Китобҳои ӯ, ки яке аз паси дигаре интишор мешуду зуд ба дилҳо роҳ меефт, неруи созандае доштанд, ки таҳкурсии бинои ваҳдату ягонагии фардои миллатро мегузоштанд Вале ӯ ва ҳамаи онҳое, ки ба каломии ӯ имон оварда буданд ва ба ҳарфи ӯ бовар доштанд, дар назди лашкари худношиносу худобехабарони мо, ки силоҳро ба дасти бахше аз тоҷикон дода, эшонро алайҳи бахши дигар шӯронданд ва кишваре, ки ӯ бо ишқи саршор месутуд, аз хуни бегуноҳону гунаҳкорон гулгун намуданд, очиз буданд

Адами тафоҳум ва худшиносии ҷуброннопазир миллати моро дунбол мекунад ва во медорад, ки иштибоҳҳои фалокатборро такрор намояд, он тражедиҳоеро, ки Фирдавсии бузургвор бо неруи офарид-

гории худ ҷовидона сохта буд ва шоири ҳамзамони мо устод Лоиқ хатари онро эҳсос намуда, бонг баланд карда буд Вале фаредҳои ӯ фаредрас надошт Дигар афроди кӯру ба шӯр омада ва кинатӯз, ки худбохта ва шайтони аҳриманҳои сиесӣ шуда буданд, чеҳраи бародарони хешро, ки дар муқобилашон буданд, намедиданд

Як тоҷик тоҷики дигарро мекушт ва манзараи ин ҷанги бемаънӣ ШОИРРО мекушт

*Кушед ин замонаро, ки мекушад таронаро,
Даруни чаши мекушад нигоҳи шоиронаро*

Ва бад-ин ҳол рӯз аз рӯз рӯшаноию уммед аз ашъори ӯ рахт мебаст

*Ту бо ҳар ахтаре, к-аз базми анҷум дур мегардад,
Ту бо ҳар чаши биное, ки аз ғам кӯр мегардад,
Ту бо ҳар қатраи хуне, ки мерезад ба хоку хушк мегардад,
Ту бо ҳар қатраи обе, ки дур уфтода*

аз ҷӯши тарокумҳову тӯффонҳо

*Ба зерӣ шӯғлаат хомӯш мегардад,
Паенай, зарра-зарра, ноаен мекоҳӣ, эй Хуршед!*

Ману ӯ дар Лондон мулоқот кардем Он ҷо маҳфили шеъри Лоиқ баргузор мешуд Ӯ ба ман мегуфт — «Давлат, бие ба меҳанамон биравем, ман ҳама ҷо бо ту мегардам, аз ту дифоъ мекунам Охир, ханӯз ҳастанд афроде, ки маро мешиносанд! »

Шаб ӯ дар хобаш нола мекард ва рӯзона аз хастагӣ ва озурдахотирӣ ва кӯфтагӣ лаҳзае ба хоб рафт ва ногаҳон фареди ҷонкоҳе баровард Ман ҳеҷ гоҳ дар умри худ чунин фареди дилхароши дарду андӯҳ ва махлут ба яъсу ноумедино надидаву нашунида будам Ин нолаи ҷонсӯзи падареро мемонд, ки фарзандашро дар пеши чашмонаш пора-пора мекунанду ӯ ерову тавони монет шуданро надорад Ин зуҳури ғаму андӯҳи вахшуро на буд, ки гузашта, имрӯз ва фардои моро рӯсурх мекард Ӯ барои ҳамаи мо ашк мерехту месӯхт, ҳам барои ғолибону ҳам барои мағлубоне, ки пас аз зӯрвариҳои даҳшатзои сангин ва таҳрибкор нисбат ба якдигар ва меҳани мо, ниҳоят ба тавофуқ расиданд

Баъд аз зӯроварӣ ва зулму тааддӣ ба МЕҲАН, ба ҳамон меҳане, ки мо омода будем чони худро фидояш кунем, тарафҳои муқобил ба тавофуқ расиданд ва устод Лоиқ ин тавофуқро бо қону дил истиқбол кард

Таърих барои мо, тоҷикон, нобиғаеро эҳдо кард, вале сад дареғ, ки мо натавонистем ўро ҳифз кунем Ў аз мубориза ва талоши пайғирона барои сарфарозии мо ва ваҳдати миллиамон барои худшиносӣ ва бомаърифат шудани мо, хаста шуд Ва мо, тоҷикон, ШОИРИ бузурги худро аз даст додем ва дар ин зиндагии бечораҳолонае, ки дорем, ҳатто дарк накардем, ки дар сарзамини мо тайи чанд садсолаи охир ШОИРЕ ҳамсанги ў надоштаем

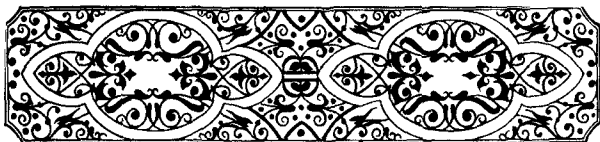
Дарки ин маънӣ баъдан ба мо хоҳад расид, даҳсолаҳо мегузарад, наслҳо иваз мешаванд ва рӯшан хоҳад шуд, ки дар нимаи дувуми қарни бист шоири бузурге бо номи ЛОИҚ ШЕРАЛӢ умр ба сар мебурд, ки сухани классикони адабиети форсиро зинда намуда, равобити замонҳои мухталифро барқарор намуд ва миени қарни бист ва қарни даҳум пули иртиботие барқарор намуд ва моро ба мо бишиносонид.

Замини зарнисори Зарафшон барои тамаддуни ҷаҳон ва барои мо, тоҷикон, ду бузургвор ва ду шоири беназирро эҳдо намуд, устод Рӯдакӣ ва устод Лоиқ, ки бо нубуғи шоирии хеш басо пайғамбарӣ карданд, вале ҳаводиси рӯзгорашон онҳоро таҳқир намуд Бад-ин тариқ, қарни бист бо қарни даҳ ба ҳам пайваст

Дардову дареғо, ки Тоҷикистон НАВРӯЗРО бе Лоиқ пешвоз мегирад. Дарки ин маънӣ сангин ва саҳт аламноқ аст, тасаввури он ки Лоиқ дигар шукуфта-ни гулҳоро намебинад, гулӯфишор аст. Чӣ қадар сангин ва озордиҳанда аст ҳарф задан дар бораи ў.

*Зи баъди ту Замин даври чӣ хуршеде ҳамечарҳад?
Ба даври офтоби дигаре? Ҳайҳот!
Пас аз ту боз мегӯянд хуршеди дигар созанд,
Чунон ки баъди Фирдавсӣ нашуд Шаҳномае иншод
Валекин шоирон буданд...*

Маскав, июли соли 2000

Лоик

МАРСИЯИ ХУРШЕД

.....
На он тақлид ин тақлид,
На он хуршед ин хуршед.

Зи баъди чанд милён сол мемирӣ ту, эй Хуршед!
Ҷавоби он қадар дарвозаҳои субҳро бикшоданат
аз одаму олам
мукофоте намегирӣ ту, эй Хуршед!

Замин гаҳвораи фарзанди одам буд,
Ту чун гаҳвораҷунбоне суруди алла мехондӣ.
Ҳама шаб ахтаронро рӯи он гаҳвора чун зоча
Барои кӯдакони хокзода медурахшондӣ

Ду чашми кӯдаки навзод аз рӯзи бинои умр
Пас аз модар туро медид.
Ду чашми қаҳрамон дар корзорон лаҳзаи мурдан
Туро медиду модарро надида чашм мепӯшид
Ва дар зикри нигоҳи вопасинаш чун нишони умр
Зи ту як поре бар хоки тар мебурд.
Даруни гӯр,
Андар синаи хомӯшу сарди ӯ
Чу ери ҷонбаҷонаш поре нури ту ҳам мемурад
Туро ҳар бандаи миранда бо худ мебарад бар гӯр,
Ту бо ҳар бандаи мирандае мемирӣ, эй Хуршед!

Ту бо ҳар ахтаре, к-аз базми анҷум дур мегардад,
Ту бо ҳар чашми биное, ки аз ғам кӯр мегардад,

Ту бо ҳар қатраи хуне, ки афтода ба гил
магшуи мегардад,

Ту бо ҳар қатраи обе,
Ки дур афтода аз ҷӯши тарокумҳову тӯфонҳо,
Ба зери шуглаат хомӯи мегардад,
Паенай, зарра-зарра, ноаен мекоҳӣ, эй Хуршед!

Ту бо ҳар марди зиндонӣ, ки дар зиндон
Зи пушти панҷара чашмаи ба сӯи қурси ту мурдаст,
Ту бо ҳар сарбадоре, к-охирин лаҳза
Ба сӯи ту назар афканда, аз дуне сафар кардаст,
Ту бо ҳар дилбари хуршедрӯ,
к-андар гуруби офтоби ҳусн

Аз ин дуне ба сина доғҳо бурдаст,
Ба зиндону ба зери дорҳо мемирӣ, эй Хуршед!
Зи бухлу кинаву озорҳо мемирӣ, эй Хуршед!

Ту бо ҳар шоире, к-аз шӯри дил дилро бифарсояд,
Ту бо ҳар ошиқе, к-аз нобарорию ситамгорӣ
Ба миҷгон ашк полояд,
Бикоҳиву бифарсой,
Зи худ як дам наесой.

Ту чун марди мусофир дар биебони фалак танҳо,
Ба манзил норасида, дар миени роҳ мемирӣ.
Агарчи асрҳо равшангари торихҳо будӣ,
Чу пири зуфунуне оқибат гумроҳ мемирӣ

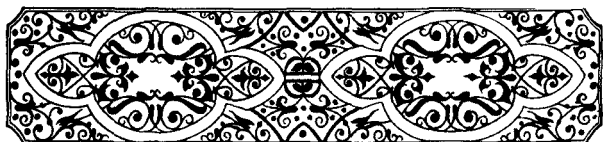
Зи баъди ту Замин даври чӣ хуршеде ҳамечархад?
Ба даври офтоби дигаре? Ҳайҳот!
Пас аз ту боз, мегӯянд, Хуршеди дигар созанд,
Чунон ки баъди Фирдавсӣ нашуд Шайхномае иншод,
Валекин шоирон буданд...
Замин дар мотами ту,
Даври гӯри нурхези ту
Ба мисли сӯғворе навҳа созад, хешро сӯзад,
Ту Хуршеди ҷаҳон будӣ, вале бар едгори ту
Ҷаҳон андар сари гӯрат чароги хира афрӯзад...

Чу умри одамӣ кам мешавӣ ҳар рӯзу ҳар соат,
Зи рӯз аз рӯз ҷонат хастаю ранҷур хоҳад шуд.
Ва рӯзе бо ҷаҳон аз сактаи дил мекунӣ падруд,
Ҷаҳон бе чашми ту чун пирамарди кӯр хоҳад шуд.

Дарего! Ҳасрато! Ҳайфо!
Барои зиндагӣ чун модарон мемирӣ, эй Хуршед!
Дилатро коста аз баҳри тифлон, ногаҳон мемирӣ,
эй Хуршед!

.. Вале то он даме, ки чашмҳоям сӯи ту боз аст,
Ба сӯят бо ҳазор уммед сар афрозам, эй Хуршед!
Агарчи зарраам, рӯзе
Ба пеши чашми ту худро аен месозам, эй Хуршед!

.....
Сипас бидруд, эй Хуршед!
Сипас бидруд, эй Хуршед, эй Хуршед!

Абдулхамид Самад

ЧАҲОНЕ МОНДА АЗ ХУД, РАФТ ЛОИҚ

Харчанд медонам, ки марг барои инсон ногузир аст, ба таъбире аз рӯзи ба дуне чаши кушодан дар гиребони кас овезон аст, марг зуд е дер бар дари дили ҳар яки мо нарм е дурушт нохун мезанаду амонати Яздони покро дар лаҳзаи муайян пас мегирад, ба реҳлати ғафлатгири ҷавонмарде оташниҳоду шердил, бебоку исензод, муборизу ватанпараст чун устод Лоиқ тан додану бовар кардан мушқил аст Зиндагии устод шабеҳи рӯдҳои ҷовидонии кӯҳистон пуршӯру талотум мегузашт ва ман аз чусту чолокӣ, часорату заҳматписандияш ҳаловат бурда, бо ифтихор мепиндоштам, ки Худованд дар ин қарни пурмочаро ба рағми ҳама ҷабру ҷафоҳои таърих ба миллати азияткашидаи тоҷик боз додхоҳеро чун Лоиқ танҳо барои зистану эҷод кардан ба дуне овардааст сарсахт, неруманд, хушистеъдод, бананг, ҷонфидо, қавирӯҳу боғурур. Аз ҳама бедордил дар ҷомиаи мо, ба гумонам, устод буд ва чил сари сол як дасташ дар гиребони таърихи пурмочарову ноадолатиҳои он, бо сатрҳои тафсону хашмолуд, бо нидоҳои пурифтӣ-хору дардолуд ба гӯши ҳамзамонон табли бедорӣ, додхоӣ ва худшиносӣ зад. Ва дар ин майдон ҳадафу армонҳоиро хеле бармаҳал чун таҳамтан эълон дошт.

Бо дили дардошною бо сари пуршӯру савдо,

То қаламро пул насозам

дар миени соҳили имрӯзу фардо,

*Ман нахоҳам мурд оҷиз,
Ман нахоҳам мурд ҳаргиз!*

Он айем ҷавоншоирони зиёде дар сари даъвои ишқу садоқат ва муҳаббати ҳам Ватани бузург, ҳам Тоҷикистони кӯчак шеърҳо эҷод карда, дар роҳи дифоъи он фидо кардани ҷони худро иброз доштанд, лек рафта-рафта тасфи дили қисме пасту ноаён ва савдои ишқи ватан дар сари дигаре заиф гашт Аммо сӯзу гудози синаи устод Лоиқ беинтиҳо монд ва ӯ чил сари сол машъали шеърро ҷавонмардона афрошта, бо фаъолияти пурҷасорат ва эҷоди тоза ба тоза чун шахсияти тавонои адабӣ, вориси арзандаи адабиети ҳазорсола ба камол расид Ва бо дили тозаву ҳиссиети пурнаҷобат баччагии хешро ҷунон зебову дилнишин ва рангину нотакрор суруд, ки олами хориву зорӣ ва ишқу ҷавонӣ, рӯду чашмасор, кӯҳсорону чаманистонҳо дар сатрҳои оташбораш афсунгару пурчило ғунҷиданд ва моро моту сармаст ба дуней баччагии худ бурданд Ҷамҷунин модари хамидақомату дилсӯз низ бо ангуштони ларзону чашмони хирабин дар кулбаи пастаку назарногир, ҳангоми барфу борон обреза, дар кунҷи сандалӣ сари дӯхтани ҷомаи домодӣ бо табъи равони устод Лоиқ пеши назар омаду сангдилтарин ҷавони донишҷӯро ба андеша водор сохт ва бозори модарноманависиро гарм кард Заҳмҳои пушти устод Айнӣ ва талошҳои судманди академик Б Ғафуров низ аз байни сатрҳои Лоиқ бо оҳу воҳ ба забон омаданд ва мо, насли форигболу хоболудро ба қаъри таърих кашонда, ба саҳифаҳои пур аз хун, оташу мубориза, родмардони ҷоннисору гарданфарози миллат шиносонданд Аз авроқи зарду фарсудаи луғату китобҳои қадима ва гуфтори пирон чун мӯр дона-дона ефтани калимаҳои хушоҳанг ва тавассути истифода дар абет ба хирмани забони тоҷикӣ кашонда рехтани ин дурдонаҳо, худову ростӣ, бо кӯшиши устод Лоиқ авҷи тоза гирифт ва забони назму насри моро аз қолаби камрангӣ, касодӣ, бенавоию камтароватӣ раҳонд Машқи ғазали устод дар баробари бисер хидматҳои бузурги фарҳангияш ин ҳамон «қаламро пул сохтан» миени адабиети имрӯзу гузаштаамон мебошад Маҳз

кӯшиши ӯ биму ҳаросро аз қалби онҳое, ки барои бадном нашудан аз омӯзиши осори қадима ва истифодаи забони классикӣ мекебиданд, дур сохт. Аз сафарҳо ба шаҳру ноҳияҳо ҳатман чанд калима, ҳикмат, ибораву таъбир, маталу рубоӣ ё дубайтии аҷиб армуғон меовард ва зимни сӯҳбат бо ифтихор мегуфт: «Бобо, ҳазинаи забони мо ин хел ганҷҳо фаровон дорад, гӯшу чашму ҳуш дорӣ, онҳоро чамъ овар, истифода намо, рангу бор, шираву намаки асарат хубтар мешавад».

Тирамоҳи соли 1991 баъди кор лакоту хаста худро гӯе кашолақунон хона мебурдам, ки аз пеш устод Лоиқ баромад. Шод шудам. Охир пазмони дидору сӯҳбаташ будам. Устод аз дидаву шунидаҳояш дар Эрон, маҳфилҳои аҳли илму адаб ва ҷавонони он ҷо бо шавқ ҳикояҳои басо аҷиб кард ва таъкид намуд: «Эрон кишвари ҳамзабону азизи мост, агар имқон ебем, бояд борҳо ба Эронзамин биравем, бубинему биомӯзем. Вале дар ягон гӯшаи дуне мо худро чун дар Тоҷикистон озоду бароҳат ҳис намекунем. Тоҷикистон ватани мост охир ва бояд ба қадраш бирасем. Ҳузуру ҳаловати нишастан дар соҳили Варзоб ё пойида гаштан дар талу теплаҳои Душанbero дар ягон гӯшаи дигари дуне намеибӣ. Бовар бикун!»

Бале, сӯҳбатҳои хоссаи устод Лоиқ ҳамеша чун мутолиаи ашъораш ҳушу бамағз ва беғубору судбахш буданд.

Ӯ бемуҳобот сарояндаи тавоноии армонҳои миллат буд ва ашъораш ба адибону донишмандон шучбат мебахшид. Касро маҷбур мекард ва таҳрик медиҳад, ки сари бисер масъалаҳои доғ биандешад, суол бидиҳаду посух ебад.

Чанд моҳ пеш дар маҳфили хоссае, ки ба ифтихори шастумин зодсоли нависандаи маъруф Сорбон дар хонадонаш баргузор гашт, устод хушҳолона гуфтанд:

— Абдулҳамид, ман мардона иқрор мекунам аз наср бисер чизҳоро гирифтаам ва мегирам. Қоидаи адабиёт ҳамин аст, додарҷон Бояд аз якдигар ғизо бигирем, ғани шавем.

— Вале устод, ҳақиқат ин аст, ки, — посух додам ман, — наср аз шумо фаровонтар истифода бурдааст!

— Бошад! — нидо баровард устод ва афзуд —
Дар ҳамин сурат шояд мо ба адабиетамон чизаке ме-
афзоём

Воқеан дар ин ишораи банда муболиғае набуд
Ашъори устод Лоиқ тамоми мавзӯҳо фоҷиаҳои бу-
зурги таърихи миллат, фарҳанг, хӯву хислати ҳам-
замонон, пастиву разолат, ифтихору ғурур, ишқу
муҳаббат, шодиву нишотро бо набзу тапиши дигар
ба мо муаррифӣ кард Тафаккури муқтадири ба-
деии ӯ даричаҳои дигари ковиш ва истифодаи сар-
ватҳои забонро ба рӯи мо кушод Ва бисер носирон
аз ишораҳои мисраъҳои бадарду хушоби устод
мавзӯ пайдо карданд е нӯги риштаи тасвиrho
ефтанд, балки аз пайи тадқиқи фоҷиа афтоданд Ана
ҳамин хел, таъсири пурбаракати эҷодиети устод ба
адабиети мо рафта-рафта рӯшантар мешавад

Дар ҷаласае шоири тавоноӣ мо Гулназар хеле хуб
фармуд «Бояд ба эҷодиети устод Лоиқ чун ба як
адабиет муносибат кард» Ба ростӣ ҳеҷ як шоир дар
замони мо мисли устод Лоиқ барои худ аз шеър
фаъолияти адабияш пайкараи муҳкаму мӯхташаме
насохтааст Ашъори устод Лоиқ ҳар рӯз ҳамнафас
ва ҳамсадои дили мардум аст ба базмҳои арӯсӣ
шукӯҳ мебахшад, шодӣ меафзояд, ҳамнавою таски-
ни дили мусибатзадагон мешавад, моро ба хушерӣ,
сарҷамъиву ваҳдат ва созандагиву мардонагӣ, эҳти-
роми забону фарҳанги ниекон ҳидоят менамояд

Ва дарего, он марди саркашу даредиле, ки набзаш
бо номи Ватану Истиқлол метапид ва ифтихори мил-
лат буд, чил сари сол бо ғуруре чун кӯҳсорон устувор
барои эҳеи фарҳанг, қомат афрохтани шеър, худши-
носии ҷомиа мисли устод Айни ҷонбозӣ мекард, месӯ-
хту месохт, баногоҳ ва шоирона аз байни мо рафт Зин-
дагии эшон саропо шоирона ва пур аз шӯру савдо буд,
реҳлаташ низ Ва ончунон раҳти сафар баст, ки ба
рафтаниш боварии кас намеояд Вале ҷаҳоне монда аз
худ, рафт Лоиқ Ман аз турбати гулпӯши ӯ чашм на-
канда, ҳеҷ бовар намекунам он пайкаре, ки дили пур-
шӯр, неруи қавӣ, он саре, ки ҳамеша аз рӯҳи бешика-
сту ғурури шерона боло буд, зери ин хоки сард биғун-

чад ва сокит бихобад Охир ў оромиро намеписандид ва армонҳои бешуморе мепарварид дар дил, ҳадафҳои наҷибе дошт дар зиндагӣ

Ў чашмаи ҷӯшони шеърӯ сухан буд ў уқоби тезчанголи Ватан буд Ҳамеша дар ҷустуҷӯ ва часпу талош умр ба сар мебурд Магар Не, еди ногузир фаро расидани марг маро ба худ меорад ва садои устод хомӯшии мазори Лучобро мешиканад

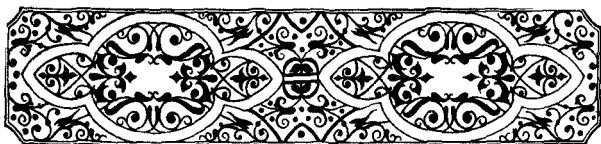
*Эй Табиат!
Рӯзи дафнам
Боз як он зиндаам кун,
То бидонам дӯстонам дар чи ҳоланд,
То бигӯям дар азои ман наноланд*

Аҷиб, ин сатрҳоро устод хеле бармаҳал, айеми ҷавонӣ гуфтааст Ва ман дар ҳайрат меафтам Охир ў чун ҳама нобиғаҳо ба ҳар лаҳзаву гардиши умри хеш ишора е пешгӯие дорад Бубинед

*Марги мо бо ҳама ҳунарҳомон
Вопасин саҳнаи ҳунар бошад!*

Мероси ғании пурарзиши устод Лоиқ моро таскин мебахшад Шукри Худо, ки чунин истеъдоди бузург доштем Хайрият, ки ин абармарди ҳунар аз худ осори фаровону гаронбаҳое ба едгор монд Вале сад афсӯс, ки ногаҳону бармаҳал мисли як хуршед моро тарк кард Ва ман хитобаи устод дар гӯш, ба ў мегӯям Эй устод, магарам дил аз сангу оҳан бошад, ки ба марги чун тӯе чигарбанди фарзонаву беҳамтои миллат насӯзаду нанолад Рафтани ту гарон афтод хонаи дил тору пурдари, маҳфили шеърӯ сухан парешону сард гашт

*Бар марги ту осмон бигиряд,
Меҳру маҳу ахтарон бигиряд.*

Зангӯлаи Шеър

*Зангӯлаи шеър бар сари даст,
Ҳай доғу башаст рафт Лоиқ
Хомӯи бимонд мавҷи даре,
Хуншор бигашт қалби ошиқ*

*Ман мондаму ашқу нолаи талх,
Сармасти шароби шеърборон,
Рафт аз сари мо чи зуд, э вой,
Машғалкаши шеъру ишқу армон*

Доктор Маҳдии Саной (Эрон)

САРОЯНДАИ ВАҲДАТ ВА ЯГОНАГӢ

*Саъдие, марди нақўном намирад ҳаргиз,
Мурда он аст, ки номаш ба нақўӣ набаранд*

Сухан гуфтан дар бораи устод Лоиқ аз як сӯй кори Осон аст, аз сӯи дигар кори бисер сангин Осон бад-он маънист, ки қору пайкори ӯ ва осори гаронарҷаш барои ҳарф задан, андеша варзидан ва пажӯҳиш маводи фаровоне медиҳад Вале сангин аз он ҷиҳат аст, ки ҳанӯз аз марги нобахангоми ӯ, ки зоиъаи бисер дарднок аст, вақти зиёде нагузаштааст Устод Лоиқ, вақте зинда буд, арзебии осораш осонтар менамуд ва имрӯз, ки рафтааст, барои як баррасии ҳамаҷониба аз қораш гузашти замон лозим аст, то агроз аз миен бархезад ва ин мавҷи эҳсос ва изҳори мотаме, ки азҳонро ба ҳаракат даровардааст, ором шавад Барои ҳамаи соҳибназароне, ки бо шеърӯ адабу забони форсӣ ошноӣ доранд ва ишқ меварзанд, бисер дарднок аст, ки шастумин солгарди зод-рӯзи устод Лоиқ — яке аз нерумандтарин суханварони рӯзгори моро, бидуни худи ӯ таҷлил намоянд Эй кош, ин маҷмӯае, ки дар даст доред, сӯгномаи устод Лоиқ намебуд, балки як китобе мебуд, ки дар он соҳибназарони арҷманд ва нависандагону донишмандони фарзона бо оҳанги шодмонӣ, аз фарозу фурудҳои шеърӯ адаби Тоҷикистон ва ҳадамоти беҳамоли устод Лоиқ ҳарф мезаданд ва дайне адо мекарданд

Вале ҳоло, «ҷарҳи кажрафтор» ва е «қазои яздон» бо мо чунин қард ва бисереро ба сӯт нишонд, чопи ин маҷмӯа низ адои дайн аст ва ман фақат аз он ҷиҳат,

ки ўро ба унвони яке аз бузургони сухани форсӣ дар Варорӯд шинохтаам (табиист, ки аз тариқи осори гаронмандаш), еде аз ў хоҳам кард, ки едаш гиromӣ бод! Ман мутмаин ҳастам, ки устод Лоиқ аз табори он бузургоне ҳастанд, ки Омадан доранду Рафтан на, чаро ки дар воқеъ «Офтоби маърифатро нақл нест »

Хадамоти устод Лоиқ дар шеърӯ адаби Тоҷикистон ва густариши забони форсӣ дар минтақа (Устод райиси Бунеди байналмилалии забони форсӣ низ буд — МС) беназир аст ва ҷои тардид нест, ки садсолаҳо мегузарад, «рафтанду равему боз оянду раванд», вале қору пайқори устод Лоиқ, хоҳад монд Вуруди ў ба адабиети Тоҷикистон ҳуҷиста буд ва ў аз оғоз бо эътимод эълон дошт

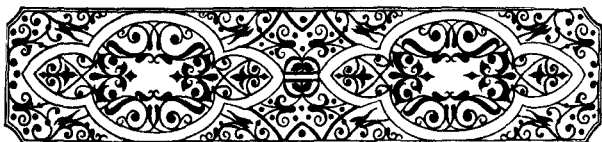
*То даме, ки шеъри Ҳофиз бошаду ҷому сабӯ
То даме, ки офтоб аз Шарқ бинмояд тулӯ
То даме, ки зиндагӣ бошад барои орзу
Ман намемирам
Ман нахоҳам мурд*

Муддати зиёде, бо аз байн бурдани хати форсӣ дар Варорӯд ва форсизудой дар минтақа ва маҳдуд намулдани майдони ҷавлони он, талошхое шуда буд, ки миени эронии ва форсизабонии Осиёи Миёна як хати фосил бикашанд ва ваҳдатро ботил бисозанд ва бегонагоне дар тӯли ториҳ талош кардаанд мо порсизабонро, ки аз як решаи бисер неруманд ва аз як бешаи ҳамешасабз нашъу нумӯ кардаем ва ҳанӯз аз баракати фарҳанги воло ва забони тавоно ва шеърӯ адаби бемонанди форсӣ, ин ЯГОНАГИРО аз даст наододем, ҷудо созанд Вале ҳамеша аз баракати вучуди суҳанвароне мисли устод Лоиқ Шералӣ, ки хушбахтона дар ҳама адвори ториҳии фарҳанги ягонаи мо нақши азиме доштаанд ва тавонистаанд бо қору пайқори худ ҷилави ҳамагуна харобқорихоро бигиранд ва барои васли маънавии мо талош варзанд, мо эҳсоси ҷудой ва бегонагӣ намекунем Доноени фалоти фарҳангии забони форсӣ, амсоли Аҳмад Маҳдуми Дониш, Садриддини Айний, Бобочони Ғафурӣ, Лоиқ Шералӣ, Мӯъмин Қаноат, Бозор Собир

дар Тоҷикистон, Халилуллоҳи Халилӣ, Маҳмуди Тарзӣ, Моили Ҳиравӣ, Восифи Бохтарӣ дар Афғонистон, асо-тиде мисли Маликушшуарои Баҳор, Саид Нафисӣ, Парвиз Нотили Хонларӣ, Маҳдии Ахавони Солис, Аб-дулҳусайни Зарринқӯб, Фаридуни Ҷунайди, Шафеъии Кадканӣ, Муҳаммад Алии Исломии Нудушан дар Эрон ва даҳҳо тани дигар дар роҳи васли маънавӣ ва ҳифзи ягонагии фарҳангии мо талош варзидаанд ва нагузош-таанд, ки мо эҳсоси ҷудой ва бегонагӣ кунем

Шеъри устод Лоиқ низ дар ин ягонагӣ саҳми бузург дорад ва талошҳои ӯ дар ҳифзу пок намудани забони форсӣ дар Тоҷикистон беназир аст Устод Лоиқ аз таво-нотарин ва ҳассостарин шоирони минтақа буд ва мо сӯташ-ро бузург медорем Ӯ диловаре буд, ки барои рушди шеъру адабу забони форсӣ дар минтақа мубориза бурд ва дар ин роҳ то охир содиқ буд Аз он суҳанварони бебо-ке буд, ки дар замони фишори идеюлужии коммунистӣ низ, ки ағлаб аз моддигароӣ ва беҳувийгӣ ҳарф меза-данд ва аз байн бурдани оинҳои миллиро талқин мена-муданд, аз ҳифзу эҳеи миллӣ ва фарҳангӣ ва забони форсӣ ва ваҳдати эронитаборҳо ҳарф мезад Дарди мил-лат аз қалби ӯ ба сурати шеър берун меомад ва дар ди-лҳои ҳазорон ҷой мегузид Шеъри ӯ ба эътирофи соҳиб-назарон ҳеҷ касро бетафовут намегузошт Ин суҳанвари бузург хуб дарефта буд, ки илочи ҳамаи дардҳо худши-носист ва маърифат аст ва бо тамоми неруи хеш талош мекард, ки моро ба мо бишинонад Ин шермард ҳам дар дарефтан ва ҳам дар баен густох ва диловар буд Дар шеъраш зиндагӣ мавҷ мезад Ӯ гоҳ пархошгаре буд, ки каломаш ҳамосаи ИНСОН буд ва гоҳ шӯхтабӯе, ки ҳаз-лро ҳамирмои хӯрда бар nobасомониҳо месохт Ҳар кӣ буд худ буд ва ба қавли соҳибназарон озод зист ва бо хӯи озодагӣ суҳан гуфт ва ҷуз бандагии Худои Якто, ҳеҷ бан-дагии дигареро напазируфт

Чи бисер дард дошт ва дарди аҳли замонаро бар дӯш дошт ва оқибат ин сарои фониро бадруд гуфт Ва умедво-рам, китоби «Марсияи хуршед», ки пеши рӯи шумост ва бо талош ва ҳиммати адабиетшиноси тоҷик доктор Сафар Абдулло таҳия ва танзим шудааст, дар роҳи шинохти беш-тари ин бузургмарди шеъру адаби мо хидмат намояд

Лоик

БАЪДИ ТУ

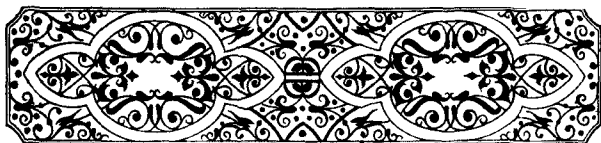
Солҳои охир аз забони устои бузургвор Мирзо Турсунзода байти зеринро такрор ба такрор шунидаам
Тарсам, ки ман бимираму ғам бепадар шавад,
Ин тифли нозпарвари ман дар ба дар шавад

*Тарсам, ки низ баъди ту ғам бепадар шавад,
Ин бепадар ба ӯҳдаи мо бештар шавад
Шеъре, ки аз дил ояду аз ҷону аз ҷигар,
То боз бар диле расад, хуни ҷигар шавад*

*Тарсам, ки дар қаламрави илҳами шоирон
Ҷои қаламкашон расад садҳо хабаркашон.
Бокам зи марги ҷисм не, зеро ту зиндаӣ,
Метарсам аз намурдани муллонуқотиен.*

*Метарсам аз намурдани якчанд беҳабар,
Метарсам аз намурдани якчанд бебасар,
Метарсам аз намурдани якчанд мурдадил,
Метарсам аз намурдани якчанд бечигар*

*Дар шоирӣ зи баъди ту гар кӯҳна, гар навем,
Аз офтоби назми ту як мила партавем
Ғам бепадар шавад чи ғам, ин худ сазои ӯст,
Тарсам, ки баъди марги ту мо бепадар шавем...*

Валӣ Самад

ОИНАИ ДАРДИ МИЛЛАТ ¹ДНБН

*Ду дида Чайхун доштам аз марги армонҳои халқ,
Рав оби Чайхунро бигӯ, Лоиқ видеоат карду рафт*

Марги нобахангоми Лоиқ аз шаш ҷиҳат барои миллати тоҷик гарон афтод, зеро шоири бузурги миллат «рафтанаширо дар рӯҳи миллат рехт» (Сӯхро-би Сипехрӣ) Ба сухани дигар, Лоиқ дар лаби рӯди дардҳо сиришкашро чун донаҳои марворид бар сару рӯи аҳли Ватан рехт ва ба гӯшҳои кари мо овехт¹

Шеърҳои ватанхоҳии орией (тоҷикӣ ва форсӣ) аз Готҳои Зардушт ва «Боди Ҷӯи Мӯлиен»-и устод Рӯдакӣ оғоз гардид ва бо эҷоди «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсӣ камол ёфт. Ва дар пастиву баландиҳои пасини таърих Рӯдакӣ ва Фирдавсӣ раҳнамо ва илҳомбахши ин шеър буданд. Дар фаредҳои Носири Хусрав ва гирияҳои Аҳмади Дониш шеърҳои ватанхоҳии тоҷик тобиши дигаре пайдо кард. Дар аввали садаи XX дар хоку оби Бухорои тоҷикхез устод Айнӣ «Намунаи адабиети тоҷик»-ро навишта, бо фидокорӣ ва худафрӯзӣ, ба рағми душманон, андешаҳои тозаии меҳанпарастиро идома дод. Лоиқ дар аввали солҳои шастум бо истеъдоди худододи ҳайратангез, модарзод ва пуртобу таб ба майдони адабиети тоҷик омад ва бо нахустин шеърҳои орзупарвараш нозуктарин дардҳои миллатро аз ниҳонхонаи таърих берун кашид. Фарзандони бафаросат ва баномуси миллатро сари сарнавишти миллат ба андеша овард. Ин бахти бузурги адабиети тоҷик буд!

Зебоии андеша, эҳсоси поку дилнишин ва рӯҳна-
возии мусиқии шеър, мантиқи пухта, сӯзу сози то-
чикӣ — ҳама аз дарди бекарона ва ғочиаҳои гӯшно-
шуниди ин миллати бахтбаргашта об хӯрда аз ин
ҷост, ки ҳар шеъри тозаэҷоди Лоиқ чун насими
рӯҳбахш аз сӯхтаи дили лола ба машом мерасид
Ахгари мусиқии ниҳонии он шеърҳо тоҷикони боса-
вод, бофаросат ва бономусро ҳушдор меод, ки аз
борони ғочиаҳо натиҷа бигиранд ва нисбат ба сар-
навишти миллат дар оянда бепарво ва беово набо-
шанд! Лоиқ бо чунин шеърҳо дар ҷаҳони шеъри ва-
танхоҳии тоҷик пешсафи буненгузори шеъри нав
гардид

Бузургии Лоиқ аз як чакома то чакомаи дигар бо
обу ранги тоза ва вижа таҷаллӣ меефт Мазмун, рӯҳ,
хаел ва сӯзи шеъри Лоиқ зина ба зина ба рӯҳ ва
ормонҳои Ҳаким Фирдавсӣ наздик мешуд Ошиқони
шеъри Лоиқ беш аз пеш меафзуд, ҳаводорони адаб
шеърҳои Лоиқро чун доруи хираду андеша нӯши
ҷон мекарданд Шоирони ҷавон ва навхезу навпар-
доз дар пайравӣ ва илҳом аз Лоиқ шеърҳои зиед
эҷод мекарданд Хунегарони хунинҷигар шеърҳои
Лоиқро оҳанг баста, дилу эҳсоси ҳазорон ҳазор то-
ҷикро ба ҷӯш ва сӯзу сози тоза меоварданд Баъди
ин ҳама тоҷики нисбат ба сарнавишти миллат бе-
парво ва беово ба худ омад ва дар бораи тоҷику то-
ҷикият фикр карданро ед гирифт Ва аз ин пас ба
бозсозии ниҳонхонаи андешаи миллӣ ва бинои мил-
лат пардохт Хулоса, ҷони гап дар он аст, ки макта-
би адабии Лоиқ раванди шеъри тоҷикиро дигар кард
ва тафаккури тоҷиконро ба бистари ормонҳои аза-
ливу адабии миллат кашид!

Дар боло ишора рафт, ки ҷавҳари асосии шеъри
Лоиқро андешаи миллӣ, худшиносии миллӣ ва ҷасо-
рати шаҳрвандӣ ташкил медиҳад Фаросати олий ва
ҷасорати миллӣ шеъри Лоиқро ба ниҳояти эҷоз боло
бурд То замони зуҳури Лоиқ ҳам баъзан қанда-қан-
да ҷасорати эҷодӣ ва ҷасорати миллӣ руҳ меод, аммо
касе ба ҷуз Лоиқ ин дуру ба сурати низоми фароғир
надаровард ва бо ҳунари воло рӯҳи миллӣ ва дарди

миллиро ин тавр табиӣ напайваст Агар ин ҳамаро хулоса бикунем, Лоиқ дар шеъри тоҷикӣ тафаккури қавмиро ба тафаккури миллӣ расонд (Ҳарчанд то ҳанӯз чун миллат ташаккул наефтаем!) Ҳар касе ки дар олами шеъри Лоиқ тобу табе дошт, тафаккури миллиро соҳиб шуд ва ҳар касе, ки аз ин олами пурасрор берун монд, аз тафаккури музофотӣ ва қавмӣ берун нарафт! Ва мисли он ки ин ҳамаро худ пай бурда бошад

*Дар гами номуси миллат
Камтарин тоҷик агар чун ман бисӯзад,
Аз фуруғи рӯзи миллат
Бемухобо хонаи душман бисӯзад!*

Дареғу сад дареғ, ки миллат ба чунин фарзанди часураш, ки ба адабиети тоҷик неруи тоза бахшида ва рӯҳи Фирдавсиро зинда кард, падруд гуфт!

Кам набуданд шахсону гурӯҳҳое, ки Лоикро ба та-рафи худ кашиданӣ ва аз вазну эътибори шеъри Лоиқ ва номи Лоиқ ба мақсадҳои танг, нопок ва ғаразнок истифода бурданӣ мешуданд ва бо сухане аз номи Лоиқ ва шеъри Лоиқ савдогарӣ мекарданд. Бо ҳазор рости дурӯғ Лоикро ситоиш ва ниеш мекарданд, ба Лоиқ мавзӯъ медоданд ва аз Лоиқ шоири худӣ ва одами худӣ сохтанӣ мешуданд. Лоиқ, хушбахтона, ба ягон тараф майл накард ва фирефта нашуд, то дами вопасини умр рисолати волои шеъру шоириро, ки бо сухани аллома М. Баҳор «Марвориде аз дареи ақл» аст, олула насохт ва вичдони адабиашро поку беолоиш ниғаҳ дошт.

*Дар ин даҳри ситампеша бинолад реша аз теша,
Бинолам ман зи ҳамреша, сари шиша саломат бод!*

Дареғо, ки тоҷикону Тоҷикистон аз нафаре маҳрум монданд, ки вичдони адабии мо буд.

Ман дар адабиети нимаи дуюми садаи ХХ тоҷик шоири дигареро намедонам, ки мисли Лоиқ забони модарӣ, яъне забони тоҷики форсиро ин қадар нозук

бидонад, аз мусиқии ҳар ҳичову сухани он ба ваҷд биеяд ва ҳаловат бардорад, таъбиру ибораҳои тоза ба тоза кофта, ефта ва худ сохта, дар ҷаҳони шеърӣ худ ба суҳан ҷон дароварда бошад. Ҳатто дар ин роҳ таъбиру ибораҳои фаромӯшшудаи халқиро кофтаю ефта, корбасти шеърӣ хеш мекард. Аз дурахшу чилваҳои забони адабиети классикии форсу тоҷик, ба вижа аз осори Фирдавсӣ ва Мавлавӣ ниҳоят ҳунардона баҳрабардорӣ мекард. Барои Лоиқ истиқлоли мулку миллат аз истиқлоли забони милли сар мешуд ва Лоиқ на танҳо забондонтарин шоири тоҷик, балки ҷасуртарин мубориз дар роҳи ҳаққу ҳуқуқи забони тоҷикӣ буд.

*Дар Бухорое, ки даргоҳи дарист,
Бо даригуфторӣ берун аз дарем!*

Аз ин ҷост, ки дар тӯли 11 соли мавҷудияти Бунеди забони форсии тоҷикӣ Лоиқ райиси он буд ва ҳар коре, ки ба иҷро расониданаш мумкин буд, анҷом дод ва қадру эътибори забони тоҷикиро то метавонист боло бурд. Дареғу сад дареғ, ки забони тоҷикӣ аз чунин фарзанди чигарбанд ва ҳомии қаҳрамонаш маҳрум монд.

*Гар дили моро бихонӣ, тоҷикӣ,
Гавҳари моро бидонӣ, тоҷикӣ!*

То замони эҷоди «Илҳом аз «Шоҳнома»-и Лоиқ шоирони тоҷик ҷо-ҷо ва дар мавридҳои созгор аз боби эронӣ эроният суҳан ба миён меоварданд, ба вижа баъди ба тоҷику адабиети тоҷик пайвастанӣ устод Лоҳутӣ Аммо Лоиқ бо эҷоди силсилаи «Илҳом аз «Шоҳнома» эронномаи тоҷикро ҷону равони тоза бахшид. Ба суҳани дигар, ин силсила ба адабиети тоҷики нимаи дуҷуми садаи XX ҳусну маънии навин эҳдо кард, онро ғаномандӣ афзуд ва уфуқҳои фарох намуд. Боарзиштарин ҷиҳати ин силсила дар он аст, ки хонандаи тоҷик бори аввал ба ҳубӣ эҳсоси ягонагии умумиэрониро дарёфт ва ба ҳулосае расид, ки

меҳри Эрон ва бо Эрон будани тоҷикони ҳамаи киш-
варҳои ҷаҳон наҷоди ориеиро аз вартаи ҳалокат ме-
раҳонад

*Решаи ман, маншаи аҷдоди ман,
Асли ман, Эрони ман, бунлоди ман
Баъди Сомонӣ маро сомон намонд,
Бод бар каф шуд ҳунарободи ман
Аз Варорӯд ин ҳама гофил мабош,
Дастӣ Рустам аз бар имдоди ман!*

Лоиқ бо ин қаноат накарда, гиряолуд ба худи то-
ҷик хитоб дорад, ки агар асли хешро наебӣ ва ба он
барнагардӣ, аз байн хоҳӣ рафт

*Тоҷико, асли хешро даред,
Варна фардот бенишон шудан аст*

Дареғу сад дареғ, ки наҷоди ориеӣ аз чунин фар-
занди дилбанд ва пайвандгари ҳама халқҳои ориеӣ,
ба вижа форсизабонон, маҳрум монд!

То замони зуҳури Лоиқ адиби дигареро надидаему
нашундаем, ки мисли Лоиқ ормонҳои халқ ва мил-
латро бо роҳҳои гуногун ва асосан бепарда ба мақо-
моти баланди ҳизбиву давлатӣ расонида бошад За-
моне ки Тоҷикистон истехсоли пахтаро ба як милли-
он тонна расонд, котиби аввали ҳизби коммунисти
Тоҷикистон Ҷаббор Расулов унвони Қаҳрамони Меҳ-
нати Сотсиалистӣ гирифт Лоиқ дар саҳифаи авва-
ли китоби «Ҳоки Ватан» ба Ҷ Расулов чунин навишт
(мазмунан) «Қаҳрамони меҳнат шудед, муборак бод!
Қаҳрамони миллат шуданатонро ман чашмдор!» Чун
ба коре (сари масъалаи Ибни Сино) ҳамроҳи устои
зиндаед Муҳаммад Осимӣ вориди идораи Ҷ Расулов
шудем, дидем, ки Расулов дар дасташ китоби Лоиқ
аз як гӯшаи хона ба гӯшаи дигараш қадам мезад
Дасту лабҳои Расулов мепарид Устод Осимӣ пур-
сиданд «Ҷаббор Расулович! Чӣ гап шуд ба шумо?»
Расулов посух дод — «Ба Лоиқ бигӯед, як рӯз ома-
да ба ҷойи ман бишинад, баъд мефаҳмад, ки чи хел

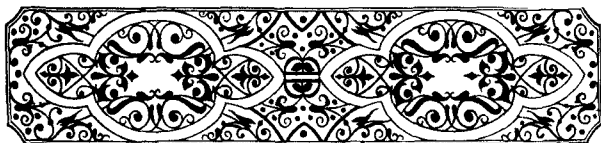
қахрамони миллат шудан мумкин?! Дар як рӯз аз политбюро чанд бор занг мезананд ва супориш медиҳанд!» Устод Осимӣ дигар хомӯш монданд. Баъдтар фаҳмидам, ки он вақт дар бораи қахрамони миллат шудан ҳатто фикр кардан мумкин набудааст.

Дареғу сад дареғ, ки миллати тоҷик аз бозгӯкунандаи дардҳои бекаронаи худ маҳрум монд! Гириши шоири ҷавон Салими Зарафшонфарро дар сари тобути гулпӯши Лоик бамаврид пай бурдам:

*Ватанхорон зиёдану ватанере чу ту кас нест,
Бувад марги ту марги нангу номуси Ватан, устод.*

Дареғу сад дареғ, ки тоҷику Тоҷикистон аз Хайеми дигар маҳрум монд!

*Мо зи асли хештан азбаски дур афтодаем,
Раста аз гӯре, дигарбора ба гӯр афтодаем.
Кӯрботин шамъи роҳу кӯрдил машғал ба даст,
Ё ба рӯи ин замин мо ҷумла кӯр афтодаем!*

Лоиқ

ГҶҶРИ ДОНИШ ДАР КУЧОСТ

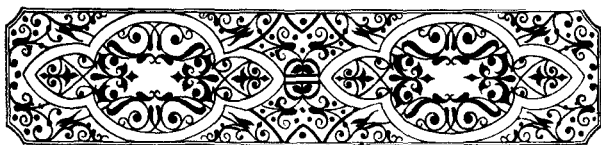
Эй шумо, маъмуру маъзурони торихи Бухоро,
Балки, эй кӯрони торихи Бухоро,
Дар кучо буд гӯри Дониш?
Дар кучо хусбида ором он сари пуришӯри Дониш,
В-он дили ранҷури Дониш?

Дар Бухорое, ки аширофаш кунун,
Балки раҳгумзодагонаш бефунун,
Ҳам сатарванзодагонаш бо чунун,
Иддае чун аз забони хеш маҳруманд,
То кучо дар еди маҳдуманд?
Дар Бухорое, ки тоҷик хешро гум кардааст,
То кучо еде зи Дониш бурдааст?

Дар Бухоро
Гӯй бо илқои Шӯро
Чанд беторих торихи самоӣ сохтанд,
Бо гадоӣ сохтанд,
Гӯри Донишро билохир гӯри дониш сохтанд,
Бо чӣ нозиш сохтанд!
Охирин гӯре барои фитрату фарҳанги тоҷик...
Охирин?
Эй худовандони ному нанги тоҷик!
Тоҷик ар гум кард ин ҷо гӯри Дониш,
Ҳамзамон гум кард ӯ бо гӯри дониш нури дониш,
Дур монд аз ганҷу аз ганҷури дониш...
Ҳайф, ҳайфи тӯшаҳо аз роҳҳои дури Торих!
Дод, дод аз дидаҳои кӯри Торих!

Дод, аз он торихсозоне, ки он вақт,
Дод аз он худношиносоне, ки он вақт
Бар сари торих гуфтӣ бар сари як фарди аксулинқилоб,
Рехтанд оташ, рехтанд об...

Ин замон андар Бухорои шариф
Худшиносон худфидоӣ мекунанд,
Нохудогоҳон худоӣ мекунанд.
Он Бухоро,
Он қадамгоҳи бузургон
Шуд адамгоҳи бузургон...

Фотех Абдулло

МЕҲАНПРАСТЕ АЗ ТАБОРИ ФИРДАВСИ

Устод Лоиқ Шералӣ бо падруди андӯхбори хеш тихогоҳе дар дуней суҳан падида овард. Метавон ҳазор касро ба ҷои ӯ райиси Бунеди забони форсии тоҷикӣ баршуморид. Ҳазор нафари дигар қодир аст сардабирии маҷаллаи «Садои Шарқ»-ро ба дӯш бигирад. Ва ҳазор тан омодаанд раиси Иттиҳодияи нависандагон бошанд.

Вале чӣ кас ба ҷои Лоиқ Шералӣ силсилаи ашъори шӯрофарини «Илҳом аз «Шоҳнома»-ро менависад ва дилтапон аст, ки рӯҳи ҳамосӣ ва қаҳрамонии «Шоҳнома» дар тоҷикзамин аз сари нав мавҷ занад ва Фаридунҳову Рустамҳо аз миени қавм бархезад?

Ва чӣ фарде ба ҷои ӯ дар фазои ваҳмангез ва ғуборолуди Осиёи Миёна наъраи шерона мезанад, ки маҳрум мондани миллати тоҷик аз шаҳрҳои Бухорову Самарқанд — дур мондани фарзанд аз ду пистони модар аст ва ин хуфтаҷониҳо ва шикастарӯҳиҳои тоҷикони имрӯз бар асари ҳамон «табартақсим»-и 1924 аст?

Ва кадомин кас ба ҷои ӯ дар ҷомиаи худбохта ва беҳувияте, ки даргири нифоқ ва парокандагист аз ваҳдату ҳамбастагии азими тоҷикон ва эронини суҳан мегӯяд ва менависад «Оҳ, агар мо медонистем, ки хоки аҷдодии мо — варорӯдиен ва эронини имрӯз аз як салсол аст ва ҳарфи онҳое, ки Эрон ва Афғонистон ва Тоҷикистонро гоҳо мамолики ҳамҷавор мегӯянд, бовар намекардем ва мегуфтем, ки кӯрони

таърих, на! Моро ҳамчавор гуфтан кам аст, мо ҳамтаборем, ҳамканорем, дар замин ҳамгавҳарем, дар осмон ҳамаҳтарем, мо ҳамон Авасто, ҳамон Зардушт, ҳамон Эронвич, ҳамон «давлати Куръон, ки Ҳофиз ҳар чӣ кард, аз он кард», ҳамон фарҳанги исломӣ, ҳамон Маснавии Мавлавӣ, ки «Қуръони паҳлавӣ»-ст, ҳамон Хуросони Бузург е Эрони Бузург, ки бузургиамонро «бузургон»-и дигар чашми дидан надоштанд ва моро «хурд» карданд Боре ба кӯрону карони таърих бояд ба садои баланд гуфт, ки «об агар садпора гардад, боз бо ҳам ошно»

Лозим ба едоварист, ки қавми тоҷик дар садаи бист дучори бӯронҳо ва бӯҳронҳои гуногуни сиесӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ гардид ва пайвандаш аз аслҳо ва оғозгоҳҳои гунаст ва бегона аз ҳештани ҳеш шуд ва лочарам, ниезманди бедоргарони оташдидаи чонбаркаф буд Ин рисолати сангини таърихи устод Садриддин Айни, Бобочон Ғафуров ва даҳҳо тани дигар дар солҳои шаст ба ўҳда доштанд ва дар он айем Лоиқ Шералӣ ба ин ҳуҷум ва муборак бипайваст

Лоиқ Шералӣ парваришефгаи донишгоҳи адабии Фирдавси, агарҷӣ каломӣ шево ва рангинаш мутаассир аз нигоришҳои Хайем, Мавлавӣ, Соиб, Сергей Есенин, Расул Ҳамзатов ва Пабло Неруда мебошад Донишгоҳи Фирдавсӣ донишгоҳи миллиест, ки илми меҳандӯстӣ, мардонагӣ, сарфарозӣ ва номусдорӣ меомӯзад, донишгоҳи оқонест, ки Эрон ва таърих, ҷуғрофие, мазҳаб, забон, фарҳанг ва одоби суннатҳои онро азизу бузург медоранд ва зиндагии худро бидуни он ва берун аз он тасаввур намекунанд

Аммо на ҳар кас тавону шоистагии таҳсил дар ин донишгоҳро дорад Боистӣ рӯҳи адолатҷӯенаи фаридунӣ дошт ва паемовари рӯшаной буд ва дар баробари заҳокҳои дурӯғ ва рие биистод Боистӣ аз рӯҳи озодманишии рустамӣ бархурдор буд, ки чун фарзанди бузурги ҳамоса бо андешаҳои бузург зиндагӣ кард, ҳафт хони пурхатарро дарнавардид ва моёи ифтихору сарбаландии Эрон гашт Ва боистӣ аз рӯҳи хуршедии симурғӣ баҳрае бурд, ки афроди миллатро бо хирад ошно сохт ва ишонро тавоноиву доноӣ бубахшид

Ҳаройина на ҳар, ки дар донишгоҳи Шоҳнома омӯзиш ефт, дорои рӯҳи қаҳрамонӣ ва ҳамосӣ мешавад, бояд монанди устод Лоиқ Шералӣ бо рӯҳи фаридунӣ, рустамӣ ва симургӣ чашм ба гетӣ кушуд ва бо таҳсил дар донишгоҳи едшуда ин рӯҳро обутоб дод ва ҳамосӣ сохт

*Агар тири ҳақиқат ном тире
Ба олам буд, ман чун наррашере
Ба сад ҷон гуфтаме шеъри ҳақиқат,
Ба сад дил хурдаме тири ҳақиқат.*

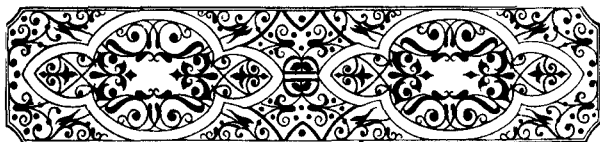
Устод Лоиқ Шералӣ дар чомиаи мубтало ба бӯҳрони гумроҳӣ ва беҳабарӣ чиҳил сол шеъри ҳақиқат ва огоҳиро суруд, аммо афеӯс, ки дили фурузонаш тири ҳақиқат нахӯрд, балки омомчоҳи тирборони ҳасудон, андакмомгон ва буздилон гардид. Бо ин ҳама, вай зангӯлаи хатари фурупоширо бизад ва аз нобудию инҳитоти маънавӣ ҳушдор дод, то миллат зиндаву поянда гардад, маҳтобитарин чакомаҳо суруд, то мурдобитарин муҳитҳоро рӯшан созад, тӯфонитарин суханҳоро ба забон овард, то оромиши равонӣ дар дилҳову ҷонҳо ҳоким гардад ва басо ошиқона фаред зад, то чароғи ишқу ошиқӣ намирад!

Устод Лоиқ Шералӣ — падарсолори шеъри тоҷикии муосир ҳунари кимиегарӣ ва соҳирӣ медонист, вай шеърро дар инҳисори сиесат наҷот дод, умқу асолат, ростиву садоқат бахшид, боли шоҳинӣ ва ҷигари уқобӣ армуғон кард, аз саҳфаи рӯзномаҳо ба саҳфаи дилҳо кӯчонд ва хулласи калом, дарахти шеъри тоҷикӣ ба дасти ин боғбони сабздаст гулафшон гашт

Шеъри устод Лоиқ Шералӣ барги заррине дар таърихи миллӣ, узви шодобе дар мероси фарҳангӣ ва ганҷи шаҳворе дар ганҷинаи адабии мост.

*Баъд аз ин дар мулки кӯҳистони ман
Чашмаҳо меҷӯшад аз чашмони ман..
Лолаҳо мерӯяд аз армони ман.*

Гӯраш пурнур ва гулафшон бод!

Лоиқ

АЗ «ИЛҲОМ АЗ «ШОҲНОМА»

Фурури Рустам

Ман гардани адовати шайтон шикастаам,
Ман муҳраи сиесати шоҳон шикастаам.
Бо гурзи тобдори худ фирӯз будаам,
Бо мушти обдори худ сандон шикастаам

Бо рӯҳи бешикасти худ дар дашти разму кин
Ковусро зи чанги асорат раҳондаам.
Ӯ худ касе набуд, ки бошад сазои тахт,
Аммо манаш ба маснади Эрон нишондаам.

Парвози ӯ ба осмон чун мурғи хонагӣ
Кӯтоҳ буду дар сараш боди гурур буд.
Медид ӯ зи шонаи ман дуртар, вале
Бе чашми ман ду дидаи бинош кӯр буд.

Ман дар мурури қисмати пирӯзманди хеш
Бар ҳар балову ҳар қазо пирӯз будаам.
Аммо даме, ки эҳтиёҷ аз доманам гирифт,
Арзи ниез бар дари Ковус бурдаам.

Як бор дар иродати худ хурдаам шикаст.
Дар рӯи дастҳои ман Сӯҳробӣ нозанин
Меканд ҷону аз падар шафқат умед дошт,
Мемонд доғи хуни ӯ бар домани замин...

Як қатра нӯшдору зи Ковус хостам,
Ў дар ҷавоб хаши буранда зи тег дошт.
Суҳроб то бимираду ман ҳам ба доғи ӯ,
Як қатра нӯшдоруяш аз ман дарег дошт.

Он рӯз буд аввалин рӯзи шикасти ман.
Дарифтам, ки мардумӣ осон набудааст.
Бардоштам гирев ба Ковус аз ҷигар.
«Ҷони ту ҷону ҷони касе ҷон набудааст?!

Ман баҳри ту зи ҷони худ кардам басте гузар,
Ман баҳри ту зи оташи сӯзон гузаштаам.
Аз баҳри тоҷу тахти ту, к-арзандаи ман аст,
Аз коми шеру ханҷари буррон гузаштаам.

На молу ҷоҳ ҷустаам, на маснади баланд,
З-инҳо баланд будаам ман бо гурури хеш.
Хоки Ватан набуд агар пушти паноҳи ман,
Кай ифтихор кардаме танҳо ба зӯри хеш?!

Бо ин ҳама гурур надонистаам, дарег,
Дар давлатат тараҳҳуме арзон набудааст.
Бо ин ҳама гурур надонистаам, дарег,
Ҷони ту ҷону ҷони касе ҷон набудааст...

Ин аввалин шикасти ман дар корзорҳо
Аз дасти туст, аз дили бемуддаои туст.
Пирӯзӣ аз ман асту зи Эрони зиндадил,
Нафрини ман ба ҳастии бемуттакои туст!»

Бо ин ҳама диловарӣ донистам, эй дарег
Дарде намекушад маро, бедардӣ мекушад.
Мардонагист ҳар куҷо, фирӯз мешавам,
Мардӣ намекушад маро, номардӣ мекушад...

Гиряи Кова ба ҳабдаҳ писараш

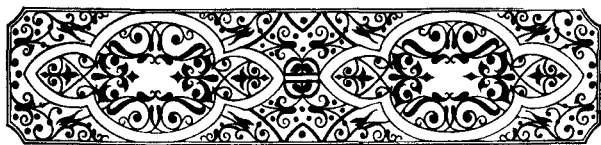
Даруни синаи сардам дили садпора мегиряд,
Миени хонаи бекӯдакам гаҳвора мегиряд.

Зи базми гарми шоҳон хандаи мастона меояд,
Ба чашми ман вале ҳар хишти бурҷу бора мегиряд.

Замин — бечора, медонам, фалак бечоратар аз ӯ,
Ду бечора ба аҳволи мани бечора мегиряд

Замину осмон танҳо, ба гардун ахтарон танҳо,
Хаелам, бо мани танҳо ҳама сайера мегиряд

.....

доктор Фаридуни Чунайди*

ТАСЛИЯТ. БА НОМИ ХУДОВАНДИ ЧОНУ ХИРАД

Пас аз садаҳо, ки на ба хости мардумон, балки аз каму кости андеша ва тавони фармонравоен миёни мо ва ерони меҳрубонамон дар канораи рӯдҳои Омударе ва Сирдаре ва кӯхистонҳои Бадахшону даштҳои Хоразм ва Суғду Зарафшон пеш омада буд. ва пас аз як даврони сукути розолудаи ҳафтодсола, ки мункири ҳама гуна пайванд миени ҷони мо ва ҷони он нозукравонони меҳрубон мешуд, якбора хурӯши баланд аз сӯи ҷӯи Мӯлиен ба гӯши ҷони мо расид ва пардаҳои ваҳмноки дурию ҷудоиро бардарид...

*Ба дастам ҷоми хайемӣ,
Лаболаб ҷоми гулфоме.
Дар ӯ еди ниегон аст,
Ҳам ашки бузургон аст.
Дар ӯ ҳам хандаҳои гиряолуд аст,
Дар ӯ ҳам гиряҳои хандаолуд аст.
Дар ӯ ҳам гармии оташ,
Дар ӯ ҳам талхии дуд аст...*

Чун чунин овое баланд гӯши ҷони моро орост, ҳанӯз ҷудой буд ва дури ва беҳамनावойӣ. аммо танини ин ово моро муждаи пайванд меод ва ин ово танинандоз буд То он пардаи оҳанин пора шуд ва дидори ерони меҳрубон дарди садаҳои дурии моро чора гашт!

* раиси Бунеди Нишопур (Эрон)

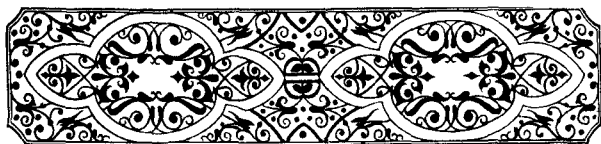
Баъдхо дар як шаби махтобие, ки аз хонаи Муҳид-
дини Олимпур дар хиебони Исмоили Сомонӣ ба сӯи
хонаи устод Лоиқ қадам мезадем, аз ӯ пурсидам —
Устод! Ҳангоми сурудани ин чакома чандсола будед!
Ва посух дод бисту ҳаштсола будам ва ман бо ши-
гифтӣ гуфтам, чун баландтарин андешаро дар су-
рудани ин шеър доштед, ҳеҷ лағзиш ва камбуд дар
гуфтору оҳанг ва вазни он дида намешавад ва гӯие
ки ин шеър, сурудаи як марди шастсола аст! Лоиқ
гуфтаи маро таъйид кард. Дар ҳоле ки даст дар да-
сти ҳам доштем ва ҳеҷ як моро гумони он набуд, ки
шастсолагии вайро намебинем!

Дардову дарего аз рафтани он ери меҳрубон, ки
беғох рафт ва он бори ситам, ки бар мағзу равони ӯ
фишор меовард, зуд дастҳои моро аз ҳам чудо кард
ва акнун ман ҳайрон мондаам, ки ба Тоҷикистони
гиромӣ таслият гӯям, е гӯш бидорам то аз сӯи он
марзи пурарз кадом овое бар меҳр, дарди маро, ки
дигар овои гарми устод Лоиқро, ки месарояд

Ки то донанд ҳастам Шарқзод — аз кишвари Хайем!

Ки то донанд ҳастам ворису ҳамсоғари Хайем!

нахоҳад шунид ва чехраи пурозарми вайро нахоҳад
дид, таслият мегӯяд

Лоиқ

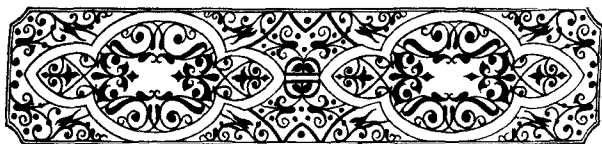
НҶШБОД

Ба дастам ҷоми хайемӣ,
Лаболаб ҷоми гулфоме
Дар ӯ еди ниегон аст, ҳам ашки бузургон аст,
Дар ӯ шаҳди замину шуълаи хуршеди тобон аст
Дар ӯ ҳам ахтари афтода аз гардун,
Дар ӯ ҳам ахтари хомӯши ерон аст
Дар ӯ ҳам гирияҳои хандаолуд аст,
Дар ӯ ҳам хандаҳои гирияолуд аст
Дар ӯ ҳам гармии отаи,
Дар ӯ ҳам талхии дуд аст

Ман аз рӯзе, ки ашки талху шӯрамро
Зи ҷоми чашиҳои хеш нӯшидам,
Ман аз рӯзе, ки мисли рӯдҳо аз модарони кӯҳ
Ҷудо гардидаму доғи ҷудоиро ба ҷони хеш санҷидам
Паепай бода менӯшам

Ва дониستم, ки дар талхии май ширинии дунест,
Ва дониستم, ки дарди ишқ подоши ҷудоихост,
Ва дониستم, ки холигоҳи мобайни замину осмон бар мо
Барои сарфарозихост,
Ва дониستم, ки паҳнои замин дар зиндагии кӯтаҳи одам
Барои бениезихост,
Паепай бода менӯшам

Ва инак нӯшбоди ман
Барои умри бигашта, ки боли чап бувад бар мо,
Барои умри оянда, ки боли рост хоҳад буд,

ТАСЛИЯТ

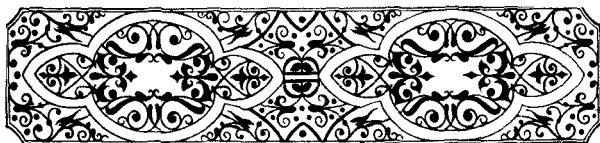
*Мероси азизи мурдагонем ҳама,
Аз умр ба умр нардбонем ҳама
Дар хони замин барои нони хуршед,
Ёрони азиз, меҳмонем ҳама*

Бародарон, хоҳарон, фарҳангиени азизи Тоҷикистон! Бо андӯҳи бисер мутталеъ шудем, ки устод Лоиқ Шералӣ, шоири бузурги забони форсӣ ба таври ногаҳонӣ аз миени мо рафт. Забон ва фарҳанги форсӣ ханӯз рӯзҳои сӯғворию Хушанги Гулширӣ (достоннавис), Нодири Нодирпур (шоир) ва Нусрати Раҳмонӣ (шоир)-ро мегузаронд, ки хабари марги устод Лоиқ ҳамчун овора бар сари мо фуруд омад ва моро ба сӯғи дигаре нишонд.

Устод Лоиқ Шералӣ бидуни тардид аз хонаводаи шоирони барҷастаест ва яке аз бузургони шеърӣ рӯзгори мо буд. Конуни нависандагони Афғонистон дар хорич аз кишвар, дар айни он ки худро дар ин ғами азим азодор медонад, баройи мардуми Тоҷикистон, фарҳангиен ва хонаводаи арҷманди устод Лоиқ Шералӣ тасаллият арз мекунад. Равонаш шод бод!

Конуни нависандагони Афғонистон дар хорич аз кишвар: Восифи Бохтарӣ, Латиф Нозимӣ, Раҳнаварди Зароб, Акрами Усмон, Рӯзе Форёбӣ, Лайло Сароҳат, Сураие Воҳидӣ, Партав Нодирӣ, Неъмат Ҳусайнӣ, Рифъат Ҳусайнӣ, Латиф Пидром.

3 июли соли 2000

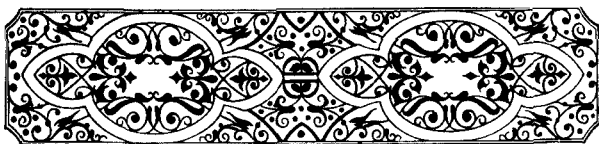

Лоик

* * *

Мулк сангистону мо бесангарем,
Сар ба сар сардору мо бесарварем
Пунбадаргӯшем мову раҳбарон,
Чунки мо халқони пунбапарварем
Фаҳри мо бошад сари Боми Чаҳон,
Хок бар сармон, ки бебому дарем
Дар чаҳон бошад батарҳоле фузун,
З-он батарҳо чанду чандон бадтарем
Соҳиби сарчашмаему ташинаем,
Соҳиби ганҷинаему абтарем!
Кони фарҳангему ҳангемон намонд,
Фаҳри торихему бепову сарем
Кова куву кӯраи оҳангариш?
Монда муште нимаҷон сӯзангарем
Дигаре гирад гиребони фалак,
Мо гиребони худиро медарем
Дигарон бар госибон зӯроваранд,
Мо фақат бар асли худ зӯроварем
Дар Душанбе — шаҳри бедарвозае,
Дар миени акбарон мо асгарем
Матни он батни ҳама олудагист,
Пойтахти тоҷикон чун бишмарем?
Дӯстии халқҳо! Нозам туро!
Мизбонему зи меҳмон кехтарем
Дар маҳалбозӣ масал гардидаем,
Гарчи пайванди каенӣ гавҳарем
Аз чунин иллат бимирем анҷариб,
Ки ту аз Фархору мо аз Фалгарем
Кас напурсад то кучо парвози ақл?
«Аз кучоӣ?» — гуфта аз ҷо мепарем

Бонувон чодар зи сар афкандаанд,
Лек дар фарҳанг зери чодарем!¹
Ғози ҳар ғози пунба будаем,
Пунба шоҳу камтаринаш чокарем
Раҳ наҷуста то дили халқи диер,
То дили Масков сад раҳ раҳ барем
Нур не дар хонаи дилҳои халқ,
Гарчи мо як кишвари нуруфарем
Нест дар дил шуру дар сарҳо шуғур,
Гарчи дар бешиӯри шӯри маҳшарем
Дар амал бошад ҳама лангу качал,
Дар газоф аз ҳафт гунбад бартарем
Дар чаҳи чаҳли мураккаб мондаем,
Содапиндорему содабоварем
Гар замин пасту баланд аст осмон,
Мо на дар ину на дар он меҳварем
Тоҷику эрониву афгон чаро?²
Мо дар ин дуне, ки аз як модарем!¹
Пеши насрони мусалмонем агар,
Аз нигоҳи муслимин мо кофарем
Ҳамтарози дигарон гар нестем,
Ҳамтарозуи кафи хокитарем
Рӯзу шаб бедор шамси ховарон,
Мо зи хоболудағони ховарем
Ҳазрати Иқбол, бар мо бад мағир,
Мо агар дар хоби сакта андарем
«Хез аз хоби гарон» — гуфти, вале²
Дар Самарқанд ончунон беминбарем
Дар Бухорое, ки даргоҳи дарист,
Бо даригуфторӣ берун аз дарем
Нест миллатро зи бас якпорағӣ,
Пора-пора луқмаи шӯру шарем
Реза-реза, шарҳа-шарҳа ҷисму ҷон,
Бори миллатро кучо ҳам мебарем?²
Мо тамоман нотамодем, зи дарег,
Он наҷибулманзари беманзарем
Кӯрҳои кӯрароҳем, оҳ, оҳ,
Бар сари худ пойлагзиш мех(в)арем
Мо киенем? Аз Каенем? Осафо,
Тоҷдорони гадои афсарем

Муҳаммадзамони Солеҳ

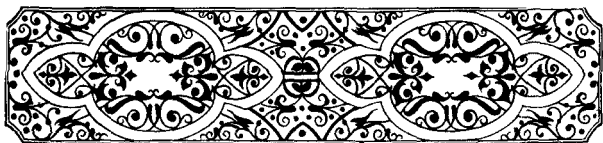
СЎТВОРӢ ДАР МАРҒИ ХУДОГУНАҲО

Сукуте, ки бо ОМАДАНИ Лоиқ аз ҳам фурӯ рехта
буд, бо РАФТАНАШ пардаи тираву якрангиरो
ба рӯи мардуми тоҷик фурӯ печид

*Дигар дар осмони зиндагиаш зузанабе намелағжаду намесӯзад
Дигар офтоби умедани бо он густохиву тобандагӣ намедурашнад
Дигар тундари ниезҳояш сахмгинони
пардаҳои бефарқиро намедаранд
Ин ҳама талолуи зиндагиро Лоиқ бо худ бурд
Мо мондему тарс
Мо мондему ноумедӣ
Мо мондему қарахтӣ
Мо мондему сукути сарди зимистонӣ
Дигар хандидан муқиқил аст
Тавони даридани пардаҳои ниез нест
Ту дигар рисолати ҳеширо аз даст додаӣ
Эй гиеҳи хушикидаи биебон
Эй тегаи яксӯхтаи кӯҳистон
Эй ашкҳои хушикидаи пирияхҳо
Дигар барои садсолаҳо шумо асолати худро гум кардаед
Дигар ҷилои худогунаи ҳеширо гум кардаед
Исовор аз чалипо ба зер омадаед
Эй худогунаҳо боз лаҷан шудаед
Боз асари макри шайтон шудаед
Он ки шуморо худогуна карда буд
Он ки шуморо мансурвор худогуна сохта буд
Ва санг бар ғардани навмедӣ зада буд
Дигар дар миени мо нест*

Ў рафтааст
бурда бо хеи
Ҳар он чӣ дар мо худогуна буд
Ҳаллоҷона буд
Синогуна буд
Қиссапардоз ҳамчун пири Тӯсӣ буд
Густоҳу масту муфтаҳар
Ҳамчун Дақиқӣ буд
Рострав ростбин ростгӯ
Ҳар он чи бо як рӯ буд
Ў бурда бо хеи
Ин отифа дигар дар миени мо нест
моро тарк гуфтааст
То зиндагии дигар мо чашм ба роҳи туем
Бар мо дуо бижун
Мо дигар қодир ба шафоати хеи наем
Вомондае зи ҳама корвон, пасмондаем
Дастӣ мо бигир
Ки мо ҳамеша даст ба домани мурдаҳои хеи будаем
Дар озмуни худованд
Дар он макони беҳини зиндагӣ
Ки манзили Худогунаҳост
Аз мо шафоат намо
Ки он чи ту мехостӣ мо нестем

Душанбе,
13 июли 2000

Лошқ

МАН НАМЕМИРАМ

То нагирам хунбаҳои ҷумлаи қурбониенро,
То набахшам умри озода ҳама зиндониенро,
То наебам роҳи дилҳои тамоми зиндагонро,
То набардорам ба дӯшам дӯшбори ин замонро,
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!

То нашіӯям доғи дилҳоро ба хуноби дилам,
То наебам ман зи дуне дурри ноеби дилам,
То нақобам субҳро аз чашми беҳоби дилам,
То нагӯям достони тозаи боби дилам,
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!

То наорояд ҷавониам ҷаҳони пирро,
То набандам бо сурудам пеши роҳи тирро,
То нагирам бо қалам пеши дами шамшерро,
То набинвисам зи нав ман номаи тақдирро,
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!

То насозам ҳайкале бар едгори модарам,
То нагардам ҳамсари Боми Ҷаҳони кишварам
То нагардад матлаи умри абад бому дарам,
Нашканад то ташнагии ташнаро шеърӣ тарам,
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!

То даме, ки офтоб аз Шарқ бинмояд тулӯъ,
То даме, ки рӯдҳо аз кӯҳсор ояд фурӯ,
То даме, ки зиндагӣ бошад ба роҳи орзу,
То даме, ки шеърӣ Ҳофиз бошад ҷому сабу,
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!

То надонам, ки пас аз ман хонда шеърро касе,
Хоб мебинад маро, мепурсад ин овоз кист?
То надонам зиндагиро баъди ман раҳ то кучост?
То надонам соҳиби дуне пас аз ман боз кист?
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!

Бо ду чашми нурполо,
Бо ду дастӣ ризқнаймо,
Бо дили дардошною бо сари пуришуру савдо,
То қаламро пул насозам дар миени соҳили имрӯзу фардо,
Ман нахоҳам мурд оҷиз,
Ман нахоҳам мурд ҳаргиз!

Алиризо Қазва

ШОИРЕ, КИ ОШИҚИ ЭРОН БУД

Дар муқаддимаи китоби «Хуршедҳои гумшуда» навишта будам, ки хушмандтарин шоири тоҷик Лоиқ Шералӣ аст. Пеш аз рафтани ба Тоҷикистон ду—се сола ба таври таҳассусӣ дар бораи зиндагии ва осори шоирон ва адибони он водӣ таҳқиқ карда будам ва бо бархе аз онҳо мисли Бозор Собир, Мӯъмин Қаноат, Низом Қосим, Гулрухсор, Муҳаммадҷон Шакурӣ, Абдулқодир Маниезов ва бисере дигар дар Эрон гуфтугӯ ва дидор доштам ва ба муносибати масъулияте, ки дар дафтари фарҳанг ва адаби тоҷик бар ӯҳда доштам, бо бархе аз адибони он диер ҳамкор будам. Лоиқ Шералиро нахустин бор дар Тоҷикистон дидам. Дар оғози ошноӣ, ба дафтари кирам дар Ройзайи омада буд бо дафтаре аз шеърхояш Қарор буд аз ҳар шоири барҷастаи тоҷик дафтари шеъре ҷиҳати ҷоп интиҳоб кунам бо ҳудуди 30 шеър то ба ду хат форсӣ ва тоҷикӣ ҷоп шавад ва аз шумо ҷиҳати пинҳон, ки ин корро бо осори панҷ—шаш шоир ҳам анҷом додам, ки баъд бо далоиле кор ба таъвиқ уфтод ва нахустин дидори ман бо Лоиқ ҳам ба хотири гузинуши дафтаре аз ашъори эшон буд. Ин ки Лоиқ шоири машҳур аст ва ҳамаи хонандагон ва мардуми тоҷик шеърхояшро мехонанд ва як бор ҷоиҳои Рӯдакиро ба ӯ эъто кардаанд, ин ки унвони Шоири халқии тоҷикро ба ӯ додаанд ва ин ки дар соли 1999 ҷоиҳои байналмилалӣ «Нилуфар»-ро тасоҳуб кард ва қариб сӣ дафтар шеър аз ӯ дар Душанбе ва Маскав ва Техрон, Исфаҳон ва Тош-

канд ва ҷойҳои дигар чоп шуда, ҳама сабаб мешуд то дар бархурд бо ин шоир, ки бидуни игроқ боифтихортарин шоири тоҷик низ ҳаст, ҷониби эҳтиетро ниғаҳ дорам Аммо дар ҳамон бархурди аввал, Лоикро он қадар самимӣ дидам, ки бисер аз интиқодҳоямро низ ба шеъри Тоҷикистон ва ба шеърҳои ӯ матраҳ кардам, аз ҷумла мушкили арӯз дар шеъри тоҷик ва мусомиҳаҳое, ки дар шеъри ӯ низ ба чашм меҳӯрад ва Лоик ҳамаи онҳоро самимона мепазирuft ва қабул мекард

Баъд аз хондани муқаддимаи фозилонаи ӯ ба китоби «Хуросон аст ин ҷо» — навиштаи академик Муҳаммадҷон Шакурӣ дубора Лоикро дидам ва ин бор ба ӯ гуфтам — «Чудо аз ҳарфҳои пурдарду аламотон, ман аз насри шумо бисер хушам омад» ва бидуни игроқ он наср яке аз беҳтарин ва равонтарин ва ҷондортарин насрҳои муосири тоҷик буд, ки дар пасдошти забони порсӣ ва ҳамаи ҷамъҳои он тавфиқи бисер дошт, вагарна ангуштшуморанд нависандагоне, ки ба ин поя аз муваффақият расидаанд Насри Лоик дар муқаддимаи «Хуросон аст ин ҷо» маро ба еди насри бузургоне чун Абдурауфи Фитрат ва Аҳмад Махдуми Дониш меандозад ва авҷу эътилои насри он рӯзгорро ба ед меоварад

Инро ба ҳудаш ҳам содиқона гуфтам ва баъд ҳам аз он 31 шеъре, ки ба ман дода буд 28 шеърашро интиҳоб кардам ва дар 20 сафҳа ҳам назарҳоямро перомуни тағйирот ва ҳаққу ислоҳоти ҷузъӣ навиштам ва ба ӯ додам ва ба ҳудаш ҳам гуфтам, ки «ман аз 100 шеъри як шоири тоҷик наметавонам 30 шеъри хуб интиҳоб кунам ва ин далели тавфиқи шеъри шумост» Дидори баъдии мо дар як субҳи зуд буд, ки бо даъвати вазирӣ фарҳанги Тоҷикистон бояд барои боздид аз маҷмӯаи мақбара ва осорхонаи дар дасти эҳдоси Рӯдакӣ ба Панҷаканд мерафтем Субҳи зуд бо Лоик ва чанд тан аз адибони тоҷик дар фурудгоҳи шаҳри Душанбе субҳона хӯрдём ва пас аз чанд соати маъталӣ, ба далели хароб будани ҳаво, чархбол парвоз накард ва дигар қисмат нашуд, ки ба Панҷаканд ва ба сари қабри Рӯдакӣ биравам Он рӯз дар ҳаёти повиюни фурудгоҳ бо Лоик ва чанд тан аз адибони тоҷик қадам мезадем ва роҷеъ

ба санги қабри Рӯдакӣ ҳарф мезадем ва ба шӯҳӣ гуфтам, ки «Ҳазор сол сари қабри шоиратон санги қабр нагзоштед, то хулоса » Баъд мочарои се рӯз дар қабристонҳои Машҳад гаштанамро барояш таъриф кардам то хулоса аз як санги қабр хушам омад ва сангбурро бурдему баъд устод Ризо номе ҳаққокро, ки санги равзаи Имом Ризоро ҳам ӯ тарошида буд, то санги қабри Рӯдакиро омода кунад ва матн ҳам кори худам буд, чаро ки матни дастҷамъии адибони тоҷик ва эронӣ шуда буд Хулоса, худо падари Кайвонсипехрро биемурад, ки дастамро гирифт ва ба гӯшае хилват бурду гуфт «Худат чаҳор хал бинвис ва тамом кун» ва тамом шуд Баъд ҳам нимагилае ба ҷид ва шӯҳӣ аз Лоиқ кардам

Ман дар муқаддимаи «Хуршедҳои гумшуда» гуфта будам «Дигар тамом шуда рафт ҳама он шеърҳои дар васфи доҳӣ ва доҳичаҳо (манзур Ленину Истолин ва) ҳоло дигар ба дард печидану зарат бар шаттаи дари Қубо мехурад «(чизе ба ин мазмун) ва Лоиқ чанд шаб пеш аз он дар гуфтугӯ бо хабарнигори телевизион е ба қавли тоҷикон «шореҳи ойинаи нилгун», ки аз ӯ дар бораи мақолаи ман пурсида буд, гуфта буд «Албатта ин ҳарфҳои оқои Қазва барои ман қадре сангин аст»

Баъдҳо ҳам чанд боре ҳамдигарро ин ҷову он ҷо дидам, то ин ки хабари бемориашро шунидам Роҷеъ ба мақолаи муфассали «Хуршедҳои гумшуда» ҳам бад нест ҳамин ҷо ишора кунам, ки перомуни он беш аз даҳ мақола дар матбуоти Тоҷикистон навишта шуд, ки иддае аз шахсиятҳои барҷастаи фарҳангӣ мисли академсиян Муҳаммадҷон Шакурӣ, доктор Юсуф Акбарзод, Мӯъмин Қаноат, Низом Қосимов ки аз адибони тирози аввали Тоҷикистон ҳастанд, бо сароҳат гуфтанд, ки ҷопи ин мақола ба эътилоӣ шеъри тоҷик ва нақди он кӯмаки шоене кардааст, албатта чанд тан аз рӯзноманигорон ҳам, ки сарашон дар охури чанд кишвари дигар буду хулоса чашми дидани Эронро надоштанд, шурӯъ ба ашқолтарошиҳои ачибу ғариб карданд, ки масалан чаро дар Эрон шоире чун Ҷомиро намебарастанд! Чаро се миллион нафар аз Эрон муҳожират карданд

ва таҳи қазия ин ки чаро шеърӣ он чанд нафар шоири тозақорро дар китобам ҷузви сад шоири тоҷик на-евардам Роҷеъ ба мақом ва мартабаи шеърӣ Лоиқ ҳам бигӯям, ки дар сар то сари ҷумҳурӣ ва ҳатто кишварҳои Осиеи Миена ин шоирро ба хубӣ мешиносанд ва дар ҳамон китоби «Хуршедҳои гумшуда» ҳам гуфтаам, ки Лоиқ ва Бозор Собир ва Мӯъмин Қаноат аз барҷастатарин шоирони тоҷик ҳастанд, ки ба қавле ҳар сеи онҳоро метавон «падари шеърӣ нави тоҷик» ба ҳисоб овард ва аз миени ин се шоир аз китобҳо ва шеърҳои Лоиқ беш аз ҳама истиқбол мешуд ва худам дар сар то сари ҷумҳурӣ борҳо шеърҳои ин шоирро аз забони хонандагон ва мардуми омӣ ва кӯчаву бозор шунида будам

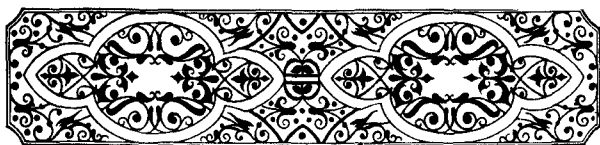
Субҳи яке аз рӯзҳои авоили тирмоҳи имсол е ба қавли тоҷикон «соли раван» аз дӯсти фозилам Масъуди Қосимӣ шунидам, ки Лоиқ дар бемористони «Қараболо»-и шаҳри Душанбе бистарӣ аст Чанд рӯз баъд ману доктор Мӯсабии Гарморудӣ бо ду тан аз адибон ва устодони тоҷик — доктор Валӣ Самад ва доктор Муҳаммадҷон Шакурӣ ба бемористон ба аедаташ рафтем Ду даста гул харидем яке барои Лоиқ ва дигару барои профессор Диноршоев муовини райиси Академияи улуми Тоҷикистон, ки ӯ ҳам дар табақаи боло бистарӣ буд Пеши дари сохтмони шумораи 8 теъдоди зиёде аз бастагони Лоиқ аз ҷумла ҳамсараш ва чанд тан аз адибон нишаста буданд Пизишкон иҷозаи мулоқот ба ҳеҷ касе намендоданд, аммо ба эҳтироми мо, ки аз Ройзани фарҳангии сафорати Эрон омада будем, моро ба даруни бахш роҳ доданд Каме баъд Мӯъмин Қаноат ҳам омад Дар ҳоли салому алейк бо ӯ будем, ки як дафъа пизишк ва оқои Гарморудӣ ҷилутар рафтанд ва зуд баргаштанд Лоиқ ҳамчунон беҳуш ба рӯи тахт уфтода буд ва гӯе як лаҳза чашм боз карду баст ва оқои Гарморудӣ ме-гуфт — «Дар ҳамон лаҳза ман саломии худам ва шуморо ба эшон расонидам, аммо натавонист чашмашро бештар боз кунад ва беҳуш шуд»

Рӯзи панҷшанбе дубора фурсате шуд, ки ба бемористони «Қараболо» биравем ин бор ба хотири нороҳатии чашми духтарбаччаи 4,5 солаам е ба қавли тоҷикҳо

«духтарчаҳои дугоник» (дуқулу), ки иттифоқан аз канори сохтмони шумораи 8 ҳам гузаштем ва чун Лоиқ ҳанӯз беҳуш буд, бо ӯ фурсати дидор даст на-
дод Фардои он рӯз соати 2 баъд аз зӯҳр аз садою симо телфун заданд, ки «Роҷеъ ба зиндагиномаи Лоиқ чӣ медонӣ?» Гуфтам «Магар хабаре шуда?» Гуфтанд — «Соати як » Хабарро телфунӣ ба Шакурӣ додам, гуфтам —»Чӣ хабаре дорӣ?» Гуфт — «То соати 12, ки он чо будам, ҳамон тур беҳуш буд» Гуфтам —»Ба назарам, ки бандагӣ карда (фавт карда), ҳамон чо бош алъон меоям бо ҳам биравем бемористон» Як соат баъд дар бемористон будем, аз шоирон Доро Начотро дидам, хабарро таъйид кард, аз хонандагон Қурбоналӣ ва Чӯрабек Назрӣ, ки райиси Институти нусахи хаттӣ аст ва теъдоди даҳ— бист нафари дигар, бино буд чанозаро як соат баъд ба хонааш бибаранд

Фардои он рӯз дунболи билети парвоз ба Техрон будам ва бояд баччаҳоро барои муолиҷаи ҷашм ба Эрон меовардам Ин еддоштҳои саридастӣ адои дайнест ба он шоири фарҳехта, ки ба ростӣ ошиқи Эрон буд, хуни Эрон дар рағони ҳудаш ва қаламаш ҷорӣ буд Пирумунӣ мақоми адабии Лоиқ иншооллоҳ дар фурсати муносиб чизаке хоҳам навишт, феълан ҳамин қадар фурсат аст, ки дуо кунем, рӯҳаш шод ва номаш офтобӣ бошад

*Техрон,
21 тирмоҳи 1379*

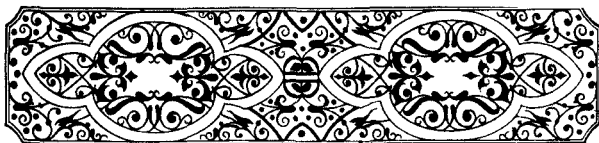

Лоик

* * *

Решаи ман, манишаи аҷдоди ман,
Асли ман, Эрони ман, бунлоди ман
Ҷони мо чун риштаи дубофтаст,
Бофти ман, тору пуди еди ман
Гар набошӣ, синаи мо медарад
Душмани имони ман — ҷаллоди ман
Чанд гофил мондӣ аз дарди дилам
Як тӯй имрӯз ҳамфареди ман
Баъди Сомонӣ маро сомон намонд,
Бод бар каф шуд ҳунарободи ман
Аз Варорӯд ин ҳама гофил мабош,
Дастӣ Рустам аз бар имдоди ман
Нури ҷоми Ҷам бияфкан бар дилам,
Шодмон кун ин дили ношоди ман
Ҳар дари ту масдари лафзи дарист,
Мақтаби ман, мазҳаби ман, доди ман
Мо ҳама ҷамъи парешони туем,
Эй ту ҳам сарводаву сарводи ман
Ман агар раҳгум задам дар роҳи худ,
Шодбахтам, ки тӯй иршоди ман
Худ ту битвонӣ гиромӣ доштан
Яшти ман, Зардушти ман, иншоди ман
Оташи Зардушт дар чашимони туст,
Оташи ишқи нахустэҷоди ман
То ба даргоҳи абад хоҳад расид
«Маснавӣ»-ю «Шоҳнома»-зоди ман
Мерасад бар чарх аз гулдастаҳот
Оҳи ман, афеони ман, фареди ман
Боди шурта гар набуд аз сӯи ту,

Эй дарег аз кӯшиши барбоди ман
Хомии моро ту хоҳӣ пухта кард
Кӯраи ман, Коваи ҳадбоди ман
Зимни номи ту ба фардо мебарад
Тӯшаи торихро авлоди ман
Дар ту мебинам камоли оли хеш
Эй зи салсоли азал ҳамзоди ман
Дар ту мепечам чу гул бар буттае
Хонаи илони ман, меоди ман!

Доктор Маъсуми Турфа (Лондон)

ҶОИ УСТОД ЛОИҚ ХОЛИСТ...

(*ӯ дар ҳама ҷо ҳаст ва бо ҳамон табассуми
нозукаш дар ҳама ҷо зоҳир мешавад*)

Фукдони устод Лоиқ Шералӣ як мусибати бузург барои забон ва адаби форсӣ дар ҷаҳони муосир аст. Дар оғози сухан, умедворам барои мунтақидони шеърӣ тоҷик часорат набошад, бидуни шак устод Лоиқ Шералӣ беҳтарин шоири муосири тоҷик буду ҳаст — ҳам аз нигоҳи тасвирпардозӣ ва ҳам аз нигоҳи эҳсосоти фавқуллодда ғанӣ, ки ӯ дар вучудаш дошт, ангор, ки ҳама чизро ҳис мекард ва ҳама чизро мефаҳмид ва гузашта аз инҳо нигоҳи амиқи фалсафӣ дошт. ӯ марде буд, ки тамоми муддаи фикр мекард, меҳонд ва иттилооти худашро зиед мекард ва бар донишҳои худаш меафзуд. Ҳамаи ин хасоисро метавон дар дохили шеърӣ ӯ ефт ва шарт ҳам нест, ки одам ӯро шинохта бошад. Ба ҷуз ашъори зебо, ки ӯ дар тамоми умраш суруда — ҷӣ ғазал бошад, ҷӣ ашъори гуногун ва е он ашъоре, ки аз Шохнома илҳом гирифта ва ошиқонаҳо ва «Модарнома» ва мавзӯоти дигар ба монанди ватан, забон ва е ифтихороти миллӣ, ки ҳамагӣ беназираанд, он ҷӣ барои ман ба унвони як муаррих арзиш дорад, он аст, ки ҳеч касе мисли устод Лоиқ ҷараеноти солҳои 91 то 97-98, ки ин ҷо сулҳ шуд, ба ин равшанӣ ва бо ин диққат эҳсоси мардум ва он шароитро, ки мегузашт ва он эҳсоси тоҷикон нисбат ба ҳамдигарро бо ин дарду сӯзи амиқ баён накардааст. Ман фикр мекунам, аз ин назар ашъори устод Лоиқ ба хусус дар ин солҳо на танҳо арзиши

шеърӣ доранд, ба хотири ин ки шадидан одамро ба ларза ва ба ҳаракат меоранд ва нигарону нороҳат мекунанд, балки аз нигоҳи ториҳӣ низ арзиши фавқуллодда доранд, зеро сад соли дигар, дувист е сесад соли дигар вақте муарриҳин меҳоханд чараеноти солҳои 90 ва 2000-ро баррасӣ ва таҳлил бикунанд, шеърҳои устод Лоиқ бидуни тардид яке аз беҳтарин манобеъ хоҳад буд барои он ки наслҳои оянда бифаҳманд, ки чӣ гузашт ва тоҷикон чӣ эҳсосе нисбат ба он чӣ мегузашт, доштанд Ғайр аз ин устод Лоиқ ба унвони як шахсияти фалсафӣ ва хайрхоҳ барои ҷомиааш арзиши хеле зиёде дошт Ман хуб ба хотирам ҳаст, ки дар он солҳои оғози ин кашмакашҳо байни тоҷикон ҳама даст ба доманаш мезаданд, ки биравад ва дар ҷаласот ширкат кунад, то сулҳ эҷод шавад Ин ҳама ба хотири чӣ буд? Ба хотири он буд, ки ҳама медонистанд, ки ӯ хайрхоҳи ватан аст ва ҳама медонистанд, ки тамоми мардум барои ӯ эҳтиром қоиланд ва на фақат як гурӯҳ е гурӯҳи дигаре Масалан, бисере аз шоирон мутааллиқ ба як гурӯҳанд, е ин тарафанд е он тарафанд е фақат ба як ноҳияи Тоҷикистон ва гурӯҳе аз тоҷикон тааллуқ доранд, валекин устод Лоиқ ба ҳама тааллуқ дошт ва ҳақиқатан ҳам як шоири умумӣ ва ҷаҳоншумул буд

Аз нигоҳи фалсафӣ ки мегӯям, бад-ин маънист, ки ҳар бор вақте бо ӯ сухан мекардем, ангор, ки дар вақтҳои моҳи инсонҳои маъмулӣ қарор дошт, зиндагиро ба гунаи дигар мидид, аз боло нигоҳ мекард ва дилсӯзӣ мекард, ки чаро бояд инсонҳо худро дар шароите қарор бидиҳанд, ки ин гуна душманиҳоро нооромиҳо эҷод шавад Ба ҳамаи ин падидаҳо диллаш месӯхт ва бо он нигоҳи фалсафӣ меҳост онро ҳал кунад

Ман ба унвони сухангӯи Созмони Милал, ки дар воқеъ дар чараени сулҳи тоҷикон нақш доштам, воқеан бояд ба нақши вижаи устод Лоиқ дар эҷоди сулҳ дар Тоҷикистон таъкид кунам Шояд ин нақши ӯ ҳамчун ширкати мустақим дар сиёсат ба назар натобад, вале дар оштии додани ду тараф ва ҳамин ҳузури ӯ дар раванди оштии додан билфосила як иттиҳоди байни ду тараф эҷод кард, ки мо чунин фарҳанге ва чунин шоире дорем, ки ба ҳамаи мо тааллуқ дорад

Ҳангоме ки бо ӯ сӯҳбат мекардам ва дар кӯчаҳо роҳ мерафтем, медидам, ки мардум чӣ қадар ошиқи Лоиқ ҳастанд, ангор, ки ӯ ҳамеша дарди ин мардумро баён кардааст Чун ман худамро то ҳадде мисли тоҷикҳо медонам, вақте ашъори ин давраи ӯро мехонам, эҳсос мекунам, ки ӯ тамоми дардҳои маро нисбат ба тоҷикон дуруст ва дақиқ изҳор кардааст Ин падида дар ҳамаи ашъори гузаштаи у низ эҳсос мекунем Гоҳе дарди мардум, гоҳе мушкилоти мардум ва гоҳе шодии онҳоро баён кардааст Вақте ашъори ӯро дар бораи замони кӯдакиаш мехонем, ҳама кӯдакии худро дар онҳо меебем ва ашъори марбут ба модарро мехонем, ба еди модарони худ меафтем, ки ҳамаро ба ишқи модаронашон ташвиқ мекунанд Ба ибораи дигар, ин мард як қудрате дошт, ки ба мағзу дили ҳамаи мо нуфуз карда буд Дақиқан кори шоир ва рисолати ӯ ҳамин аст Кори шоир ин аст, ки дарди мардум ва ҷомиаро бишиносад ва бо беҳтарин луғоту калимот ва тасовир онҳоро баён кунад Ӯ бояд босаводу таҳсилкарда ва бошууру фалсафӣ бошад Ба хотири ҳамин маҷмуаи ҳасоил ҳаст, ки Лоиқ беҳтарин шоири Тоҷикистон аст Як касе гуфт, агар дар Тоҷикистон панҷ шоир бошад, якеаш устод Лоиқ аст ва агар се то ҳам бошад ҳам якеаш устод Лоиқ аст ва агар якто ҳам бошад, ҳамон як нафар устод Лоиқ аст

Бори аввал ман аз тариқи хонум Мунира Шаҳидӣ дар Лондон бо ашъори устод Лоиқ шинос шудам Вақте бори нахуст ман ба Тоҷикистон омадам, дар як маҷлисе дар рӯ ба рӯи ман шахсе нишаста буд Он шахс ду—се ҷумла гуфт ва ин ҷумалот маро саҳт мутаассир карданд Ман ба худам гуфтам Худое ин шахси бузургвор кӣ бошад, ки чунин сухан мегӯяд Баъдан аз яке аз дӯстонам пурсидам, ки ин одам кист? Ин як одами маъмулӣ нест Дӯстам ба ман гуфт Ин одам устод Лоиқ аст Баъдҳо вақте бо ҳам ошно ва дӯст шудем, ман ҳар бор зимни баҳсҳову суҳбатҳо ба устод мегуфтам Ман танҳо касе ҳастам, ки шуморо бидуни муаррифии дигарон кашф кардам, яъне касе ба ман нагуфт, ки ин шахс устод Лоиқанд, вале ман танҳо аз

суханатон пай бурдам, ки шумо неруи халлоқи фавқ-улодда доред Зимни суҳбатҳо эшон зиед сухан наме-гуфтанд, ду-се чумла мегуфтанд, вале танҳо ҳамон 2-3 чумла кофӣ буд, зеро тамоми ҳадафҳоро дар ҳамон 2-3 чумлаи кӯтоҳ ва шоирона баен мекарданд Ва ман мефаҳмидам, ки ҳама чизро мефаҳманд Шояд дар корҳо даҳолате намекарданд, вале ҳама чизро хуб мефаҳмиданд, ки чӣ мегузарад ва намехостанд, ки касе-ро озор бидиҳанд

Ба унвони як дӯст фикр мекунам, ки ман яке аз наздиктарин шахсонамро аз даст додаам

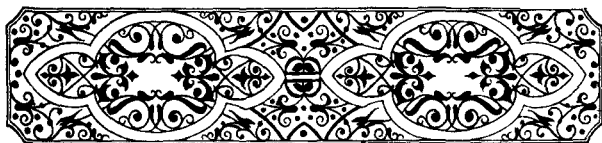
Пас аз даргузашти устод Лоиқ, вақте ман бо аҳли илму адаб ва равшанфикрони Эрон, Урупо ва Ам-рико суҳбат мекардам, чунин натиҷа гирифтам, ки устод Лоиқ дар адаби Тоҷикистон ва адаби форсӣ ҷойгоҳи вижаи худро дорад, ҳарчанд аз 2-3 каси ди-гар ҳам ном мебаранд Бисере аз мунтақидон ба мо-нанди доктор Аҳмад Каримии Ҳаққок ва доктор Са-фар Абдулло ӯро дар ҷои вижае қарор медиҳанд

Пас аз даргузашти устод ва паҳши хабари марги эшон аз тариқи Би-Би-Си бисере аз дӯстон ва мух-лисони устод Лоиқ аз саросари дуне ва махсусан Эрон ба дафтари Би-Би-Си занг мезаданд ва тасли-яти худро изҳор мекарданд

Устод Лоиқ як нигоҳи кулӣ ба ҷомиа дошт ва дар баробари он масъулиятҳои худро хуб медонист Ва ҳеҷ гоҳ ӯ сиесатмадорон ва шахсони хоссеро танқид намекард Ӯ қабл аз ҳама худаширо танқид мекард ва эҳсос мекард, ки тамоми ҷомиа бемор аст ва ме-гуфт, ки ҳамаи мо ва аз чумла худи ман дар ин ҳаводиси ноговор гунаҳкор ҳастем Аз ин рӯ ӯ мар-донавор айбҳо ва нуқсонҳои худро эътироф мекард ва ҳеҷ гуна таассубе надошт ва аз дигарон низ ме-хост, ки ин гуна мардон[»] нуқсонҳои худро эътироф кунанд Ҳамон гуна ки мс уяд

*Мисли худ покбозу покимон
Як ҷавонмард орзу дорам*

Ёди он азиз ва гаронмоя гиромӣ бод!

Лоик

* * *

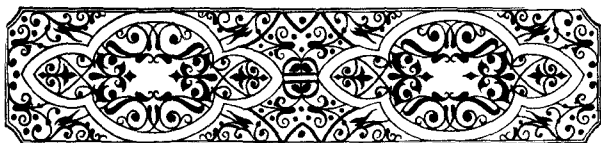
*Имрӯз агар он табу он сӯзи дилам нест,
З-он аст, ки гамхораву дилсӯзи дилам нест*

*Ин соату ин лаҳзаю ин они гурезон
Ҳар рӯзи худо ҳаст, вале рӯзи дилам нест*

*Бо ҳар зарабон меравадам нақди дил аз даст,
Кас воқифи ангораи мармузи дилам нест*

*Ман мондаму дил мондаву вайронаи сина,
Дар мушкили дил маслиҳатомӯзи дилам нест*

*Рӯзе, ки танам мурд, кафандӯзи танам ҳаст,
Рӯзе, ки дилам мурд, кафандӯзи дилам нест*

Алии Дехбошӣ (Эрон)

ХОМУШИИ ШОИРИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Лоиқ Шералӣ шоири миллии мардуми Тоҷикистон саранҷом пас аз як давраи беморӣ бар асари сактаи мағзӣ рӯзи чумъа, даҳуми тирмоҳ дар яке аз бемористонҳои шаҳри Душанбе хомӯш гашт

Лоиқ Шералиро аз соли 1370 мешинохтам Яке аз рӯзҳои шаҳривармоҳи ҳамагон сол даъватномаи эшон аз тариқи пушт ба дастам расид Мо якдигарро то он замон надида будем Зоҳиран ӯ бар асари интишори бист шумора аз маҷаллаи «Килк» шиносӣ нисбат ба банда пайдо карда буд Дар мақоми раёсати Бунеди забони форсии тоҷикӣ маро ба Тоҷикистон даъват карда буд Якдигарро дар фурудгоҳи Душанбе дар оғӯш кашидем Ба танз гуфт «Баччаҷон, падарат ку?» Понздаҳ рӯзе меҳмони ӯ ва бунедаш, ки барои забони форсӣ ва эҳеи он талош мекард, будам Гузориши мухтасаре аз дидор бо Лоиқ Шералӣ ва гуфтугӯе, ки бо ӯ анҷом додам, дар шумораи 21 «Килк» мунташир кардам Ҳамагон рӯзҳо Маъсумаи Турфа дар Душанбе тайи чандин ҷаласа хотироти Лоиқ Шералиро забт мекард, ки дар бархе аз он ҷаласот ҳузур доштам ва эй кош Маъсумаи Турфа матни он наворҳоро мунташир кунад Ташхис дода буд хотирот ва биографияи Лоиқ ойнаест аз ториқи фарҳанг ва адаби мардуми Тоҷикистон

Лоиқ Шералӣ ба ҳангоми марг 59 сол дошт Танҳо шоире буд, ки ҳама ҷо мардум ӯро меиданд, эҳтиромаш мекарданд ва абете аз сурудаҳояшро аз ҳифз

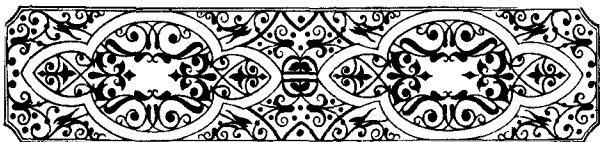
мехонданд Равонӣ ва содагии сурудаҳояш ва тавоноие, ки дар баени орзуҳо ва дардҳои мардуми кӯча-ву бозор дошт, аз ӯ шоире мардумӣ сохта буд. Дар сатҳи ҷаҳонӣ низ ӯ намоёндагии шеърӣ муносири Тоҷикистонро дар ӯҳда дошт. То он ҷо, ки соли гузашта ҷоизаи фарҳангии «Нилуфар»-ро аз ЮНЕСКО дарёфт кард ва ҳамчунин муҳимтарин ҷоизаи фарҳангии Тоҷикистон таҳти унвони «Рӯдакӣ» ба ӯ эҳдо шуд.

Лоиқ Шералӣ дар соли 1941 дар рустои Мазори Шариф (шаҳристони Панҷканд) мутаваллид шуд. Муддатҳо дар радио ва телевизиони Тоҷикистон ва матбуот кор мекард. Аз соли 1979 як давра сардабири моҳномаи «Садои Шарқ» шуд ва беш аз 10 сол буд, ки раёсати Бунеди забони форсиро дар ӯҳда дошт. Лоиқ Шералӣ осори бисере аз шоирони рус ҳамчун Пушкин, Ҳамзатуф, Есенин ва Пабло Нерударо ба форсии тоҷикӣ тарҷума кардааст.

Бо марги Лоиқ Шералӣ Тоҷикистон яке аз маҳбубтарин риҷоли фарҳанг ва адаби худро аз даст дод. Шахсияте, ки бисере аз шуарои тоҷик муфтаҳар ба омӯзиш дар мактаби шеърӣ ӯ буданд. Аскар Маҳкамӯф шоири саршиноси узбак дар як гуфтугӯи радиоӣ дар бораи Лоиқ Шералӣ чунин гуфтааст: «Лоиқ Шералӣ фақат мутааллиқ ба адабиети тоҷик нест. Ӯ як падидаи адабии бузурги Ховарзамин аст. Лоиқ устоди мост ва ибдоъгари як шева ва оҳанги ҷадид дар шеърӣ мо».

Лоиқ Шералӣ аз маъдуд шоиронест, ки дар тайи ҷанги дохилии Тоҷикистон дар кишвар ва дар шаҳри худ боқӣ монд ва таассуроти худро дар сурудҳое ба едмонӣ баён кард. Ёдаш гиромӣ бод!

*Маҷаллаи Бухоро
Шумораи 12, хурдод
ва тири 1379
Техрон.*

* * *

Баччагиям бекасу танҳо гузашт,
Бо дарав, бо хӯшачиниҳо гузашт,
Доманаш аз хӯша пур аз домани саҳро гузашт.

Дар сари санге ҳама рӯз интизор
Мешумурдам турнаҳоро ҳар баҳор,
Баччагиям бо қатори турнаҳо як ҷо гузашт

Шаст меандоҳтам бар рӯди маст,
То биафтад моҳии тилло ба шаст.
Баччагиям бо умеди моҳии тилло гузашт.

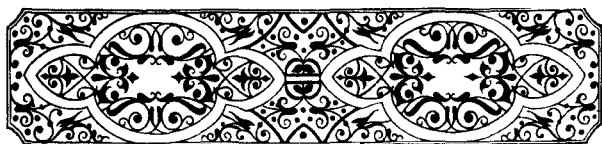
Ханда мекардам ба сӯи шаршара,
Ханда меомад зи ҳар санги дара —
Баччагиям ханда бар лаб лаб-лаби дарё гузашт.

Номаҳо бинвишта будам беҳисоб
Лек аз он сӯ намеомад ҷавоб...
Баччагӣ чун номае бар ери бепарво гузашт.

Баччагӣ чун шохборон рехт, рехт.
Баччагӣ чун обшорон рехт, рехт.
Ё мисоли шохнам аз дашти бопахно гузашт.

Баччагӣ гӯе буду гӯе набуд,
Баччагӣ аз мо буду аз мо набуд,
Беҳабар мондем, то дидем, фарсахҳо гузашт.

Баччагӣ — гулгуни зарринели ман,
Баччагӣ — гулгуни зарринболи ман —
Ёлу болаш гарқи гул аз роҳи умри мо гузашт...

Камол Насрулло

АЛВИДОЪ, УСТОДИ АЗИЗ!

Имрӯз чаро сухан намеёбам? Имрӯз чаро вожаҳо хомӯшанд, вожаҳое, ки бояд наъра зананд, фаред кунанд?! Сухан низ мотам гирифтааст

Имрӯз сухан қудрате надорад, ки бори ғаму андӯхи моро бибардорад, зеро марги беамон офаридгори суханро аз мо рабудааст. Ҷон аз тани оне рафт, ки ҷон ба сухан меод.

Устод ба абадият сафар карданд Чашмони сафо-афшони худро ба ҳамешагӣ билӯшиданд Хуршеди нурафшони мо нопадид шуд, умеди дурахшони мо ноумед шуд Шодӣ пирохани ғам ба бар кард, зеро паемовари шодмониҳо аз мо рафт Гулҳои ишқ пажмурда шуданд, дилҳои ошиқон афсурда шуданд, чашмаи мусаффои муҳаббат хушкид

Эй шаҳри гулҳо, эй шаҳри дилҳо, эй шаҳри ҷавониву муҳаббат, имрӯз ту ошиқтарин ошиқи худ, содиқтарин содиқи худ, лоиқтарин лоиқи худро аз даст додаӣ. Дар рӯзҳои мудҳишат ӯ муттақои ту ва муттақои мо буд.

*Сӯхтӣ, тарки ту карданд одамон,
Рӯзи сахтӣ содиқи ту бо ту монд.
Эй Душанбе, чун тавон навмед буд?
Ошиқи ту, Лоиқи ту бо ту монд!*

Густурда шавед, эй пардаҳои дилҳо, ки имрӯз ошиқи гулҳо ва ошиқи дилҳо ба абадият сафар дорад, бигзор роҳи ӯ ба биҳишти мубарро аз кӯчаҳои шаҳри азизаш гулафшону дилафшон бошад, ки ӯ

ба пешни пой шумо басо гул афшонидаву дил афшо-
нидааст

*Гулрезии сарат дидам, гулхези дарат дидам,
Дар базми дилогоҳон савти ҳунарат дидам*

*Ғамхори замон будӣ, ғамкоҳи замон будӣ,
Бо ому авом будӣ, ҳамҷоми шаҳон будӣ*

*Гаҳ соҳии базморо, гаҳ пири суҳан будӣ,
Гаҳ ошиқу ринду гаҳ сарбози ватан будӣ*

*Эй чашмаи поки шеър, оғози дигар ҷустӣ,
Эй боли пари қудсӣ, парвози дигар ҷустӣ*

*Бе байти ту разме нест, бе шеъри ту базме нест,
Бе номи ту азме нест, бе назми ту назме нест*

*Дил ҷуста дар ин дуне, дилбанди касон ғаштӣ,
Фарзанди падар будӣ, фарзанди замон ғаштӣ*

Устоии азиз, дили мубарро, дили оғоҳ, дили ошиқӣ
Шумо гувоҳӣ дода буд ва Шумо шеъри видоҳии худ-
ро суруда будед

*Он лағли дилхунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт,
Он ери маҳзунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Қолиб тухӣ созам агар зору ҳазин, ҷони падар,
Рав беи маҷнунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Дар рӯи тобутам агар гулбаргафшонӣ кунанд,
Он шоҳи гулбунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Ду дида Чайхун доштам аз марги армонҳои халқ
Рав оби Чайхунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Озори дуне дар дилам аз регии ҳомун беш буд,
Он регии ҳомунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Дил додаам, дил бурдаам, ҷоми паепай хурдаам,
Он ҷоми ворунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт.*

*Ин дафтари шеъру газал чун ман намирад аз аҷал,
Рав чархи гардунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт.*

Набзи устод Лоиқ набзи вичдони миллати мо буд

*Канда гардид раги нанги диер,
Нолаҳо хест зи ҳар санги диер.*

*Ташналаб наъра ҳамезад дарё,
Ёри даредиди ман гашт кучо?*

Сарбайти таронаҳои мо, сарманиши фасонаҳои мо,
сарҷӯи нишону нишонаҳои мо, оғози навини умеди
бекарониҳои мо шумо будед, эй устод, эй сиришта
аз муҳаббат, эй сиришта аз адолат, эй сиришта аз
ҳақиқат, эй ниҳишта аз лутфи волои худовандӣ.
Шеъри шумо ниеиши ошиқон аст, устод, Каломи
шумо савганди ростон аст, устод!

*То бувад шеър, то бувад тоҷик,
То бувад меҳр, то бувад ошиқ,
Зинда монад нишонаи Лоиқ!
Шеъру ишқу фасонаи Лоиқ!*

МЕСҶАМ

(Дар сӯғвории устод Лоиқ)

*Дар гамат бо дилу ҷон месӯзам,
Бо ҳама чашму забон месӯзам.*

*Дуди беранг бувад ҳар нафасам,
Узв дар узв ниҳон месӯзам.*

*Хушкӯ тар сӯхт ба едат, устод,
Ҳамраҳи пиру ҷавон месӯзам.*

Сад ҷаҳон сохта рафтӣ зи ҷаҳон
Сад ҷаҳоне ба ҷаҳон месӯзам.

Омадӣ, сад дилу ҷон овардӣ,
Рафтӣ имрӯзу равон месӯзам.

Чӣ сабук аз бари мо рафтӣ ту зуд,
Ман аз ин дарди гарон месӯзам.

Оташи меҳри ман афрӯхтай,
То бувад умр, бидон, месӯзам.

Алами тиру камондорат сӯхт,
Ман чу тиру чу камон месӯзам.
Сӯхтӣ мисли чароге ҳама рӯз,
Ман ба ёди ту шабон месӯзам.

Чун ту даредили шӯрида кучост,
Ҳамраҳи рӯди равон месӯзам.

Мисли ту ошиқи дуне ку дигар?
Сад ҷаҳони аламон месӯзам.

Вожаҳо бе ту ҳама бечонанд,
Вожаҳоро ба забон месӯзам.

Гар ту ҳам рафтӣ, чӣ мемонад пас,
Зиндаам, мурда? Бимон, месӯзам.

ЛОИҚИ ДАВРОН КУЧОСТ?

То задам пай соати паймон гузашт,
Тири Кайвон аз дили кайҳон гузашт.

Ин хабар, ин наҳс, ин марги сиёҳ,
Аз дилам чун кӯраи сӯзон гузашт.

Лоиқи шоистаи даврон кучост?
Шоири фархундаи даврон гузашт.

Офтобе нурполову мунир,
Аз сари ин хок нурафшон гузашт.

Рӯзи марғаш сӯхт ҷони хушки ман,
Абр ҳатто сӯхт, беборон гузашт.

Кист дигар номбардори диер,
Нома бар лаб ровии имон гузашт.

Он сари пуришӯр, он табъи баланд,
Бар фалак ҷавлон заду хандон гузашт.

Сӯхт ӯ дар роҳи нанги миллати,
Умри ӯ чун шӯълаи тобон гузашт.

Эй Худо, оинаи миллат шикаст,
Рӯй бе рӯ монд, ҷон аз ҷон гузашт.

Синаҳо гардид дашти Карбало,
Сад умед аз роҳи ҳақ нолон гузашт.

Маргу Лоиқ? Ин чӣ тасвири шигифт?!
Зиндагии ӯ ба ҷовидон гузашт

Бар канори турбати ишқу умед,
Дӯст ҳайрон, душманаш гирен гузашт.

Марги ӯ як марги ҷисми ӯ набуд,
Сад ҷаҳон аз ин ҷаҳон як он гузашт.

Эй хуш он шоир, ки аз табъаш умед,
Сабз шуд бар сад дилу сад ҷон гузашт.

Ошиқи даре буду даредиле,
Оби ҷӯй ин субҳидам нолон гузашт.

Хоб кун осуда, устоди азиз,
Ҳастии нурдарду саргардон гузашт!

Аз ту ишқу ошиқӣ мерос монд,
Ҳастият чун шӯғлаи виҷдон гузашт.

Зиндагии некат, эй марди ҳунар,
Бо саҳо, бо меҳр, бо эҳсон гузашт.

Раҳро парвардаӣ дар синаҳо,
Бар ту раҳму раҳмати Раҳмон гузашт.

Дастӣ модар сӯят ояд аз биҳишт,
К-эй бие он дарди бедармон гузашт

Эй худо, ҷояш диҳад арши баланд,
К-аз баландии фишори ҷон гузашт.

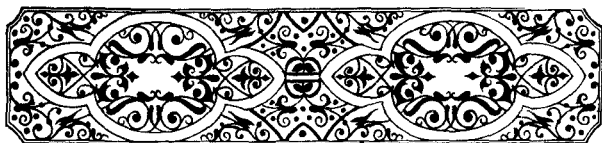
Ҷ баландахтар, баландиқбол буд,
Бо ҳамон шаъну баланди шон гузашт.

Аз баландиҳо паём оварда буд,
Дар дили парвоз болафшон гузашт.

Лоиқе лоиқтар аз ӯ нест, нест,
Ин сафо як омаду як он гузашт.

Эй хато кардам, хато кардам, хато
Чун тавон гуфт ишқ рафт, имон гузашт.

Чони ӯ дар шеър буду шеър монд,
Пас мағӯ, ки Лоиқи даврон гузашт.

Гулназар

ШАСТСОЛАҒИ ВА ҶОВИДОНАҒИ

Чанд сол пеш аз реҳлати ҷисмонияш навишта буд: «Рав, чархи гардунро бигӯ, Лоиқ видоят карду рафт» Ое он замон медонист, ки марғаш дар камин аст, бисер шитобзада аст ва бидуни таъхир ба сарвакташ хоҳад расид?

Дар дафтари ҷама шоирон байте, китъае, шеъре аз марғу муриш метавон пайдо кард То гӯянда зинда аст, касе гуфтаи ӯро чиддӣ намегирад, чун даргузарад ҳар нукта ба маротиб маънои дардовар касб мекунад

Бо Лоиқ низ чунин ҳолат рух дод Бисер дидаему шунидаем, ки нафарон ин шеърро ба таври худ баррасӣ мекунад ва ҳар кадом дар мавқеи хеш ҳақанд

Муҳим он аст, ки Лоиқ НАРАФТААСТ, ҷамеша ҳамдам, ҳамқадам, ҳамнишин ва ҳамнафаси мо хоҳад буд

Агар танҳо шоирони марҳилаи шӯравии адабиети тоҷикро ба шумор бигирем, хоҳем дарёфт, ки мо он қадар ҳам камбағал набудаем Аммо манзалати Лоиқ чун шоир, чун суханвар, чун офаринанда ҷамеша хоса хоҳад монд Чаро?

Дар сурудаҳои устод Айниву устод Лоҳутӣ то Юсуфиву устод Турсунзода, Ғаффор Мирзову Аминҷон Шукӯҳӣ то Мӯъмин Қаноату Қутбӣ Киrom метавон бисер тозакориҳоро дар сухану тасвир, то мӯҳтавои ҳадаф ба мушоҳида гирифт Аммо танҳо Лоиқ тавонист, ки ҷамаи онҳоро дар эҷодиети худ фароҳам оварад ва ҷамъбаст кунад Вай аз ҷама хубтару пур-

самартар таҷрибаи адабиети классикӣ, сурудаҳои мардумӣ, адабиети ҳамзабонон ва ҷаҳониرو истифода кард ва комеб гардид Ғазалу рубоиву дубайти-ҳояшро бо сурудаҳои ҳамчинси устодону ҳамқаламонаш муқоиса кунед, ишқияҳояшро бо ишқияҳои дигарон ба тарозуи санҷиш гузоред, шеърҳои сиёсӣю иҷтимоияшро бо ҷакидаҳои суханварони ҳамсафараш паҳлу ба паҳлу биниҳед, баъд симои эҷодии Лоиқ пеши назар нотакрор ҷилвагар мегардад Вай **намудҳои камравнақ ва «беобрӯшудаи» адабии моро бо шукӯҳу тароваташон** ба мо бозгардонд

Рӯзе мерасад, ки пажӯҳишгаре забони шеъри Лоикро бо забони шеъри ҳамзамононаш муқоиса мекунад ва бармешуморад, ки як худи **ӯ чӣ миқдор калима, ибора ва таркибҳои фаромӯшшудаву тозаро** ба адабиёт овардааст

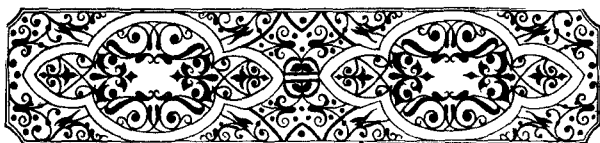
То зуҳури Лоиқ ҳам талошу тақопӯҳои судманде сурат гирифитаанд, то адабиети мо, ба вижа шеър, ҷеҳраи миллии ҳешро аз дигар пайдо кунад Ин наҳзатро вай то ба кӯи фирӯзиҳо парчамбардорӣ кард ва дар замоне, ки шиори фарогирии «Адабиети шаклан милливу мазмунан сотсиалистӣ» дар миён буд, тавонист, ки **мазмунро низ милли гардонад**. Лоиқ буд, ки модари тоҷикро бори аввал чунин тасвир кард **«Ба гирди сандалӣ биншаста шабҳо модари пирам, Ту шояд ҷомаи домодӣ медӯзӣ ба сад ният»**. Ӯ буд, ки бори аввал аз **дасти ҳинобаста, кокулони майдабофта, куртаи пар-паргиребони ёр** ед кард ва гуфт **«Ба даври домани гулдӯзӣ номӣ маро ҳам дӯз!»** Ӯ буд, ки бори аввал ба зерӣ сари кӯдаки навозод гузоштани **Қуръону Ҳафтакро** ба тасвир гирифт ва гуфт, ки чаро **хирсҳоро** ба ҷои **Ҳоҷаи Хизр** зиерат кунем?!

Ҷасорати адабии Лоиқ дар замони истибдоди мафкураи ҳоким тасвирношуданист Вай мардумро ба нангу номуси ватандорӣ, ифтихори милли, ҳифзи хотираи таърихӣ даъват кард, онҳоро, ки забони модариашонро гум кардаанд, нафрин гуфт ва дар паҳнои шӯравӣ садо дардод **«Модар яктост, Тоҷикистон яктост!»**

Наҳзати адабӣ, саҳеҳтараш **қаҳрамони** Лоиқ дар роҳи адабиет, шигифтовар аст Шигифтӣ дар он аст, ки як худи ӯ, ки мисли ҳамаи мо гирифтори кору рӯзгор ва доду ситади ҳаёт буд, чӣ тавр тавонист барои ин қадар таҳқиқу омӯзиш ва таҷрибаву бозсозӣ маҷол пайдо кунад Баъзан ҳаёл мекунад, ки шоир шабу рӯз фароғат надоштааст, пайваста ҷустуҷӯву талош мекардааст

Лоиқ **хушбахттарин** эҷодкори замони мост Вай аз шеъри худ ба соҳили шодоби шеъри фардои мо пули мустаҳкам бунед намуд ва ҳар каси шоистае, ки аз ин пул гузар кунад, уро ҳамчун **Устод** ед хоҳад кард

Шастсолағӣ ва ҷовидонағӣ муборак, Лоиқи азиз!

Гулназар

* * *

Ба ҳам омад ҷавонӣ бо ҷавона,
Зи барги лола оташ зад ҷавона
Нагунҷад дар равони ҷӯ тарона,
Зи хомушӣ бурун оӣ ту е на?

Накӯ афтод фоли мурғи кӯчӣ,
Висол омад ба боли мурғи кӯчӣ,
Биемузид камоли мурғи кӯчӣ
«Бие ӣи ошно, бар ошена!»

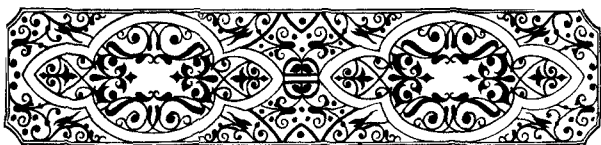
Дареғо сабза мекорад баҳорон
Ба мӯя дар хазони хоки ерон
Биемез, эӣ ғами резони борон,
Ба ашки ҳасрати ман дона-дона!

Зи кӯча дӯш бигзаштам хаелӣ,
Раҳораҳ сӯзи дил киштам хаелӣ,
Ду байти хаста бинвиштам хаелӣ,
Ки аз армони ман бошад нишона

Сафи кокул ба ҳам печида мерафт,
Лабони гунча гул хандида мерафт,
Дили беҳуд ба худ болида мерафт,
Фақат Лоиқ набуд андар миена

Ба сабри хирманамро бод кардам,
Ба гуши вожаҳо фаред кардам,
Ғами садсолаамро шод кардам,
Ки осон нест марги шоирона!

Ба ахтар дарди дил гуфтам, нагуфтам,
Ба соғар дарди дил гуфтам, нагуфтам,
Ба дафтар дарди дил гуфтам, нагуфтам,
Ки дар ҷонам бимонад ҷовидона

Салими Зарафшонфар

СИРИШКСАТРҲО ДАР ҶАНОЗАИ ЛОИҚ

I

Зи бас ворунатабъу зулмкор аст,
Вафо ҷӯйӣ, ҷафо ояд зи афлок.
Бале гӯйӣ, бало бидҳад ҷавобат,
Даво ҷӯйӣ, вабо ояд зи афлок.

Фалак ворунатабъ ар менабудӣ,
Намебинмуд қасди ҷони Лоиқ
Сиришк аз дида борам ман ба едаш,
Ба дастам дафтари девони Лоиқ.

Рабудан Зиндагӣ ӯро натонист
Зи чанголи Аҷал, гириям ба едаш.
Тасаллие наебам ман, агарчанд
Ҳазору як газал гириям ба едаш

II

Ин чист? Ин тобут. Дар он кист? Лоиқ
Тобуту Лоиқ? Ин ду бо ҳам номувофиқ.
Тобут мардумро ба он дуне кашонад.
Лоиқ ба ин дунест маҷнунвор ошиқ.

Тобут рамзи марғу Лоиқ рамзи ҳастист,
Он рамзи хоб, ин рамзи ишқу шӯру мастист
Бар хок биспорад қасодро он, вале ин
Гарданфароз исенгаре бар рағми настист.

Лоиқ намурда! Корвонсолор, маштоб!

Ўро кучо хоҳед бурдан? Боги Лучоб
Лучобу Лоиқ? Не, ба по монедаш, охи
Лучоб не, Лоиқ бихоҳад сӯи Варзоб

III

Бипажмурд боги гулафшони шеър,
Биафсурд айеми найсони шеър
Бишуд тирагӣ чира бар равшанӣ,
Битаркид хуршеди тобони шеър
Ҷаҳон гашит вайронсарои қадим,
Бизалтид шахбурчи айвони шеър
Ҷаҳон ҳамчу мурдоби рокид бишуд,
Бигардид хомӯи тӯфони шеър
Чӣ созем мо — қатраҳои ҳақир,
Бихушкид дарои Уммони шеър
Магар хаста аз яккатозӣ бигашит,
Битобид инонро зи майдони шеър
Ба куи кабирон бирафт он кабир,
Бимондем чанде сагирони шеър
Ба як палла буд ӯ, ба як палла мо,
Фитод ӯ, бишуд чаппа мизони шеър.

IV

Чому мино афканам бар санг,
Рафт ҳамминои ман Лоиқ
Шуд дилам сард, оҳ, таркам гуфт
Ҷамдили яктои ман Лоиқ

Халқ пӯшад ҷомаи мотам,
Бардарам ман дар танам ҷома
Дарди худ бар хома созам бор,
Тоб норад, бишканад хома

Гирам андар каф китобаширо,
Ашкрезон сафҳа гардонам.
Ҷарфҳоро ашки ман шӯяд,
Ҷеч ҳарфе хонда натвонам

Рафт Лоиқ, рафт Лоиқ, рафт,
Монда ман носери дидораиш.

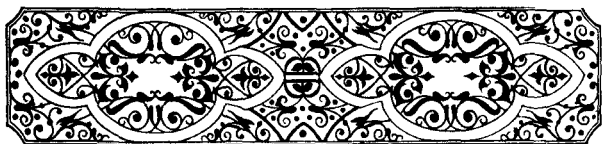
Гарчи шеъраш ҷовидонумр аст,
Монда ман носъри гуфтораш

Волаи Варзоб — Лоик рафт,
Сокини Лучоб шуд ин дам
Бастам аз Варзоби шодӣ ман
Рахт бар Лучоби яъсу гам

Рафт ӯ, сӯзон дилам, эй вой,
Сард аз дуне ба як он шуд
Шуд дилам сарду зи сардияш
Фасли тобистон зимистон шуд

V

Бувад марги ту марги ҳикмату шеъру суҳан, устод,
Бувад марги ту марги ақлу фазлу илму фан, устод
Ватанхорон зиеданду ватанере чу ту кас нест,
Бувад марги ту марги нангу номуси Ватан, устод
Ватан пур аз садои шеърхониҳои ту буд, афсӯс,
Пур аст имрӯз он аз гиряҳои марду зан, устод
Ту азбас мепарастиди гулу хору хаси меҳан,
Бигиряд сабзаву гул, сангу хору настаран, устод
Кунун Варзобрӯди ту бувад ашқобрӯди талх,
Ки менолад зи доғат бо фигони дилшикан, устод
Барои ҳамчу ман бедавлате будан-т давлат буд,
Напндорӣ, ки танҳой, бимурдам бо ту ман, устод
Бигӯ бар халқ, дар тобути гулрезии ту печонанд
Ба шогирди мусибаткуштаат ҳам як кафан, устод

профессор Абдуманнони Насриддин

ОҒТОБИ МАЪРИФАТРО НАҚЛ НЕСТ

*Дар раҳи ӯ чу қалам гар ба сарам бояд рафт,
Бо дили захмкашӯ дидаи гирен биравам.*

Донишманди баландпоя Ҷоруллоҳи Замахшарӣ шеъри муассири ҳақимонае дорад дар марсияи устодаш Абумазар

*Ва қоилатун мо ҳозики-д-дурар-ул-лати,
Тусоқиту ин айнайки симтайн симтайни
Факулту ҳия-д-дурар-ул-лати кона қад ҳошо,
Абумазарин узуну тусоқиту мин айни*

*(Ва мегуфт ин марваоридҳои (ашк) чист,
Ки аз чашмонат хӯша-хӯша мерезад?
Гуфтам ҳамон марворидҳоест, ки
Абӯмазар дар гӯшам карда буд ва инак
аз чашмам фуру мерезад)³*

Соате, ки хабари ба сӯи арш бол кушодани мурғи рӯҳи устод Лоиқ расид, ашк тарҷумони ҳоли мо буд Равони шоири беназир аз сарои гурбат ба маъмани азали рахт баста, моро дар сӯт нишонд Ин мотғаҳи ҳирмон боз як фарзанди нобиғазоди хеш ба сарои ҷовидон нақл карда, бо ин гофилгирӣ моро панде дигар дод, ки қадри ин азизон, сари вақт шиносем Сад дареғ, ки қадри чашмаи зулол нашиносем, то хушк нагардад ва арзиши ганҷ соате донем, ки аз дасти мо биравад

*Чу соҳибсухан зинда бошад, сухан
Ба назди ҳама ройгонӣ бувад
Чу соҳибсухан мурд, он гаҳ сухан,
Ба назди ҳама зарри хонӣ бувад
Хушо, ҳолати хуби соҳибсухан,
Ки марғаш беҳ аз зиндагонӣ бувад*

Ба чашми зоҳирбин устод Лоиқ ба масобаи хуршеди ғурубкарда аст, аммо ҳақиқати ҳол ин нест, машриқи хуршеди шеърӣ ӯ чону ақли дӯстдорони шеърӣ форсӣ хоҳад буд, ки то ҷовидон аз ин манзили рӯзонӣ талиаи нур ба ҷаҳон нисор хоҳад кард

*Офтоби маърифатро нақл нест,
Машриқи у гайри чону ақл нест*

Сипос худои яктову меҳрубонро, ки неъматҳои ошноӣ ва дӯстӣ бо устод Лоиқро дар лавҳи ҷабини ман мас-тур кардааст. Дӯстӣ бо устод Лоиқ мактаби бузург ва дами муғтанам буд. Маро бо ӯ адиби соҳибзавқи тоҷик Фотеҳ Абдулло ошно кардааст. Он рӯзҳо маҷаллаи «Садои Шарқ» мақолаи ин бандаро дар бораи фарҳанги «Шамс-ул-луғот» ба нашр супорида буд. Мо дар бораи ин фарҳанги нодир сӯҳбат кардем. Устод Лоиқ хоҳиш кард, ки калимаю ибораҳои зебои шоиронаро аз он фарҳанг дастгир карда, ба мақола илова намоям то ки мавриди истифодаи адибон қарор гирад. Он мақола соли 1982 ба таърифи расид. Аз сӯҳбат дарёфтнам, ки устод Лоиқ сухандони беназир аст. Баъдан ҳам назди ӯ бисёр меодам. Ӯ хоҳиш мекард, калимаю ибораҳои ба ед орам, ки алфози ноби классикӣ бошанд ва имрӯз аз истифода бозмонда. Қариб дар ҳамаи ҳолатҳо пайдо кардаи ман барои устод Лоиқ ошно буд. Едам ҳаст, боре ҳузури ӯ ду калима — «поймардӣ» ва «шаҳраво» арз кардам, аз шоирони номвар санаде овард. Аммо чун таърихи пайдоиши калимаи «шаҳраво»-ро барояш тавзеҳ додам, хеле хушҳол шуд.

Ман шаҳодат медиҳам, ки ҳеҷ яке аз шоирон ва нависандагони муосири тоҷик дар сухандонӣ ва шинохти ҷои сухан ба мақоми Лоиқ нарасидааст. Аз-

баски ҳофизаи фавқуллода қавӣ дошт, метавонам гуфт, ки ҷомеътарин лугати вожаҳои ноби форсӣ ба қавли худаш дар «кампутар»-и ӯ сабт гаштаанд

Устод Лоиқ ба шеъри форсии тоҷикии имрӯза рӯҳи шеъри Фирдавсӣ, Мавлавӣ, Хайем, Соиб ва бузургмардони дигарро ворид кард. Шеъри асли хеш гумкардаи моро ба сарғаҳаш пайваст. Ӯ дар ин маслак мубтадӣ буд. Ин ибтикор пайравони шоиста пайдо кард. Ӯмири дубораи ғазал ва рубой бо номи устод Лоиқ пайванди ногӯсастанӣ дорад. Вай бо истеъдоди фавқуллодаи хеш тавонист маҷрои шеъри муосири тоҷикро дигар карда, таҷаддуди зоҳирӣ ва маъноии онро ба марҳилаи камол расонад.

Бадеҳист, ман аз воқеияте ҳарф мезанам, ки ҷамагон медонанд ва худи устод Лоиқ беҳтар медонист. Аммо ҳаргиз ин донишро дар ҳарфу ҳаракат зоҳир намекард. Аммо чун бадоҳатан байти зебоне мегуфт, хеле хушҳол мешуд ва бо ҳаракате зебандаи хеш эҳсоси шодмони мекард.

Устод Лоиқ шеъри бисер аз устодони адаби форсӣ дар хотир дошт ва бо қамоли зарофат лаҳзаӣ зарурӣ он ашъорро меҳонд. Едам ҳаст, боре аз сари маҷлисе бархост ва соҳили руди Сир қадамзанон баите аз Низомӣ хонд ва хоҳиш кард ман низ онро ба ед бисупорам.

Дусад аз баҳри май хурдан бувад ер,

Якero баҳри ғам хурдан нигаҳ дор

Баъд гуфт, дӯстони фараҳ каманд, дӯстони даму қадаҳ бисеранд.

Даргузашти ин бузургмард, ҳақиқати он суҳанҷоро дар назди ман собит кард.

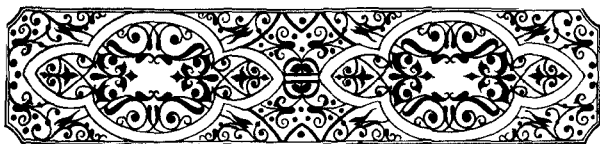
Дар Душанбе, Хучанд, Ӯротеппа, Қайроқум, Исфара, Мастҷоҳ, дар манзили дӯстон шарафи маҳофили хосро бо ширкати устод Лоиқ борҳо дарефтаам. Он маҷолиси оддии шеър набуд, маҷлиси худшиносӣ ва ғамхорӣ аз сарнавишти ин миллати хештангумкардаи тоҷик буд. Ҳозирини он маҷолис басо ашк рехтани устод Лоиқро дидаанд.

Имрӯз мо бо дарду дарег дар сӯғи ӯ ашк мерезем.

Сел аст оби дидаву ҳар кас, ки бигзарад,

Гар худ дилаш зи санг бувад ҳам зи ҷо равад

(Ҳофиз)

Лоиҳ

МЕРОСИ ПАДАР

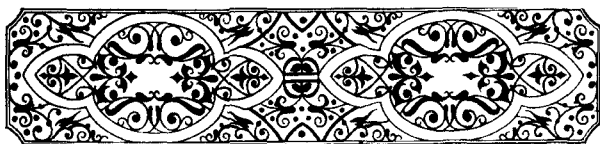
Дар ин потахти бетахтӣ
Гирифтoram чунон дар қабзаи сахтӣ
(Агар ҷамъ оварӣ имрӯз дар як ҷо
Ҳама бадбахти оламро
Ту аз мисоқ то ҳоло,
Надида мисли як тоҷик сарсахтиву бадбахтӣ),
Ки менолам, худовандо,
Балогиро, балобандо,
Чаро ин мулки мардистон
Шуда имрӯз маргистон?

Ба қасди куштани ман кист Азроил?
Барои қатли ман худ кист як қотил?
Ва ё як дашинаи ҷоҳил?
Садо меояд аз Ариши муғалло:
Намедонӣ?
Бипурс аз мардуми гофил...

Бародарро бародар мекушад? —
Ойини меросист.
Сиришти бандаи осист.
Намедонӣ?
Фаротар рав, фурӯтар рав,
Бипурс аз ҳазрати Одам,
Чӣ карданд он ду пураш, он ду ҷоҳил⁴...

Чӣ ҷурми мардуми гофил?

Дар ин ҳарвонагоҳ чун зиндаӣ, Лоиҳ?
Дар ин кушторгоҳ чун зиндаӣ, эй Дил?

Мирзо Шукрзода

ҒУРУБИ СИТОРАИ САҲАРӢ

*Марги соҳибдил ҷаҳонеро далели кулфат аст,
Шамъ чун хомӯш гардад, доғи маҳфил мешавад.
(Бедили Деҳлавӣ)*

Аз Тоҷикистон итилоъи сӯзанда ва ғамофарин бар
мо расид: бузургтарин шоири порсигӯӣ дар ҳав-
заи Осиёи Миёна ва райиси Бунёди байналмилалӣ
забони форсӣ устод Лоиқ Шералӣ бар асари сактаи
мағзӣ дар синни 59 солагӣ дори фониро падруд гуфт.
Ӯ дар авоили солҳои ҳафтади садаи гузашта пой
бар арсаи адабиёт гузошт ва дар нахустин суруда-
ҳояш ба мавзӯи ва масоили ҳифзи асолати сунав ва
одоби миллӣ, ғиромӣ доштани забони модарӣ, эҳсоси
ғурур ва ифтихор парвардан ба пешинаи тарихӣ ва
муқаддасоти мазҳабӣ пардохт.

Лоиқ Шералӣ дар диери шоирпарвари Одамуш-
шуаро Рӯдакии Самарқандӣ (деҳи Мазори Шарифи
шаҳристони Панҷаканти Ҷумҳурии Тоҷикистон) ба
дуне омад ва баъд аз ба поен бурдани Донишгоҳи
омӯзгории шаҳри Душанбе дар конунҳои фарҳангии
ин шаҳр ба кор пардохт ва бо эҷоди нахустин ашъо-
раш дар миёни аҳли адаб шӯҳрати волое касб кард.

Ба нахустин маҷмӯаи шеърҳои Лоиқ Шералӣ, ки
«Сари сабз» унвон дошт (соли 1966), нависандаи пу-
ровозаи тоҷик, донишманд ва мутарҷими мумтоз ус-
тод Сотим Улуғзода сарсухан навишта, аз зуҳури
ин ситораи тобнок дар осмони адаб мужда расонид.
Ӯ солиени зиёде сардабири яке аз моҳномаҳои бону-
фузи фарҳангии Тоҷикистон «Садои Шарқ» буд

Мураббӣ ва сарпарасти шоирони ҷавон ва худ шахси азизу дӯстдоштание барои адибони мӯътабар ва солманде чун устодон Мирзо Турсунзода, Боқӣ Раҳимзода, Ҷалол Икромӣ, Раҳим Ҳошим ва дигарон буд

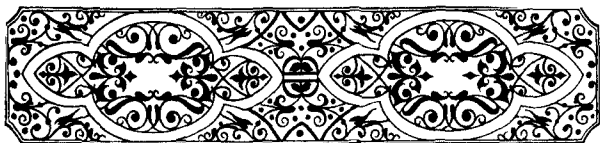
Дар адабиети муосири тоҷик баъд аз аллома Садриддин Айни нахустин суҳанваре, ки дар рӯзгори режими истибодии коммунистӣ, диловарона дам аз бедории миллӣ ва ҳифзи асолати фарҳангӣ зад, устод Лоиқ Шералӣ буд. Мавҷи худшиносии миллӣ, даъват ба бедорӣ, нафрат ба хӯю хислати бардагӣ, ҳушдор ба асолатбохтагони беқурб ва қотилони бародаркуш, мағз андар мағзи ашъори ўро дар бар гирифт. Аз шоири пурвовокаи тоҷик осори арзишманде ба ганҷинаи фарҳангии форсизабонон едгор монд, ки маҷмуаҳои чун «Нӯшбод», «Соҳилҳо», «Ману даре», «Варақи санг», «Хонаи чапм», «Хонаи дил», «Аввалу охири ишқ», «Хоки ватан», «Марди роҳ», «Офтобборон», «Ҷоми Хайем», «Фареди бефаредрас» аз он ҷумлаанд. Ду маҷмуа аз эшон дар Эрон ба нашр расид ва тарҷумаи ашъори ў ва маҷмуаҳои ҷудоғонааш ба забонҳои русӣ, украинӣ, ўзбакӣ, қазоқӣ, гурҷӣ ва ғайра низ ба зевари чоп ораста гардидаанд. Лоиқ намунаи барҷастаи адибони баландовокаи ҷаҳонро ба тоҷикӣ (форсӣ) тарҷума кардааст. Ў соли гузашта ба дарёфти ҷоизаи баиналмилалии «Нилуфар» (ЮНЕСКО) сазовор гардид.

Баҳори соли оянда шоири оташниҳоди мо ба боғистони шасти умр сар мезад, ба ҳамин муносибат гулчини ашъори устодро дар Техрон омодаи чоп намуда, тасмим доштам ин баези рангинро ба ҷашни зодрӯзи шоир пешкаш намоем ва аз забони Ҳоҷаи лисонулғайби Шероз ба ин парчамдори ворасти дурри дарӣ дурд бифиристам ва бигӯям

*Шаккарфишон шаванд ҷама тўтиени Ҳинд
3-ин ҷанди порсӣ, ки Бангола меравад*

Фуруби ситораи тобноки олами фазл устод Лоиқ Шералӣ барои ҷомиаи тоҷик ва алоқамандони шеърӯ адаб дар Эронӣ Афғонистон ва соири форсизабонӣ

ни чаҳон мусибати сангин аст ва ин матлаб, ки ак-
нун хидмати хонандағони арҷманд пешкаш мешавад
илова ба муқаддимаи ашъори устод Лоиқ аст, ки
баъди хабари марги нобаҳангоми ӯ дар оғози кито-
баш онро илова кардам

Исфандиёри Назар

ПАДАРАМ, ВО ПАДАРАМ...

*Ончунон сӯхтӣ аз оташи маргат ҷигарам,
Ки дигар ҳеҷ намондаст зи по то ба сарам.
Бесипар мондаем, баъди ту ин ҷо: Ману шеър,
Падарам, во падарам, во падарам, во падарам!*

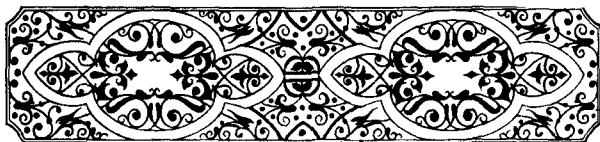
*Бо ту дар хок равад ваҳдати Эронвичам,
Бо ту дар хок равад мазҳари Деваштичам,
Кӣ шавад баъди ту дар хоки Варорӯд сипарам?
Падарам, во падарам, во падарам, во падарам!*

*Шеър гуфтан чӣ бувад? Баъди ту ашӯре нест!
Бофаре, номваре, нодирагуфторе нест!
Ҳамчунон лафзи дарӣ, баъди ту ман пушти дарам,
Падарам, во падарам, во падарам, во падарам!*

*Падари маънавии маънисароям, падарам,
Падари миллати пурвоҳагароям, падарам.
Охирин шӯълаи уммед дар ин буму барам,
Падарам, во падарам, во падарам, во падарам!*

*Бас касо буд, ки ҳамехост бимирӣ ту ҷавон,
Бас касо буд, ки намехост ту бошӣ ба ҷаҳон.
То нашӯрӣ, ки «тую тир, ману шеъри тарам»,
Падарам, во падарам, во падарам, во падарам!*

*Он, ки андар гами миллат дилу ҷон сӯхт, туй,
Бадали ҷонсупарӣ доғи дил андӯхт, туй,
Баъди ту ҳамнафаси халқ киро ном барам?
Падарам, во падарам, во падарам, во падарам!*

Ато Мирҳоча

АЗ ПАСИ ҶАНОЗАИ УСТОД ЛОИҚ

*Аз Зарафшон зари суҳан овард,
Бар сари ошиқон нисор намуд
Форсии бузургро Лоиқ,
Рӯдакивор зарнигор намуд*

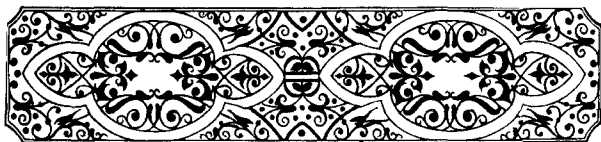
*Шоири шӯр, шоири исен,
Шоири шиқ, шоири риндон
Шоири дард, шоири дармон,
Шоири сӯз, шоири вулқон.*

*Ошиқиро ба содиқон бинмуд,
Содиқиро ба ошиқон бинмуд.
Лоиқиро ба шоирон омӯхт,
Шоириро ба лоиқон бинмуд.*

*Сӯи мо сахту гар мулоим буд,
Зарбаи химчаи азоим буд.
Ҳуши моро ба сар ҷамеовард,
Во дарего, чӣ гуна қоим буд!*

*Дар тарозуи ростиву ҳунар,
Шеърӣ моро дигар кӣ месанҷад?
Аз дурустии мо кӣ меболад?
Аз дуруштии мо кӣ меранҷад?*

*Суҳани ҳақ ба рӯи ноҳаққон
Баъди Лоиқ дигар кӣ мегӯяд?
Баъди ӯ з-ин ҳаети бемаънӣ
Маънии нав дигар кӣ меҷӯяд?*

ПЕШГУФТОРИ УСТОД ЛОИҚ БА КИТОБИ «ТАЪРИХИ ТОҶИҚОН БО МҶҲРИ «КОМИЛАН СИРРӢ»

Дар тӯли ҳафтод соли Ҳукумати Шӯравӣ пиро-
муни таърихи Осиеи Миена ва халқҳои маскунӣ
он, ихтиеран ба Русия ҳамроҳ шудани Осиеи Миена
(дар ҳоле, ки русҳо онро ишғол карда буданд) ва мар-
збандии сарзамини Варазрӯд (Варорӯд), ки И.А. Зе-
ленский онро «табартақсим» номида буд, дар чаҳорчӯ-
баи идиюлужии ҳоким китобҳои зиёде навишта шуда-
анд, ки аз «иттиҳоди шикастнопазири ҷумҳуриҳои озод»
(ва дидем, ки ин иттиҳод дар як ҷашм задан аз ҳам
пош хӯрд) «дӯстии ҳалалнопазири халқҳо», «халқи ягонаи
шӯравӣ» бо як сабку маром сухан мерафт. Ин китобҳо аз
«гузаштаи тира ва ояндаи дурахшон» сӯҳбат
мекарданд, аммо ҳамагӣ аз тааммуқи андеша, таҳли-
лу баррасии ҳолисонаи тарихӣ, ҳақиқат ва адолати
ичтимоӣ оӣ буданд. Дар бораи ин ки мардумони Осиеи
Миена дар масири тарих кай пайдо шуданд, аз кучо
омаданд, чи гуна шакл гирифтанд, то замони табар-
тақсими марзҳо чӣ сарнавишт ва саргузашти тарихӣ
доштанд, чӣ шаҷара, чӣ ному нишон, чӣ собиқа, чӣ
хувият, чӣ фарҳангу саҳми фарҳангӣ дар тамаддуни
башар доштанд, сухани рости қавибунед кам хондаем,
е ҳеч нахондаем. Аз ин китобҳо хондаем, ки марзбан-
дӣ ҷумҳуриҳои Осиеи Марказӣ бо ҳусни тафоҳум,
иттифоқи оро ва салоҳдиду ризоияти халқҳои сокини
он сурат гирифта, дар ҳоле, ки ин масъала натиҷаи
сиёсати миллии дилхоҳи ленинӣ будааст.

Аммо чун китоби тозаи донишманди ғаюри тоҷик,
тарихшиноси шерҷигар Раҳим Масов «Таърихи тоҷи-

кон бо мӯҳри «комилан сиррӣ»-ро мехонем, мисли рӯзи равшан мебинем, ки сурати воқеӣ ва тарихии ин амали хиенатбор чи холу хатҳо ва доғу чароҳатҳо дошта-аст Академик Раҳим Масов «даштҳои худро рифъат бахшида, кӯҳҳои дигаронро паст назада» (таъбири шоири шаҳри қазоқ Олжас Сулаймонӯф) мӯътамад ва асосманд бо мадорики якрӯву якпахлӯи тарихӣ бо иқтибосҳои пурдонтарин ховаршиносони ҷаҳоншумул далели қотеъи хаттиву бостоншиносӣ мавод ва асноди сарбамӯҳри сандуқбанди тарихӣ собит мекунад ки он ҳама китобҳои сохтагӣ ва мурдахун фарсахҳо аз илми истинодӣ ва истидлолӣ дур будаанд Ин китоб аз назари аввал дунболаи кигоби машҳури ӯ «Тарихи ғабартақсим» (Душанбе, 1991) намудор мешавад, аммо чун ба мӯҳтавои он ошно мешавад, мӯӣ дар баданатон синон мешавад, дил реш-реш, ҷигар лахта-лахта хун мешавад, агар дилу вичдону инсофи волои инсонӣ дошта бошед Ин китоб танҳо як кори илмӣ нест, балки дostonест пур аз ашқу хун, пур аз оху фаред, навишта бо забони аснод, балки фоҷианомаест аз худии худро куштанамон гоҳо ба дасти худ гоҳо ба дасти душманон Ин китоб бо хуни дил иншо шуда ва боястӣ ҳар тоҷики пурҷигар онро бо хуни дил бихонад ва бидонад, ки кӣ будаем ва кӣ ҳастем, аз кучо будаем ба кучо расидаем ва киву кихо моро ба ин партгоҳи ҳалокат кашондаанд?

Аз фаҷеътарин ва маргбортарин амалҳо ва омилҳо, ки дар умури марзбандии сиесиву маъмурии маҳдудаи Тоҷикистони имрӯза (порайе аз Хуросони бузург!) аз байни сатрҳои ин китоб ба чашм мехӯрад, ин аст, ки шоир фармуда

*Бокам аз туркони тирандоз нест,
Шеваи тироваронам мекушиад*

Ҷои баҳс нест, ки душман душман асту ғосиб ғосиб асту каждум каждум аст ва бояд билошак неш бизанад Туркони тирандоз аз замони Сомониен ғаразшон маълум буд ва имрӯз ҳам маълум аст аммо шеваи тироварони худӣ, яъне зодагони миллати ху-

дамонро, ки ин қадар хиенатҳои сангин ва нангинро ба халқи худ раво дидаанд, чӣ сон таъбир кунем? Оҳ, оҳ, дилам мегаркад, дар ин кишвари сангистон намедонам сарамро ба кадом санг бизанам?

Бубинед Файзулло Хоҷаюф (дар шиноснома узбак, аммо аслан тоҷик¹) ба ҳайси райиси нозирони халқии Ҷумҳурии Халқии Бухоро аввалин коре, ки сомон ме-дихад, забони тоҷикиро аз мактабҳои Бухоро тард мекунад Абдулло Раҳимбоюф (дар шиноснома узбак, вале аслан тоҷик¹) ба ҳайси райиси кумиссионии марзбандии Осиеи Марказӣ таркиби халқҳои Осиеи марказиро асосан узбакҳо, қирғизҳо, туркманҳо ва дигар халқҳои камнуфусе хурд қаламдод мекунад ва тоҷиконро ҳатто дар шумори «халқҳои хурд» намегирад. Ҳатто барои омӯхтани матни мардуми Бухоро ба Бухоро махсус сафар мекунад, гӯе аз Миррих тоза ба рӯи замин афтада бошад ва дар ин шаҳр тухми тоҷикро намебинанд, ба ҳарфҳои Абулқодир Мухйиддинуф (низ дар шиноснома узбак, аммо аслан тоҷик) ин марди дар аввал туркзада, баъд аз хиенаткориҳои худ ва пайравони худ нисбат ба халқи худ — халқи тоҷик, пушаймон ва хокбарсар, як сари мӯ эътино намекунад, ки мегӯяд ва собит мекунад, ки Бухоро ба ҷуз маҳаллаи Дурман, ки панҷе шаш хонавода ба ўзбакӣ гап мезананд, дигар мардум саросар тоҷиканд. Абдурауфи Фитрат — туркзада (дар шиноснома узбак, вале аслан тоҷик) беш аз ин нависандаи тоҷик, маорифпарвар ва ислохталаби тоҷик ба ҳайси узви Дафтари сиесии Кумитаи марказии ҳизби коммунисти Бухоро дар Бухоро ва Самарқанд бо ҳамсулуконаш барои ба забони тоҷикӣ ҳарф задан 5 рубл ҷарима меситонд. Абдураҳим Ҳочибюф (дар шиноснома узбак, аслан тоҷик) дар талоши Самарқанд ба манзалаи пойтахти Тоҷикистон мегӯяд, ки алҳол дар Тоҷикистон ҷангҳои босмачигарӣ давом дорад, байни Самарқанду Тоҷикистон роҳ нест, мо дар деҳаи Қарағоғе Душанбе пойтахт месозем. Таззодро бубинед, ки Тошканд бо 1/3 узбак будани нуфусаш пойтахти Ўзбекистон мешавад, аммо Самарқанд, ки аз қадимтарин шаҳрҳои тоҷикон аст, пойтахти Тоҷикистон шуда наметавонад. Ое масхарагии торих нест,

ки қадимтарин халқи бумии Осиеи Марказӣ дар Бухоро ва Самарқанд давлати бузурги Сомониенро бунед ниҳода, забону фарҳанг ва ҳувияти миллии худро шукуфойӣ ва рифъат бахшидааст, омада-омада дар деҳаки Қаратоғ (Кӯҳи сиех — вожаи туркӣ) е Душанбе пойтахт бисозад?

С Ҳочануф — сарвари қирғизҳо (казоқҳо) исрор мекунад ки Самарқанд, Хучанд ва Сурхондаре ба тоҷикон мутааллиқ бошад, касе ӯро дастгирӣ намекунад зеро дар кумисиюни марзбандӣ ягон тоҷик набудааст, на-на будааст Файзулло Ҳочаюф ва Абдулло Раҳимбоюф аммо узбакзада, ҳама ҷо паллаи тарозуро ба суди узбакон мегардонанд

Дар ҳаиати ҳозирини маҷлис ва машваратҳо ва тасмимгириҳои тақсимбандии марзҳои Осиеи Марказӣ намояндаи рус, украин лотиш литвунӣ қазоқ, туркман, узбак будааст, аммо тоҷик на Зеро об аз сарғах гилолуд аст ғамхори халқҳои мазлуми Шарқ Ленини фаровонхирад аз вучуди тоҷик ном халқе дар Осиеи Марказӣ ҳарфе намедонистааст ва Абдулло Раҳимбоюф, ки бо ӯ кор кардааст, низ намедонистааст, е аз тарси ҷони худ нодида гирифтааст Бештар аз ин, аз ҳаиати кумиссиюни марзбандӣ донишмандони бузурги тоҷикии Осиеи Марказӣ В В Бартолд, С Айни, М С Андреев, А А Семенов барканор карда мешаванд, то парда аз рӯи ҳақиқат набардоранд Бад-ин минвол ин маҷлис ва машваратҳо - маҷлис ва машваратҳои кӯрони тоҷик ва худфурӯшони миллати тоҷик будааст Ҷунон ки мебинем, ба қавли Носири Хусрав «аз мост ки бар мост» е ба қавли шоире

*Оташ ба ду дасти хеш бар хирмани хеш
Ман худ задаам, чи нолам аз дӯшмани хеш*

Аммо баъдтар, ҳарчанд кор аз кор гузашта буд ва оҳани сард кӯфтанҳо суде надошт, Нусратулло Маҳсум, Шириншо Шотемур, Абдулло Раҳимбоюф, Чинор Имомуф, Абдурраҳим Ҳочибоюф (низ дар шиноснома узбак, аммо аслан тоҷик), ки соли 1924 чанде барои ҷумҳурии худмухтор ва чанде барои вилояти худмух-

тори Тоҷикистон дар ҳайати Ӯзбекистон ризоят дода буданд, барои аз ҳайати Ӯзбекистон берун омадан ва бунеди Ҷумҳурии мустақили Тоҷикистон талошҳои бедареғ карданд Нусратулло Махсум, Шотемур, Абдулқодир Муҳиддинуф ва Абдураҳим Ҳочибоюф дар ин талошҳо сари худро бохтанд Аммо боз ҳам талошҳои шон комилан ба субут нарасид Самарқанду Сурхондаре дар ҳайати Ӯзбекистон боқӣ монд Дар ин маврид ҳатто барқияи «падари халқҳо» — И Сталин, ки ба ифтихори таъсиси Ҷумҳурии худмухтори Тоҷикистон ирсол карда буд ва дар он омада буд, ки «тоҷикон то-рихи гание доранд» ва ба тоҷикон муроҷиат шуда буд, ки «худро пиромуни фарзандони содиқи Ватани хеш муттаҳид созед ва ба тамоми Машриқзамин нишон бидиҳед, ки шумо ворисони шоистаи аҷдоди худ ҳас-тед ки дирафши озодиро муҳкам дар даст доштанд» суде набахшид Сталин бо он ҳама ҷаббориву қаҳқорӣ дар ин марҳилаи сарнавиштсоз ба тоҷикон инояте на-кард Ба гунаҳкориҳои худ ва дигар туркзадагон иқро-кардани Абдулқодир Муҳиддинуф «ки мо ин хиенат-кориро сар кардем (яъне инкор кардани тоҷиконро¹ — ЛШ), хатои худро ба гардан мегирем ва мехоҳем ислоҳ бикунем», низ баъд аз арӯсӣ ҳинобандон буд

Бад-ин гуна, ба тоҷикон чор сангу чор дараи танг расид ва ба кӯҳҳо рондани тоҷикон ва саркӯб карда-ни рӯҳи тоҷиконро мӯҳри нанговари торихи «дас-томӯз» сабт кард ва саркӯб кардани рӯҳи тоҷикӣ дар Самарқанду Бухоро ва дигар манотиқи тоҷик-нишини Ӯзбекистон бо он ҳама шиорзаниҳои дурӯғ-ин «дилимиз биру тилимиз бошқа» давом дорад

Бо ин ҳама рӯҳияи тоҷиксизӣ, беадолагӣ, бедодӣ, қудратталабӣ ва қидматҷӯӣ, дар як маврид бояд эъти-роф кард, ки узбакон бо бедорию ҳушериҳои ҳамагонӣ, бо «чустию туркӣ» (таъбири Мавлавӣ) бо «узбакию зӯракӣ» (таъбири халқӣ) бо истифода аз сиесатҳои бемояи ҳазоррӯя, аз неру ва мағзҳои намояндагони чандин миллат, ба хусус аз нохудоғӯҳӣ ва худфаром-ӯшии тоҷикони узбакшуда ва ӯ тоҷикони хонашери майдонғариб, хулоса аз ҳама дору даста, давлати қавӣ ва паҳновар сохтанд Аммо мо бо «сустию тоҷикӣ» (таъ-

бири Мавлавӣ) дар гурбараваки сандалӣ пинҳон шуда, якдигарро пешпой дода, чор санги кӯҳистонро Ватан хонда (шукри қисмат, ки лоақал ин Ватанро ҳам дорем!), ба вартае расидем, ки хуни ҳамдигарро мерезем. Сад дарег ва ҳайфи он фарҳанги олі!

Аммо дар ин бора, ки дар Ўзбекистон ҳама тоҷиконро чабран шиносномаи «узбак» дода, нуфуси узбаконро зиед сохта, тоҷиконро оҳиста-оҳиста ба «сирф» расонидаанд ва расонданӣ ҳастанд, ман ба дили худ имон дорам, ки бо шиносномаи узбакӣ тоҷики сарбаланд, нофармон ва шахсар узбак намешавад, дар дили ӯ оташи сугдӣ боқист, дили ӯ, чавҳари ӯ, аслу зоти ориеии ӯ бо ҳазорон чилд шиносномаи узбакӣ ба ин зудӣ ва осонӣ зудуда нахоҳад шуд.

Аз он ки дар Ўзбекистон 10 имрӯз арсаи забони форсии тоҷикиро танг мекунанд ва шароити мусоидаро барои густариши он фароҳам намеоваранд, як нуктаро бояд бигӯям, ки бародарони узбак ҳар қадар забони форсии тоҷикиро хор кунанд он қадар худашон зарар мебинанд. Зеро як вақт иншооллоҳ дар Ўзбекистон низ хирадмандони волоҳиммате хоҳанд пайдо шуд, ки чаҳли чингизиро раҳо карда, бо камоли поси торих зарурати омӯхтан ва доништани забони форсии тоҷикиро дарк хоҳанд кард, зеро тамоми осори гузаштаи узбакҳоро бидуни доништани забони форсии тоҷикӣ ва арабӣ шарҳу тафсир ва тарҷума наметавон кард. Забони имрӯзаи узбакӣ ҳам бидуни истифодаи фаровон аз забони форсии тоҷикӣ ва арабӣ ғанӣ нахоҳад шуд. Бародарони узбак ин ҳақиқати торихиро фаромӯш накунанд, ки аксар бузургони илму адабашон зуллисонан буданд (дӯстии Алишер Навоӣ ва Абдурраҳмони Ҷомӣ мисоли боризи ин гуфта аст), ҳам бидонанд, ки бузургоне мисли Ҷамза Ҳакимзода Ниезӣ, Мухтор Ашрафӣ, Абдуллоҳ Қаҳҳор, Комил Ерматуф ва бисер шахсиятҳои барҷастаи дигар тоҷик буданд. Имрӯз ҳам миланҳо тоҷик дар ватани торихии худ бо шиносномаи узбакӣ барои қудратмандӣ ва шукуфойии Ҷумҳурии соҳиб-истиқлоли Ўзбекистон хидмат мекунанд.

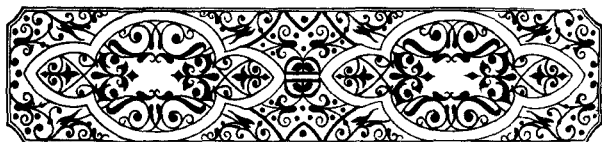
Ҳамчунин дар Тоҷикистон зиёда аз як милён узбак (бо қавму шоҳу шохчаҳо) зиндагӣ мекунад ва тоҷикон арсаи забони онҳоро танг накардаанд, поспурти тоҷикӣ надодаанд ва ба ин амр эҳтиҷе ҳам нест Бузургворӣ бояд аз ду тараф баробар зоҳир шавад Он тавр нашавад, ки «дунеро об зер кунад, мурғобиро об то зону» бошад

Суханро аз ин ҷо кӯтоҳ мекунам Ростиро, аз хондани китоби Раҳим Масов хаста ва дилшикаста шудам Бахудо, он ҳама зулму бедоди торихро наметавон тани танҳо таҳаммул кард Аммо чӣ метавон кард?

*Халқи тоҷик дар Осиеи Миена
Дони танҳо дар осиеи замона ⁵*

Аммо бо ин ҳама эҳсоси танҳой ва навмеди умедворам, ки ҳар тоҷики чавҳардор сафинаи лангардори Раҳим Масовро бихонад ва бидонад, ки дӯсту дӯшманаш кист? Бихонад, бидонад ва ду дастро ба занаш сун намуда бияндешад, ки ое он «тоҷики гарданкашу лашкаршикан» (Хусрави Дехлавӣ) кучо шуд? Ое он «чангиҳои номии Бухорову Самарқанд, ки аксар марғелонӣ (сорт, тоҷик) мебошанд» (Муҳаммад Заҳируддини Бобур) кучо шуданд? Бихонад ва бидонад, ки «сустию тоҷикӣ» чӣ балоҳое ба сараш овардааст Бихонад ва бидонад, ки бидуни дифоъ аз ифтихорот ва муқаддасоти миллӣ, бидуни дифоъ аз ватан, модар, ору номуси миллӣ ва фарри орией наметавон худро соҳибватан хонд Ва боз барои ҳусни хотима як рубоии Мавлоно Ҷалолуддини Балхиро, ки аслан тоҷики Вахшонзамин буда, аммо гоҳ-гоҳ даъвогарони камфарҳанг туркаш хондаанд, меоварам ва умедворам, ки ба дарунмои он андар мерасед

*Ман банди он қавм, ки худро донанд,
Ҳар дам дили худро зи галат бирҳонанд.
Аз зоту сифоти хеш созанд китоб,
Фехристи китобро аналҳақ хонанд⁶*

Лоик

ХУРОСОНИ БУЗУРГ

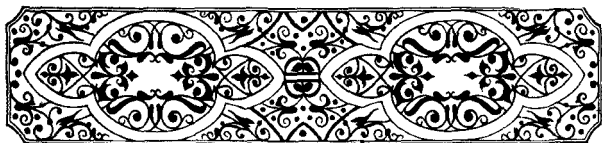
Чу аз насли Фаридунем,
Аз як реша, як хунем.
Чу аз хуни Сиевушем,
Човидон ҳамогӯшем.
Дирафши ковиен бо мост,
Фарри ориен бо мост.

Атои фазли яздонӣ,
Ки бо чамъу парешони
Тапад бо ҳам,
Танад бо ҳам
Дили тоҷику эронӣ
Ба тоҷику ба эронӣ
Муҳаббат бод арзонӣ.
Садоқат бод,
Наҷобат бод,
Шаҳомат бод арзонӣ!

Чу аз як Қоми Қам ҳастем,
Аз як Қоми Қам мастем
Агар Рустам сар афрозад,
Зи нав парчам барафрозад
Хуросони бузурги мо,
Хуросони сутурги мо!

Атои фазли яздонӣ,
Ки бо чамъу парешонӣ
Тапад бо ҳам,

Танад бо ҳам
Дили тоҷику эронӣ.
Ба тоҷику ба эронӣ
Муҳаббат бод арзонӣ.
Садоқат бод,
Наҷобат бод,
Шаҳомат бод арзонӣ!

Ширин Бунёд

ВО ДАРЕҶО!

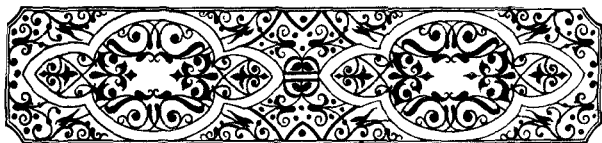
*Аз сактаи дил ба дарду Ҷасрат фарёд,
Аз синаи сарди бемуҳаббат фаред.
Фарёд зи умри барқи як марди замон,
Аз кардаи чархи бемурувват фаред.*

*Пӯшид сафеду шуд сияҳ ҷомаи ман,
Ашки тари ман шуста кунад номаи ман.
Аз рафтани шаҳсавори аспи чӯбин
Ман гиряму гиря мекунад хомаи ман*

*Дӯ буд дилони мо зи шавқат ба хурӯш,
Пур буд зи хандаҳои мо хонаи гӯш,
Э вой, ки имрӯз гарон сина зи ғам
Тобути ту меравад сабук дӯш ба дӯш.*

*Омад хабаре, ки боги ту ғашт хазон,
Дар панҷаи бод шохи умрат ларзон.
Дар шеғри тарат сакта надидему дарег,
Аз сактаи дил гузашт умри гузарон.*

*Дар доғи ту нола аз Бадахшон ояд,
Аз санг садои оҳи сӯзон ояд.
Эй вой, дарегову дарегову дарег,
Кай Лоиқи дигар аз Зарафшон ояд?!*

Лошқ

ВУРУДЕ БА БОРГОҲИ КИТОБИ «ХУРОСОН АСТ ИН ҶО» (ПЕШГУФТОР)

Агар мо ҳама медонистем, ки дар Қуръони маҷид дар сураи Муҳаммад⁷ омадааст, ки «...агар шумо рӯй (аз дини ҳақ) бигардонед, худо қавме ғайр аз шумо, ки монанди шумо бахил нестанд, ба ҷойи шумо падида орад. (Аз расули акрам суол карданд: мурод аз он қавм кистанд? Ҳазрат даст ба шонаи Салмони Форсӣ⁸ зад ва фармуд: қавми ин мард, ки агар илм дар Сураиё бошад, риҷоли форс бар он даст ебанд)»,

Агар мо ҳама бо истинод бар «Бурҳони қотеъ» медонистем, ки ин гуфта «Забони аҳли биҳишт забони арабӣ ва форсии дарӣ аст» — ҳадиси Расули акрам будааст, ҳарчанд пирумунӣ мансубияти он ба Муҳаммад (с) донишмандон гоҳо шак доранд, аммо аз ин байти Абулқосими Унсурии Балхӣ, ки мефармояд:

Чу бо одамӣ ҷуфт гардад парӣ,

Нагӯяд парӣ ҷуз ба лафзи дарӣ.

метавон ҳадс зад, ки Унсурий бо тақя бар он ҳадиси набавӣ байти бузурги ифтихорангези худро гуфтааст,

Агар мо ҳама медонистем, ки дар айни авҷи иқтидори давлати Сомониён абармарди шеърӣ форсӣ Абулқосими Фирдавсӣ дар 35 солағӣ⁹, ба Бухоро — ба қубатулисломии билоди Шарқ меояд, то шукӯҳ ва азамату вусъати давлати Сомониенро, ки дар тӯли 110 соли қамарӣ дар паҳнаи саҳнаи торих қад алам карданд, аз худ чи ибтикор ва шуҷоат, майдонгирӣ ва қаҳрамониҳо рӯи қор оварданд, забони дариро ба фарози тахти очи

офаринишҳои ҷовидонӣ нишонданд, устод Рӯдакиро барҳақ Одамушшуаро назми форсӣ хонданд ва ёдгору ёдмони худро дар пешони торихи пурифтихори Эрон сабт карданд, бубинад ва дар «Шоҳнома» бо бонги баланд бигӯяд: Ачам зинда кардам бад-ин порсӣ!

Агар мо ҳама медонистем, ки амир Исмоили Сомонӣ ба забони форсӣ зиёда аҳамият медида ва таваҷҷӯҳи бисер дошта ва фармонҳои хешро ба забони форсӣ содир менамудааст¹⁰;

Агар мо ҳама медонистем, ки оташхонаи Мохи Бухоро бо истилои муслимин ба масҷиди ҷомеаи Мохи мубаддал гашт ва ба фармони Кутайба ибни Муслим мардум ба масҷиди ҷомеа меоманданд ва ин сардори исломӣ барои ҷазби мардум ба намоз ду дирам медод, аммо ҷолибтар ин ки мардуми Бухоро ибтидо дар намоз Қуръонро ба форсӣ мехонданд ва арабиرو наметавонистанд биомӯзанд¹¹,

Агар мо ҳама медонистем, ки «Агар Сомониен ба ҷаҳонбонӣ намерасиданд, Эронро эронӣ чунон дар тамаддуну забони тозӣ мустаҳлик¹² мешуд, ки имрӯз ҳамчун Мисру шимоли Африқову Сурия ва Ироқ, ҷузъи қаламрави забон ва тамаддуни араб ба шумор мерафт»¹³,

Агар мо ҳама медонистем, ки ҳаким Низомии Ганҷавӣ дар достони «Лайлӣ ва Мачнун».

Туркисифатӣ вафоӣ мо нест,

Туркона сухан сазои мо нест.

Он к-аз насаби баланд зояд,

Ҷӯро сухани баланд бояд!

мегӯяд ва манзури ӯ аз насаби баланд насаби эронӣ ва сухани баланд сухани форсии дарӣ будааст;

Агар мо медонистем, ки чун яке аз донишмандони муосираш ба аллома Иқбол мегӯяд — «Ашъори шумо барои мо зиндагибахш ва озодибахш аст, шумо роҳнамои мо ҳастед, мо форсӣ намедонем, шумо ба урду шеър бигӯед» Иқбол ба забони англисӣ чунин посух медиҳад. — «Ин ашъор ба ман ба забони форсӣ илҳом мешавад, забони рӯҳияи ман форсӣ аст»¹⁴;

Агар мо ҳама медонистем, ки Маликушшуаро Баҳор мегӯяд: — «Чун баъд аз ислом мардуми Бухоро ва

Самарқанд китобҳои назм ва насрро ба забони дарӣ навиштаанд, шуарои Хуросон ҳам бад-он забон шеър гуфтаанд ва ин забон ба тадриҷ ба соири Эрон сироят кардааст, метавонем муқин¹¹ шавем, ки забони дарӣ ҳамон забони мардуми Балху Бухорост ва дар воқеъ забони суғдӣ ва аҳолии Балху Бухоро ва Хуросон ва забони Монӣ ҳама якест ва асли он забони дарӣ аст»¹⁶,

Агар мо медонистем, ки яке аз донишмандони бузурги Эрон зиндаед Саид Нафисӣ мегӯяд «Дар Шимолу Шарқи Эрон имрӯз сарзамини бисер ҳосилхезе воқеъ аст, ки мо дилбастагии махсусе ба он дорем Бисере аз уламои бузург ақида доранд, ки нажоди орией дар он сарзамин, дар домани кӯҳҳои Ҳиндукуш дар канори рӯди Чайхун ва Саихун нахустин рӯзҳои зиндагии худро гузаронидаанд Китоби осмони Эрони қадим, яъне Авесто кишвареро нишон медиҳад, ки обу ҳавои он хулди замин буд ва аҷдоди мо нахустин дар он ҷо парвариш ефтанд ва ба қаринае метавон ефт, ки мурад ҳамон арзи мавҷуди эронииен ва ҳамин хиттаи дилкаши савоҳили Чайхун ва Сайхун аст Уламои торих ақида доранд, ки мо эронииен аз он ҷо омадаем ва Эрони имрӯз ба манзалаи меҳани дувуми мост»¹⁷,

Оҳ, оҳ, агар мо ҳама ин нуктаҳои барҷастаро, балки бештар аз инро медонистем ва медонистем, ки сарчашмадори забони форсии дарӣ — забони аҳли бихишт, забони париен, забони зиндасоз ва зинданигоҳдори Аҷам, забони пирӯз бар ғосибони араб, забони наҷибзодагоне мисли Низомӣ, забони рӯҳияи алломаи Иқбол, мо ба истилоҳ эронииени шарқӣ будаем, яъне Бухоро ва Самарқанду Балху Хуросон маҳди зоиш ва болиш ва густариши ин забон будаанд, имрӯз онро ба чунин хорӣ, забунӣ, паршикастагӣ, бемоягӣ ва бебизоатӣ намекашондем е дасти қам то метавонистем, намегузоштем соҳибони ғамхору дилсӯзе аз Маскав е дигар ҷойҳо е аз миени қаламшикастагон ва забонгумкардагони худбеҳабару худобеҳабари манфиатҷӯи паллабини бумӣ пайдо кунад ва онро ба се шоха — форсӣ, дарӣ, тоҷикӣ аз ҳам ҷудо кунад, ба он боз шоҳу шоҳчаҳое бубанданд ва ҳар қадам ҷудо биёмӯзанд ва гоҳ-гоҳ миени онҳо монандиҳое ҳам кашф кунанд Албатта ин ранг кар-

данҳои аҷониб маълум аст, ғараз аз се шоха сохтани
як дареи зулоли забони форсӣ се пора кардани Хуро-
сони бузург будааст

*Душманон хок бар ин кор ҳамеандозанд,
В-арна ман поктарам, поктар аз оби зулол*¹⁸.

Ох, ох, агар мо ҳама медонистем, ки хоки аҷдоди
мо — варорудиену эрониени имрӯз аз як салсол аст,
ба ҳарфи онҳое, ки Эрон ва Афғонистону Тоҷикистон-
ро гоҳо мамолики ҳамҷавор мегӯянд, бовар намекардем
ва мегуфтем, ки кӯрони торих, на! Моро ҳамҷавор гуф-
тан кам аст, мо ҳамтаборем, ҳамканорем, дар замин
ҳамғаҳвораем, дар осмон ҳамсозаем! Мо ҳамон Авесто,
ҳамон Зартушт, ҳамон Эронвич, ҳамон «давлати Қуръ-
он, ки Ҳофиз ҳар чи кард аз он кард», ҳамон фарҳан-
ги исломӣ, ҳамон «Маснавӣ»-и Мавлавӣ, ки «Қуръо-
ни паҳлавӣ» аст, ҳамон Хуросони бузург е Эрони бу-
зург, ки бузургиямонро «бузургони» дигар чашми ди-
дан надоштанд ва моро «хурд» карданд Боре ба кӯрон
ва карони торих бояд ба садои баланд гуфт, ки «Об агар
сад пора гардад, боз бо ҳам ошноист!»

Ох, ох, агар мо ҳамаро медонистем, ба қадри ҷонс-
ӯзиҳо ва ҷонканиҳои Аҳмади Дониш мерасидем, ба
қадри қаҳрамониҳои беҳамоли Аллома¹⁹ Садриддин
Айнӣ мерасидем, ки тоҷиконро «як қавми бузург»
мехонад ва бузургии ононро бо пажӯҳишҳои илмӣ
ва бадеътарин офаринишҳои манзум ва мансури худ
собит мекард ва мо баъди ӯ то имрӯз ба бузургии ин
халқ бузургии тозае наҷузудаем, устод Муҳаммад-
ҷон Шакурӣ мардонавор ва фарзонавор ҳиммат гу-
мошта, ба иншои китоби ҳозир, ки дар даст доред,
намебардохт Аммо чун миллати мо дар тӯли зиёда
аз се ҳазор сол аз асотири Эрони бостон, Авесто,
Қуръон, ҳама насихатномаҳо, ҷангномаҳо, осори ман-
зуму мансур ва кутуби илмиву торихӣ сабақҳои ко-
фиву шофӣ кам гирифт е фаромӯш кард, е корбаст
накард ва пештозиаш гоҳо ақибтозӣ буд, устод Ша-
курӣ дар ин хало зарурати иншои чунин китоберо
эҳсос кард

Устод Шакурӣ ин марди поксиришт ва некӯсияр, яке аз ҷонфидоени арсаи тамаддун ва фарҳанги тоҷик, ки бо ҷашми худ сӯхтанҳои китобҳо, ба фалак дуд кашидани сӯхтори китобҳо (яъне дуди оҳи миллати тоҷик), ба тороҷ рафтани китобхонаҳои Бухоро, минҷумла китобхонаи қиблагоҳаш Шарифҷон Махдуми Садри Зиеро, ки Аллома Садриддин Айнӣ дар он ҷо «гарди меҳмонхона хурдааст» дар тӯли ҳафтад соли қаламкашиаш аз болову поен ҳарфи таҳсинбарангезе кам шундааст, басо бӯқаламунсифатии одамон ва замонро дидааст, узбак шудани тоҷикони Бухороро ба ҷашми сардидааст, хор шудани ҳар ҳичо ҳар калима, ҳар вожаи забони тоҷикиро эҳсос карда ва дар китоби «Ҳар суҳан ҷоеву ҳар нукта мақоме дорад» ба қадри донишу ҳиммат барои софкорию забон ва саранависи қалам судааст, марде, ки ман пай мебарам дандон рӯи ҷигар гузошта, дуди чароғ хӯрда, ҳангоми иншои китоби ҳозир сари ҳар ҷумла, ҳар таъбир ҳар фикра, ҳар нукта дар худ сӯхтааст ва боз пайи идомаи ҷумлаи дигар, ангора ва андешаи дигар мисли мурғи самандар дар хокистар эҳе шуда, ба фазои матлабу мақсади баландтаре боли парвоз кушудааст, марде, ки аз рӯз бурида ба шаб дӯхтааст ва шабҳои худро аз домани андешаҳои миллатпарварона ва фарҳангдӯстонаи худ тӯлонитар ва паҳнтар кардааст, марде, ки гуфти аз домони модар барои сӯхтан, танҳо барои сӯхтан баҳри халқ, ватан, суҳан, маънавият, ҳувийят, рӯҳоният, яъне тамомият ва яклаҳтиву якпорчагии миллати худбохта ва худнашнохтаи худ зода шудааст, марде, ки имрӯз дар муҳити бефарҳангӣ ва берангии фарҳанги мо мисли сахрае побарҷо истодааст, марде, ки дар кӯчаҳои чиркин ва бефайзи Душанбеи имрӯз пиеда, сархам, аммо бо кафи пурбор, бо андеша ва виқори баланд ба кор меравад ва ба хона меояд ва дар дил меғӯяд «Ман ҳам худое дорам!», марде, ки мебинад дар кӯчаҳо гадоени нон ба сӯяш даст дароз мекунад, аммо муфлисони маънавӣ аз ӯ чизе дархост надоранд ва ҳатто намедонанд, ки мискиниони маънавианд, марде, ки боз ҳам бо камоли боварӣ ба мардонагӣ, шоистагӣ, худшиносӣ, худогоҳӣ ва сар ба осмонҳо афрохтани миллати

худ эътимод дорад, боз ҳам ба фардои иттисоли миллатҳои ҳамреша ва забони сепораи худ имон дорад, пас аз панду андарзҳои чаҳоншумули Рӯдакиву Фирдавси ва Мавлавиву Саъдиву Ҳофиз ва Аҳмади Дониш ва боз ҳам ба халқи худ, ба мову шумо андарз медиҳад, ки соҳиби худ бошем ва гӯӣ ин байти содаи дили маро мегӯяд

*То наи соҳиби чаҳони хеш
Нашавӣ соҳиби чаҳони хеш²⁰¹*

Марде, ки ҳамеша офтобро далели офтоб медонад ва такрор ба такрор моро ба сарманзили нуругини бозгашт ба хеш меҳонад, оби рафтаре меҳаҳад ба ҷӯй бозорад ва меҳаҳад мукарраран таъкид кунад, ки агар аз асп офтодаем, аз асл наяфтодаем

Устод Шакурӣ дар муҳити фарҳангхези Бухорои Шариф, (Мавлавӣ чунин таърифаш кардааст «Ин Бухоро манбаи дониш бувад!») дар хонадони марди шоир, тазкиранавис, китобдор, хушнавис, маъракаоро, маърифатдӯст Шарифҷон Маҳдуми Садри Зие чашм ба дуне кушудааст. Метавон гуфт, ки ӯ бо китоб тавҷам зода шудааст. Зеро падараш китобхонаи бузурге дошт, ки қиблагаҳаш Қозӣ Абдушақури Оят мерос монда буд, Садри Зие ба тадриҷ ба китобҳои ин китобхона китобҳои тозае меафзуд. Китобҳои нодир, нусхаҳои мунҳасир ба фард, китобҳои наздик ба замони зиндагии мусаннифон, дастнависҳои ба хатти худи муаллифон нигошта, масалан «Маҷмӯаи муросилот»-и Ҷомӣ бо Навоӣ ва Ҳоҷа Аҳрори Валӣ, ки бо хатти Мавлоно Ҷомӣ ва Навоӣ иншо шудааст. Ӯ нусхаи «Хамса»-и Хусрави Деҳлавӣ, ки вақте дар Чорҷӯ қозӣ будааст, зане китоб ба фурӯш меорад, қозӣ он китобро меҳарад, он зан аз қозӣ суол мекунад, ки боз китоб биерам, меҳаред? Қозӣ бале мегӯяд. Зан ду тифли сари дасташро назди қозӣ мегузорад ва барои китоб мееравад, аммо барнамегардад. Ин сахнаи достони саҳт пурдардест, ки шояд ягон вақт устод Шакурӣ даст ебад ва онро ба пуррагӣ бинависад.

Чун Қозӣ Садри Зие «Хамса»-и Хусрави Деҳлавиро мурур мекунад, мебинад, ки ду достон бо хатти Ҳофизии «Лисонулғайб» нусхабардорӣ шудааст. Ҷӣ бозефти

бузургу нодире!

Боре имрӯз он китобҳо кучоянд? Чи ҳолу рӯзе доранд? Устод Шакурӣ нақл мекунад, ки дар китобхонаи қиблагоҳаш бештар аз сесад мучалад китоб буд, ки дар ҳар мучаллад чандин рисола ва тазкираву баезу чунғҳои кӯчак ту ба ту ҷузвандӣ ва муқовабандӣ шуда буданд Соли 1932 омаданд ва китобҳо ва яхдонҳои китобхоро аз мадону қафасаҳо ба ароба ва фойтунҳо бор карда, аз болои фойтуну аробаҳо китобҳо поин мерехтанд, ҳар кӣ дасташ мерасид, мерабуд Устод Шакурӣ он вақт кӯдаки шашсола, ин саҳнаи ба тороч рафтани сарвати маънавии падарашро, балки ноётарин ганҷинаи маънавӣ ва рӯҳонии миллаташро мебинанд, ҳайрону зор мекунанд Имруз он китобҳое, ки то Тошканд ҷон ба саломаг бурдаанд, дар китобхонаи пажӯҳишгоҳи ховаршиносии ба номи Берунӣ нигоҳдорӣ мешаванд ва (чашми бад — дур) ҳар кадом муҳри шахсии Садри Зие доранд

Дар авони шашсолагии Муҳаммадҷон, падарашро ба азобу машаққатҳои гӯшношундаву чашмнодида мекушанд, модарашро ҳам ба зиндон меафкананд, баъди як сол мемирад Барои ӯ ҳолуяш (тағояш) Ҳабибуллоҳ Махдум Авҳадиро (набераи Абулфазл Сирати Балхӣ, ки аз наздикони Аҳмади Дониш буд) васӣ таъйин мекунанд Авҳадиро соли 1937 ба маҳбас мегиранд Муҳаммадҷон бо аммааш, ки бонуи хеле босавод ва китобхон буд, ба Душанбе меояд ва таҳсили ибтидоиро давом медиҳад Солҳои 1941-1945 донишкадаи омӯзгории Душанbero хатм мекунад Баъд ба аспирантура дохил мешавад ва бо илқои адабиётшиносии маъруф Холиқ Мирзозодаи Самарқандӣ (ки ба ин ҳақир ҳам ҳаққи устодӣ дорад, равонаш шод бод!) сари мавзӯи осор ва афкори Аҷзии Самарқандӣ рисолаи номзадӣ менависад Аммо ба ҷурми он ки Аҷзӣ нависандаи буржуазӣ будааст, рисолааш то остони дифоъ намерасад Сипас устод Шакурӣ даст ба домани осори Айний мезанад ва рисолаи дувуми номзодиашро дар мавзӯи «Еддоштҳо»-и Айний дифоъ мекунад

Бад-ин минвол аз хилоли сиесатҳо ва ризатҳо, азия-

тҳо ва махрумиятҳо, бекаси ва беҳамнафасиҳо басо силии рӯзгор хӯрда, боз ҳам сабри айюб дошта, дил ба китоб баста, чавҳари ҳастии худро аз китоб ефта, рӯзу шаб ҷойнамозаш сафҳаи кушодаи китоб ва меҳробаш фарҳанги ҷаҳонгири Эронзамин будааст

Боре академик Шакурӣ бо он ҳама ҷонкоҳӣ ва худхурӣ бо дарегу афсӯс мебинад, ки мо имрӯз дар як харобазор, балки дар як пучистони фарҳангӣ, маънавӣ, забонӣ ва рӯҳонӣ қарор дорем, ба қавли Хоҷони Шервонӣ, ки аҳди худро «қаҳтсоли сухан»²¹ хондааст, муҳити имрӯзи мо низ қаҳтсоли сухан, хушксоли ҳунар, тангсоли маънавият ва тангрӯзи рӯҳониятро аз сар мегузаронад. Китоби тозаи устод Шакурӣ пай дар пай огоҳ мекунад, ки партгоҳ наздик аст...

*Ба пеши но намебинӣ чи афсун аст таҳқиқат?
Забони худ намедонӣ, чи найранг аст ирфонат?!²²*

Ин китоб, ки танҳо китоби ин лаҳза е имрӯз нест, балки китоби имрӯзу фардо ва фардоҳои дигар аст, ихтор медиҳад, ки забони форсии дариро, ки бунедитарин, боризтарин ва нофизтарин омили пойдорӣ, номдорӣ ва давомдориҳои миллат аст, гиромӣ дорем, хушдор медиҳад, ки инсон мавҷуди маънавӣ аст, ҳастии инсон ҳастии маънавӣ аст, аз ин рӯ бидуни гиромидошти забон, бузургдошти фарҳанг ва маънавият, бидуни андарефтани фарохназаронаи омӯзандаи торих (на мадорики хушки он) бидуни доништани фалсафаи ҳамин лаҳза, ҳамин рӯз, ҳамин айем, ҳамин равандҳо ва ҷараенҳо, ки дар онҳо ба сар мебарем, бидуни таҳлили мантиқии ҳаводис ва гардишҳо ва шебу фарозҳои маҷрои зиндаи торих, мо инсонии комил нестем, е дақиқтар бигӯем миллати комилаер нестем

Меҳоҳам ба гуфтаҳои устод Шакурӣ ин нуқтаро биафзоям, ки мо дар радифи маънавият ва рӯҳоният, ашрофият ва ойини чавонмардиҳо ҳам бохтаем. Чун хостгоҳи ашрофият низ муҳити шеърҳои бузург аст (на деҳа ва чодарҳо!) ва аз рӯдбори беғубори маънавият ва рӯҳоният об меҳурад, бо кушта шудани сулолаи начибзодагон ва ашрофнажодон ва асилтух-

мон, рӯҳониени ориф, донишмандони мутадайн, ас-хоби адлу инсоф ва мурувват, ба зиндонҳо афканда-ни фарҳангмандон, ҷилои ватан кардани дудмонҳои дилогоҳ ва миҳанпараст, бо фирори будмандон ва сарватмандони сарпарастии илму адаб ва фарҳанг аз шаҳрҳои фарҳангофарини мо ашрофиёт ҳам кӯч басте мурд ва пойлучони «инқилобӣ» ҷойнишини ашрофзодагон шуданд

Имрӯз дар шаҳри Душанбе, балки дар маҳдудаи Тоҷикистон аз ашрофиёт ва ҷавонмарди ному нишоне нест, вагарна наҷибзодагоне амсоли Юсуфхон Исҳоқи, Минҳоч Ғуломов ва Муҳиддин Олимпур бо ваҳшати ҳайвонӣ кушта намешуданд. Ашрофиёт ва ҷавонмарди нест, ки кӯрдиле, кӯрбоваре кӯримоне, кӯрботине ва ғайра рӯи кор омад, ки бародар хуни бародарро реҳт

*Душмани хонагӣ аз хасми бурунӣ батар аст
Бештар шикваи Юсуф зи бародар бошад²³*

Банда бештари вақтҳо ба дарду ранҷ бар ин ҳама аз ҳақиқат ҷашм пӯшиданҳои ноҷавонмардонаи то-рих меандешам, бар ин ҳама ҷавре, ки бар мо рафтааст, меандешам, аз онки чаро мо баъд аз Сомониен соҳиби худ набудаем, сад ҷашми ҷаҳонбин надоштаем, аммо ду ҷашми даҳонбин²⁴ доштаем, яъне ҳамеша гӯшу ҷашм ба ҳарфи дигарон будаем, мӯҳри ғуломӣ дар ҷабин, мӯҳри хамӯшӣ дар даҳан аспрогум карда, аз пайи наъл гаштаем, аз худи фарҳанги худ огоҳ набуда ва ифтихор надошта ва аз имтизоҷи омӯхтаҳо ва андӯхтаҳо ва овардаҳо ва наевардаҳои то-рих сабақ наемӯхтаем. Дар тӯли то-рих Хизр ҷуста басо ба хирс бархӯрдаем. Имрӯз намедонем, ки гӯри Сӯзанӣ, Мушфиқӣ, Сайдои Насафӣ, Аҳмади Дониш, Шохин ва дар кучост? Ҷамҷунон ки намедонем ҷи қадар вожа ва лугат дар забони мо мурдааст ва чаро? Аз забони худ ҳифозат ва ҳаросат накардаем. Имрӯз мебинем, ки баъди ба мақоми забони давлатӣ расидани забони тоҷикӣ дар қомати он як пирохани нав надӯхтаанд. Аз мақомоти боло то як хошарӯб касе аз

пеши худ дар ин росто коре намекунад, ки бар суди забони модарӣ ва давлатӣ бошад Қариб ҳама бо шеваи деҳак ва шахраки худ е бо шеваи турколуд ва русиолуд гап мезананд Родию ва телвизиюн ва расонаҳои гурӯҳӣ бо забони кӯчабозорӣ, шевагӣ ва махлуту ғализ ва дурушт сӯҳбат мекунанд ва менависанд Калимаҳои ачибе мисли «хӯрока, пӯшока»-ро сохтаанд ва мегӯянд Дур нест, ки «нӯшоки»-ро низ «нӯшока» гӯянд ва нависанд Ин ҳама бифарҳангӣ ва надонамкорӣ ва сардаргумиҳо то ба ҷое расидааст, ки намедонем Лайлӣ мода буд е нар (пузиш мехоҳам!)

Мегуянд, ки маъданшиносони тоҷик аз қаъри куҳсори Тоҷикистон унсурҳои карбонди, ки дар радифи унсурҳои қадвали даврии Менделеев нест Эӣ кош ва сад кош унсурҳои мисли фарри ориеи, нанг ва номуси миллӣ, ифтихор аз худ ва аз миллат, забону фарҳанги худ, миллатпарастӣ, бародарнавозӣ, ҳаирхоҳӣ ба ҳамдигар, ҷавонмардӣ, ашрофият ва карбонди мекарданд, ки аз нону об ҳам бештар ба дарди миллати мо меҳурад

Агар шукӯҳи ифтихори мо Фирдавсивор (Ҳама ҷои Эрон сарои ман аст), Низомивор (Ҳама олам тан асту Эрон дил), Айнивор (Тоҷикон як қавми бузурганд), Нафисивор, ки Варорӯдро «сарзамини поки ниёконам» мехонад, мебуд ва манзурамон аз Эрон е Хуросон е Ориено е Варорӯд ҳамон Хуросони бузург е Эрони бузург — ватани муштарақоти фарҳангӣ ва маънавӣ ва забонӣ, муқаддасот ва анъаноти мо мебуд ва миени мо омадушуд ва доду ситадҳои фарҳангӣ бештар бидуни раводидҳои расмӣ сурат мегирифт, шояд гардани баландтар ва забони ғӯетару сари афрохтатаре доштем Дар ин маврид ҷои он дорад, ки ба ҳарфҳои ҳадафманди донишвар ва бинишвари покманиш Начиб Моили Ҳиравӣ, ки хостори бозпайвастанӣ ҳама гусихтагиҳои фарҳангӣ ва забонии Хуросони бузург мебошад, гӯш фаро диҳем «Пас аз ватан ақида ҳамчунон ақвоми гуногуни сарзаминҳои арабӣ ватане доранд фарҳангӣ, ба номи ватани арабӣ, Аҷам низ дар минтақаи мо хусусан Ори-

ёно²⁵, Эрон ва Тоҷикистон ватане доранд фарҳангӣ, ки сохтори он дар дарознои торих бештар ва низ амиқтар бо забони форсии дарӣ таҷассум ефтааст, ба ҳамин ҷиҳат метавон аз он унвони ватани фарҳангии форсизабонон, форсидонон ва форсигӯен иборат кард. Қаламрави ин ватан ончунон фарох ва дароздоман аст, ки на танҳо форсизабонон, балки форсигӯен ва форсидононро низ дар самими қалби худ ҷой медиҳад »²⁶

Зимни ин иқтибос ба еди ватани ормонию форсизабонон, ки орзуи устод Шакурӣ низ дар китоби ҳозир ҳамин аст, охи гарони синасӯзе кашадам, аммо ҷӣ кунам, ки дар матни воқеияти имрӯз ҳоламон чунон аст, ки ҳаст

Дар поёни ин чанд суҳан он ҷӣ аз тору пуди китоби устод Шакурӣ баҳра гирифтаму ба ин баҳона дардҳои воқеии имрӯзи Тоҷикистон, доду фаредҳо, гирияҳои хомӯшу фишорҳои фуруҳӯрдаи диламро дар як ғазал мӯя кардам ва он ғазалро ба ифтихори ҳафтодумин солрӯзи устоди гаронмоя тақдим медорам Маъмулан дар рӯзҳои ҷашн ғазали шодӣ ва муборакбодӣ мегӯянд, аммо ман ғазали асафангез, ҳузномез ва гирияолуд гуфтам. Зеро зиндагии мо имрӯз фуруғӣ шодӣ надорад ва китоби устод ҳам ин нуктаро борҳо хотирнишон месозад:

*Ҷон ба қурбони ту, эй меҳани хунинкафнам,
Будӣ байтушшарафам, гаштаӣ байтулҳазанам.
Душманат чор тараф аҷнабию хонагианд,
Тани танҳо ба ҷӣ неру сафи аъдо шиканам?
Дӯст душманнасақу душмани ту дӯстнамост,
Рост гӯям, бипаронанд зи ҷашму даҳанам.
Тоҷик андар Ватани хеш ҷаро муттаҳам аст?
Ё хато рафта ба тоҷик таваллуд шуданам?
Ҳама халқони дигар анҷуман ороостаанд,
Дар Самарқанд нашуд сохта ним анҷуманам...
Гуфт алломаи Иқбол, ки барҳез зи хоб!
Буздиле гуфт: фулонист мухотаб, на манам...
Он яке дар хуми тилло сари худ кард фуруғ,
Дигаре гуфт: бие, маҳваши симинзақанам...*

Он яке гуфт гами гову бузу бузгола,
Дигаре гуфт гами хонаву фарзанду занам
Домани кӯҳ гирифтему думи маркаби хеш,
Рафт аз даст ҳама домани дашту даманим
Эй Хуросон, ту бигӯ, соҳати Эронвич ку?
Ман аз ин фоҷиа чун шиква ба яздон накунам?
Ку дигар шаъшаъаи донишу фарҳанги бузург?
Ку дигар карру фару наъраи гулгулфиканам?
Рӯзу шаб аз гами ту гириякунон месӯзам,
Ту ба хун гарқая ман гарқи малолу миҳанам
Гиряи ман на аз он аст, ки даргоҳам сӯхта,
Ҳам на з-он аст, ки шуд сӯхта боғу чаманам,
Гиряи ман на аз он аст, ки бечора шудам,
Ҳам на з-он аст, ки фарсуда бувад пираҳанам,
Гирям аз он ки туро ҳукм ба куштан карданд,
Эй ту ҳам появу ҳам моли инсон буданам!
Гирям аз он ки зи бунмои ин қисмати талх
Ман суҳан гӯям агар, нест касе ҳамсуҳанам
Гирям аз он ки ба жарфои чунин фоҷиае
Нашавад хира кас аз ҳамнасабу ҳамватанам
Гирям аз он ки ду-се бетарафи бешарафе
Ба сарам санг биборанд, ки ман дам назанам
Гирям аз он ки ту танҳову ман танҳотар,
Ватанам, о ватанам, о ватанам, о ватанам

Чунон ки дар боло ишора рафт, устод Шакурӣ бо
китоб тавҳам зода шудаанд, ба эшон умри китоб,
умри китобҳои бузургро орзумандам!

8 06 96
Душанбе

Лоиқ

ҚАДРИ ШОИР

Рӯзе, ки ошиқон аз ғам ҷудо шаванд,
Рӯзе, ки зӯрҳо бемуттако шаванд,
Рӯзе, ки одамон беошино шаванд,
Бар қадри шоирон он вақт мерасанд.

Шома, ки ахтаре сӯзад дар осмон,
Рӯзе, ки дар замин сӯзад дили ҷавон,
Ҷар гаҳ, ки одамӣ ҷӯяд зи худ нишон,
Бар қадри шоирон он вақт мерасанд.

Гирам, шикориен оянд бебарор,
Дар китфашон камон сарзер аз шикор,
Дар рӯи саҳрае биништа хоксор,
Бар қадри шоирон он вақт мерасанд.

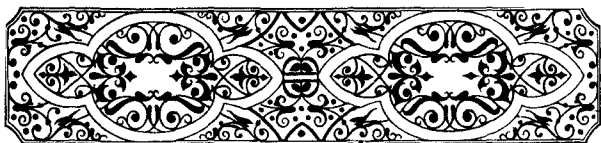
Рӯзе, ки роҳиен дар дашти регӯи
Бе созу барги раҳ монанд лабхамӯи
Бархонда қитъае, оянд бар хурӯи,
Бар қадри шоирон он вақт мерасанд.

Вақте ки базми дил бечӯи мешавад,
Зебой ҷар гаҳе мағшуи мешавад,
Дунеи некуӣ фармӯи мешавад,
Бар қадри шоирон он вақт мерасанд.

Вақте ки ҷумлаи даъвогарони зӯр
Миранд бо ғама ҳангомаю гурур,

Хешон катибае ҷӯянду лавҳи гӯр,
Бар қадри шоирон он вақт мерасанд.

Рӯзе, ки одамӣ дарифт қадри худ,
Чуст аз ҷаҳон мақом аз баҳри фарди худ
Дарифт аз суҳан ташреҳи дарди худ,
Бар қадри шоирон он вақт мерасанд

Неъматӣ Оташ

НУБУҒИ ШОИРӢ МУРДАН НАДОРАД

Охирин соли садаи бистум барои мардуми форси-забони дуне соли талафоти бештар будааст Аввал яке аз тавонотарин шоирони мо, тасвиргари бузург Нодири Нодирпур, сипас поягузори шеъри навин дар Тоҷикистон устод Лоиқ Шералӣ ва каме баъдтар бузургмарди арсаи адабиети форсӣ Аҳмади Шомлу ва ниҳоят Фаридуни Муширӣ пайи ҳам тарки ин дуне гуфтанд

Ҳоло ин сатрҳоро менависаму дар гӯшам садои Нодирпур мепечад

*Шеърест дар дилам,
Шеъре, ки лавҳ нест, ҳавас нест, нола нест
Шеъре, ки оташ аст*

Устод Лоиқ Шералӣ бо шӯру шари риндона мехонад

*Тунд рав дар ин сипеҳри тундрав,
Шоирю ошиқӣ девонагист
Ҳар кӣ бикшояд дари бикшодаро,
Кори ӯ парвози мурғи хонагист
Эй дили шӯридаам, шӯрида бош*

Ва Аҳмади Шомлу ба ин ду тан чӯр мешавад

*Рӯзе, ки маънои ҳар суҳан дӯст доштан аст,
То ту ба хотири охирин ҳарф дунболи суҳан нагардӣ
Рӯзе, ки оҳанги ҳар ҳарф зиндагист,*

То ман ба хотири охири шеър
ранҷи ҷустуҷӯи ҷофия набарам

Рӯзе, ки ҳар лаб таронаест,
То камтарин суруд бӯса бошад
Рӯзе, ки ту биеӣ, барои ҳамеша биеӣ
Ва меҳрубонӣ ба зебоӣ яксон шавад
Рӯзе, ки мо дубора барои кабӯтарҳоямон дона бирезем
Ва ман он рӯзро интизор мекашам
Ҳатто рӯзе
Ки дигар
Набошам

Ба шеърҳои зебои ин се бузургвор он қадар одат
гирифтаам, ки наметавонам марги ононро қабул ку-
нам, зеро маҷмӯаҳои ашъорашон мудом рӯи мизам
ҳастанд. Ҳар гоҳ, ки ғам е шодӣ вучудамро фаро
мегирад, ба онҳо рӯ меорам, ҳар шаб пеш аз он ки
пайи навиштани чизе паси мизи корӣ қарор меги-
рам, дафтари девони ин азизонро мекушоям, чанд
шеъреро, ки ба рӯҳияам созгор аст, мехонаму сипас
ғарқай қор мешавам. Бале, онҳо ҳар нафасу ҳар
соат бо ман сӯҳбат мекунанд, роз мегӯянд, гоҳ риндо-
наю ошиқона, гоҳ маҳрамона, гоҳ бо лаҳни тунду хаш-
мангез, мисли як инсоне, ки ба инсони дигар дил
мекунад, гоҳ гӯшаки сухан мегӯяд, гоҳ механдад, гоҳ
мегирад, пас чӣ сон бовар кунам, ки онҳо мурдаанд.

Хидмати ин се тан нобиғагони шеър дар рушду
такомули адабиети форсӣ бузург аст. Агар Аҳмади
Шомлу ба қавли Фурӯғи Фаррухзод пули робитаи
байни Нимо Юшичу шоирони ҷавону навпардози
Эрон бошад, Нодири Нодирпур шаҳпули байни шеър-
ри навини Эрону Тоҷикистон мебошад. Зеро шеъри
нав ба Тоҷикистон на тавассути шеъри Нимо, ки
падари шеъри нав дар Эрон аст, балки ба воситаи
шеъри Нодири Нодирпур омад.

Охири солҳои панҷоҳум дар матбуоти даврии тоҷик,
аниқтараш дар рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» чоп
шудани чанд шеъри Нодири Нодирпур бо рангу таро-
виши нав, латофату балоғати сухан, тасвирҳои ҷаззо-

бу нотакрор, таваҷҷӯҳи ҳамагонро ба худ ҷалб сохт Махсусан «Шеъри ангур», ки воқеан аз беҳтарин шеърҳои ин шоир аст, дар байни адабдӯстон он қадар шӯҳрат пайдо карда буд, ки онро қариб ҳамаи ҷавонони шеърдӯсти тоҷик азед медонистанд

Назми тоҷик, ки дар инҳисори сиесати замон монда буд, ба чунин шеърҳо, ки ифодагари дарду розҳо буданд, ниез дошт Албатта, барои нав кардани дарунмоя ва либоси шеър як зумра шоирони нисбатан ҷавон чун Ғаффор Мирзо кӯшиши судманде анҷом медоданд Вале афсӯс, ки таҷрибаҳои Ғаффор Мирзо дар заминаи шеъри русӣ сурат мегирифт, аз шеъри классик кам баҳра дошт, ба ин далел аз ҷиҳати асолати забон, манзараофарӣ, истифодаи воситаҳои тасвир ба пояи шеъри Нодирпур намерасид ва аз ин рӯ чандон муваффақ нашуд Шоире лозим буд, ки шеъри тоҷикро аз лиҳози сохтмон, банду баст, мазмуну мундариҷа ва мусиқии дохилию канорӣ нав кунад ва худованд ин рисолатро ба дӯши устод Лоиқ Шералӣ гузошт

Ошноии комил бо шоҳкорҳои адабиети ҷаҳону шеъри классик, фарогирии эҷодиети шифоҳии халқ, омӯзиши таърихи ниёгон, вусъати хаел, нубуғи шоирона, ҷасорат ва заҳмату талош ба Лоиқ Шералӣ имкон дод, ки дар заминаи шеъри зебо ва пурвусъати Нодири Нодирпур шеъри хосси худро офарад Ҳузури Нодирпур дар симпозиуми шеъри форсӣ, ки соли 1967 дар Душанбе баргузор гардид, сӯҳбати ӯ дар бораи шеъри нав, шеърхониҳои вай, баъди чанде аз чоп баромадани маҷмӯаи дастҷамъии шоирони Тоҷикистон, Эрон, Афғонистон, Покистон ва Ҳиндустон ба Лоиқ Шералӣ, ки ҳанӯз солҳои 1964—65 нахустин шеърҳои ба сабки нав иншокардашро дар матбуоти даврӣ ва маҷаллаи «Садои Шарқ» интишор дода буд, имкон доданд, ки дар ин роҳ пуришӯртар қадам гузорад, дуртар биравад ва шевову гиро сухан гӯяд

Шеъри Нодири Нодирпур номаи дарди Эрон ва носозгориҳои фазову замон буд, вай дар шеърҳои худ ҷароҳатҳои кишварашро дар қолаби зебои шеър

бодард ба қалам медод ва оҳанги яъсу навмедӣ дар онҳо баланд буд. Ое касе ҳаст, ки шеърӣ машҳури «На шукуфа, на дарахт»-ро нашунида бошад:

*Эй бенаво дарахт,
К-аз ёди осмону замин ҳар ду рафтаӣ,
Ое дар интизори баҳорӣ магар ҳанӯз?
Мургони баргҳои ту як-як париданд,
Оё хабар зи хеш надорӣ магар ҳанӯз?...*

Нодирпур дар ин шеър Эронро ба дарахти бенаво ташбеҳ кардааст «Мургони баргҳои ту як-як париданд» ишора ба мардуми равшанфикри Эрон аст, ки соли 1953, баъди табаддулоти ҳарбӣ тарки Ватан карда буданд

Лоиқ Шералӣ бо гурур ва сарфарозӣ баръакси Нодирпур ба шеърӣ нимой рӯҳи некбинона ва хушбинонаи зиндагиро даманд, гоҳе тараннумкунандаи хушиҳои ҷавонӣ гашту чун Ҳофиз бо шӯру шари риндона сухан гуфт, гоҳе чун Хайем ба ҳамзамонон рӯ овард, ки ба ҳикмати вақту қадри зебоиҳои зиндагӣ бирасанд

Баъдтар рисолати худро дар бедор кардани завқи худшиносӣ ва ифтихории миллии мардум дарёфт, ба таърих рӯҷӯҳои пандомез кард Оташи муқаддаси Суғду оини зардуштиен шеърӣ ўро мунаввар сохт. Оли Сомон бо шаҳомату бузургӣ ва фоҷиаҳои шеър шуд, урфу одатҳои мардуми кӯҳистон, орзуву ормонҳои модари тоҷик бо Худо гуфтанҳову ба зери болини кӯдак «Ҳафтяк» монданҳои шеър шуд, Тоҷикистон ба тамоми шодиву дардҳои ба шеър кӯчид

Дар он замони қачдорумарез гуфтани шеър дар бо-раи Худову расул, барқарор кардани адолати таърихӣ чуръат мехост. Ба қалам овардани дарди ҷомиа боиси зӯрварихову фишороварихо мегардид. Лоиқ Шералӣ бо вучуди ин бебокона сухани худро мегуфт. Вай муш-кили он солҳо ба сари худаш ва ҳамқаламонаш ома-даро дар шеърӣ «Ту куштӣ шоири қодирсуханро» хеле бодардона ба қалам додааст. Порае аз он:

Ғалат кардам
Накушитӣ ҷисми ӯро,
Ту кушитӣ табъи модарзоди ӯро,
Ту кушитӣ чашмаи эҷоди ӯро,
Чунон ки тифл дар заҳдони модар мирад аз зарбат

Сухан кард ӯ замоне аз заминларза,
Ту ӯро муттаҳам кардӣ Худое,
Замини шӯравӣ меларзад ое?
Яқинан маркази ларза диери хорич аз марз аст,
Ки аз бегоявият мардумаш чун бар ясору бар ямин
Ҳар лаҳза мелағжад,
Заминаш низ меларзад

Солҳои 70-ум шеърҳои Лоиқ Шералӣ дар тамоми Тоҷикистон шӯр андохта буд ва дар байни ҷавонон аз ӯ маҳбубтар шоире набуд

Нахустин бархурдам бо устод Лоиқ Шералӣ ҳанӯз дар едам ҳаст Соли 1970 нав ба факултаи забонҳои шарқи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон дохил шуда будам Баъди ду моҳи таҳсил дафтари машқи худро бардоштам ва ба бинои Иттифоқи Нависандагон рафтам Устод Лоиқ он вақт дар маҷаллаи «Садои Шарқ» кор мекард Дари утоқи кориашро бечуръатона боз кардам

Бо чеҳраи кушод пешвозам гирифт

Гуфт — Чӣ қорай?

Гуфтам — Донишҷӯ ҳастам, машқи шеър мекунам

Дафтарамо гирифт, дақиқае варақ гардонд, чанд сатреро хонд ва сипас гуфт — Шеър аз ед медонӣ?

Гуфтам — Аз Мирзо Турсунзода, Мирсаид Миршакар, Лоҳутӣ

Гуфт — Шоирони имрӯзаро омӯхтанат хуб аст Лекин бояд аз шоирони гузашта омӯзӣ Медонӣ ман ҳангоми донишҷӯӣ чӣ кор мекардам? Ҳар рӯз як ғазали Ҳофиз ё Камолро навишта мегирифтам, вақтҳои холӣ тақрор мекардам, худ аз худ дар ҳофизам мемонд Ё ҳар рӯз панҷ луғати навро меомӯхтам Ту ҳам девони Ҳофизу Камолро пурра аз ед кун

Агар ба ин кор муваффақ шавӣ бовар кун, агар шоир нашудӣ, ҳатман адабиётшиноси хуб мешавӣ

Бори дувум бо Лоиқ Шералӣ баъди як сол дар маҳфили «Шоирони ҷавон» рӯ ба рӯ омадам Боқӣ Раҳимзода ҳамроҳи Лоиқ Шералӣ назди ман омаданд

— Имрӯз маҳфилро Лоиқҷон мебаранд, — гуфтанд устод баъди ҳолпурсӣ — Ў мисли Шумо ҷавон аст, ба шеъри имрӯз ва талаботи он хубтар сарфаҳм меравад

Лоиқ Шералӣ дар атрофи шеъри нав ва баҳсхое, ки дар атрофи он аст, бо ҳарорат суҳан ронд ва дар фаровард гуфт

— Агар касе гӯяд, ки санг мулоим аст, мисли ҳама кас нест, шоир аст Ое дар байни Шумо касе ҳаст, ки шеъраш ба талаботе, ки ман пеш гузоштаам, ҷавоб диҳад Марҳамат, агар чунин шеър дошта бошед, хонед, мо ҳам гӯш мекунем!

Ҳеҷ кас чуръати шеърхонӣ накард ва бо ҳамин маҳфил ба охир расид

Соли 1981 дар шаҳри Қандаҳор, дар корпуси низомии Афғонистон ба ҳайси тарҷумони ҳарбӣ ифои вазифа доштам Ногаҳон аз телефон садои навбатчӣ баланд шуд

— Зуд бие, туро сармушовир фаред дорад

Рафтаи Донишам, ки Президенти академияи улум, райиси ақвом ва қабоили Ҷумҳурии Демократии Афғонистон Сулаймон Лоиқ бо сармушовир сӯҳбате дорад

Даромадам Сулаймон Лоиқ бо ҳашамату виқор нишаста буд Салом додаи Шеъри устод Лоиқ Шералӣ ба едам расид Хондам

*Нестӣ ту Лоиқи гамҳо дигар,
Лоиқи андӯху мотамҳо дигар*

Ин шеър ба Сулаймон Лоиқ бахшида шуда буд ва албатта барояш расида буд ва беихтиер ашк дар чашмони ӯ ҳалқа баст Вақте донист, ки аз Точикистон баъди рӯхсатӣ нав ба Афғонистон расидаам, аз

Лоиқ Шералӣ, Мӯъмин Қаноат ва Гулрухсор пурсон шуд Сӯҳбати ӯ бо сармушовир хуб гузашт ва ман хурсанд шудам, ки шеърӣ устод Лоиқ Шералӣ дар ин соати бароям хеле ҳассос ба кӯмак омад

Баъди ба рӯзномаи «Адабиет ва санъат» мухбир таъйин шуданам бо устод Лоиқ Шералӣ аз наздик шинос шудам, марди хоксору фурӯтан буд, худро дар маърақаҳо аз ҳеҷ кас боло намегирифт

Вақте ба шаҳри Хучанд меомад, барои адибони хучандӣ иди ҳақиқӣ сар мешуд Дар вохӯриҳое, ки дар шаҳру навоҳии вилоят сураи мегирифтанд, устод гули сари сабади маҳфилҳо буд Чашни 50-солагиаш чӣ дар пойтахт, чӣ дар маркази вилоят бо шукӯҳу шаҳомат гузашт Боре вақте ки силсилаи шеърҳои устод «Илҳом аз «Шоҳнома» тавассути радиои ҷумҳури садо доду баъд дар маҷаллаи «Садои Шарқ» ба нашр расид, аз ӯ пурсидам, чӣ ангега дод, ки чунин шеърҳои зебо ва дар айни ҳол пур аз дарде нависад

Андешамандона гуфт — Гуфта буданд, ки Эрон меравӣ, дар маҷлиси едбуди Фирдавсӣ иштирок мекуни, вале зимомдорони замон ба ваъда вафо накарданд, бе ман рафтанд

Эронро дидан, мадфани Фирдавсӣ, Саъдиву Ҳофизро зиерат кардан орзуям буд, ман бо навиштани ин шеърҳо рӯҳан ба он ҷо сафар кардам

Тобистони соли 1995 буд Дар чойхонаи соҳили Сир сӯҳбате бо устод Лоиқ доштем Устод шеърҳои зиедеро қироат кард, ки хеле пурдардона буданд Гуфт, ки медонам, ки аксари ин шеърҳо ғамангез ҳастанд Чӣ кунам, ки дигар мисли собиқ шеър гуфта наметавонам Баъд ба сӯям рӯй гардонд

— Шеърӣ «Баҳори хунин»-атро хондам Писанд омад Ман ҳам ғазале гуфтаам

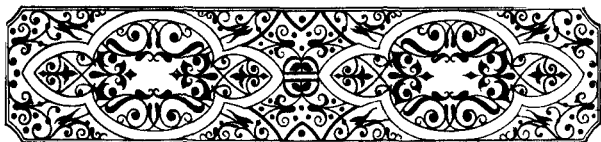
*Чӣ чои шукри шукуфа, баҳор хунин аст,
Насими шумнафас, дар гузор хунин аст*

Баъд ин шеърҳои аз соли 1991 то соли 1997 навиштани устод дар маҷмӯаи ӯ «Фареди бифаредрас чоп шуданд, ки номаи дарди ин шоири тавоно мебошад

Устод аз ибтидо то интиҳои ҷанги шаҳрвандӣ аз шаҳри дӯстдоштааш Душанбе берун нарафт, фочиаи бузурги миллатро ба чашми худ дид, фаред кашид, бонг зад Марги ҳамқаламону ҳамсилкон дилашро хун сохт Оқибат ҳамин дард ӯро аз миени мо бурд

Ӯ аз шеър, аз сухан барои худ кохи безаволе бунед кард, ки номи вайро то ҷовидон зинда нигоҳ хоҳад дошт Шоира Фарзона дар сӯғворие, ки дар ҳақиқи ин устоди беназир навиштааст, барҳақ мефармояд

*Нубуғи шоирӣ мурдан надорад,
Биҳишт андӯҳи афсурдан надорад.*

доктор Ҳушанги Толеъ (Эрон)

АНДЕШАИ ФАРҲАНГИИ ШОДРАВОН ЛОИҚ ШЕРАЛИ

Лоиқ Шерали яке аз бузургтарин шоирони миллигарои забон ва адаби форсӣ, рӯзи даҳуми гирмоҳи соли қорӣ дар шаҳри Душанбе (пойтахти Тоҷикистон), даргузашт Биере бар ин боваранд, ки Лоиқ Шерали, дар ин замина аз шеъри муосири форсӣ, паҳлӯ ба паҳлӯи шоироне чунон Мирзодаи Ишқӣ, Орифи Қазвинӣ, Баҳор, Маҳдии Ҳамидӣ, Ахавони Солис, Нодири Нодирпур, Фаридун Муширӣ, Тӯрони Баҳромӣ ва (аз Эрон), Халилуллоҳи Халилӣ, Восифи Бохтарӣ, Беранги Кӯҳдоманӣ ва (аз Афғонистон) гом мезанад Аммо он чӣ дар ин миен ба кори Лоиқ Шерали, арзиши волое медиҳад, иборат аст аз

Нахуст ин ки ӯ дар авҷи ҳокимияти низоми булшевикӣ, он ҳам аз дили як ҷумҳурии кӯчаки осиеӣ, сардои миллигаройӣ сар медиҳад ва он ҳам ба забони форсӣ. Аз ед набарем, ки ҳокимияти шӯравӣ, бо ба коргирии сиесати «табартақсим» ба гуфтаи тоҷикон, бо эҷоди марзбандиҳои дурӯгин, дар сарзаминҳои Хоразму Варорӯд, дар пайи зудудани забони форсӣ ва дар натиҷа масхи шахсияти торихии форсизабонон ва эронитаборони манотиқи мазбур буданд Бояд гуфт, ки дар ин замина муваффақиятҳоеро ҳам ба даст оварданд ва қалби «Эронвич» яъне сарзаминҳои Самарқанду Бухоро ба зерӣ юги ўзбакон дароварданд

Дувум, он ки Лоиқ Шерали аз мафохими танғназарона фаротар рафта ва ба «зулоли» ваҳдатҳои ва ягонагичӯӣ ва бозгашт ба асл расидааст, он ҳам

дар низоме, ки асоси султаи худро бар таҷзия ва зудудани едмонҳои миллӣ, хотираи миллӣ ва ҷаълу таҳрифи торих гузорида буд

Ин ду вижагӣ, ба шеъри Лоиқ Шералӣ нисбат ба шоирони миллигарои Эрон, Афғонистон ва чилваи дигаре медиҳад. Аз ин рӯй, шеъри Лоиқ, пажвоки фареди мардумест, ки пас аз гузари садаҳо, ҳанӯз рӯзгори васлро фаромӯш накардаанд. Лоиқ бо дарки жарф аз ин хости тӯдаҳо месарояд.

*Тоҷику эрониву афгон чаро?
Мо дар ин дуне, ки аз як модарем!*

Лоиқ Шералӣ пардаҳои захирано, ки ҳокимони шӯравӣ бар рӯи ҳақиқати тарихи миллатҳои асир кашида буданд, медарад ва ба сарчашмаи ҳақиқати тарих роҳ меебад. Ӯ бо афсӯсу ох, аз сарфарозиҳои аз даст рафта дар асари парокандагӣҳои таҳмилшуда бар мардумони Эрони бузург, аз худ ва аз мо мепурсад.

*Мо киенем? Аз Каенем? Осафо,
Тоҷдорони гадои афсарем*

Имрӯз, саҳт ҷойи Лоиқ дар миени мардуми мо холист. Имрӯз кадомин шоир, дар паҳнаи сарзаминҳои эронӣ, рисолати вайро бар дӯш хоҳад кашид? Ин суҳанон, пас аз Лоиқ аз забони кадом шоири форсигӯй, бояд ба гӯш бирасад. «Агар мо медонистем, ки хоки аҷдоди мо, яъне варорӯдиен ва эронии имрӯз аз як салсол аст, ба ҳарфи онҳое, ки Эрон, Афғонистон ва Тоҷикистонро мамолики ҳамҷавор мегӯянд, бовар намекардем».

Лоиқ Шералӣ, дар соли 1320 хуршедӣ (1941 мелодӣ) дар русои Мазори Шариф аз тавобеъи Панҷаканд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар дуне омад. Вай таҳсилоти олиро дар соли 1342 (1963 мелодӣ) дар донишгоҳи Душанбе ба поён бурд. Аз соли 1345=1966 маҷмӯаҳои фаровони ашъори ӯ ба ҷоп расидааст.

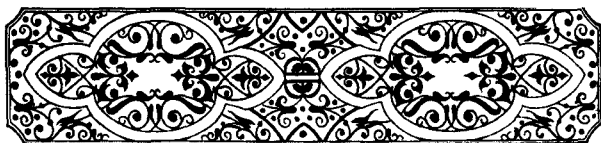
Маҷмӯаи «Марди роҳ», ки дар соли 1352 хуршедӣ мунташир шуд, аз ин назар, ки бо «Илҳом аз

«Шоҳнома», он ҳам дар солҳои иқтидори низоми булшевикӣ суруда шуда, аз аҳамияти вижае бархурдор аст Шеърӣ зер аз намунаи гӯе аз андешаи фарҳангии шодравон Лоиқ аст

Тоҷику Эронию афгон чаро?
Мо дар ин дуне, ки аз як модарем
Рӯзу шаб бедор шамси ховарон,
Мо зи хоболудагони ховарем
Ҳазрати Иқбол, бар мо бад мағир,
Мо агар дар хоби сакта андарем
Хез аз хоби гарон гуфтӣ, вале
Дар Самарқанд ончунон беминбарем.
Дар Бухорое, ки даргоҳи дарист,
Бо даригуфторӣ берун аз дарем
Нест миллатро зи бас якпорагӣ,
Пора—пора луқмаи шӯру шарем
Реза—реза, шарҳа—шарҳа ҷисму ҷон,
Бори миллатро кучоҳо мебарем?
Мо тамоман нотамомем, эй дарег,
Он наҷибулманзари беманзарем
Кӯрҳои кӯрароҳем, оҳ, оҳ
Бар сари худ пойлагзиш мехурем
Мо киенем? Аз киенем? Осафо!
Тоҷдорони гадои афсарем

Роҳи Лоиқ Шералӣ пур роҳрав бод!

Техрон

Асрори Сомонӣ

ВО ДАРЕҶО

(Сӯгнома дар марғи муффоҷои шоири
бузурғи форсизабонони ҷаҳон
устод Лоиқ Шералӣ)

Во дареге, булбули боғи дарӣ кӯчид, рафт,
Нагмапардози навои дилбарӣ кӯчид, рафт!
Фавти ӯ фаҳмидаму гаитӣ забонам лол, вой,
Мадҳиятхони забони модарӣ кӯчид, рафт!

Рафт Шоир, ханҷаре бар синаи миллат бизад,
Раҳ ба ҷаннат бурду моро бар ҷаҳи зиллат бизад!
Дарди худро чора карду мушкилаш осон намуд,
Пайкари ранҷури моро наштари иллат бизад!

Рафт Шоир аз миени мо, миени мо шикаст,
Шишаи армону ҷоми фахру шони мо шикаст!
Марҳаме буд ӯ барои захми носуру намонд,
Мӯмиеи мо кучо шуд?! Устухони мо шикаст!

«Хонаи чашму дил»-и ӯ хонадони мо будӣ,
«Резабарон»-аш сурури рӯҳу ҷони мо будӣ!
«Ҷоми Хайемӣ» ба дасташ менавишт «Авроқи санг»,
«Нӯшбод»-аш солиен вирди забони мо будӣ!

Рафт Шоир,
Рафт Ошиқ, ӯ нагардад бозпас,
Гул бирафт аз мочарову фитнаҳои хору хас!
Доду фаредаш ҷаҳонро фаро бигрифта буд,
Дар ватан аммо набудааш додрас, фаредрас!

Дигар акнун аз «Сари сабз»-аи ҷудо мондем мо,
Бо саре пурғуссаи нохунзудо мондем мо!
Меравад киштии шеърӯ шоирӣ сусту гарон,
Дар миени баҳри гам бенохудо мондем мо!

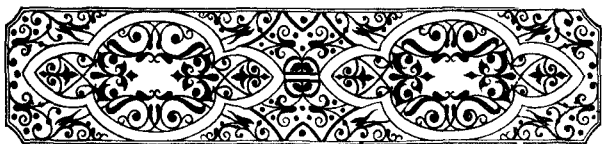
Рафт Шоир,
Несташ ҳамсангу монанде дигар!
Кливарашро нестӣ мислаш ҷигарбанде дигар!
Рафту худро бо чунин гуфташ тасаллӣ медиҳам.
«Боз ояд шоиру шеърӯ пасованди дигар!»

Рафт Шоир,
Бенизомӣ ефтӣ назми Аҷам,
Кам шудӣ як Рустами Дастон аз разми Аҷам!
Рӯхарошӯ мӯканон андар ҳарос афтодаам:
«Боз ояд Лоиқе фарзона дар базми Аҷам?!»

Рафт Шоир, монда ганҷи шойгон «Ангораҳо»²⁷,
Маҷмаъи дарду анои беваву бечораҳо!
Раҳнамои миллати гумкардараҳои бостон,
Дафтари дилдодаву дилбурдаву дилпораҳо!

Рафт Шоир — розгӯйи дарди халқ, армони халқ,
Рамзи исену гуруру иффату вичудони халқ!
Рӯдакии Сонии мо рафт аз дори фано,
Ашки ҳасрат мечакад аз дидаи гирени халқ!

Марги Шоир аз кучо рамзи заволи ӯст, ӯст?!
Зиндагонии дубора е камоли ӯст, ӯст!!
Шеърӯ воло бӯйи атри ҷовидонӣ медиҳад,
«Марги шоир зиндагибахши хаели ӯст»²⁸, ӯст!!

Зебуннисо

РАВОНАЕ БА ЧОВИДОН

Наворро боз мегардонам Нашумурдаам, ки бори чандум аст Рӯзе нест, ду-се бор тобаш надихам Ана, чехраи ошно намоен мешавад Худое, чӣ қадар хаста, чӣ андоза малулу шарешонанд устод Қаблан, пеш аз даргузаштанашон чандон таваччӯҳ накардаам ба ин ҳолат Фақат шавҳарам ҳангоми бори аввали дидани ин навор гуфт дар вақташ ба навор гирондай Гумон кардам, ки ҳамсари базлагӯям, чун одат, ин дафъа ҳам шӯхӣ мекунад На, чиддӣ буд симояш, меларзид овозаш, ҳатто андаке об гирифтанд чашмонаш Гумон кардам, ки ин ҳама, ба гаъбири худи устод, аз шодии дидор аст Охир, қариб ҳашт сол аст, ки надидааст чехраи устодро

Баъдтар фаҳмидам, ки на танҳо ӯ пайхас кардааст ҳолати nobасомони эшонро Танҳо ман чизе пай набурдаам, имрӯз ҳам боварам намеояд ба марги устод Фақат баъди тамошои чандинбораи навор эҳсос мекунам, ки он рӯз устод барои видоъ ба оғӯши табиат омада будаанд

Навор тоб мехӯраду дар навори хотири ман батадрич зинда мегардад сӯхбати онрӯза Ба шумораҳои поени навор менигарам 24 05 2000, соати 10 36 Чаҳор рӯз баъд аз зодрӯз ва 37 рӯз қабл аз даргузашти устод Чун аз тариқи тилфон хоҳиши ба навор гиронданашон кардам, бе гапу ҳарфи зиед розӣ шуданд Гумон доштам ин ҳамаро боис он аст, ки номи чанд фарҳангии ғариби Алма-ато — муътақидону шиносҳову дӯстонашонро хогирандоз кардаам Охир, хоҳиши як

бандаи муқаррарии хокӣ кучову ризоияти як ситораи назми олишаъни форсӣ кучо? Ба қавли Бедил «Ў сипехру ман кафи хок, ӯ кучову ман кучо», он дам худ низ адофаҳму розшунаве меҷустааст «Маро сари чашма ба навор бигиред, мехоҳам ба кӯҳ дарди дил бикунам, биеед, лаби рӯд фуруем, мехоҳам ба даре роз бигӯям, паҳлӯи сафедор наворам бигиред, сафедорро оғӯш гирифта ғазал мехонам »

Наздиконам мегӯянд — «Хушбахт будай, ки ба сарвақташон расидӣ, дар вақташ ба навор гирифтаӣ устодро Мо ормонӣ мондем »

Ман мегӯям — На, бетолеъ будаам, ки аз соеони вопасини розҳои устод шудам Акнун ҳама маро на аз шеъри устод, балки аз ҳолати эшон мепурсанд «Устод чӣ гуфтанд, устод чӣ хонданд, аҳволашон чӣ тур буд?» Тавре ки додгустар аз шоҳиди вопасин суол мекунад

Ба навор менигараму сӯҳбатҳои паси навор канда-канда пеши рӯ меояд Устод ба наворгирӣ зуд розӣ мешаванд, вале рӯзи наворгирӣ ба зудӣ дарнамерасад Зангзаниҳову мувофиқакуниҳо ҳафтае тӯл мекашад Рӯзи ваъдагӣ занг зада мегӯянд «Ман имрӯз наметонам, дар шаҳрдорӣ ду рӯзи дигар кор ҳаст, фардо занг мезанам» Бо мисраъи худашон шикоятӣ лутфомезе мекунам «Ваъдаи имрӯзу фардоят маро девона кард » Механданд «Қурбон, охир ман дар ихтиери худам нестам Пагоҳ дафтари мо бие, маслиҳат мекунем »

Рӯзи душанбе (22 май) ҳузурашон меравам Дар долон мунтазиранд Баъди «фатҳ»-и даҳ қабат чанд нафас рост мекунам, якбора ҳарф задан имкон надорад Фақат аз ниҳоди худ бо душворӣ чанд ҳарф бурун мекунам

— Ин қадар баланд дафтари кориатон, қабати даҳум-е

Устод шӯхӣ мекунанд

— Давлат ба забони миллӣ ҳамин хел мақоми баланд додааст

— Вақти вохӯрӣ эҳсос мекунам, ки дасташон мellarзад Рӯяшон ончунон арақшор аст, ки гӯе ҳамин

лаҳза аз зери шаршара баромада бошанд Пайи ҳам чанд суол мекунам «Беморед-чӣ? Ягон ҷотон дард мекунад? (Баъдтар мефаҳмам, ки бонӯе ба асабашон расидааст) Устод посух медиҳанд «Ту напурсу ман нагӯям »

Рӯзе занг мешаваду садои ошно баланд

— Рӯзи чоршанбе мерем Рӯзи шикори ҳазрати Сулаймон аст чоршанбе Ҷоша муайян кардӣ?

— Вақту ҷоша худатон муайян кунед устод

Сахро равем-а Варзоб Хеле шуд нарафтаам Ме хоҳам бо даре роз бигӯям

— Ҳисси шӯхиям боло мегираду дархурди ҳамин ҳолат аз таъбирҳои дӯстдоштаи шавҳарам якеро ба хотир меорам

— Устод, мо мурдаем, ки Шумо ба даре роз мегӯед? Механданд ва мегӯянд

— Чуқур нарав! Бо кӣ мерем?

Аз оҳанги савол ҳис мекунам, ки ин ҷиҳат барои устод муҳим аст Шубҳаашонро бартараф мекунам

— Писарам Толеъҷон меравад Баъд наворгир ӯ ҳам баччаи худист

— Чемпиона чӣ ташвиш диҳем?

— Барои дифоъ, устод, замона нотинҷ

— Боз кӣ мерад?

— Дигар ҳеҷ кас

— Худат чӣ?

— Ман ҳам равам?

— Эҳ, ту наравӣ, чӣ мешад?

Вақти боздид дар пеши ҳайкали Сино дасти Толеъҷонро самимона мефишоранд

— Паҳлавонписарат ҳамин?

— Ҳамин

— Ҳамина тӯй мекунӣ?

— Ҳа-а

— Як зани бӯзбала те, ки гӯштингириба миенаш нашиканад

Ва базавқ механданд худ

Ва аз Толеъҷон суол мекунанд

— Чемпион шудӣ-а?

Толеъҷон бо аломати тасдиқ сар мечунбонад

— Аҷаб, аз модари мазлуми тоҷик ҳанӯз ҳам қаҳрамон мерӯидааст Муаллимаат хурса-а-нд (Ҳамсари устод роҳбари синфи Толеъҷон буданд)

— Тӯй кай? — боз суол мекунад устод

— Шашуми август Боз ягон ҷо наравед-а, — таъкид мекунам ман

Устод бо лаҳни ҳосе, бо дарозкашии овози «а» ва задаи маҳсус, қатъӣ ваъда медиҳанд

— Намерава-ам!

Дарег, ваъдахилофӣ карданд Рӯзи шашуми август, ки қарор буд устод ба шодбоши Толеъҷон биеянд, рӯзи чили устод буд ва арӯсии Толеъҷон низ ба ҳамин муносибат ба таъхир уфтод

Паҳлӯи устод дар хиебон бечуръат қадам мечинам Эҳсос мекунам гумон аст, ки ба ин қарибиҳо дигарбора бинам Аз ҳамин хотир дил мехоҳад, ҳарчӣ бештар аз устод суол бикунам, аз рӯзгорашон бештар бидонам

Бечуръат «устод» мегӯям

Сӯям рӯ меоранд

— Дастхатотона нигоҳ медоред?

Ба ин суоли чун тароша аз бом уфтодаи ман бо суол посух мегӯянд

— Чӣ гуфтаний? Яъне лабораторияма?

— Ҳа

— Дастхати будагӣя даронда партофтам Ёздаҳ дафтари шеър дорам Лекин якташ гум Ҳарчанд кофтам, наефтам Шояд байни китобҳо бошад

— Агар илҳоматон биеяд, ба як шиштан як шеъра тамои мекунед?

— Ман роҳравон шеъра дар майна мепазонам Баъд сари мошинка мешинам

— Устод фосилаи байни синну соли волидонатон чанд аст? Медонед?

— Барои чӣ?

— Мегӯянд, ки фосила агар ҳафт е дувоздаҳ сол бошад, гений таваллуд мешавад

- Ба фикрат ман гениям?
- Ман намедонам чӣ бигӯям
- Устод норозиена лабханд мезананд
- Шеъри гозаэҷод доред?
- Ҳаст Лекин худам аз хонданашон метарсам
- Ва даст ба тори сар мебаранд
- Майна пур-пури шеъри тайеру нимтайер Пур-пури дард Шабу руз кор мекунад, дам намегирад.
- Пас, сабаби баландии фишоратон дар ҳаминҳост?
- Дар чихо?
- Шеърҳо, дардҳо
- Қадам дардҳо? — худро ба нодонӣ мезананд
- Масалан, дарди миллати парокандаи бесарвар
- Ва ишораи сар тасдиқ мекунанд устод
- Боз ҳам сар меҷунбонанд.
- Алами танҳой...
- Дуруст
- Марги армонҳои халқ
- Дарди маро ту аз кучо медонӣ?
- Аз «Фареди бефаредрас»
- Ягон мисол ҳаст?

Ду дида Чайхун доштам аз марги армонҳои халқ,
 Рав, оби Чайхунро бигӯ, Лоиқ видоят карду рафт

Вақте шунидам, ки устод бар сактаи мағзӣ даргузаштаанд, якин кардам, сабабаш ҳамин дардҳост

Ҳини қадамзанӣ дар хиебон чавони саросемае устодро бармезанад Устод ними тана тоб хӯрда, лаҳзае дар ҷошон таваққуф мекунанд

— Ҳе, чувонимаргат бикушад! — нохост мебарояд аз даҳонам Ранги рӯи қандаи устод бештар меканад

— Хап ист, Зебунисо Шаҳрат дигар шудагӣ Қоидаҳо дигар Дар ин ҷоҳо ҷавоб намегардонӣ Дар шаҳр ҳаракат яктарафа Дашномат медиҳанд, таҳқират мекунанд, мезанандат — ту дам намезанӣ Дар мошин бошӣ, аз мошини дигар пеш намегузарӣ

Аламамро бо байте аз устод дар дилам мекушам

Эй шаҳри ҳеҷ кас, ба кучо мерасӣ, дарег!

Шаҳри ҳама касӣ, ки чунин бекасӣ, дарег!

Вале ба қавли худи устод, «бомбаҳо» — шеърҳои саҳти худашон аз «Фареди бефаредрас» ба едам мерасаду суол мекунам

— Пас чаро худи шумо хап намеистед, «қоидаҳо»-ро риоя намекунед?

— Э, ино шеъра аз кучо мефаҳманд? Ҳама дар гами пулчамъкунӣ

Дар Варзоб устод ба зуди наметавонанд, ки худро ба сомон биеранду ба шеърҳои омода бисозанд Пайваста, ба қавли худашон, чойи наваду панҷ мезананд ва аз нигоҳҳои суоломези мо рамуз гирифта мегӯянд

— Ҳамин саҳар назди духтур будам Фишорам баланд, аз меъер бист нуқта боло

— Боз кучотон дард мекунад, устод Дил, чигар?

— Ҳама чом саҳат

— Одами саҳат ин хел арақ намекунад Омадан боз мушоҳида мекунам Ягон рӯз саҳат нестед Биед, Алма-ато равем

— Барои чӣ?

— Барои табобат, дамгирӣ

— Чиба даркор

— Барои табобат дар Алмаато ҳама шароит ҳаст

— Фоидеш нест

Дилам таҳ мекашад Наход устод аз пешомади нохуше бохабар бошанд Ҳолатамро пай мебаранд, ки гуфтаашонро андова мекунанд

— Сафари дура харочоташ зӯр Пули роҳ, зиндагӣ

— Ин чиҳатоша фикр накунед, устод

— Намехоҳам шумоҳоя ташвишба мононам Шумо ҳам як хонаводаи зиёӣ, аз кучо меебед?

— Мо чанд вақт пеш хона фурӯхтем

— Агар равам, Сафар ҳам кӯмак мекунад (манзур Сафари Абдуллоҳ аст) Кани як зангаш занам Ту рав ман шояд аввалҳои июл биеям

Афсӯс ба ваъда вафо накарданд

Қабу аз оғози наворгирӣ устод мепурсанд

— Маро бо кӣ ба навор мегиред?
— Танҳо, устод
Устод мешукуфанд
— Рост, маро танҳо ба танҳо навор бигиред Ман
ҳолӣ танҳои танҳоям

Рӯ ба рӯи наворгирак устод фақат сухан аз дард мегӯянд Калимоти «марг, падруд, видоъ» бартарӣ доранд дар гуфторашон Мехоҳам бигӯям «устод, шеъри шухтаре ҳам бихонед ки дилҳои дардмандони муътақидони ғарибатон бештар нашиканад» Вале зуд аз раъиам мегардам Охир, ягон даҳ сол инҷониб — аз рӯзи nobасомониҳо дар Тоҷикистон, ҷанги миени тоҷикон то кунун ягон шеъри «шӯх» нанавиштаанд устод Ҳама дарду ҳама ранҷу ҳама ғам

*Ало, замони мунҷамид, ту дасти кам халал мадеҳ
Мани ба сӯи ҷовидон ба лаб газал равонаро*

Бо ҳамин байт хотима медиҳанд суханашонро устод Зулфиқор — наворгир мегӯяд, ки кам сабт кардем Вале ҳарчанд хоҳиш мекунем, дигар шеър на-мехонанд устод ва қотеъона мегӯянд

— Ман чамъбаст кардам

ت. ۲۰۵۱

Ин чамъбаст чамъбасти дигаре ҳам дорад

«Дурӯд ба ерони раҳдур Дурӣ зи ману зи ман саломат бодо »

Ҳар бинандаву шунаванда баъди ин калом мисраъи дувуми ин байтро ақаллан зери лаб замзама мекунад

— Чону дили ман фидои номат бодо

Афсӯс, чону дили устод фидои мо шуд

Навор поен меебад Вале ман аз қайди ашъори пурфусуни устод раҳо шудан наметавонам Хаелам боз ба қадамгоҳи ӯ парвоз мекунаду рӯи гулҳое менишинад, ки устод моҳе пеш аз тароваташон меболиданд Накҳати суханашон мечӯям Гулҳо аз ҳасрат пар чиданд, ҳама сарҳамида — ба монанди мотамзадагон Гӯе мегӯянд

— Лоиқ видоъмон карду рафт

Агар медонистам

Дар сари чашма сухани содаву заминии ин фарди малакутӣ ба едам мерасад «Ин чашма зӯр-а » Он рӯз устод мегуфтанд, ки сараввал маро сари чашма ба навор бигиред. Аз қаъри чашми бузурги чашма ҳазорон чашми дигар чашм мекушоёд. Гӯе медонанд, ки баъд аз ин устод абадан чашм мепӯшанд. Чашма бо ҳазор чашм мегирад.

— Лоиқ видоъмон карду рафт

Агар медонистам

«Мехоҳам сафедорро ба оғӯш гирифта ғазал бигӯям », едам меояд хоҳишашон.

Он рӯз баргҳои сафедор қарсақанон устодро истиқбол мекарданд, яке дигареро тела медод, яке аз миени дигаре сар мебаровард, ҳар кадом гӯе устодро хубтар дидан мехост. Танаи бузурги сафедор алвонҷ мехӯрд, сафедор мисли наварӯс гӯе мешармид аз оғӯшгирии устод. Имрӯз баргрзон аст, баргҳо гӯе ашқҳои ҳасрати сафедоранд.

— Лоиқ видоъмон карду рафт

Агар медонистам

Сари санге меравам, ки моҳе пеш устод рӯи он нишаста «Варақи санг»-ро варақ мезаданд, аз рӯзгори сангини мардум шиква мекарданд. Сукути сангини санг халалдор мешавад.

— Лоиқ видоъмон карду рафт

Агар медонистам

Ба кӯҳ наздик мешавам, ки моҳе қабл ба истиқболи шоир доман пойандоз карда буд. Фаред мекунам, ки ба суроғи худованди «Фареди бефаредрас» омадам. Кӯҳ доман мекашад ва навҳа мекунад. — Дарег! Сад дарег! Таъхир кардӣ. Марг вафодортар буда, ки сари вақт ба сарвақташон расид.

— Лоиқ видоъмон карду рафт

Агар медонистам

Зери дарахте мерасам, ки дар шохааш парандае ҳангоми шеърхонии устод баҳсобаҳс нағмасароӣ мекард. Устод ба ваҷд омада мегуфтанд. — «Ина бин, ягон нотая вайрон намекунад-е». Сар боло карда мег-

ӯям «ёдат ҳаст, моҳе пеш ӯ ғазал мегуфта ту бадохатан оҳанг мебасти ба он» Фақат садои кӯтоҳи аламоке ба гӯш мерасад, ки бе душворӣ тарҷумааш мекунам

— Лоиқ видеоам карду рафт

Агар медонистам

Рӯи роҳе мебароям ва нидо мекунам нақши пой «Марди роҳ»-ро чӯенам, ки моҳе пеш шеър дар лаб аз ин ҷо раҳсипор буд

Ёд дорам

— Лоиқ видеоам карду рафт...

Агар медонистам. .

Лаби даре мефуриям Устод аз ҳама беш туро дӯст медошт, даре. Борҳо наъраи гулгулфиканаш бо садои мавҷҳои чӯр шудааст Ҳамон рӯз ҳам гуфта буданд. —Пеши даре наворам бииред, мехоҳам ба даре роз бигӯям... Ку дигар карру фари наъраи гулгулфиканаш...

Даре мехурӯшад, коса мезанад, туғен мекунад.

— Лоиқ видеоам карду рафт

Агар медонистам

Агар медонистам, чӣ мекардам? Ҳеҷ! Аз дасти бандидаи хокӣ чӣ ҳам меояд? Лекин Охир, метавонистам бештар ба наворашон бигиронам Ҳамчунин ба навори хотир, ба навори дил

— ваҷаб ба ваҷаб ҳар қадамашонро,

— чида-чида ҳар суханашонро,

— дуздида-дуздида ҳар нигоҳашонро,

— лаҳза ба лаҳза ҳар наззораашонро,

— пора-пора розҳои дили садпораашонро

Охир, ҳамагӣ сӣ дақиқа аст тӯли наворе, ки бардоштаем

Навори дилу хотир ҳам чандон тӯлонӣ нест Охир, медонист, ки дигарбора ӯро намебинам Ба марги инчунин афрод бовари кас намеояд Кунун худро бо он тасалли медахам, ки устод мисли ҳама бандогони хокӣ ҷисман ба хок рафтанд, вале монанди аҳен-аҳен фарди рӯи олам зинда, нотакрор мемонанд Тавре ки худашон гуфтаанд

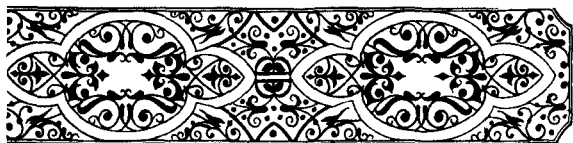
Ин дафтари шеърӯ ғазал чун ман намирад аз аҷал

Оре, то даме, ки як тоҷики бо нангу ор зинда аст,
устодро зинда медорад.

- модар дар дуояш;
- навогар дар навояш;
- дилдода дар розаш;
- ровӣ дар овозаш;
- ғариб дар сӯзааш;
- азодор дар сӯгааш;
- тӯйдор дар сураш...

ҳатто мурдаи тоҷик устодро зинда медорад:

- дар катибаи сари гӯраш...

Лоик

ҶОНКАНИИ БОҒ

Надонистем, ҳайфи мо,
Нафаҳмидем, ҳайфи мо,
Ки тӯфон аз чи сӯе
бо чӣ қасду бо чӣ неруе
ба сӯи боги мо тӯфид?
Ва аз чӣ маҳз сӯи боги мо тӯфид?

Яке дар инҳисори даҳшати тӯфон
Тамоми боғро дидем:
Ҳар як реша,
Ҳар як барг ҷон меканд
Зи ҷӯи боғ хун мерафт
Дарахтон решақан
уммеди имдод аз худошон буд,
Ва ҳам уммед аз мову шумошон буд

Валекин боз ҳам бӯе набурдем аз заволи боғ,
Зи шоху баргҳои хунчакони ҳар ниҳоли боғ.

Чу гурги гушна ту з-он сӯ,
Чу хирси гушна ман з-ин сӯ
Табарҳо,
Тешаҳову арраҳо дар даст
Дарахтони зи пой афтодаро так-так
шикастему
буридему
кафондем,

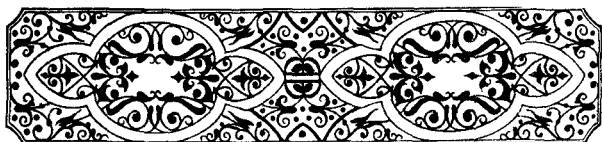
Ба сӯи хонаҳои худ кашондем
Ва гӯе дар амон мондем

Ва андар хилвати шабҳо
Табақҳову сатилҳову лаганҳо
пур зи хокистар
Ба сӯи боз мерафтем

Пас аз чанде замини боз
шуд як тӯда хокистар,
Ки бо як пуф барад аз ҷой тӯфонаш,
Кунад ҳар сӯ парешонаш

Надонисти,
Надонистам,
Надонистем,
Надонистему доништан натонистем,
Ки аз чӣ боги мо омуҷгоҳи қасди тӯфон шуд?
Ки аз чӣ боги мо ҳарвонагоҳи дасти тӯфон шуд?

Кунун,
эй хок бар сармон!
Ба рӯи мушти хокистар
Ману ту орзу дорем
боги тозае корем
Худовандо, чӣ бенангем,
Худовандо, чӣ беҳорем!

Қоршаарифи Шералӣ*

ОХИРИН ДИДОР...

Дар Панҷакант ба муносибати ҷашни Наврӯз ва Ғузоштани мучассамаи Деваштич гурӯҳи калони шоирону нависандагон, олимон ва донишмандон даъват шуда буданд

Онҳо аввал зодгоҳ ва мақбараи устод Рӯдакиро зиерат карда, пас ба Мазор ба зиерати мақбараи Хоҷа Муҳаммад Башоро мераванд

Дар бозгашт аз шариконаш ҷудо шуда, бо писараш Диловар ба назди ман, аз ин ҷо ба назди хоҳарам ва апаам рафт Ман дар ҳукумати шаҳр кордорам — гӯен ба шаҳр рафт

Рӯзи 19-ум дар майдони шаҳр ҷашни Наврӯзӣ ва маросими кушода шудани мучассамаи Деваштич оғоз мешавад Писарони ман Комер ва Наврӯз ба майдон мераванд Амакашонро, ки ки дар саҳна буд, мешиносанд Меҳоҳанд, ки ба саҳна рафта, бо амакашон вохӯранд, аммо милиса иҷозат намедихад Наврӯзи 10-сола баччаеро мешинохт, ки бисер дашномгар буд ва нохост пайдо мешавад Наврӯз ба он бачча 100 рубл дода мегӯяд, ки милисаро ҳақорат кун ва агар сур кунад, гурез Писарак ҳақорат мекунад ва милиса аз қафои вай мешавад Гузаргоҳ ҳолӣ мешавад Онҳо дар як дам худро ба саҳна мегиранд ва бо амакашон вомехӯранд Писарбаччаҳо аввалин бор худро дар саҳна дар иҳотаи одамони бузург мебинанд

* (бародари устод Лоиқ Шералӣ)

Ман ба Панҷакант рафтам Наврӯз ба ман гуфт, ки мо амакаро дидем ва ман гуфтам, ки Шумо худатон наомадед, шуморо Наврӯз овард Наврӯзи ман пагоҳ 20-уми март рӯзи таваллуди ман аст, албатта меравед Амакам гуфтанд, ки пагоҳ то соати 12 ман дар назди Диловар ҳастам, худат омада, маро мебарӣ Ман пагоҳ рафта, амакаро гирифта меорам

Бегоҳ аз симои Панҷакант манзараи ҷашни Наврӯзӣ ва баромади Лоиқу Гулрухсор ва байтбараки онҳоро тамошо кардем

Рӯзи 20-уми март Наврӯз рафта, амакашро ҳамроҳи Диловар ба хона овард Пас аз муддате Сорбон низ омад Мо хеле дуру дароз то бегоҳ сӯҳбат кардем

Дастурхони Наврӯзиро худи Наврӯз орошт ва аввалин қадаҳи Наврӯзиро низ ба дасти амакаш дод ва худаш ҳамроҳи ҳамсинфонаш ба хонаи дигар гузашт

* * *

Ману Лоиқ ба назди бобои Зайниддин рафта, эшонро зиерат кардем Он кас гуфтанд, ки аз ман хабар гирифта истед, ман пир шудаам

Пурсидам, ки чандсола шудед?

Гуфтанд, ки 97— сола Бобо саросема нашавед, 3 соли дигар сабр кунед, бо ҳазрати Азроил созиш кунед Ба сад, ки даромадед, он тарафаш осон, ягон кор мекунем

— Аҳо, баҳори дигар моҳи май ман 60-сола мешавам ва шумо 63-сола Худо агар хоҳад, омада ҳар ду ҷашнро якҷоя мегузаронем — гуфт Лоиқ

Вале, сад афеӯс, орзуҳои ширин ва хушгӯиҳо танҳо зеби хотироти ман шуданду халос

Рӯзи 22-юми март бо чархбол ба Душанбе парвоз кард

* * *

21 июни соли 2000 Шаб Хоб дидам Хоби ба назар аҷоиб Мошини сабукрави Волгаро, ки аз они Лоиқ буду онро ба ман тӯҳфа карда буд, аз мошинхона дуздиданд Ҳам дари ҳавлӣ ва ҳам дари мошинхо-

на кушода, одамон рафту омад доранду касе ба касе гап намезананд Чехрахошон хастаю гамгин

Бедор шудам, хоб Худое, ин чӣ хел хоб бошад Фарқи хаелу андешаҳои зиёде шабро рӯз кардам

Саҳар барвақт хестам, ҳоло ба чойнӯшии фурсат нашуда буд, ки додарзодаам Диловар аз дар даромад

Дилаш музтариб, чехрааш гамгин Худое чӣ гап бошад

— Амак, тайер шавед, ба Душанбе меравем

— Худаш чӣ гап, писарам?

— Додом касал, дар беморхона будаанд, шаб Комрону Ромиш занг заданд

— Ҳолаташон вазнин, ҳозир амаки Сорбон бо мошинашон меоянд, меравем Сорбон аз Амондара омад, ба роҳ баромадем Соати 12 30 рафта расидем Ба беморхона рафтем ва доктор Соҳиб моро қабул кард ва ба хучраи «Наҷот» бурд Беморро дидам, тоқат карда натавонистам, ашк ба чашмонам ҳалқа зад, сарам чарх зад ва хоби дидаам ба пеши назар омад

— Танҳо умед ба худо, дигар чи илоҷ

Рӯзҳои 4,5,6,7 ҳолатҳои нафаскашӣ, фишор, ҳарорат қадре беҳтар шуд, вале шинохтан, гап ва имову ишора набуд Доктор Соҳиб ва шогирдону ҳамкоронашон шабу рӯз хоб надоштанд ба замми он ба мо шароит муҳайе мекарданд ва моро тасаллоӣ дил буданд

Рӯзҳои 8, 9 ва 10-ум ҳолати бемор вазнин шудан гирифт Рӯзи 30-юми июн соати 4 35 дақиқаи саҳар дил аз кор монд Манро ним соат пеш доктор Соҳиб хабар дод Дар болои сараш истода, ба лабоне, ки дарои дамони шеър буд, об мечаконидам, аммо об ҳам намерафт Ба едам расид, ки агар саросема нашуда, аз Мазор дар ягон зарф аз оби софу зулоли чашмаи «Мӯниси ҳақ» е чашмаи «Ният» е аз оби Обшор, ки сарчашма ва ғурури шеъри вай буд, мебурдам ва ба лабони ӯ мечакондам, шояд бо таъми оби зодгоҳаш ба ҳуш меомаду ба ҳамдигар розҳои охиринаи дилро меғуфтем

Дар дилам агар ҳазорҳо орзую ормонҳои мурда чой дошта бошад, якеаш ана ҳамин буд, ки ҳасрат ба дилам монд, ки монд

Доктор Соҳиб ва шогирдонашон бо усули сунъӣ ва таҷҳизоти техникӣ аз нав ба ҳуш оварданд Ин ҳолат то соати 12 30 дақиқаи рӯз давом кард Вале сад дарег Охирин риштаҳои умед якбора канда шуд Гӯе осмон ба сарам фуру рафт Тамоми умеду орзу-ҳоям, пушту паноҳам ва мадори ягонаи дилам бар-бод рафт

Қадре ба ҳуш омадам ва ба едам омад, ки аз олам рафтани Лоиқ кори саҳл нест Охир, марги Лоиқ марги Тоҷикистон, марги илму фарҳанги Тоҷик аст

*Мурд Муродӣ на ҳамоно ки мурд,
Марги чунин хоҷа на корест хурд!*

Ин мотами тамоми тоҷикон ва форсизабонони ҷаҳон аст Боз ба ҳуш омадам, дар пеши назарам чашмони ӯ медурахшиданд, лабошаш шеър мехонданд, аз ду рухсораш нур меборад, дандонҳои сафедаш, ки ягон дона бечо нашуда буд, садафвор медурахшиданд

Боз ба тасаллои худ гузаштам Устод Лоиқ, Ҳазрати Лоиқ — ҳеҷ бовариам намеомад, ки наҳод Лоиқ аз олам рафта бошад

Не, рӯҳи вай зинда аст Бузургонро рӯҳашон тарбият мекунад ва зинда медорад То шеъри тоҷик дар ҷаҳон боқист, Лоиқ зиндаю ҷовид аст

*Он лаъли дилхунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт,
Он ери маҳзунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Қолиб тикӯи созам агар зору ҳазин, ҷони падар,
Рав беда маҷнунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт
Дар рӯи тобутам агар гулбаргафшонӣ кунанд,
Он шоҳи гулҷунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Ду дида Чайҳун доштам аз марги армонҳои халқ
Рав оби Чайҳунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Озори дуне дар дилам аз реги ҳомун беш буд,
Он реги ҳомунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Дил додаам, дил бурдаам, ҷоми паенай хурдаам,
Он ҷоми ворунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт*

*Ин дафтари шеърӯ газал чун ман намирад аз аҷал,
Рав ҷарҳи гардунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт.*

Кас дар ҳайрат мемонад, ки ӯ кайҳо бо ин ҷаҳони
фонӣ хайру хуш карда, ҳисобу китоби худро баро-
бар кардаасту мо беҳабар

Вай аз марг парвоя надошт ва намеҳаросид. Тарсу
ҳароси ӯ аз мурдани орзую ормонҳои халқаш, ба хун
оғушташавии ватанаш ва охирин орзую умедҳояш буд
Боз хотиротам ба кӯшиш даромад, чӣ тавр нолаву фи-
гон кунам, навҳаю нола ва аз мағзи ҷигар фаред занам

*Ғами маро ба ғами дигарон қиес макун,
Ки ман боиси ғамҳои беқиес шудам*

(Ҳилолӣ)

Охир, осон нест то ин нуқтаи афлок бо донишу су-
хан расидан ва мақоми ҳештанро ефтан

Танҳо ғами дили афғори маро едғорихои беназири
ӯ, — китобҳояш, шеърҳои баланду оташбораш, ки
нишони табиати нотакрори ӯст, ором карда метаво-
наду халос

Воз ба худ меояд — Чаро нолам, чаро?

— Охир мо ҳар ду боиси ифтихорем Лоиқ ифти-
хори миллати тоҷик, ифтихори илму адаби тоҷик
асту ӯро ҷаҳон мешиносад Маро дар Зарафшон чун
беҳтарин ва донишмандтарин шикастабанди халқӣ
мешиносанду эҳтиром мекунанд Мо ҳар ду дар зин-
дагӣ ҳам танҳо набудем ва пас аз марг ҳам рӯҳи мо
танҳою зор нахоҳад монд.

~ * ~

Шукр, ҳазорон шукр, ба тақдирсозии Аллоҳ, ки
ба мо мартабаю ҳунари воло дода, дар назди халқ
мӯътабар сохт!

Боз жарфтар назар меандозам ба манзараи дуне
ва дунеи дили инсон

Охир Лоиқ мӯъҷизае буд, ки ба дили инсон сару кор дошт. Вай нозуктарин торҳои дили ошиқону орифон, ҷавону пирон, модарон ва уламову шоҳонро ба ҷунбиш меовард, мепайваст ва тақон меод. Дилҳои бешӯр, беғурур ва ҳатто мурда аз шеъри саршори Лоиқ қудрату қувват пайдо мекарданд ва фаъол мегардиданд...

— Аммо ман чӣ? Ман танҳо устухонҳои шикаста, резагардида, баромада ва осебдидаро пайваст мекунам даво мебахшам ва инсон аз нав қудрати роҳгаштан, кор кардан ва нон ёфтандро ба худ пайдо мекунам...

Он қадар падархонд, модархонд, бародархонд, хоҳархонд, писархонду духтархондхое дорам, ки ҳисобашро худӣ яққаю яғона меоданд...

Вале акнун худ қиёс кунеду ба андеша фуру равед ва хулоса бароред. Инсонӣ дилсозу дилнавоз ва пайвандгари муддаои дил имрӯз нест, пайвандгари устухонҳои садпора бо он устухонҳои бечону беҳаракат, ки бе дили ҳассос ва беқарор чизе нест, дар чӣ ҳолат аст?

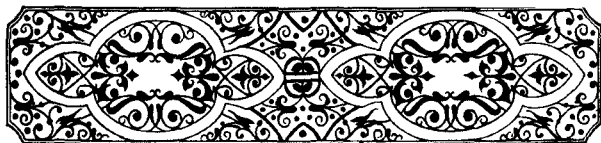
*Имрӯз миёни халқ манзур шудем,
Имрӯз зи ҷамъи зиндагон дур шудем.
Дирӯз муқими хонаи нур будем,
Имрӯз муқими хонаи гӯр шудем.*

Поёни тобутатро бардоштаму то хонаи охираат бурдам ва ба бистари нарми хок супоридам ва охириин бор нигаристаму гуфтам:

— Додарам, додарҷонам, хонаи нават муборак бод!

— Алвидоъ ҷону чигарам, алвидоъ болу парам Ватан, миллат ва тоҷик гуфта, ҷон додӣ, додарам, алвидоъ!

*Наврӯз
Соли 2000, моҳи март, 18.*

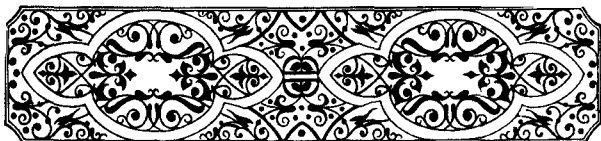
Лоик

**БА ЯГОНА БАРОДАРАМ,
БА ЧОИ ПАДАРАМ**

*Басо бастай дасту пои шикаста,
Дили ту шикаста, касеаш набаста.*

* * *

*Мо ду бародарем, зи покизагавҳарем,
Даҳ панҷамон ҳунар, ки чунин даст бар сарем.*

Баҳриддин Ализода (Алавӣ)

МАРҒРО МАН ДИДАМ...
(Дар сӯғи устод Лоиқ)

Маргро ман дидам
ки бо чанголи хуншораи
Бозувони шоирро мефишурд

Шоирӣ озода
Ошиқи дилдода
Он шаҳри бебок
Он шаҳиди тобнок
Ҳеч тарсе аз марг надошт,
Баҳудо, мижҳояш ҳам намехурд
Бозувони пилафганиш
Маргро мекуфтанд
Дастонашро пизишкон баста буданд
вагарна маргро амон намеод

Маргро ман дидам
ту надидӣ ҷонам
ки бо чанголи хуншораи
Бадани шоирро мефишурд
Узвҳои пайкари шоир
мисли пайкари Мансур
Ба ҳоли марғу ба ҳоли мо
қоҳ-қоҳ мезаданд
Зарраҳои марг
дар амвоҷи шаффофи ҳаво
мутабалғир шуда буд
Аз интиҳои осмон

Гӯй борони марг меборид
Мо ҳавои марголудро
танаффус мекардем

Маргро ман дидам
ту надидӣ ҷонам
ки бо чанголи хунишораи
Ҳанҷараи шоирро мефишурд

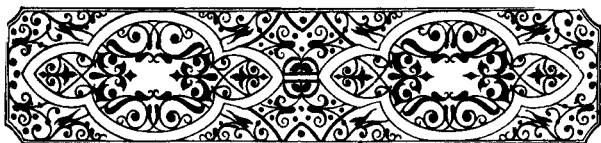
Худи шоир
маргро месутуд
Вале ба ин содагӣ
Намехост ба истиқболаш биравад

Садое аз гайб
Дар гушҳа садо меод
Зуд аст, ҳоло зуд аст!
Набарди маргу зиндагӣ
Ҳанӯз идома дошт

Наъраи шоир пардаи осмонро пора кард,
Ашъори шоир мағзҳоро такон доданд
Ҷисми шоир дар бистари сабзи абадият
фурӯ хусбид

Бовар намекардам
Тӯфоне дар қалбам гирев андохт
Зуд аст!!! Ҳоло зуд аст!!!

7 июли соли 2000 (Душанбе)

Искандари Хатлонӣ

СҶҒНОМАЕ БАРОИ УСТОД ЛОИҚ ШЕРАЛӢ

Устоди бузургворам! Шумо дар даҳаи 60-и милодӣ бо интишори нахустин маҷмӯаи ашъоратон ба номи «Сари сабз» ҳамчун сарояндаи тавонои арзишҳои волои зиндагиномаи модари тоҷик дар арсаи адабиети форсизабонон арзи вучуд кардаед.

Шумо бо доштани мутолиоти густурдае дар шеъри кухани форсу тоҷик, бавижа дар рубоиеҳои ҷовидонаи Ҳаким Умари Хайёми Нишобурӣ силсилаи рубоиеҳои «Ҷоми Хайем»-ро ба тору пуди сухан танидаед. Ва Шумо бо дилбастагии ғурурофарине ба «Шоҳнома»-и Ҳакими Тӯсӣ силсилаи ашъори пурсӯзи ҳамосиро таҳти унвони «Илҳом аз «Шоҳнома» ба риштаи назм даровардаед.

Шумо ба таври кулӣ дар ҷумлаи он суханварони пештози тоҷик қарор гирифтаед, ки шеъри тоҷикро бо суханони ноб, тасвирҳои тоза ва отифаи латифу дилнишин аз ҷанголи ба истилоҳ пахтасарой раҳӣ бахшидаед.

Ашъори ғаноии Шумо, ба вижа сурудаҳои ошиқонаатон ҳамвора рӯшанибахши маҳфилҳо ва тавонафзои дилҳо буда ва ҳаст.

Дар ашъори ҳамосии Шумо чехраҳои дурахшони устурай ва тарихӣ, ки мояи боландагӣ ва дастоварди ҷамагонии форсизабонон ба шумор меоянд, монанди Рустами Дастон, Таҳминаи хунинҷигар, Сӯхроби ҷавонмарг, Зардушти род ва поктинат, Фирдавсии Ҳакими Фарзонаи Тӯс, Рӯдакии Маликушшуа-

рои азиз, Аллома Садриддини Айни, Аллома Бобочон Ғафуров ва бисере аз бузургмардони дигар ба гунаи барҷастае бозтоб ефтааст Отифа ва эҳсоси баланди масъулиятшиносӣ ва бори таъахҳуди як шаҳрванди нақӯноми тоҷик дар сар то сари мисраъҳои шеърӣ Шумо ба чашм мерасад.

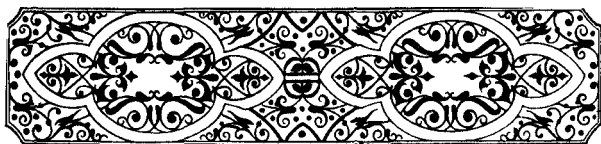
Шумо бо интишори силсилаи ашъори «Машқи ғазал» суннати ғазалсароиро дар адабиёти тоҷик зинда кардаед.

Устои бузургворам, Лоиқ Шералӣ! Шумо бо тарҷумаҳои зеботон беҳтарин намунаҳои шеърӣ ҷаҳон аз ҷумла Хуте, Лорка, Сергей Есенин ва чандин суҳанвари тавонои дигарро барои дӯстдорони шеърӣ форсии тоҷикӣ шинос кардаед.

Шумо ҳамчунин дар чандин мақолаи пажӯҳишгарона ба сарнавишти забони форсии тоҷикӣ ва роҳҳои густариши он дар Тоҷикистон саҳт андешаманд будаед. Ҷойгоҳ ва нақши Шумо дар бедории ифтихороти миллӣ ва шаҳрвандии тоҷикон, аз ҷумла дар расидани забони форсии тоҷикӣ ба мақоми забони давлатии кишвари Тоҷикистон бисер боарзиш мебошад. Саҳми «Бунеди забони форсии тоҷикӣ» таҳти раёсати Шумо дар густариши пайвандҳои густа ба аҳли забон ва фарҳанги форсӣ дар Ирон ва Афғонистон ва саросари минтақа ва ҷаҳон болотар аз ҳар гуна ситоиш аст.

Устои бузургворам! Ном ва корномаи инсонӣ ва шоиронаи Шумо дар едҳо, дар дилҳо ва дар забони ҳар форсизабон зинда ва ҷовид хоҳад буд.

Дар сӯғворӣ бо наздикони Шумо, равони Шуморо шод мецоҳам.

Лоик

✧ ✧ ✧

Кушед ин замонаро, ки мекушад таронаро,
Даруни чаши мекушад нигоҳи шоиронаро

Замонаи ҳаринае чу кафши серпинае,
Ба пинае намехарад нубуғи ҷовидонаро

Накошта қаламчае қалам-қалам ҳамекунад
Ба дасти сад табарзане дарахти пурҷавонаро.

Зи ҷаҳл найза мекашад ба теги чаши офтоб,
Ба байза ҳабс мекунад ҳумои ошенаро.

Ба номи халқ кушта шуд умеду ормони халқ,
Зи номи халқ бофта ҳазору як баҳонаро.

Чу зодбуми он яке деҳест мисли чаши бум,
Ба чаши бум бингарад ҷаҳони бекаронаро.

Яке сафолпорае ба хумми зар расидааст,
Яке зуголпорае гирифта сад ҳазонаро.

Ман аз талеъаи саҳар паемоварам, вале
Замони ман намехарад талеъаи замонаро.

Ало, замони мунҷамид, ту дасти кам халал мадеҳ
Мани ба сӯи ҷовидон ба лаб газал равонаро...

Вале гамгинам аз ин, ки дигар касеро дар баробари ӯ намебинам.

Ки бо чунин огоҳии жарғ ва андешии сутург дарду
алами миллати бечораи моро бозгӯ

Ва розу ниези ниҳони ӯро ошкор созад ва ба гумроҳо
ни мо роҳи наҷот ва шифоро биёмӯзад.

ӯ ровии рӯзгори мағнавии мардуми мо буд ва ривоёти
миллиро ба ҳақди шеър авҷ дод. .

ӯ бо дили мардум сару кор дошт ва қалби ӯ моламо аз
ишқи меҳан буд.

Ҳарфаш аз дил мебаромад ва зуд ба дилро роҳ меофт.

ӯ шоири дили ҳазорон буд

Мабнои кори Лоиқ самимият ва аъмоли корномаи
шоирии ӯ садоқат буд.

Дили инсон ва рӯҳи пурғалаёну пурҳаяҷонаш дар
шеъри ӯ асолат буд.

Эй мурдагони мурдареги мурдарегҳо, эй мурдапарасто
ни бегонаҳо,

В-эй бечорагони мағруқи чаҳлу нодонӣ в-эй хобидагони
ҳазорсола

В-эй онҳое, ки аз хушии ӯ нохуш будед, эй муддаъиени
шеъру шоирӣ, ки

Шеърҳои ӯ шоиратон карда ва аз маъони рабудашуда
аз ӯ шеър сохтаед

В-эй онҳое, ки дар ибтидо ситоишаш кардаву дар
интиҳо аз хеш бузургтарошӣ намуда

ӯро инкор мекардед.

Боре ба худ оед ва бияндешед

Чаши дилатонро боз кунед, ҳасодатро канор гузоред

Ва аз худфаромӯши раҳой ебед

Ки Лоиқро аз даст додаед . .

Шояд он гоҳ даребед, ки мо то куҷо бадбахт шудаем

Шоире, ки тани танҳо дар баробари камонбадастони
фурӯмо

Ва абарқудратони маҳалгаро ва бемоя истодагарӣ кард

Ва бо сухани хеш чандон размид, то дар синаҳои
золимон раҳму шафқат бедор шавад...

Аз яке илтиҷо мекард, ки камон аз китф бигзорад.

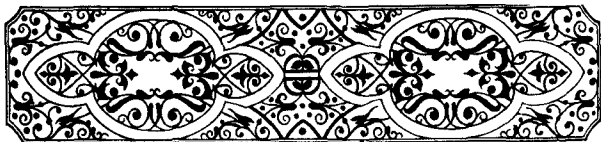
Ба дигарӣ зора мекард, ки раҳми парвардигор дар
дилиш лона гузорад.

Гумон мабар, ки маро дарди ин замон бошад
Барои ман ту мағирӣу мағӯ дарег, дарег,
Ба доми дев дарафтӣ, дарег он бошад

Кадам дона фурӯ рафт дар замин, ки наруст,
Чаро ба донаи инсон-т ин гумон бошад? »

Ва эй кош аз гили Лоиқ фарзонаҳое бирӯянд,
Ки офтобро далели офтоб бошанд
Ва онҳо тавонанд на фақат маҷрои рӯдҳо,
Балки хулқи халқи моро дигар кунанд
Ва фаредҳои Лоиқро ба фаредрас бирасонанд,
Ки Лоиқ ба ин доғ мурд
Ва эй кош, шоироне, ки баъди ӯ оянд,
Ба ҳангоми худ аз қадршиносии мардумон бархурдор
гарданд

Ва дар сари вақт посашон доранд!!!
Эдун бод!

Лошқ

~ * ~

Ин харобазамин диери ман аст
Марзи хунини едгори ман аст

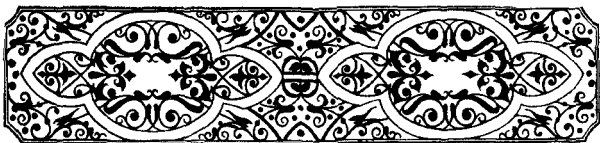
Чун мазори умедҳом ин ҷост,
Охирулаамр ҳам мазори ман аст

Оҳи ман гӯрро битарконад,
Оҳи ман оҳи рӯзгори ман аст

Халқи тоҷик гар надорад пос,
Гӯри торик посдори ман аст

Дар канори шумо нагунҷидам,
Хоки аҷдод ҳамканори ман аст

Модарам рафт, низ биштобам,
Рӯҳи покаш дар интизори ман аст

Сорбон

ЛОИҚНОМА (Порае аз китоб)

Айнан ҳамон соате, ки ҳашт рӯз пеш писари бу-
зурги Лоиқ Чамшед дар Амондара тирезайи хо-
найи маро нохун зада, аз беморӣи падараш огоҳам
карда буд, тугмаи дарвозайи хонаи маро касе пахш
кард. Аз тирезайи ошенайи дувум нигоҳ карда, яке
аз ҷавонони навбатдорро дидам ва баробари дарво-
заро воз кардан ӯро гунгу лол дарефтам, ки хабарро
ба ман расонида наметавонист. Фақат тавонистам
либос иваз кунам ва ба духтару домоди Лоиқ бебабо-
нийи худро нишон диҳам. Онҳо дарефтанд аз ниго-
ҳам, ки ман чӣ мегӯям, зеро аз омадани пайкол ха-
бар ефта буданд, ки чӣ мегӯяд.

«Воҳ!» хаелам ин садойи хомӯшонаи ман мисли
«охи Лоиқ» буд, ки гӯрро битарконад. Ҳамин қадар
дарефтам, ки аз рахнаи девор гузаштам ва ҳазон-
резро дидам. Чанорҳойи хотайи кохи амрози қалб
пойизӣ шуда буданд. Зери пой пур аз ҳазони барги
чанор буд ва баробари наҷвойи баргу шоҳаҳо ва ҳа-
зонҳо садойи Лоиқ ба гӯш мерасид.

*«Ҳазонрезу хазонрезу хазонрез,
Чаро умри ҷавонӣ бигзарад тез?»*

Чӣ аҷаб аст, ки Лоиқро дар шарҳи ҳоли хеш суха-
ни нагуфта намонда. Аз гоҳвора то гӯр тифлӣ, ҷавонӣ,
мардиву ҷавонмардӣ, пирӣ, марг, тобути гулафшон,
нутқҳойи дароз, лавҳи мазор ва ҳама чизе, ки ба

мурдаву зинда тааллуқ дорад, гуфтааст Вале чаро ин қадар зуд? На! Бояд вазнинтар шуда бошад

Эй афсӯс-э! Ин сори бечораро чӣ дард расида бошад, ки миени хазонҳо пар-пар мезанад, вале мадори паридан надорад Болаш кашол Пояш низ вазнашро бардошта наметавонад Ман ҳар субҳу шом садойи ўро мешунидам мехонд аз шохсор Он қадар хубу форам, ки баъзан ҳазордастон надорад чунин навро, чунин садоро Пар-пар мезанад пеши пойии ман, то мададан кунам Ё дар чунин ҳол ҳам мехаросад аз одамӣ, ки шояд насносе ўро ба чунин ҳол оварда бошад. е тири адӯе расида, касе бо камонгӯлак ин корро карда, е аз санги душохайи дасти кӯдакон шуда Ба ҳар ҳол кори одам аст е кори боз ноҷавонмардона

«Эй ҷонвар, чӣ кор кунам бо ту? Назди Лоиқ барам? Е ту рӯхи ўстӣ, ки ба пешвози мани нотавон баромадӣ, то огоҳам кунӣ, ки «натавонистӣ! Натавонистӣ! Натавонистӣ! Рафиқиро, бародариро, ҷондориро ба ҷо оварда натавонистӣ!» Рост мегӯӣ, натавонистам ўро ҳифзу ҳимоя кардан. Акнун чун Рустам ҳазор сол рӯи даст бардошта гардам ҳам Лоиқ намеояд дигар мисли Сӯҳроб Э не-йе! Вай зинда аст Мисли ту боли парвоз надорад, забони гӯе надорад! Эй Сор! Дунеро бубин райиси забони тоҷикон бошӣ, шоҳи забондонон бошӣ, лойиқи шоирон бошӣ ва натавонӣ гоҳи зарурат чанд сухан гӯӣ? Ақаллан «Вопасиннома»-ро хонӣ Медонам, ки ҳама аз худат розӣ, аммо нагуфтӣ, онҳоро, ки пинҳону аен дар ҳаққи ту хубу нохуб рафторҳо карданд, Худованд чун биемурзадашон? Ба доништи ман ба касе бадӣ намехостӣ, шояд омурзишат ҳамин бошад ва ҳамаи онҳоро ба Худо супорида бошӣ, ки подошу кайфарашон диҳад? Ту чӣ мегӯӣ, Сор? Охир, ту ҳам аз бегуноҳтарин паррандагонӣ, ки ба гуфти Рӯдакӣ аз шохсор месаройӣ Вале ҳоло чаро миени хазонрез мондаӣ Охир, ман рӯзи ҳаштум аст, шому саҳар дар ҳамин роҳам, туро дучор наомадам, дар чунин ҳол надидам садоятро мешунидам, аммо аммо ин саҳар

Ҳай дарег! Ту даҳон кушодӣ, пой езидӣ, Сор! Ин чӣ? Ин чӣ!? Акнун туро сари бора мегузорам Лоиқро хабар гирам, пасон зери ҳокат мекунам »

«Дастгоҳи президент? Навбатдор? — Соҳиби сарпизишк дар сари телефон, оби чашм шорон мегӯяд — Ман аз бинои касалиҳойи дилу асаб, Раҳмонов, сардухтур Нависед Ин субҳ 30 июни соли 2000, соати 4-у 20 дақиқа дили Шоири Халқии Тоҷикистон Лоиқ Шералӣ аз задан монд »

Дили ман низ монд аз задан Медонистам, ки чашму рӯй дорам, менигарам ба сӯе, аммо намедонам ба кучо ва барои чӣ? Чунон менамояд, ки ба ҳаикале чашми бино шинонида бошанд Караҳӣ, беҳис ночунбон, бетафовут ҳагго он чӣ сардухтур гуфт ман дарку фаҳм намекунам ва дар хоб шунидам он ҳарфҳоро Гӯе нилоҳам аз ирезии бози духтурхона берун рафта, аз сари бора он Сори бечонро меҷӯяд, вале ман сарфаҳм намеравам ва ба касе гуфта наметавонам Касе низ аҳволи маро паи намебарад, зеро ман қолаби беравон рост нишастаам

Ва фурсатҳо баъд гӯе чони Лоиқ ба тани ман омад Ҳушдор шудам «Чӣ-й-и? Чӣ гуфтед шумо!» Сӯйи Соҳиб нигаристам Вале ӯ ба чунин пурси бесадоии ман эътиборе надод Ба хаелҳои хеш банд буд, сигарет миени ангуштонаш дуд мекард чунон ки миени ангуштони Лоиқ ӯ боз ба кучоҳо ва ба кӣҳо занг зада, хабар аз марги Лоиқ Шералӣ меод Ба ҳукумати шаҳр низ, аммо чаро ин ҳарфи нофори гӯшхарошро мегуфт, намедонам Писанд намекард маро, фаросот намекард, ки чӣ қадар саҳт мерасад ба ман Сарфаҳм намерафт, ки тир мезанад ба ман, захр мерезад ба косаи шаҳдам На! На айби ӯст, даҳони ӯ низ талх гашта, чӣ гуфтанашро намедонад Мехоҳад чизе бигӯяд ба мардум, то хуш бошад, вале аз захри зиеди дуди сигарет ва талхийи он чунин ҳарф аз даҳонаш мебарояд

Як панча об ба рӯям мерасад Инро Соҳиб намебинанд, зеро нимарӯ гашта, боз ба кучо занг заданист, то донанд, ки Лоиқ видоат карду рафт «Он сарви дилхунро бигӯ, Лоиқ видоат карду рафт» На ҳою фурсати чунин ҳарфҳо нест! Вай ба Сор занг заданист, ки баробари Лоиқ чон дод ӯ маро огоҳ карданист, ки «танҳо мондӣ»

«Соҳиб, агар чунин пайкат рост аст, ман танҳо мондам Танҳойи танҳо Мисли Лоиқ — беравон Андар боғи Адан аз он чаҳор наҳри худованд офарида яке хушкида ва аз ин рӯ оби чашми ман ҷорӣ намешавад Ғӯе ба ҷойи ғӯшту пӯстам мис кашидаанд ва ба ҷойи чашмам шиша нигоштаанд

Эй Худойи ягона! Ба ту ширк овардан, эрод гирифтани мамнӯъ аст! Вале рухсат фармо, то пурсам, ки магар аз Лоиқ азизтар касе надоштӣ, ки ӯро бигирӣ? Магар аз ман камарҷтар касе набуд, то ӯро танҳо гузорӣ!? Охир ман низ мурдаам: на ҳарф дорам, на дида метавонам, на рафтан дорам, на коре аз дастам меояд, на ашкам равон мегардад. Эй Худойи ман! Ое нашавад, ки ба ҷойи Азройил Ҷабрайилро бифиристӣ, то ваҳйе орад Охир ваҳйҳои ӯ ҳама аз ҳаёт дарак диҳанд ва аз хушиҳо аммо Азройил бандагонатро ғамбор мекунад, ба хотири бузургият, ягонагиат, офаридгориат, тавоноииат онон ба инаш ҳам шукр мекунанд. «Лозим будааст, ази-зашро гирифт» мегӯянд.

Дар хонаи шафат комӯшӣ Дастгоҳ кор намекунад Ҷараени дили бемисоли Лоиқро, тапиданҳои онро, ҷорӣ шудани хуни заррдорашро нишон намедиҳад Ойинаи сиёҳи бечон Тахтаву тираки умрро ғундошта мондаанд Дигар маърака нест, базм нест зиндагӣ нест, ки ба кор ояд Акнун чун медароӣ ба «наҷотхона»? Ҳанӯз умед дорам, ки ҷое гирифт карда ва бояд кушода шавад, аз нав равонаш гирд гардад

Ва дар он ҷо, ки умеди наҷоташ буд, бо суфи сафед пӯшидаанд рӯйи болояшро Ва чун ман намирам? Дигар чӣ дилгармиву дилкашолие мемонад дар ин олам? Фигони ман ба осмон дакка меҳурад ба хаели худам ва аз зӯри он кушода мешавад ду наҳри азим, дарейи ашк ҷорӣ мегардад Вале маро ерое нест, ки пеш рафта, пардаи сафеди рӯйи ӯро бардорам Намехоҳам ӯро дигаргуна бинам, баройи ман Лоиқ гармрӯву ягона аст, ҳамон зайл бимонад Ғалаени хун, ғамбодайи гулӯ, тазйиқи дил намегузорад ором бошам «Дод! Дод! Дод!» Садойи ғулғулайи ботини ман аст Ғӯе садойи тамоми бедорони тоҷик ҷой шуда дар андарунам ва ман бояд

онро нолам ва дардиҳам ба олам Касе намедонад ҳоли маро, касе намешунавад садойи Лоикро чуз ман «Сорбон охи ҷаҳонсӯзи маро менолад¹¹¹» Вале ҳайҳот, ки фузунтар ва пурсӯзтар аз ӯ касе нолида наметавонад «охи ҷаҳонсӯзаширо» Ман ҳоло ба дигар чиз менолам Ба ҳоли хеш, ба танҳойи хеш, баройи хеш, ки чун шуд он ки зиндагиро зиедтар аз дигарон медонист, мешинохт ва дӯст медошт, биравад ва мане, ки «Ин дуне»-ро «Он дуне» медонам бимонам?»²¹ Магар маънӣ дорад зиндагӣ, ки ӯ биомӯзад, биандӯзад, маънидон шавад, пурдон гардад, забондон бошад ва чун қомуси зинда яқсар бимирад? Эй Яздони пок! Хубтар аз ман оғаҳ ҳастӣ, ки у ҳамадон буд, аз ӯ мекурсиданд зиед, аз ӯ маслиҳат мехостанд беҳисоб, камбуд буд мешуд, хаволиҳо пур Ҳолие касе пайдо мешавад ки ин ҷойро пур карда тавонад?

Ҳо, бо суфи сапед пушидаанд, чизе мехоҳанд бахти сапед, роҳи сапед ва ваҳдат бо офаридгор Ӯ дар зиндагӣ чунин буд — сапедпуш, дирафшдори яғонагӣ, хушрӯзӣ ва осудагӣ Даъват ҳам мекард ба ин роҳ. Аз ин рӯ фарзанди фарзонайи миллат ном бардошта буд

Лоик чунин маргро орзу дошт марги зебо, ки касеро ташвиш надиҳад ва қонзоде осебу озор набинад Худованд бо ҷаҳор дасту пойи солим бигирад, то мурдаву зинда бойиси ҳарфи зиед ва маломат нагардад Ва аз модараш низ талаб карда буд, чунин дуо бидиҳадаш, дуо ки дар ду дуне дар намонад (Дастӣ дуои модар) Армони ӯ чунин буд, ба муродаш расид Аммо сахту пуралам аст моро Бисер чиз мехостем аз ӯ Умеди зиед доштем, ки ҳасрат ва аламу армони халқро то охир мегӯяд ва мо мехонему менолам

вале ба ҷойи ин ҳама фаред мезанем ва такрор мекунем фаредҳойи бефаредраси ӯро

Китфонам ба бозӣ мебароянд ва чун дастгоҳи равғанаш тамом гашта танам нимҷону ниммадор метапад, ки ҳолие аз кор мемонда бошад Мисли чароғи бобойӣ пилтасӯз дуд мекунад, дард кашида мемирад Вале Лоик мехост, ки ҳамонанди чароғи барқ яқбора бимирад

«Худовандо! Акнун чӣ мешавад?»

Медонам, ки чизе тағйир намеебад Обҳойи рӯдҳо чаппа намегарданд, бо маҷройи пешин мераванд Офтобу моҳ нур мепошанд, ситораҳо чун ҳамеша равшани медиханд, бод мевазад, борону барф меборад, мардумро ташвиш меоранд — ба назар камии кистие намешавад Рӯзҳо мегузаранд — якранг мегузаранд, аммо ба назари мо, ки гуногун мегузаранд Хуш мегузаранд, бад мегузаранд, тунд мегузаранд, якеро боло мебаранд, якеро паст мезананд ҳама барои фиреби назар, ки мо зиндагӣ мекунем, ба воя мерасем, камол месбем, пир мешавем, ночору ноилоҷ мегардем, муҳюҷи касе мешавем ва он гоҳ пушаймон мегардем аз кардаву нокардаи хеш, ки ҳеҷ будааст, пуч будааст, чизе набудааст бемаргу анӯша Чизе набудааст пойдор аз ҷондорон Беҷонҳо пойдоранд ва ҷовидона, ки кас эҳтиёҷ дорад ба онҳо Ба назар ҳама чиз барҷои Лоиқ низ дар ҷойи хеш — руйи тахт хуфта Чунон хуфта, ки рӯй пӯшида Аз шарми зиндагӣ е аз дарди мурдагӣ, танҳо ӯ донад

Имрӯз Лоиқ кам мешавад, фардо ман кам мешавам, пасфардо онҳо кам мешаванд, ба ин сурат мегузаранд рӯзҳо, ба-д-ин сон мераванд асрҳову ҳазораҳо ва гирдгардон Дар яке аз ин давраҳо Лоиқ боз меояд, аммо аммо надонад дар он сурат ҳам, ки чигуна мурда буд Зеро мурдани ӯ муаммо бошад, тақрибан то садсолагиаш Баъдан шояд ин муаммо ҳалли худро ебад ва донандаҳо ба забон оянд, ки чун шуда буд

*«Мурд Муродӣ, на ҳамоно, ки мурд,
Марги чунин хоҷа на корест хурд»*

Ва сар шуд Мо дар чӣ хаелу фалак дар чӣ хаел? Сар шуд, ки мазори ӯ дар кучо бояд бишавад? Қоришариф ва Ҷамшед садо бароварданд, ки ҷанозаи Лоиқро ба Мазор баранд ва гӯри ӯ бояд паҳлӯи дахмаи зодагон бошад Вале ин андеша ба бисер касон хуш наомад, ки Лоиқ фарзанди як маҳал е рустое набуда, фарзанди фарзонаи Тоҷикистон аст ва марқади ӯ бояд дар Душанбе бошад Напухт ҳарфи пайвандон Пасон тасмим гирифтанд, ки дар Душанбе ба хок супорида ша-

вад, вале шарте дорад дар тегайи рӯ ба рӯйи мазори устод Мирзо Турсунзода ҷой дода шавад, то дарвозае шавад ба гӯристони одамони машҳур андар Лучоб Вазири фарҳанг Бобоҳон Маҳмадов ба бемористон омад ва ин назарро арза доштем Ў ваъда дод, ки ин арзро ба Боло мерасонад ва ҳалшаванда аст

Нашуд Ин суханро касе ба инобат нагирифт Ман ҳамроҳи Қоришариф бояд ҷойи гӯри бародарро интихоб мекардем дар қатори хуфтагон Сари манзил рафтем, ноумед шудем Ман чашмдор набудам, ки беъътинӣ мешавад нисбати Лоиқ Чанд тан аз намояндагони ҳукумати шаҳр баройи ҷудо кардани гӯрхонаии шоири беназири тоҷик Лоиқ он ҷо ҳозир буданд Ба назари ман чунон расид, ки умуман Лоиқро намедонанду намешиносанд ва ӯ доништан намехоҳанд Дуру дароз баҳсу талош шуд ва аз гуфтаии сармеъмор чунон баромад, ки қарор баройи ҳама як аст ва Лоиқ ба 5 x 3 метри мураббаъ хок ҳақ дорад Ман зери обу арақ мондам ва акнун сарфаҳм рафтам, ки чаро пайвандон баройи чанозаро ба Мазор бурдан талош доштаанд Лоиқро гӯр накарда хор доштем Ман аз худ бурун рафта, дод бар онҳо задам «Шумо медонед, ки Лоиқ бариноҳ дар ҳазор сол як бор ба дуне меоянд!» Аммо азони ман беҳуда буд Сармеъмор Ким ӯ Пак ҷоеро ба мо намуда фармуд «Агар ҷойи васеъ хоҳед, ана ин замини рӯ ба рӯ Баробари ба майдон омадан муҷассама метобад Ҳам ба қибла » Худое, Ким қибларо ба мани мусалмон ед медиҳад Ба ростӣ номи ӯро намедонистам, чунон мурочиат кардам

— Сармеъмори мӯҳтарам! Ҷӣ хел шумо қибларо ном мегиред, ки пушти ҳайкал ба қибла мешавад Дигар ин ки гӯр дар паси муҷассамаҳои Ниезиву Муҳаммадиев меояд ва ягон зеб надорад

— Ин хел бошад мо дигар ҷо надорем Дар қатори дигарон гӯр кунед!

Зиед андешидам Баъд ба Қоришариф рӯ овардам

— Нашуд, ако! Он ҷӣ мехостем, нашуд Ҷӣ кор кунем?

— Ман ҳам ҳайрон

— Агар қадри Лоиқ ҳамин қадар аст, беҳтар аз паҳлуи устод Улуғзода чое нест

— Ба назари ман ҳам хубаш ҳамин

Ай Лоиқ! Медонӣ, пас чихо шуд? «Ту напурсу ман нагӯям!» Кирдорҳое шуд, ки рӯй надорам, бигӯям. Дар «мурдахона» боздоштанд туро Зеро тамузи тобистон, ҳаво гарм, гӯшт мегандад Ҷамаашро Соҳибу Шакарбек — меҳроби чихилу дувуми Мазор (Едат ҳаст, ки дар чашни чихилсолагиаш ин ҳарфро гуфта будам?) ташкил карданд. Ях оварданд барои Лоиқи сӯхтачигар, андар ихотааш гузоштанд, шамолдиҳаку бодбезакҳо кор карданд, то ту азоб накашӣ ва сӯхтатар нагардӣ Танҳо ман хидмат карда наметавонам Зеро ту мурда найӣ, Лоиқ, мурда манам! Ман бояд аз номи ту миннатдорӣ кунам, лекин ба ман чунин ваколатро надоданд Ман акнун дар мурдаи ту як нафар тамошобин Киҳо ба ту чӣ хидмат мекунад, ҷамаашро бояд бинам

Хоҳарам Зебинисо нола мекунаду мегӯяд, ки зудтар ҷанозаатро ба хона оранд, то шаби вопасин меҳмони хонаи хеш бошӣ. Ҷама аз дидорат сер шаванд Вале аз омаданат овоза ҳасту дарак нест Мошинҳо рафтаанд Меорандат Оварданд

Э Лоиқ-э! Ҳар гоҳ ба поят меदारомадӣ ба хонаат, ин бор бо сарат омадӣ Туро ба рӯи тахти равон бор карда оварданд ва миени хонаат бар «маснади шоҳӣ» хобонданд Манаҳат баста, нарангуштони пойҳоят баста, чашмонат пӯшида, лабонат часпида Ранги қоҳида дорӣ

Э худо! Лоиқ ин хел набуд чашмони дамида, лабони хандон, ранги гандумӣ дошт Бардам, бақувват, ялосо буд

Ҷони бародар! Чӣ шуд бо ту, якбора дигаргуна шудӣ чашм пӯшидӣ, то набинӣ, лаб дӯхтӣ, то нагӯӣ Саҳаргоҳ шитобон ба наздат омадам, ки холи Сорро бигӯямат Дареғо!

Лоиқ! Чашм кушову бубин, ки Бибизахро чун менигаранд ба ту! Рӯ ба рӯят Даст пеши бар доранд Ба назари ман ашк ҷорӣ мешавад аз ду чашмашон

ва рӯйи гилеми қолиро шуста мефарояд Ба марги
шоҳписар мегиряд модар Ту зиед гиристӣ, Лоиқ! Ту
зиед сутудӣ, Лоиқ! Хостӣ дайни фарзандӣ адо кунӣ,
натавонистӣ Ба андешайи худат натавонистӣ Вале
мардум мегӯянд, ки писар ҳамин қадар хидмат ме-
кунад Аммо ту мудом такрор мекардӣ

*«Якшаба он ранҷ, ки модар кашид,
Бо ду қаҳонаш натавон баркашид»*

Ёдат ҳаст, ки мо ба мурдаи модар дар шаби тор
рахгум зада, расида рафта будем? Не! Намегӯм,
Лоиқ! Ман туро бори дигар гирендан намехоҳам
Гиристан навбати мо Ту намебинӣ ашки моро, ашки
модарро, ашки хоҳарро, ашки бародарро, ашки зану
фарзандро, ашки пайвандонро ашки тоҷикро То-
ҷикистон нола дорад, аммо расонаҳо бепарвоянд

Акнун ман менолам, Лоиқ! Аммо ту намешунавӣ
На! Бояд шунавӣ Ҳоло, ки салот накашидаанд, бояд
шунавӣ Бояд ҳама нолаҳоро дар навори мағзи зуд-
гиру дерфаромӯшат бигирӣ ва бо худ дорӣ На, Лоиқ!
Гӯш надор, ман ҳоло нола намекунам, балки мисли
модар ашк мерезам Ана бубин лабонам чун лабони
ту баста, хомӯшам, аммо аз дидагонам об мешорад
Ин чашмаи хушкнашаванда бувад андар сӯғи ту!
Ба назарам маро ҳамин чиз нобуд мекунад Чун рав-
гани чароғ нам-нам кам мешавад Маро мехурад ва

ва ман мемирам Аммо намедонам, ки дар паҳл-
ӯйи ту хок мешавам ё на! Агар чунон мешуд, чӣ
кирдорҳои пас аз ту рух додари меовардам бароят

Вале ту медонӣ, ки ба назди кӣ меравӣ? На! Фикре
ки мо доштем, нашуд аз устод Турсунзода дуртар
Маро бубахш Лоиқ, аз ноилоҷӣ чоии гӯратро мо —
Қоришарифу ман интиҳоб кардем дар паҳлуи гӯри
устод Улуғзода Он ҷо боз устод Икромӣ, Миршакар,
Ниезӣ, Мухаммадиев, Қутбӣ, Одина Ҳошим, Сайф ва
Тӯҳфахону Малика ҳастанд Исҳоқӣ низ Ҳамон Ис-
ҳоқӣ, ки наздашон равем, «Лоиқчон омадаанд» гуфта,
шиша мебароварданд Лоиқ! Қисса бикун ба онҳо, ки
баъди сарашон чӣ руҳдодҳое буд Ба Сайф нагӯйӣ ҳам

мешавад Зеро ӯ бисер чизҳоро медонад, ҳатто зиедтар аз ману ту Вале ӯ хислате дошт, ки бо ҳар кас ҳамсӯҳбат намешуд ва зиед намегуфт. Аз ин рӯ шояд ба пештар рафтагон чизе нагуфта бошад. Ӯ шояд мусофир шуд, кушода гашта, ягон шингил ҳикоят карда бошад. Ниезӣ кунҷков, ҳамаашро пурсида, мӯ ба мӯ мефаҳманд, сонӣ. Ту ҳам намегӯӣ, Лоиқ! Медонам хислати туро. Бадашро нагӯӣ ҳам, хубашро бигӯӣ, то онҳо огоҳ гарданд, ки то кучо расидаем. Албатта Иқромӣ фикр мекунад, ки ҳар соя як китоб мебароранд адибон. Миршакар умедвор, ки «Достони Ленин» меанвисанд шоирон, Муҳаммадиев хаелдоранд, ҳоло ҳам бо мушкилиҳо ягон-ягон суи Макка мефиристанд мусалмононро. Ба Қутбӣ ҳатман расон, ки Панҷакату Фарғар дар ҳавза мондааст, писар ба мурдаи падар расида наметавонад. Ба ту луқма доданам шарт нест, ҳамаашро худат медонӣ.

Лоиқ! Бигӯӣ ки ба озодӣ расидем. Ва соли дигар даҳсолагии истиқлолиятро чашм мегирем. Ҳа, нагуфта намонад. Онҳо низ озодиро дида буданд ва месурӯданд «Мустақил давлати тоҷикон барқарор шуд». Ҳоло мо месароем «Зинда бош, эй ватан, Тоҷикистони озоди ман!» Бигӯӣ, албатта расон, ки Тоҷикистон озод шуд. Озоди озод. Баъзеҳо аз мастӣ, бархе аз ноилҷӣ, гурӯҳе аз нодонӣ ҳар чӣ хоҳанд, мекунад. Ба хоричаҳо мераванд, хоҳанд, бармегарданд, нахоҳанд, намеоянд. Аз деҳаи Бобойи Сафар наздик ба ҳафтсад нафар дар Русия кор мекунад. Корхони оли не, корхони Одинавор. Аз Амондара ҳам рафтагондоранд. Беҳуда мегӯям Медонам, ки ту намерасонӣ чунин пайғомро Назарат баланд. Дар он чо низ «Шоҳнома» мехонӣ, газали Ҳофизро такрор мекунӣ, рубойиҳои Хайебро, «Модарнома»-ро мехонӣ. Андар биҳишт наҳрҳои асалу шароб ваъда шудааст, бо онҳо машғул мешавӣ. Дар ин дуне чунин будӣ ба касе кор надоштӣ, чизеро халалгор набудӣ, атоӣ ҳар касро ба лиқояш мебахшидӣ. Ба моли кас чашм ало намекардӣ. Чӣ инсоне будӣ, Лоиқ!?

Бародари қиематиам¹³⁰ Имшаб бо сурати ту рӯ ба рӯ будам, ҳамон сурат, ки туро канда гирифтааст —

Лоиқи заминиву ҳақиқӣ, хоксору шикастанафс ва дар худ фурурафтаро Чунон ба ман менигарад, ки дилу ҷигарамро муойина мекарда бошад Ба ҳар гӯшае равам, дида ба он сӯ мебарад Нигоҳаш хаста, имдодталаб не, мармуз Чӣ мехоҳад, кас пай намебарад Худи худат, аммо дилшикаста Ва ман рӯ ба рӯи он мешинаму мегирам, дилдорӣ намекунад маро Ором шав, намегӯяд, ғам нахур, намегӯяд Ман ғам намехурам, лекин аз ғам зиедтар ва зӯртар чист? Ҳа, ҳо он ки оҳанро мехурад — занг Ана ҳамон хел, дили маро андудааст занг ва пиндорам раҳӣ нест аз он Ягона умедам он аст, ки ашк зудояд занги дилро Аз ин рӯ мӯя дорам

Бисер нуктаҳоро дармеебад нигоҳи ӯ, вале ба пурсишҳо посух намедиҳад Ба назарам гоҳ захрханда мекунад, гоҳ тамасхур дорад, гоҳе ғамист, гоҳе шӯрида, оне ноумед, оне норозӣ оне омир, гоҳе ҳақир Аҷаб сурате Гӯе аз қиефайи башар сохта бошанд онро Чизе мехоҳад, чизе намехоҳад, чизе гуфтанист, чизе нагуфтанист вале

На-на!!! Дарефтам худаш гуфтааст «Навиштаҳоямро хонед, ҳама чизро дарефт хоҳед кард» Гуфтааст, навиштааст Рост, рост! Ҳоҷат ба ину он набувад Ин авлие гуфтааст ҳамаро Бо вучуди он чизе мехоҳад аз ман Пиндорам ту маро медонӣ, мегӯяд е қиссайи маро навис, мегӯяд, е ягон ҳарфи дигар, ки ман сарфаҳм нарафтам Аҷаб! Мо аз як нигоҳ мефаҳмидем андешайи ботинии якдигарро, аммо чӣ аҷобате, ки яқин намешавад Шояд ишора ба асбоби мурдани асли хеш дорад ин сурати безабон, ки касе он сабабро намедонад Чуз Худову Лоиқ

Осуда бош, бародари чоғнам! Кори аз дастам омадаро мекунам Лекин дасткӯтоҳам, дастам намеразад ба гиребони орзу Ана баройи чӣ касону нокасон ин қадар зӯр мезананд ба мансабу вазифайу курсӣ, то дар сахтиҳо дастдарозӣ кунанд Ман аллакай кӯтаҳии дастамро дониستم он чӣ мехостам, нашуд Мехостам, ки гӯри ту дар баландие ҷой гирад, ки миени мақбарайи туву мазори Мирзо Турсунзода дарвозае гардад ба мазори номдорони кишвар Охир

чүз ту кй сутудааст, сурудааст ба он пояе, ки мебод Тоҷикистонрову қуллаҳойи онро ва қахрамононашро ва фарзандони номдорашро? «Ду имом»-и онро, «Сулҳи дерингизор»-ро, «мӯҳрайи шикаста»-йи моро, «решайи бурида»-ии моро, таърихи моро, таммаддуни моро ва ҳар бузургиву баландиву шукӯху шаҳомате, ки доштемӯ дорем?

Лоиқ! Ман ин саҳар боз аз бемористоне, ки 230 шаборӯзатро дар он чо гузаронидаӣ, гузашта омадам Ҳар рӯз ба умед будам, ин субҳ ноумед Он чонвараки хушхон, ки мурдаашро сари бора гузошта будам, натофт Е «саиеде» бурдааст е шариконаш

Лоики чон! Чонам месӯзад! Охир чун шавад, ки ту дарезиву ман ба по ислам? Ман ҳам бояд паҳлуи ту бошам Ман ганҳо мондам Чунон ки ту танҳо буди бо ҳама халқи олам Зеро ӯ дигар кас будӣ ақидаат, андешаат, фикрат, дидат дигар буд ва миени ҳама хешро танҳо мефти Ва мегӯянд ҳам Лоиқ миени шӯру шарар танҳо монд Ҳоло низ танҳойӣ Андар маснад хуфта танҳойӣ миени мо ва ман низ танҳоям бе ту

Лоиқ! Дарку эҳсос мекунӣ, ки мебӯсамат? Мурдаи ту дувумин аст, ки мебӯсам Мурдаи сарди падарамро бӯсида будам «Во падарам!» гуфта, бӯсида будам аз рухи чапашон «Во бародарам!» гуфта, мебӯсам аз рухи ростат Серуниӣ ҳар ду якранг Ва як эҳсосе, ки андар рухи зиндагон намешавад, боқӣ монд дар лабонам

«Во додарам!» Гардан мегирем, гардани бародарро, гардани додарзодахоро, гардани дӯстону еронро Ва он гоҳ мегӯем хостаро, шудаву гузаштаро ва бударо Бештар зану духтарон, хоҳарон, модарзан ва қадрдонҳо месӯзанд Гӯя доранд, мӯя доранд саргузашт мегӯянд, дил холӣ мекунанд

Хона тангӣ мекунад Мардон бурун мераванд нолон Ман истода наметавонам ба по Ҳар ҳолдоне, ки омад, гардани маро мегирад ва дилдорӣ мекунад, ки бародари ҳамтани Лоиқ манам Мадорам рафта, бар курсие менишинам Айб бошад ҳам, чунин корро мекунам, зеро пойҳойи беҳанг вазни ҷуссайи лоғарамро бардошта наметавонанд Дарег! Тахтаи мур-

дашӯйиро дароварданд Ва охирин дидори мо ҳамин буд Сад дарег!

Лоиқшоҳ! Аспи чӯбиरो оварданд! Саворат мекунанду мебаранд Рӯйи дастҳо шудӣ Аз хонайи танг баровардани тобутат ва ҳамаи тобутҳо чандон мувофиқ нест Зеро ин хонаҳо барои зиндагон аст, вале мо ғами мурдаҳоро меҳурем Дасти ба даст, сари даст меравӣ, нозгунҷи миллат, дидадаройи халқ, ғамхори ватан Тори сар мебардорандат ва дасти баъзеҳо намерасад ба тобутат Аз ҷумла дасти ман Ягон фикр ба сарат наояд, меғӯям аввалан мадор надорам, дигар ин ки маро дур карданд Не-не! Парешон нашав! То туро дар сафар парешон накунам, ягон вақти дигар меғӯям Нигарон бош! Ҳамин ки ба наздат омадам, меғӯям Ҳамин қадар зикр мекунам, ки ба назари баъзеҳо ману ту бегона, зеро аз миени зодгоҳамон Зарафшон қорӣ мешудааст Ягон бор чунин андеша ба сари мо наомада буд Тоҷикистонро як пора медонистем Бидон, ки ҷудойиҳо чигуна ва аз куҷо ибтидо мегирад

«Бори амонат»-ро ба мошини боркаш бор карданд, Лоиқ! Ман ба мошини Комрон нанишастам, ки Зебинисоро барад, Саборо барад, Мумтозро барад Ба мошини Азизбек нишастам, то аз паси тобутат равам, дар роҳ шикаст Толеъамро гардам Ин чиз хоссу насиби ман аст, ту хуб медонӣ, Лоиқ! Ҳама вақт чизе е касе бояд маро халалгор бошад То мошини дигар пайдо карда, назди бинойи театри ба номи Айнӣ расидам, ки тобути туро ба толор дароварданд Дасте мисли ғавҷӯб пеши роҳи маро гирифт ва боздошт марову ҳамаро Он даст маро мешинохт ва дугонагӣ будани моро медонист Аммо ба баҳонае боздошт Зери офтоби тамуз, миени ҷомаи сиёҳ арақшор шудам Миенам баста, сарам пӯшида, сӯхтам Ҳам барои ту, ҳам аз офтоб Баъд чӣ шуд, медонӣ? Маро иҷозат доданд, ки дароям Даромадам, аммо ба сари тобутат нарафтам Зеро дӯстон ва ошноҳо зиёд буданд Дами дар истодам ҳамроҳи Юсуфу Зафар, то меҳмононро «хуш омад» гӯем Ҳай меомаданд дӯстону душманон ва ман надониستم, ки нотавабонбинон барои чӣ меоянд? Ту намедонӣ, Лоиқ! Дар он тараф, рӯ ба рӯ тобути Додхудоёвро гузошта буданд,

шояд он касоне, ки ту дар зиндагиат ҳамсӯҳбат шудан намехостӣ, ба хотири он кас омада бошанд? Инро ман хаел мекунам, вале ту парво надорӣ, чунон ки будӣ Мадорам намонд, Лоик! Хаелам неруям ашк шуда рехт ва такя бар сутун задам Хамин қадар медонистам, ки сиришк аз дидагонам мерехт ва гарданам қач, сар бар сутун зада будам ва як дастгоҳи сиех сӯям менигарист Ба назарам, ҳолатам баройи наворбардор аҷиб метофт Дастгоҳ наздик мешуд ва ашки шорони ман акс меофт дар он Наворбардор маро дилдорӣ кард Шинохтам, ки Олимҷон буд Он ки дар борайи Лоик «Чилмехроб» сохтааст Ӯ мешинохт моро, медонист як ҷӯра одамро ва баройи пасовандон навор мегирифт

Ману Зафар аз назди гобутат гузашта, ҷанозайи Додхудоєвро зиерат карда, боз ба назди гобутат омадем ва гирияи Комронро дидам Ӯ хаел мекард ки ман мурдаам, ҳамчунон мегириси Ӯ бароии он, ки маро аз ту чудо меид

Ба бароварданд тобутатро Гузоштанд паҳлӯйи ҳам тобутҳоро Мани танҳо ба зинаҳойи пешайвони театр ҷой гирифтам Ҳамаро медидам, вале намешинохтам Ӯ нури чашмам кам шуда буд ва Ӯ нури офтоб намегузошт, ки чехраҳоро бинам

Райиси шаҳр Маҳмадсаид Убайдуллоев аввал суҳан гуфт, ки меҳру муҳаббати худро зимни шарҳи ҳол иброз дошт Ва ҳар кӣ суҳан мегуфт ба ду тобут рӯ меовард Қаҳҳор Маҳкамов, Султон Мирзошоев, Камол Насрулло Чӣ хуб гуфту гиренд Султон

«Дар дили офтоб нашинед, офтоб мезанад» оҳиста ба гӯшам гуфт Исмоилзода — падарарӯси Фарҳод ва аз зинаҳо фаромад «Боке не» оҳиста гуфтам ва миннатдорӣ кардам ба ғамхориаш Ва ашкам тар мекард сарсинаамро, офтоб кора надошт

Ва тобутҳоро бардоштанд Мошинҳо мерафтанд Дар нимароҳ мошинҳо аз ҳам чудо шуданд, тобутҳо ба роҳҳои гуногун рафтанд Гӯр чудо, гӯрхона чудо

«Ако!» дили ман ғулғула мекунад, ки ба Қоришариф муродамро гӯям, вале овозам намебарояд Хомӯш мемонам ва он чизҳое ки медонаму армонам ҳаст, анда-рунам зангор мебандад ва ман ҳеҷ гоҳ ба мақсадам

намерасам Меравему меравем, андарунам месӯзад, ин харф то забонам меояд, аммо баланд ифода карда наметавонам «Ако!» Гумон мекунам бо тамоми овоз садо медиҳам, лек ако шунидан намехоҳад ва е гӯш гарон мегирад ӯ намедонад, ки ман чӣ ният дорам

«Ако!» Намешунавад, ки намешунавад Пас ман мегӯям «Ако! Лоиқро ман ба лаҳад гузорам!» Ва забон мегазам, ки дигаргуна нафаҳмад муродамро Нагӯяд, ки ин одам худро ба Лоиқ чон ба чон мегирифту Не-не ако! Ин хел не! Ман як ният дорам Лоиқ медонад ӯ бахши аввали романи «Зинда даргӯр»-ро хондааст «Дар сӯгвории хоҳарам»-ро Бахши дигараш «Дар сӯгвории модарам» Ҳар дуи онҳоро ман ба хок додаам Вале намедонам, ки чаро худ аз худ ба сарам зад, ки бахши севумро «Дар сӯгвории миллат» ном додам Дар ду ҳолати аввал намехосгам аз гӯр бароям, балки мехостам зинда андар гӯр бошам Вале маро зӯран аз гӯр мебароварданд Ҳоло «Ако! гузашт кунед, ман бародарамонро ба лаҳад ниҳам ва паҳлӯи ӯ дароз кашам Ақоҷон! Як бор гузашт кунед! Ҳарчанд медонам, ки гарон аст шуморо Касе ҳамонанди шумо намесӯзад, касе мисли шумо ба ҷойи ғизо хун намехурад, ҳамаашро мефаҳмам лекин зарур бувад Гузашт кунед!»

Лоиқ! Ҷӯраи чамолакийи ман!³¹ Охирин бор мадад бикун! Акоро бифаҳмон, то ман ҳамроҳат ба гӯр дароям Инро фақат ту мефаҳми, зеро хондаӣ, медонӣ Вагарна «Зиндадаргӯр» нотамом мемонад мисли «Ангораҳо»-и ту

Лоиқҷон! Бигӯ, бифаҳмон! Инҳо намешунавад, намефаҳманд мақсаду муроди моро Хаел мекунанд Лоиқ шеър гуфт, хонданд, мисраъҳо садо доданд, вассалом Аз кучо донанд, ки «Кӣ шикаст мӯҳраи мо?» чӣ боре дорад, чӣ тадқиқоте мехоҳад, чӣ таърихест?

Худое! Тобутатро бар хоки нарм мегуздоранд, Лоиқ! Рӯи хоке, ки аз лаҳади іӯри ту баровардаанд ва чано-заатро бар ивази он хок бояд дар гӯр ниҳанд «Аз хок бурун омада, бар хок шуда» Оқибати ҳама тақопӯхо чунин Инро ҳама мебинанд, медонанд, мешунавад мегӯянд, вале ба касе панд намешавад Як лаҳза худо-

ванд ба дили инсон раҳм чой мекунад, то мурдaro ба хок супоридан андеша мекунанд, вале чун аз сари манзил дур шуданд, Аҳмади поринаву савдогари Кармина мегарданд Лоиқ, бубахш! Шайтонийи инсон шайтонийи бузро монад, ки дар чое барги сабзро бинад, ҳазор бор ба шохаш заниву аз он роҳ гардонӣ, чун чашм хато кунад, сӯи барги сабз гозад

Қоришариф ба айвони гӯр фаромад «Эй ако! Эй ако! ман зарурате дорам! Медонам ин қарзи бародарийи шумост, вале ман низ қарздорам! Воми ман гарантар дар назди Лоиқ, дар назди таърих, дар назди қавм, дар назди миллат Охир ӯ маро сипари хеш номида буд Чун шавад? Чун шавад агар у бе ман ба гур равад!? Ако, акоҷон! Ҳамон шарм, ҳамон ҳае, ҳамон шикаста-нафсӣ, ҳамон фурутанӣ андеша, ор, номус ҳоло аз ман нарафтааст ва дар ин чо низ талош карда наметавонам Бояд шумо нияти маро паи баред! Чоятонро ба ман диҳед, ман бояд ба лаҳад дароям, ман бояд зери сари саҳти ӯ, вале дар назди миллату халқ баланди ӯ, як пора кулухи саҳту дуруштро гузорам, камарчаи сарбандашро кушода рӯяшро боз қунам ва гӯям, ки нигар, олами рӯшан ин чосг Ва баъд ва баъд

Ако! Акоҷон! Аз баройи худо, аз баройи савоб Шумо истед дар айвон, ман дароям ба лаҳад! Ако! Ако! Ман ин ҳарфро баланд гуфта наметавонам Мардуми ноогоҳ механданд ба ман Номамро мебароранд ба девонагӣ ба худнамойӣ, ба шӯҳрат Аз ин рӯ баланд садо карда наметавонам, танҳо ба шумо мегӯям, ки қиссаҳои бародарийи моро медонед Медонед, ки мо чун ба якдигар дар ҳолатҳое сачда мекардем Инро бори аввал мегӯям

Эй Қоришариф! Эй акоӣи чон! Нафароед ба лаҳад! Ин вазифаи ман аст! Охир, ман бояд он чо бошам Шумо нозҳои ӯро бардошта наметавонед Шумо ниезҳои ӯро намедонед Зеро Лоиқ аз шумо ибo мекард, ҳама чизро намегуфт, розу ниезашро дар худ медошт, зеро шуморо бародар-падар медонист, эҳтироматонро аз ҳама болотар мегузошт ва хаел мекард, ки баъзе корҳову рафторҳои ӯро наменвисандед, коҳиш медихед, андарз мегӯед, аз ин рӯ худдорӣ мекард, шуморо ташвиш намедод

Арзандатар шумоед, ки он чо дароед Лекин ман му-
роди дигар дорам Мехоҳам он чо бошам Ҳамроҳи ӯ
монам Даричайи лаҳаду айвонро чим зананд, мо аз ҳама
ҷудо шавем ва он чизҳое, ки бояд мегуфтем гуфта на-
тавонистем, бояд бигӯем Охир, мо дар ин умри кӯтоҳ ду
тариқи давлатдорӣ ва ду «озодӣ»-ро дидем, бояд дида-
ву шунидаҳоро бигӯем, Лоиқ кам-кам гуфтани буд, умр
бақо накард, мани танҳо ин борро кашида наметавонам,
мо бояд дар он чо гӯем, Чунки дар он чо каси гӯш ме-
кардагӣ, суханчинҳое миенарав нестанд Танҳо қаҳра-
мониҳои «имоми ду тараф»³² сазовори дostonхост Лоиқ
сулҳ овардани оғонро табрик карда тавонист, вале хид-
мати беназирашон дар адабиёт ногуфта

Сабр кунед, ако!»

Вале ако сабр накарданд Ҷуз худову Лоиқ касе
садоеи маро нашунид Ако пойҳоеи суфпечи баро-
дарро дошта, ба даруни лаҳад кашиданд Ҷамшеду
Афзалшо дар айвон мурдари рӯи даст медоранд,
Шакарбеку Садриддин аз ду тараф дошта, майитро
сӯи лаҳад майл медиҳанд Ман чашмонамро пӯши-
дам «Пӯшида чун қон мерави андар миени қони
ман »

Як садо омад «Шоирро ба хок медиҳанд, мардум!»
Садоеи Гулназарро мемонд Шояд ӯ низ андешаҳое
дошт мисли андешаҳоеи ман Ва шояд чуръае чуръ-
атафзо хӯрда буд, ки садо бароварда тавонист «Ман
бояд он чо бошам, ба қои Лоиқ!»

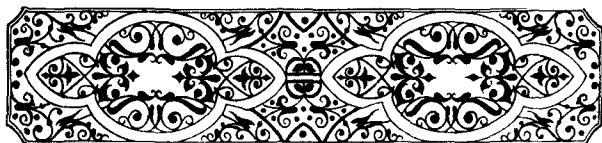
*«Нӯшед ба еди хотири хастаи ман,
Холӣ накунед қои биншастаи ман
Андар сари гӯри ман гузореҷ чу лавҳ,
Як соғари вақти мастӣ бишжастаи ман »*

Дигар садоеи ман суде надорад, ашкам хокро тар
мекунад

ӯ мурд, ман зинда мондам

ӯ зиндаи қовид гафт, ман мурда шудам

3 март 2001

Суруи

НАБУДАНАТРО МЕГИРЯМ, УСТОД!
(Навха аз ҳичрати Устод Лоиқ)

Оҳ, эй Устод,
Эй ки маро маргат кушт!
Чакра-чакра набудани худамро
дар набудани ту мегирям
Зарра-зарра коҳидани вучудамро
эҳсос мекунам дар коҳиши
вучуди ту зери хок
Рӯзи маргат рӯзи мурдани ман буд
Оҳ, он рӯзи аҷзи абру борону осмон ва сардии Хуршед
Ашки талхамро фуру бурдам,
сиришки шӯр шуд,
аз дидаам диламро шорид
Оҳам лабонамро сӯхт
аз оташи дӯзахи гуссаҳо,
Ҷитға—ҷитға нолидам,
Ҷитға — ҷитға гиристам,
Ҷитға — ҷитға мурдам
ва ҷитғаи набуданатро
хомаам дар чаман бишкаста
бо ранги яъси сиеҳ бишкаст
Оҳ, эй Устод,
Эй ки маргат маро кушт!
Дар ин ҷитғаи нолаҳои най
Ҷитға — ҷитға набудани худро
дар набудани ту менолам
Чакра—чакра набудани худро
дар набудани ту мегирям

Дарег аз дили қитъа—қитъа бузурги ту,
ки аз тапидан монд

Оҳ, эй Устод!

Дилам як мушт афсӯси аз тапиш мондани дили туст,
Лабам як хирман оҳи аз олам гузаштани дили туст.

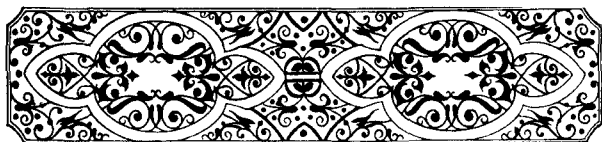
Чашмҳоям ду уқенус сириш аз

мижгон ба хок чакидани дили ту

Вовайло! Мушти афсӯс бар сари ҳасрати ман!

Во афсӯс! Хирмани оҳам дар лабонам сӯхт!

Водарег! Дар уқенуси гусса гарқидам!

Лоик

Сино расид бар сарам, дардам даво нашуд,
Дар коми гӯр рафтаму колам раво нашуд

Бо бенаво навон шудам то бахшамаш наво,
Рӯзе, ки ман навон шудам, як ҳамнаво нашуд

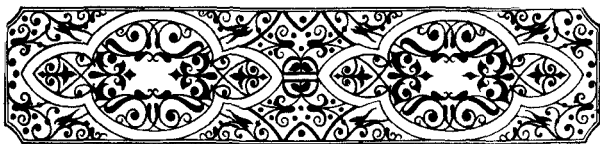
Бунеди осиеб агар будаст осу об,
Гардон зи оби чашми ман як осие нашуд

Эй ер, ери гумшуда дар дашти иштибоҳ
Будем мо ду чашмаю даре чаро нашуд?

Гуфтам, ки дарди ишқро қисмат ҳамекунем,
Будем розӣ мову ту, қисмат ризо нашуд

Ҳар тир, ки ба ман заданд, аз ман хато бичаст,
Аммо амони ҷонам аз тири қазо нашуд

Бидруд, ери бовафо, умрам вафо накард,
Савганд хурда будаму аз ман вафо нашуд.

*духтур Саид Камол Ҳоҷ Саидҷаводӣ**

ЁДДОШТ БА КИТОБИ УСТОД ЛОИҚ «РҶҲИ РАҲШ»

Қолабе, ки фарҳанги эронӣ дар он таҷаллӣ ефта, бештар сурати шеър дорад, аз ин рӯ дар забони форсӣ шоирон танҳо офаринишгароне нестанд, ки бо халқи осори шеърӣ танҳо маҷмӯаи офаринишҳои фарҳангии моро ғанитар месозанд, балки шоирон ҳомилони аслии паеме ҳастанд, ки дар батну матни фарҳанги Эронзамин вучуд дорад ва асоситарин мазомини фарҳанги ин миллат ба сурати шеър баён шудааст. Аз Шохномаи Ҳаким Абулқосими Фирдавсӣ гирифта то Маснави Мавлоно ва то асри ҳозир, ки чунбиши иҷтимоии маршрутият қабл аз ин ки дар шаклҳои дигари адабӣ таҷаллӣ пайдо кунад, шеъри асри маршрутият ойинае шуд, ки хостаҳои мухталифи иҷтимоӣро дар худ мунъакис мекард.

Дар асри хориҷ аз марзҳои Эрон низ ин вижагии шеъри порсӣ ба равшанӣ ҳувайдост агар қуллаи шеъри муосири Афғонистонро марҳум устод Халилуллоҳ Халилӣ бидонем, ҳамин вижагӣ дар сурудаҳои ӯ ба чашм меҳурад, алалхусус сурудаҳои солҳои поени зиндагии устод Халилуллоҳ ба воқеъ гузоришномаи рӯзгори ӯст, ки дар ҳунари шеър зуҳур ва буруз ефтааст ва дафтаре, ки инак пеши рӯи шумо, хонандаи азиз аст, низ ҳамин вижагиро дорад.

Шеъри устод Лоиқ Шералӣ дар манзумаи шеъри Тоҷикистони муосир аз ҷунон шаън ва эътиборе бар-

* дабири Шӯрои густариши забони форсӣ (Эрон)

хурдор аст, ки бетардид метавон ўро дар зумраи яке аз чехраҳои ҷовидонаи шеърӣ ин сарзамин ба ҳисоб овард ва танаввўъи мазомини шеърӣ, чирадастии ў дар офариниши мазомини шеърӣ нав, наздик будани забони адабии ў ба забони меъери форсии имрӯз ва инъикоси рухдодҳои иҷтимоӣи гуногуни Тоҷикистони муосир дар офаридаҳояш ҷойгоҳе бас рафеъ дар шеърӣ муосири тоҷик ба-д-ў бахшидааст. Аз ҳамин рӯ, нашри гулчини ашъори устод Лоиқ дар Эрон танҳо гузориши офаринишҳои адабии яке аз чехраҳои фарҳанги муосири Тоҷикистон нест, балки ироаи тасвири аз ҳаёти иҷтимоии инсонии муосири ин марзу бум аст, ки дар маърази тундбодҳои муҳибу саҳмноке қарор гирифта ва шеър устувортарин ҳисну паноҳгоҳе будааст, ки ҳаёти иҷтимоӣ ва фарҳангии ин миллати заҷркашидаро аз ин ҳодисоти рӯзгор масун доштааст. Аз ҳамин рӯ, шеърӣ тоҷикӣ алалхусус дар солҳои қабл аз фурупошии шӯравӣ танҳо офариниши ҳунари нест, балки сипардорӣ дар муқобили сарҳангони фарҳанг буд, ки бар ин қаламрави густурдаи ҷуғрофией фармон меронданд ва найзабозии найзабозонест, ки бо силоҳи шеър ба ҷанги Аҳриман омада буданд, ки аз он шаби сиёх, ки ҳувийати торихӣ ва фарҳангии як миллатро ба масхара гирифта буд, роҳе ба равшанӣ ва хештанебӣ боз кунанд.

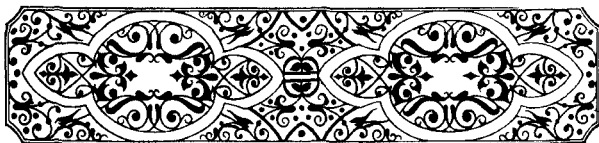
Лоиқ Шералӣ яке аз посдорони фарҳанги тоҷик ва Эрон дар Мовароуннаҳр буд. Дилдодагии ў ба Эрон ва фарҳанги Эрон амре нест, ки қобили инкор бошад. Ё марги ў фарҳанги порсӣ яке аз устувонаҳои асосии хешро аз даст дод, устувонаҳое, ки бетардид наметавон ба осонӣ барои вай бадил ва ҳамтӯе нишон кард. Аммо осори ў номи ўро дар ҳофизаи торихии миллатҳое, ки ба забони модарӣ ишқ меварзанд ҷовидона сохтааст.

*То надонам ки пас аз ман хонда шеърро касе
Хоб мебинад маро, мепурсад ин овоз кист?
То надонам зиндагиро баъди ман раҳ то кучост
То надонам соҳиби дуне пас аз ман боз кист?
Ман намемирам
Ман нахоҳам мурд!*

Дабирхонаи шӯрои густариши забон ва адабиети форсӣ бисер хушвақт аст, ки гулчине аз ашъори ин шоири бузурги посигӯйро интишор диҳад

Пешниҳоди нашри ин маҷмӯа ҳангоме тарҳ шуд, ки сарояндаи бузурги он ҳанӯз дар қайди ҳаёт буд ва шохе устувор аз дарахти бузурги шеъри форсии муосир ба шумор меомад. Дарего, ҳангоме ин еддошт навишта мешавад, ки ин нодирагӯии ширингуфтор дигар дар миени мо нест ва тақдир чунин буд, ки ҳангоме китоб ба зевари табъ ораста шуд, ки ин эҷодкори ширингуфтор ба дидори дӯст шитофтааст.

Барои он равшаншод улувви дараҷот ва барои бозмондагону хонаводаи мӯхтарамии вай ва ҳама фарҳангии ну шеърдӯстони тоҷик сабри ҷамил орзу дорам.

Муъмин Қаноат

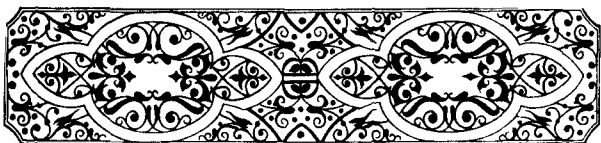
ДАР СЌГИ ЛОИҚ

Чон будию рафтї, зиндаям, ҳайронам,
Дар васлу видоъи чону тан сарсонам
Бо ашк марез пок дар домани хок,
Бо ханда марав ту аз лаби хандонам

Қу зиндадиле, ки зинда дар гӯр нашуд,
Қу сӯзи дигар, ки захми носӯр нашуд?
Ҳамхуни замонадору ҳамболи замон
Пайванди замона бо замон чӯр нашуд

Гирди сари ери зор гаштї сад бор
Бо Шамсу Қамар ба гардиши Лайлу Наҳор
Гар ер вафо накард, ағер чї кард?
Рангат ба хазон расиду бӯят ба баҳор

Як даст қалам кашид аз боли замон,
Як панча ба ели аспи иқболи замон
Бо ин ҳама панчазаниҳо охири кор
Биншаставу гиря кардї бар ҳоли замон

Профессор Маҳмуд Исломии Турбатӣ (Эрон)

КОРВОНИ ШАҲИД

*Корвони Шаҳид рафт аз пеш
В-они мо рафта гиру меандеш
Аз шумори ду чашм як тан кам
В-аз шумори хирад ҳазорон беш*

Номи устод Лоиқ Шералӣ шоири баландовозаи Тоҷикистонро аз солҳои пеш шунда будам, вале чун барои тадриси забон ва адабиети форсӣ дар донишгоҳи Қазоқистон ба он кишвар рафтам, аз тариқи дӯсти фозил ва арҷмандам оқои доктор Сафар Абдуллоҳ, ин шоири бузурги муосирро бештар ва бештар шинохтам ва инак афсӯс мехӯрам, ки чаро мавқеияте пеш наомад, то дар замони ҳаёти шоир, ба дидори вай муваффақ шавам ва аз хирмани фазлу дониши ӯ баҳраманд гардам

Ёдам ҳаст, пас аз даргузашти шодравон Лоиқ, бародари азизам доктор Сафар Абдуллоҳ маҷлиси тарҳим ва едбуде дар Қазоқистон барои ӯ барпо кард, ки суҳангӯи он маҷлиси дӯстона ман будам. Дар он маҷлис гуфтам Мавлоно фармуда

*Маргро донам раҳе то кӯи дӯст
Роҳе ар наздиктар дорӣ бигӯ*

Лоиқ аз сарои фонӣ рахт барбаст ва ба сарои боқӣ ва ҷовид шитофт, чи ӯ аз шаҳбозони баландпарвозе буд, ки дар қафаси танг ҷой намегиранд, аммо бо марги ӯ, фарҳанги форсизабонон яке аз устувоҳои

асосии худро аз даст дод Устувонае, ки ба қавли доктор Саид Камол Ҳоч Саидҷаводӣ ба ин зудихо наметавон ба осонӣ барояш назир ва ҳамтое ҷонишин сохт Вале ногуфта пайдост, ки осори Лоиқ, номи номии ӯро на танҳо назди мардуми адабшинос ва шеърдӯсти Тоҷикистон, балки дар хотир ва ҳофизаи тамоми миллатҳои фархехтае, ки ба забони форсӣ ишқ меварзанд, ҷовидона хоҳад сохт

Ба назари ин ҷониб, устод Лоиқ дар зумраи мардони бузурге буд, ки ба Эрон ва забони форсӣ ишқ меварзанд Ӯ аз нодиршоироне буд, ки бо силоҳи шеър ба пайкор бо бадихо, нопокиҳо, зиштиҳо ва тамаллуқгӯиҳо пардохт ва дар як калима ба ҷанги Аҳриман ва аҳримансифатон рафт

Вай арзиши шеърро ба хубӣ дарефта буд ва ба ҳамин сабаб ҳеҷ гоҳ ин дурри қиматиرو ба пой хукон нарехт Ба ростӣ, устод Лоиқро бояд аз посдорони фарҳанги эронӣ дар Мовароуннаҳр ба ҳисоб оварем Ишқу алоқаи ӯ ба Эрон ва фарҳанги эронӣ амре фаромӯшношуданӣ аст Чаро чунин набошад дар ҳоле, ки ӯ худ аз сарзамини Хуросони Бузург бархоста ва аз ворисони устод Рӯдакӣ ва суҳангӯи донои Тӯс ҳақим Абулқосими Фирдавсӣ буд

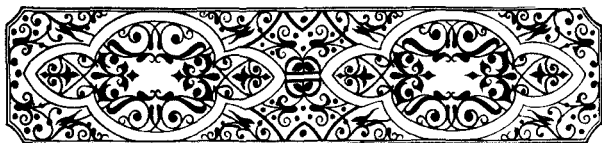
Сифот ва фазоили писандидае чун шаҳомати адабӣ, ҳимматбаландӣ ва бузургворӣ, эҳсосоти амиқи ватанӣ дар Лоиқ аз чизҳои буд, ки ҳар инсони озодаеро нисбат ба ӯ алоқаманд мекард

Фуқдони вай барои ҷавомеъи форсизабон ба вижа мардуми азизи Тоҷикистон зарбае бузург ва ҷуброннопазир буд Едаш гиромӣ ва роҳаш пурраҳрав бод!

Дар поен барои исботи устувории сухани устод, кофӣ аст ғазалеро едовар шавем

*Ало, шеъри Аҷам, фардо маро ту зинда хоҳӣ дошт,
Ало, шӯри дили дуне, маро ту зинда хоҳӣ дошт
Ба зери сангҳои собиту сайери гардҷунҳо
Ало, Албурзи побарҷо, маро ту зинда хоҳӣ дошт
Басо шеъри тари дуне бувад андар лаби даре,
Ало, шеъри тари даре, маро ту зинда хоҳӣ дошт
Агар лак-лак дили покем, як-як дар дили хокем,*

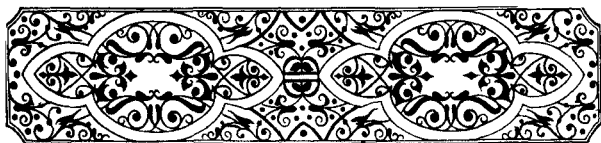
Ало, фарши зи Ари авло, маро ту зинда хоҳӣ дошт.
Дилам рӯзе агар аз дарди шеърӯ ишқ мемирад,
Ало, ишқи ҷаҳоноро, маро ту зинда хоҳӣ дошт.
Сухан пайдову нопадӯи ҷар халқи сухансоз аст,
Ало, пайдову нопадӯ, маро ту зинда хоҳӣ дошт.
Ало, Девони Ҳофиз, ҳофизам бошӣ зи ҷар марге,
Ало, Девони Мавлоно, маро ту зинда хоҳӣ дошт.

Шаҳноз

БАРОИ ЯК ПАЁМБАР

Аз адам бархост оҳи пуралам
Эй расули зиндаи шеърӣ Аҷам!
Ҷои Ту холист зери осмон,
Ай ҳузурат ормони ормон!
Аз ҳасад бинмуд гардун салби Ту,
Чун тапад қалбе бидуни қалби Ту?
Чун кунам бовар, ки субҳе тор гашт,
Миллати тоҷик мотамдор гашт?..
Ҳасрати Яъқуб оламгир шуд,
Юсуфе дар чоҳ бар занҷир шуд?
Реҳлати хуршед дунеро бибурд,
Монд ӯ, маргаш вале моро бибурд...
Чоҳи зулмат машриқи хуршед шуд,
Юсуфи толеғи мо — Ҷамшед шуд!
Эй қабоят нофаи бӯи Ватан,
Дидаҳоро боз кун сӯи Ватан!
Хоби Ту хуштар зи бедории мо,
Сукру мастият зи ҳушерию мо.
Қибларо дар қалби Модар кофтӣ,
В-аз дуояи ариши аъло ефтӣ.
Эй нафират оҳи Мавлонои дил,
Синаҳоро пур кун аз овои дил!
Ишқ бояд аз ту омӯзад ҳунар,
Лоиқе чун ту намеояд дигар...
Марг зону зад сари тобути Ту,
Рӯзи дафнат шуд дами Мавлуди Ту!..

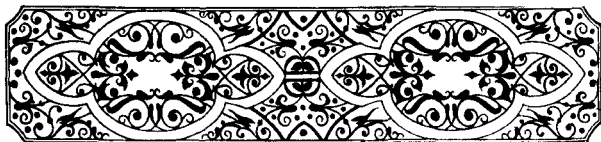
Қўрабек Муродов

ЛОИҚ ФАРДИ НОТАКРОР

Таваллуди Лоиқ тақдири миллат буду фавташ талхии ин тақдир аст. Ҳеҷ намехоҳам бовар кунам, ки дигар Лоиқ миени мо нест ва дигар шеъри тозаэҷодашро оҳанг намебандаму замзама намекунам. Бале, бовар кардан намехоҳам ба марги чунин як шоири шаҳир, чунин як фарди нотақрор.

Марги Лоиқ боғи миллат аст. Солҳо мегузаранд, асрҳо сипарӣ мешаванд, вале шеъри баландпарвози Лоиқ чун мавҷҳои ҷурталотуми Зарафшон ба дилҳо туғен мебахшад, чун лаъли Бадахшон ҷилои нав мегирад ва чун водиҳои зарнисору кӯҳҳои сарбаланди тоҷикон ба олами маъниҳо ғановати тоза ато мекунад. Барои даргузашти Лоиқи халқ ба халқи азизам сабри ҷамил мехоҳам.

*Чу ман мирам миени ҷамдигар гӯед, ки Лоиқ,
Дар оғӯши замин бо бўяҳои осмонӣ рафт*

Лоик

ПАНҶАҶОИ БОРБАД

*«Устоди агонӣ ва нагамот Борбад ба созу
навои хеш Эронзаминро бар халифаҳои
азроби шӯр ангезонид, чун ин қасдаш на-
тиҷа надод, панҷаҳои ҳазордастонашро
бибурид ва сози барбаташро оташ зад»
Аз «Китоб-ут-точ»*

*Чӣ суд аз дасти ман, гар нашканад дастони ғосибро?
Чӣ суд аз захми ман, гар ба захми халқ марҳам нест?
Чӣ суд аз панҷаи ман, то натобад панҷаи золим?
Чӣ суд аз нагмаи ман, то ба дарди халқ ҳамдам нест?*

*Ало мardум,
Ман аз дарди шумо зодам,
Ман аз еди шумо зодам,
Ман аз хоки тапишҳои шумо рустам,
Зи бунеди шумо зодам
Агар ман Борбад бошам,
Ба ҷои орзуҳои ҷаҳонзоди шумо зодам*

*Вале имрӯз,
Рӯзе, ки шумову ман ҳама дар панҷаи ағер мепечем,
Аҷам хоҳад таҳи дори аҷал шуд,
Аҷам хоҳад гирифтори адам шуд,
Вой бар ҳоли аҷамбошон!*

Намедонам,
валекин косаи удам ҳамегӯяд,
ки садҳо сол андар косаи сарҳоятон томот меҷӯшад.
Дигар, савганд бо номи бузургони Аҷам,
Касе аз косаи барбат
бароҳат косаи шарбат наменӯшад.
Дигар аз гӯши уди ман намеояд
Хурӯши тору пуди мо.
Дигар бар гардани Эрон намепечад
Батар аз мор гардони суруди мо.
Дигар дар коми ҷаҳлу кӯрӣ хоҳад буд
Замини бошу буди мо.
Ало мардум,
Маро шириннафас хондед,
Маро шириннафас хондед.
Агар шириннафас бошам,
Чаро дар рӯзи талху дар ано ҳастед?
Агар шириннафас бошам,
Чаро обу адо ҳастед?

Агар шириннафас бошам, фидои он нафасҳоям,
Ки нагзоранд дар мулки Аҷам мискину танҳоям.
Агар шириннаво бошам, навои миллати хешам,
Агар шириннаво бошам, адои миллати хешам!
Мабод он рӯз, то аз қавмдони худ ҷудо бошам,
Навои бенаво бошам...

Ба зери осмонҳо
Сар ба каф бигзошта бехешу дилрешам.
Сари ин мушкила ҳар дам биандешам:
Чӣ суд аз шуглаи овози ман,
Гар оташи исени мардумро наафрӯзад?

Чӣ суд аз пардаи тораи,
агар аз рӯи аъдо пардаи ҳилат набардорад?
Чӣ аз тарзаҳмаам суде,
ки меҳру эътиқоди халқ хушкидаст?
Чӣ аз ромшгариям суд,
гар як лаҳза оромии надорад мулк?

Чӣ аз хунегариям суд,
гар хуни наждам бар ҳадар резад?

Ағониҳои ман суде нахоҳад дошт,
То дуди фиғони халқ мепечад ба гардунҳо,
Ки гаҳвори «Авасто»-ро
Тасаллут мекунад оврағони дашту ҳомунҳо.

Агар фареди ман фаредрас пайдо нахоҳад кард,
агар овози ман дар зодбуми дилнавози ман
надорад як ҳамовозе,
Яқин дорам,
Аҷам з-ин баъд дар каф бод хоҳад буд,
Ватан сайронгаҳи бедод хоҳад буд...

Агар аз барбати ман зарбати қотег ба душман нест,
Гар ангушти маро неруи бозуи Таҳамтан нест,
Чӣ неруе далелам мешавад бар сеҳру эҷозе?
Чӣ қодуе далелам мешавад бар пардапардозӣ?
Агар дар савти ман оҳанги сатват нест,
Агар дар ҳанҷара-м тезии ханҷар нест,
Агар шеърӯ тарона дар ҷаҳони бекарона
Паи ободию озодии абнои кишвар нест,
Гузаштам аз чунин санъат,
Ки лаънат бар чунин санъат...

Ало, як идда Салмонҳо,
Шумо танҳо барои хештан ҳастед,
Кучо баҳри Ватан ҳастед???
Ватан баҳри шумо як ҷойгоҳи хурдану хоб аст,
«Шароб асту кабоб асту рубоб аст»
Вале рӯзе чу аз ман ед меоред,
(Агар инсофатон бошад!)
Ватан бо чеҳраи раббонии хеш,
Ватан бо ҷазбаи кайҳонии хеш
Беҳ аз сад масҷиду меҳроби азроб аст...

Пас аз ман баъд мефаҳмед:
Ватанро дар раҳи диноварӣ ҳарвонагаҳ кардед,
Аҷамро рӯсияҳ кардед...

Замоне ед меоред аз ман
ва аз ангуштҳои ханҷари навмедӣ бибрида
ва ҳам аз барбати дар оташи навмедӣ сузида,
Замоне ед меоред аз ман,
Ки аз дарди Аҷам дар бекаронҳо
Навои Борбад барбод гардида

Рағзоҳат

ДАРДИ БЕТАСКИН

Лоиқи дилҳо кучоӣ? Мулки дилро ғам гирифт,
Дидаи ҳар пиру барно дар ғами ту нам гирифт.
Қалби дарои ту имрӯз аз тапидан бозмонд,
Қалби дароям бароят ҷовидон мотам гирифт

Лоиқи дилҳои мо раҳти сафар барбаствааст,
Бевафои қарда, аз ерони худ бигсастааст.
Тарки шеърӯ соғарӯ еру диераш қардааст,
Шишаи дилҳои мо бо санги ғам бишкаствааст.

Оламе дар гуфтугӯву булбули дуне хамӯш,
Мавҷи шеър андар дили шӯридаи даре хамӯш.
Оламе дар гуфтугӯву олами нур аз садо,
Лоиқи гултарвари мо байни ин гулҳо хамӯш.

Дар дилаш шӯри суҳан, дар сар ҳамин савдо гузашт,
ӯ, ки даре буд, чун амвоҷи як даре гузашт.
Танг омад ин ҷаҳон баҳраш мағар, дар лаҳзае,
«Мавҷи дарои дилаш аз баҳри ин дуне гузашт».

Лоиқе, ки ӯ саропо шеърӯ ишқу шӯр буд,
Ахтари чархи адаб буд, ламъае аз нур буд.
ӯ, ки ҷони зиндагӣ буд, зиндагиро тарк гуфт.
Эй худо, е чашми мо е аз фалакҳо кӯр буд?

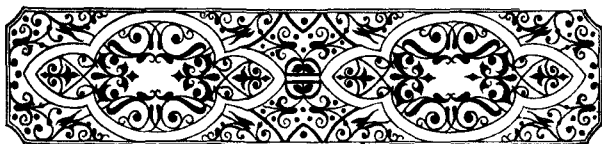
Лоиқи дилҳо, кучоӣ? Ишқ бесарвар шуда,
Қалбҳои ошиқон дар хуни ҳасрат тар шуда.

Эй дамида рӯҳи нав бар ҳар рагу пайванди шеър,
Шеъри тоҷик аз дигар бевару раҳбар шуда

Лоиқо, барҳез то мо ҷумлагӣ шодон шавем,
Дар ҳавои шеъри ту рақсону покӯбон шавем
Зиндагиро рӯҳи нав бахшему маънии дигар,
Бодаи шеъри туро нӯшему сарафшон шавем

Лоиқи мо ҷовидонӣ рафт сӯи ҷовидон,
Шӯҳраи шеъраш расида то самову қудсиен
Мо магар қадраш надонистему аз мо қаҳр кард,
Шеър мехонад дигар бар ҳуриени осмон

Лоиқо, ман сар фуруд орам ба пои шеъри ту,
Ҳам ба ҷон пайванд донам мисраҳои шеъри ту
Шеър лоиқ бар ту буд, Лоиқи шеъри дарӣ,
Сар супорам, лозим ояд, аз барои шеъри ту

Ҳоҷӣ Мурад

ДАР ХАЙРБОДИ ЛОИҚ

Ў нур буду дар қадами рози сабо рафт,
Бо чеҳраи соҳибхабарӣ сӯи само рафт
Бо шеваи озодагӣ аз ҳайати мо рафт,
Бигрифт ба ҳиммат зи дигар дасти суханро,
Бо завқи худодод ба дидори худо рафт

Ў рафту чароғи суханаиш зинда ба ҳар дил,
Дунеи сухан ефт чу ӯ соҳиби комил,
Дареи сухан ефт зи нав сарғаҳу соҳил
Ногуфтаи бисер зи ҳусни ҳавасаи монд,
Ногуфта ба се нукта зи дастури зако рафт

Дар назми Аҷам тинати шавқаш ба ҳунар рехт,
Оҳанг сари нанг зи ҳубоби ҷигар рехт,
Ҳар донаи лафзаи паи армон ба самар рехт,
Сарҷӯи адаб бурд бадар аз қади мурдоб,
Сад сад(д) зи пай андохту аз кӯи сафо рафт.

Бо ҳикмати нурони Фирдавси Тӯсӣ
Орост калом аз назари табъи хусусӣ,
Бишонд варо боз ба авранги арӯсӣ
Дарест зи андозаи фурсат сабақи рӯз,
Бо хандаи нусрат, саҳарӣ ҳамчу зие рафт

Ў ошиқи офоқ буду гарди шамимаи
Ў ташнаи офоқ буду нози насимаи,
Ў садқаи офоқ буду ҳарфи калимаи

Дар дидаи офоқ саводаш бидурахшид,
Ин сабк тамоми нагузорида, кучо рафт?!

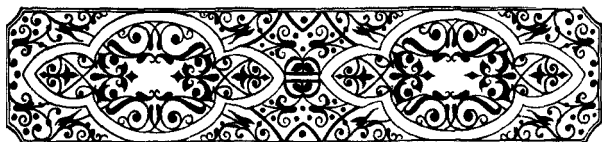
Бахташ ба сахо машъалаи ҷодаи гам кард,
Таҳрири ҷалӣ ҳар нафаси умри алам кард,
Ғамрову аламро алами роҳи қалам кард...
Бас дасти дуои қалами аҳли қалам дод,
Охир, худ аз ин марҳала бо дасти дуо рафт.

Меғуфт: ба танҳой умеде зи касам нест,
Олам ҳама бедард, муҳити нафасам нест,
Бо валвала фаредаму фаредрасам нест...
Ӯ обу адо дар паи номуси замон зист,
Бо парчами номуси замон обу адо рафт

Гуфтам: ба сари турбатам ӯ гул бигузорад,
Чун марсияҳои азали нола барорад,
Бо лолаи шеъраш сари гӯрам бинигорад .
Дардо, ки ба мадфангаҳи ӯ ноланисорам,
Ҷарфам чу шарар аз паи оҳаи ба ҳаво рафт.

Биништа парешон, ба азо марзи Мазораи³³
Пурнола Душанбе, сари хам шоҳи чанораи,
Бикшода чу мотамкада Лучоб канораи .
Лоиқ ба дари ҳар ниғаҳе буд шукуфта,
Бо даъвати афлок, ба сарвақти бақо рафт.

Дар кулфати ӯ мазраи сабзи суҳан сӯхт,
Аз гиря гулҷигир гули хори чаман сӯхт,
Таҳмина ба шеван сари Сӯҳроби Ватан сӯхт...
Ӯ барқ буду бар асари расми қазо рафт,
Ӯ ери худо буду ба як бори сало рафт,
Бо вақту фазо рафт.

Лоик

ХОКИ ВАТАН

Тоҷикистон — мазҳари ман,
Сарзамини камзамин,
Ту саросар кӯҳсорӣ,
Ту саросар сангзорӣ,
Чунки фарзандони ту дар роҳи ториҳи дароз
Ҳар кучо рафтанд, муште хок бо худ бурдаанд.
Чунки фарзандони ту дар ҷустуҷӯи бахти худ
Дар биебонҳои тафсон дур аз ту мурдаанд

Ҳар кучо рафтанд маҳҷуру гариб
Аз фироқат ҷуфти онҳо нолаю андӯҳ шуд.
Ҷумла дар кӯи гарибӣ хок гаштанд эй дарег,
Орзуҳои он дар ин ҷо санг басту кӯҳ шуд.

Ҳар кучо рафтанд онон
Ё ба Макка ё Мадина,
Ё ба гурбат, ё тичорат,
Ё гуреза аз ҳама тазвиру кина,
Мушти хокатро ба киса едгорӣ бурдаанд.
То агар рӯзе бимиранд аз қазо,
Дар гарибӣ бекасу беошно
Хоки ту бошад нишони охири...
Тоҷикистон! —
Сарзамини камзамин,
Хоки ту ин сон парешон гаштааст,
Бо ҳама хоки ҷаҳон ингуна ҳамсон гаштааст.
Хоки ту
Бо сари пуришири Девашич то Бағдод рафт,
Он сари аз тан ҷудо,

Аз ту ҷудо
Бо дод аз бедод рафт
Хоки ту
Бо сари Рахшона то Юнон расид,
Бо ҳазорон нолаю афгон расид
Монд дар Табрез бо наъши Камол,
Бо Замин омехт, то шуд безавол

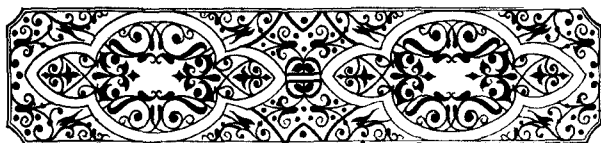
Хоки Ҳиндустон зи Бедил дил гирифт,
Наъши у то ҷовидон манзил гирифт
Бурд Сино то Ҳамадон хоки ту,
Монд он ҷо мушти хоки поки ту

Он қадар тоҷик ҷуста булғачаб
Хонаи иллаҳ ба саҳрои араб
Мурдаву хоки туро бо хеш бурд,
Колбадро то бад-он саҳро сунурд

Хоки ту ин гуна кам шуд, кишварам,
Инчунин аз ашк нам шуд, кишварам
Ҳар қадар ки хоки ту барбод шуд,
Хоки дигар он қадар обод шуд

Ин чӣ густохӣ? Маро маъзур дор
Хоки ту кам шуд магар?
Хоки ту кам шуд ба миқдору
фарохотар ба арзу тӯл шуд,

Гарчи номат
Ҳамчу мулки кӯҳсорон дар ҷаҳон машҳур шуд
Лек боке нест!
Баҳри он сангат зиеду кӯҳҳот
То бисозӣ пайкара бар едгори он ҷама
Мардони пурҳасрат,
Ки хокатро парешон кардаанд
Баҳри он мардон,
Ки номатро ба олам Тоҷикистон кардаанд
Пайкара чандон тарошӣ, месазад
Баҳри он мардон, ки хокатро кунун зар кардаанд,
Кӯҳҳоятро барои арзи меҳру дӯстӣ
Ин замон озод минбар кардаанд

Доктор Алиасгари Шеърдӯст (Эрон)

**УСТОД ЛОИҚ ШЕРАЛӢ:
ШӢРИДАИ НАИИСТОНИ МАЛАКУТ**

*Ба муносибати чиҳилумин рӯзи
даргузашти шоири
порсигӯи тоҷик*

Шеър ҳамзоди одамист, шарҳи нахустин чашм гушудани одамӣ бар воқеиятҳои даруну берун, то гузориши вопасин лаҳзаҳои ҳаёт, таҷаллиҳои рӯҳӣ ва ҷисмӣ ва отифӣ, ҳама ва ҳама дар шеър мутачаллий мешавад. Аз он замон, ки густураи дили одамӣ аз ҳаёти оғозин фаротар рафт ва ба дигаре ва ҷаҳони дигар андешид, шеър оғоз шуд, ҳамин талаққӣ аз шеър аст, ки Давлатшоҳи Самарқандӣ дар тазкираи хеш оғози онро бад-ин гуна тарсим мекунад « аввал кас, ки дар олам шеър гуфт Одами Сафӣ, ӯлайҳиссалом буд, ки чун ба фармони Раббул-Арбоб он мазҳари пок ба олами хок ҳубут фармуд, зулмати ин зиндони фонӣ ба чашмаш нохуш намуд, гирди олам ба надомат ва мотам мегардид ва «Раббано залламно» (Парвардигоро мо ситам кардем) — гӯен, ҷӯеи авфи карими маннон буд ва баъд аз хилъати ғуфрон ба дидори завҷ ва баъд аз он ба дидори авлоди киром мутасаллий шуд. Дар он ҳол Ҳобили мазлумро Қобили машъум бикушт ва Одамро боз доғи ғурбат ва надомат тоза шуд, дар мазаммати дуне ва дар марсияи фарзанд шеър бигуфт «Тағайярати-л-билоду ва ман алайҳо ва вачху-л-арзи муғбаррун қабиҳу».

Бад-ин сон, суроиши шеър бо эҳсоси дард оғоз мешавад ва шеър таҷаллии дарде мешавад, ки дар

хонаи вучуди одамӣ байтута кардааст Шоир шӯридаест, ки аз найистони малакут бурида шуда ва бо хокистони замин хубут кардааст ва каломи ӯ шарҳи шӯридагӣ ва шайдоии руҳи ӯст бар паҳнаи ҳаёт

Шеърӣ порсӣ, низ алорағми танаввӯъ ва рангорангияш едномаи авҷҳо ва ҳазизҳо, кашокашҳои рӯҳӣ ва маънавӣ, бухронҳои иҷтимоӣ, танҳоиҳо ва бепаноҳии инсонии ин марзу бум аст, ки дар ҷустуҷӯи ҳақиқати гумшуда роҳи дурушноки дарборҳо ва хонақоҳҳо ва мадорису масҷид ва ро паймудааст ва дар соябони ҳар як аз ин малҷаъ ва маъманҳо нафасе зада ва нағмае сар додааст, ва аз миёни масҷиду майхона роҳ ҷуста ва ин фосилаи шигифт, худ мубаййини шигифтии кори меъморони ҳунари шеър аст

Торихӣ қавми порсӣ (тозӣ-тоҷик) ба муқтазои қарор гирифтаи дар мултақои ақвом, миллатҳо, кишварҳо ва фарҳангҳо ва тамаддуноҳои гуногун, тарихест оғанда аз кашокаш, ҳамла, ҳучум, ҳамбастагӣ, гусастагӣ, пирӯзӣ ва шикаст Дар камтарин даврае аз тарих ин миллати мусалмон, рӯи осоиш ва оромиш ба худ дидааст Яке аз натоҷи шигифтии ин тарихӣ пурӯшӯб ин буда, ки забони порсӣ аз ҳафтхони душворӣҳо ва суъубатҳо гузаштааст ва ҳамвора устувору побарҷо боқӣ мондааст Ин қавм таҷрибаи ғорати даҳшатноки муғулро аз сар гузаронидааст, ки ба қимати қурбонӣ шудани азизтарин ва барҷастатарин мафохирӣ фарҳангӣ тамом шуд ва фатрати дерпоёро бар арсаи фарҳанг ва тамаддун ҳоким кард

Аммо ин забон қуқнуси афсонавист, ки ҳар бор болафшон ва хунегар аз хокистари тарихӣ хеш падид меояд ва пар меафшонад ва сайҳае ба умқи вусъати ҷаҳони фарҳанг сар медиҳад ва ҳаёти ҷадидеро меоғозад Ҳар як аз таҷрибаҳои тарихӣ саҳте, ки ин забон паси пушт кардааст, худ кифоят мекард, то бунени фарҳангӣ исломӣ, забони форсӣ ва тамаддуни эрониро сарсари ҳаводис нобуд кунад ва шигифто ки гӯйӣ ин забон дар ҷашмасори маърифат рӯинтан шуда ва захмҳои муҳлик ва хавфнок бар ҳаёти ӯ бетаъсир аст

Рафтори фарҳангие, ки қавми порсӣ дар тӯли то-рих бо ақвоми дигар аз худ нишон дода, мисдоқи айнии «фаятбаъуна аҳсанаху» аст. Дар рӯерӯии мусалмонони араб бо порсиени он рӯзгор он чи шикаст хӯрд, фарҳанге буд, ки зоеӣ ва қудрати хешро аз даст дода буд ва танҳо дар маҳдудаи дарбор ва маъбад корбурд дошт ва табиъатан ҳофизи манофеъи ин ду табақа буд. Дар ин тазоруби оро, тафаввуқи фарҳанги азими исломӣ ва гузиниши тавъам бо тавъ ва рағбати ислом аз сӯи эронии, мӯҷиботи фурупошии императории азими Сосониро фароҳам овард. Фарҳанги эронӣ ин нуктаро ба рӯшани дарёфта буданд, ба-ин ҷиҳат ба фарҳанге, ки қудрати боландагӣ ва нумӯи хешро аз даст дода буд, пушт карданд ва дар садаи ислоҳи фарҳангии хеш баромаданд, аз ҳамин рӯ, фарҳанги тозанафас ва пуртаво-ни исломӣ дар ин обу хок имкони боландагӣ пайдо кард ва Эрон маҳди фарҳанги исломӣ шуд.

Дар воқеъ он чи қавми эронӣ дар бархурд бо фарҳанги исломӣ касб карданд, бахше аз хувияти фарҳангӣ набуд, тамомияти хувияти фарҳангӣ буд. Ҳатто он ҷо ки дастмоияи фарҳанги то ва ҳунармандон дар ҳаллоқияти фарҳангӣ, мавзӯёт ва масоили дунеи қабл аз вуруди ислом ба Эрон буд, моҳасали кор ончунон омехтагӣ ва имтизоҷе бо фарҳанги исломӣ ҳосил кард, ки тафкики ин ду унсур аз якдигар мушкил ва ҳатто ғайри мӯҳтамаал аст.

Қавми эронӣ фарҳанги хешро чунон бо фарҳанги исломӣ мазҷ ва таркиб намуд, ки фарҳанги мустақил ва ҷадид комилан исломӣ буда ва аз дигар ҷониб ранги эронии худро то он ҷо ки бо мабони фарҳанги исломӣ созгор буд, ҳифз кард. Дар ин миен забони порсӣ бо забони арабӣ — ки забони ислом ва Қуръон буд — омехта шуд ва бад-он восита вусъат ва ғано ефт ва ин бад-он ҷиҳат буд, ки эронии мусалмон забони арабиро забони ислом ва мӯъҷизаи ҷовидони Расули мукаррами он медонистанд на забони қавми араб, ва чун исломро мутааллиқ ба ҳама медонистанд, забони арабиро низ аз онҳо худ карда ва дар тарвиҷи он бисер кӯшиданд ба наҳве, ки барои

забони арабӣ кутуби луғат ва дастури забон ва қаво-
иди фасоҳат ва балоғат навиштанд ва бад-ин сон за-
бони арабӣ ва форсиро бо ҳам мазҷ намудаанд ва
форсии падидомада аз ин имтизоҷ зарфият ва гус-
тураи васеътаре ефт ба наҳве, ки ҳатто барои баъзе
ақвом ва гурӯҳҳо — ҳамчун сокинони шибҳи қораи
Ҳинд ва Покистон — забони муқаддаси динӣ шуд
ва дар қаламрави фарҳанги исломӣ ҳамон ҳурмате-
ро ефт, ки забони арабӣ ефта буд

Дар табиин ва тавзеҳи ин ҳувийяти чадидаи фарҳ-
ангӣ, ҳамаи коргузори фарҳангу тамаддун ва сие-
сату андеша бо якдигар мусоидат ва муозадат кар-
данд. Дар ҳар сарзамине, ки фарҳанги мутаъолии
ислом густариш ефт, забони порсӣ низ по ба пои ин
фарҳанг ҳаракат кард. Аз шарқитарин ҷои дунеи он
рӯзгор — Чин — то қалби Урупо — Бусни — ҳама
ҷо мешуд ба забони порсӣ, ки забони фарҳанг ва
тамаддуни исломӣ буд, дошт ва порсихонию порси-
донӣ дар ин қаламрави густарда нишоне аз фарҳе-
тагӣ ва фарзонагӣ буд.

* 4

Устод Лоиқ Шералӣ шоири шӯридаи тоҷик, ки
чихил рӯз пеш ва дар остонаи 60-солагӣ дар шаҳри
Душанбе ҳаёти хокиро видоъ ва ба зиндагонии ҷови-
дон расид, аз бузургони ин ҳавзаи сухан ва мурав-
вичони забони порсӣ-тоҷикӣ дар Осиеи Марказӣ буд.

Дар ҳақиқат ашъори дилнишини устод Лоиқ Ше-
ралӣ сайҳае аст аз қуқнуси зарринболи шеъри
форсӣ, ки пас аз шои ҳавлангез ва дайҷуре сиеҳ
ва нафратолуд, дубора дар хонаи ҷон бол афшонда
ва суруд мехонд. Ҳамаи муштоқони сайҳаи ин қуқнус
ба зод баромада, ин солиенро дар таби интизор тай
карданд. Го шояд дубора бод, паемгузори ошиқоне
бошад, ки ҳаёти ононро дарахти оҳан коштанд ва бар
он буданд, ҳатто барг аз барг начунбад, насим дар
гӯши гӯл замзама накунад, мабодо ки дар пайдои-
ши ин шаби даҳшатзоя, ки замон оғанда аз хоби хав-
фолуд буд, ғоратгарони Шарқу Ғарб дар сояи та-
фаввуқи иқтисодии худ барои ҳама чизи машриқ-

замин савдое дар сар мепухтанд Дар ҳучуми бераҳм ва ҳавлноки онон забон низ аз таъаррузашон масун намонд, барои кӯдакони алчазоирӣ сухан гуфтан ба забони фаронсавӣ осонтар аз сухан гуфтан ба забони модарӣ шуд, Туркия тамомияти ҳувийяти фарҳангии хешро дар бутаи нисен ниҳод, фарзанди Амир Хусрави Деҳлавӣ ва Иқбол такаллум ба забони порсиро фаромӯш карданд Мавҷи фарогиру домангустар ҳама чизро дар коми хеш фуру мекашид

Аз он замон, ки дастҳои пинҳону пайдо, байни мо ва тоҷикон хатти фосил кашиданд, шеърӣ форсӣ ҳамчунон дурдонаи маҷлиснишине аст, ки ба ҳар кӯю барзан, ки бӯи ошноӣ ояд, мегузарад, ва дар ҳар хилвату чилвате паемгузори мекунад Гӯӣ бодҳо паембари каломи форсӣ шудаанд то бар арсае, ки тирақҳои оҳанӣ рустааст, дарахти дӯстӣ ва ишқ биншонанд Дар замонаи тафаккур ва парокандагӣ шеърӣ порсӣ паемовари васлу дӯстӣ аст Аз Шаҳриер гирифта то Иқболи Лоҳурӣ ва Халилуллоҳи Халилӣ ва Бозор Собир ва Лоиқ Шералӣ ва Гулрухсор, ҳама ва ҳама, аз атрофу акнофи ин хоки захмхӯрда бо гулӯи чок-чоки шеър шарваи ғурбат мехонанд ва ҳавои васлро дар сар мепарваранд

Сухан гуфтан аз «равобити фарҳангӣ» ба шеваҳои маъмул, кори музокироти расмӣ аст, дар ин ҷо сухан аз «равобити фарҳангӣ» ва «тафоҳуми фарҳангӣ» нест, сухан аз «ягонагии фарҳангӣ» аст Ин фарҳанг рӯҳест якпорча, ки тикка-тикка шуданро барнаметобад Касоне, ки саъӣ карданд ин «рӯхро шарҳа-шарҳа кунанд ва дар паи ин қасоват нидои «равобити фарҳангӣ» сар доданд, имрӯз дармеобанд ба рағми ҳамаи захмҳо ва хастагиҳо ва чароҳатҳо ва олом, ки бар ин пайкара ворид шуда, ҷой-ҷои ин сарзаминҳо сармаст аз бӯи рӯҳбахши ин фарҳанг аст, шеърӯ адаби мустағриқ дар ин фарҳанг дар ниҳонхонаи мардуми поксиршти ин сарзамин ҷой дорад Аз хурӯши Фирдавсӣ ба ҳамон андоза, ки эронӣ ба эҳтизоз дармеояд, маҳфил ва маҷлиси тоҷикон низ шарор меебад, каломи писари Одам, Саноиӣ Ғазнавӣ, ба ҳамон андоза, ки аҳли Афғонистонро тозиенаи сулук аст, барои эронӣ низ азиз ва арҷ-

манд аст, Иқбол ба ҳамон андоза, ки дар Покистон қадр мебинад ва бар садр менишинад, дар назди тоҷику эронӣ ва афғонӣ ҳурмат дорад ва азизу дӯстдоштанист

Рӯшанфикрон ва шоирони тоҷик низ ин суханро дар-рефтанд, аз ҳамин рӯст, ки шоири тоҷик дар дидор аз Эрону эронӣ, Эронро меҳани хеш мебинад ва меебад ва суруди дӯстӣ месарояд, ки

*Ба чоми дӯстгонӣ оби ҷӯи Мӯлиен дорам
Бикун аз оби Рукнобод санам, эй меҳан эй меҳан
Биандозам, вучудамро ки бо як пораи ҷисмат,
Туро ман васл биноям ба ҳам, эй меҳан, эй меҳан*

Асосан сухан аз ду фарҳанг нест, то ба ҷустуҷӯи василаи тафоҳуми онҳо бароем Гуфтугӯ аз фарҳанги воҳидест, ки достонашро Амир Хусрави Деҳлавӣ месарояд ва ҳамосаашро Фирдавсии Тӯсӣ Мабонии маърифати ирфониашро Мавлавии Балхӣ ва Иқболи Лоҳурӣ тарҳ мекунад ва лаҳзаҳои сармастӣ ва беҳешияшро устои Самарқанд Рӯдакӣ месарояд

Дар оғози ин навишта омад, ки ранҷдидае аз забони Одам (ъ) суруда «Тағайрати-л-билоду ва ман алайҳо ва вачҳу-л-арзи муғбаррун қабиҳу»

Ин талаққии дерсол аз шеър ҳамвора вучуд дошта, ки шеър, забони дардҳои нагуфтани аст Қарни пуросӯби ахир бар ин амр мӯҳри таъйид ниҳод, ки шеър, дар айеми рақам хӯрдани сарнавишти ториҳии як миллат сибгаи дигар меебад ва бо тамоми тавони хеш ба майдон меояд, то дар тарсими тақдир миллат, ки сарнавишти худи шеър низ ҳаст, сахим ва шарик бошад Дар қиемате, ки ҳодис шудааст ҳамаи бунедҳои фарҳангӣ ва иҷтимоиву иқтисодӣ дастхуши дигаргунӣ ва тағйир мешавад Шоирон ва ҳунармандон ва нависандагон ва пешгомони наҳзат саъй мекунанд ҳувийяти фарҳангии ҷадиде, ки мубтанӣ бар арзишҳо ва эътиқодот ва суннатҳои гузашта аст, бино ниҳанд ва шеър низ дар шаклги-

рии сохтмони ин ҳувийяти ҷадид зисаҳм аст

Шеъри Тоҷикистон низ аз ин вижагӣ мубарро нест. Дар ин ҷо сухан аз ҳарфҳои нагуфта аст ва фироқи дардолуд, ки дасти кам байни ду насл инқитоъи фарҳангиро боис гардидааст Ҳамин гусастагӣ боис шуд, ки ҳинҷорҳои забони ин диер бо ҳинҷорҳои забони мардуми Эрон тафовут дошта бошад. Ин даврон барои мардуми тоҷик давронест, ки деги сина аз сухан ҷӯш мезад, аммо ерои сухан гуфтаи набуд. Фарҳанги асил дар банду забони форсӣ дар ниҳонхонаи дилҳо пинҳон буд ва ҳамин амр мӯҷиб шуд, ки забони тоҷикон забони орзуҳои мурда ва дардҳои нуҳуфта шавад. Он ҷо ки устоди зиндаёд Лоик мегӯяд:

*Ҳар кӣ дорад дар ҷаҳон гумкардае
Дар замину дар замон гумкардае...*

*Бок не гар доварӣ гум кардааст
Ё умеди сарварӣ гум кардааст
Заҳр бодо шири модар бар касе
К-ӯ забони модарӣ гум кардааст*

*Он яке қадри сухан гумкардае
Дигаре боғу чаман гумкардае
Аз забони модарӣ гумкарда лек
Мерасад рӯзе ватан гумкардае. .*

Барои устод Лоик, ки ҳувийяти фарҳангии мардумонаш дастхуши торочи замон шуда буд, муҳимтарин рисолат бозефти ин ҳувийят аст, аз ҳамин рӯ шеъри вай дар даврони истиқлол ағлаб сибғаи сиесӣ дорад.

Агар шеър баени дарду ранҷу шодкомӣю орзуҳои одамӣ аст, пас сибғаи сиесӣ ефтани шеър низ ба ҷои худ арҷманд ва неқ аст, чаро ки баенияи дардолуди инсонӣ муосир мегардад ва ривоятгари дарду ранҷи вай Шеър ҳамчун тозиенае мешавад, ки хешу бегонаро аз ҳоби ғафлат бедор мекунад.

*...Кони фарҳангему ҳангемон намонад
Фаҳри ториҷему бепову сарем.*

*Кова куву кӯраи оҳангарии
Монда муште нимҷон сӯзангарем
Дигаре гирад гиребони фалак
Мо гиребони худиро мегирем
Дигарон бар восибон зӯр оваранд
Мо фақат бар асли худ зӯр оварем*

Хамин пардохтан ба масоили мубтало ба инсони муосири тоҷик, мӯчиб шудааст, ки шеърӣ устод Лоиқ Шералӣ дар даврони касби истиқлол аз хасоиси шеърӣ камтар бархурдор бошад ва ин таҳаввулест, ки шеърӣ муосири Эрон низ онро дар даврони машруғият ва дар даврони мубориза бо ситамшоҳӣ, ҳатто дар оғозин моҳҳо ва бал солҳои асри инқилоби мубораки исломӣ, дар фареди мазлумиятҳои замони тоғут аз сар гузаронидааст ва ҳамон гуна, ки қаблан мугазаккир шудем, ин падида ба ҷои худ арҷманд ва дӯст доштани аср, чаро ки дар замонаи доғ ва дирафши аблаҳона аст, ки шоири тамоми ҳам хешро масруфи саноиҳои забони ва латофатҳои шеърӣ намояд. Дар ҳуҷуми бераҳми душманони башар, шоир фурсати он намебад то ба пиرويшгарӣ бипардозад, балки фареди шикастагии устухони синаро сар медиҳад ва бедорбоши ғорати арзишҳои эътиқодӣ, заҳири фикри ва манобеи фарҳангӣ, дар чунин ҳангомае илзومي шоир танҳо ба санъатгарӣ на танҳо дуруст наменамояд, балки агар чунин кунад дар илтизом ва таъахҳуди вай ҷои шакку тардид аст.

Бо ин вучуд ҷавҳари шеърӣ ишқ аст ва тасвири инсон бидуни ишқу сармасти тасвири «кажтабӣ ҷонваре» аст, ки танҳо саҳифаи хокро ба рақами нохушоянди вучуди хеш меолояд ва шоири зиндаеди Тоҷикистон устод Лоиқ Шералӣ гарчи фареди бедорбош мезанад, бо ин ҳама аз ин нуктаи зариф ва латиф ғофил наменонад ва ҳамсадо бо султони ошиқонаи Мавлоно месарояд.

*Дар тобу табат бинам, бе хоби шабат бинам,
Ҷар лаҳзаву ҷар соат, ҳоли аҷабат бинам
Доро шудай, ӣ дил, гамҳот муборақ бод*

Аз санг шарар хоҳӣ, аз ер назар хоҳӣ,

*Аз мӯй мадад ҷӯӣ, аз ишқ асар хоҳӣ,
Бино шудаӣ, эй дил, пайдои мубораҷ бод »*

Ашъори «Дар сари гӯр», «Ҳасрат», ки дар воқеъ марсияти худи Лоиқ низ мебошад, таассури инсонии Малик-уш-шуарои Тоҷикистонро дар фироқи шаҳидон мунъакис мекунад ва агар милоки тавфиқи шеърро — ончунон ки қудамо медонистанд — таъсиргузорӣ бидонем, бояд гуфт Лоиқ Шералӣ ба хубӣ аз анҷоми рисолати хеш баромадааст

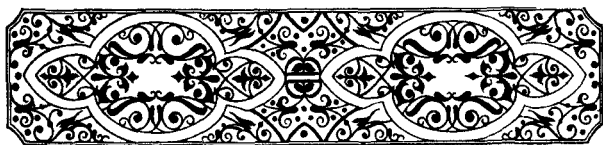
Бо ин ки шеър ба сармастӣ ва бе хешӣ мулозимат дорад, аммо он ҷо ки ҳадиси дарди муштаракро нағмагар мешавад, бояд бо хирадмандӣ ва киесат ва таъаққулу рӯшанбинӣ дар ҳам омехта шавад, то мӯҷиби табоҳии фикру андеша ва вақту сармои иқтидокунададгон ба ин пешрав ва чилавдор — шоир — нашавад, шоири муосири тоҷик низ ин дағдағаро ҳамвора ҳис мекунад, аз ин рӯ талош мекунад, то дар табйин, ки аз ҳувийяти торихӣ ва фарҳангии миллати хеш ба канкош (таҳқиқ) дар бистари торихии фарҳанги тоҷик пардохта ва гузорише маъқулона аз ҳақиқат ба даст диҳад, гузорише ба шеър, ки танҳо ақлониятро барнаметобад ва ҳамин нукта аст, ки рамзи тавфиқи шоирони бузург аст, талфиқ байни ақл ва ишқ, ду унсури мутақод ва ноҳамгун. Ин амрест, ки Лоиқ Шералӣ дар шеъри «Ҳоки Ватан» бад-он даст езидааст. Шоир дар айни барҷаста кардани аносири фарҳанги худ, ки ба шиддат бад-онҳо эҳсоси ниез мешавад, аз тазаккури нуқоти заъф ва костихои мардум ва наҳзати онон ғафлат низ намеварзад.

*Мулк сангистону мо бесангарем,
Сар ба сар сардору мо бесарварем
Пунбадаргӯшем мову раҳбарон,
Чунки мо халқони пунбапарварем
Фаҳри мо бошад сари Боми Ҷаҳон,
Ҳок бар сармон, ки бебому дарем
Дар ҷаҳон бошад батарҳале фузун,
З-он батарҳо чанду чандон бадтарем
Соҳиби сарчашмаму ташинаем,*

Соҳиби ганҷинаему абтарем!
Кони фарҳангему ҳангемон намонд,
Фаҳри торихему бепову сарем.
Кова куву кӯраи оҳангарии?
Монда муште нимаҷон сӯзангарем.
Дигаре гирад гиребони фалак,
Мо гиребони худиро медарем.
Дигарон бар госибон зӯроваранд,
Мо фақат бар асли худ зӯроварем.

Устод Лоиқ ишқе дилдӯзе нисбат ба Эрон дошт. Дар маҷмӯаҳои нашршуда ва нашрнашуда аз сурудаҳои Устод, ки бархе аз онҳоро барои нашр дар Эрон супурда, бо инсоне ошиқ мувоҷеҳ ҳастем, ки дил ба меҳри ин сарзамин бохтааст. Яке аз он сурудаҳоро ба муносибати чиҳилумин рӯзи даргузашти Лоиқ тақдим медорам ва умедворам, ки битавонам ҳаққи дӯстӣ бо вай ва эрондӯстии вайро дар навиштаҳои ӯтӣ гузорда бошам.

Бо ин орзу, ки шаҷараи таййибаи дӯстии ду миллати ҳамойин ва ҳамзабон ҳар рӯз бонишоттару сарсабзтар ба ҳаёти худ идома диҳад ва сарсари ҳаводиси айем аз сояи сафогустари он нақоҳад

Акбар Абдулло

НАВҲАЕ ДАР ҶАНОЗАИ УСТОД ЛОИҚ

*Эй сорбон, оҳиста рон, Лоиқ зи даврон меравад,
Бо сад ҳазорон захми дил, бо доғу армон меравад*

*Фаред аз ин рузи шум, мотам гирифта марзу бум,
Ў лек чун Мавлои Рум бо аҳду паймон меравад*

*Гаҳ наъраи риндона дошт, гаҳ сӯҳбати мастона дошт,
Доманкашон аз маҳфилон он шоҳи мардон меравад*

*Дар оташи ишқи Худо бигдохт ҷонро пири мо,
Бо сад садову бесадо Юсуф зи Канъон меравад*

*Аз хеш монда пандҳо дар ин ҷаҳони фандҳо,
Аз олами макру фиреб, аз банди зиндон меравад*

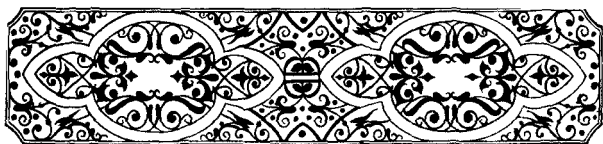
*Ў ҷонфидои ер буд, бегона бо агер буд,
Аз еру агераш ҷудо, аз худ пушаймон меравад*

*Сад дафтар аз шеърӯ газал пур кард дар васфи аҷал,
Бингар, ки дар чанги аҷал худ зору ҳайрон меравад*

*Он ҷону он ҷонони мо, он соҳиби девони мо,
Инак чу соҳибохират, чун соҳибимон меравад*

*Бо нури дил ӯ шамъ буд, шамъе барои ҷамъ буд,
Аз тирароҳи зиндагӣ бо нури Раҳмон меравад*

*Эй зиндагонии дагал, эй марги тунди бемаҳал,
Пайгамбари шеърӯ газал бар сӯи Яздон меравад*

Сафар Абдулло

ВИҶДОНИ БЕДОРИ АДАБИЁТ

(Тарҳи наҷӯҳиш)

*Зи модар ҳама маргро зодаем,
Ҳама бандаем, арҷӣ озодаем*

Фирдавсӣ

Устод Лоиқ чашм аз ҷаҳон фуру баст Баъд аз панҷоҳу нӯҳ сол синну чиҳил сол фаъолияти пурсамари адабӣ ва фарҳангӣ Дар мавриди марде, ки инак дар миени мо нест, қазоватҳои фаровоне шудааст, чи дар замоне, ки дар қайди ҳаёт буд ва чи инак, ки зиндагии хокиаш ба поен расида Вале имрӯз барои мо яқин аст, ки Тоҷикистон бо пешомади марги устод Лоиқ бузургтарин шоир ва ровии дарду армонҳои миллатро аз даст додааст Ин ки Лоиқ бузургтарин суҳанвари рӯзгори мо дар Тоҷикистон буд, ҳарфест, ки онро фақат кӯр метавонад, инкор намояд Марғаш дар ҷомиаи мо ва ба вижа миени форсизабононе, ки ба шеърӯ адаб дилбастагӣ доранд ва суҳан ва ҳунар пеши эшон арҷ дорад, танини баланде дошт ва бисере аз шеършиносон ва ошиқони назми форсӣ сӯғашро бузург доштанд, чи доно бар онанд, ки шоире тавоно ва дардошно аз даст рафт Он ки шеъраш бонги бедорию хушерӣ буд, он ки садои ҳазинаш мардумро ба огоҳӣ меҳонд, он ки шеъри асилаш ба дардҳои ҷону рӯҳи миллат марҳам буд, он ки ошиқи меҳан будӯ забони форсӣ ва чун ошиқи содиқ заҳр меҳӯрду қанд меангорид Он ки бо каломи ширинаш боз дасти кам бист-сӣ сол

метавонист дарду армонҳо ва розу ниезҳои миллати бадбахт ва бепуштупаноҳи моро таҷассум намояд

Лоиқ аз нодиртарин чеҳраҳои рӯзгори мо буд, ки ҳеҷ гуна шабоҳате ба аҳаде надошт \bar{U} , ба қавли фарзонае, дар ҷаҳони бемаъние мезист, ки дар он инсон меҳодад аз дасти дӯст ба душман паноҳ бибарад ва дар ин бемаънигӣ маънӣ меҷуст Шеършиносе гуфта буд, ки вазифаи аслии шоири ҳақиқӣ маънӣ бахшидан ба ҷаҳони бемаънист, гирди ҳам овардани аносири номавзун ва мавзунӣ бахшидан бар онҳост Ин коре буд, ки Лоиқ тайи чихил сол бо рӯҳи бешикаст анҷом дод ва дар ин чода аз пешгомон буд \bar{U} бо садоқати камназир шеърро ба зиндагӣ ва зиндагиро ба шеър пайванд дод Зухури Лоиқ дар адабиети Тоҷикистон падидае буд, ки гӯие миллати мо садсолаҳо ўро интизорӣ мекашид Дар кори паиванд додани шеър ва зиндагӣ, ҳикмату хиради мардумро то пояи шеър авҷ додан, адабиети форсии Варорӯд дар сад соли охир шоиреро ҳамсанги Лоиқ наефаридааст Зухури \bar{u} ба адабиети мо посух ба ниезҳои миллате буд, ки солҳо дар «ҷоҳи сабр» ба сар мебурд ва дар интизори наҷот буд Нигоҳи \bar{u} нав буд ва паемаш аз қаламрави ҷадиде хабар меод Ҷам аз шаб сухан мегуфт, ҳам аз рӯз, ҳам аз ғам сухан мегуфт, ҳам аз шодӣ, ҳам навмед буд, ҳам умедвор, ҳам аз дард мегуфту ҳам аз бедардӣ, ҳам аз марг мегуфту ҳам аз зиндагӣ Аз ин рӯ шеъри Лоиқ шеъри ҷама лаҳзаҳост

Лоиқ аз нахустин шоироне буд, ки бо густурдагӣ ва нерумандии тамом маъниофаринӣ мекард ва маъони баландеро, ки дар ниҳонхонаи қалби мардум нухуфта буд, берун мекашиду шеър мекард ва дубора ба мардум пешниҳод менамуд Шеъри Лоиқ шеъри мардумӣ ба маънии воқеии ин таъбир аст Дониш ва хиради мардум дар шеъри Лоиқ таҷассум ефта ва ҷавҳари шеъри ўро ташкил намудааст Он ҷӣ аз дили мардум мегуфт ва ҳунармандона мегуфт, зуд ба дилҳо роҳ меофт Ва Лоиқ дар воқеъ шоири дили ҳазорон буд Мо ҳеҷ нафареро аз шоирони рӯзгори мо дар Тоҷикистон намедонем, ки ба андозаи устод Лоиқ маҳбубият ва маъруфият дошта бошад ва дар саросари кишвар ўро дӯст дошта ва ашъорашро дар баробари осори

классикони адабиети форсӣ арҷ гузоранд Пуртироҷтарин китоби шеър, ки дар Тоҷикистон нашр мешуд, китобҳои устод Лоиқ буд Бисере аз ғазалҳо ва таронаҳои устод Лоиқ ба мусиқӣ даромада, оҳангсозони тоҷик ба онҳо оҳанг бастаанд ва аз сӯи овозхонҳои мухталиф иҷро мешаванд

Ман устод Лоиқро вичдони бедори адабиети Тоҷикистон медонам Қабл аз ҳама барои он ки Лоиқ ҳаргиз адабиетро василае барои даст ёфтан ба чоҳу чалол накардааст, чунонки ин корро дар Шӯравии собиқ ва Тоҷикистони кунунӣ бисериҳо кардаанд ва ҳарчанд ашъорашон чандон моли адабиет набудааст, вале дар ситоиши низом ва масоили камарзиш он қадар хомагонӣ кардаанд, ки дар воқеъ бархе аз он шеърҳо қабл аз худованди хеш мурдаанд Устод Лоиқ аз онҳое буд, ки чароғи нимамурдаи шеъри форсиро дар Варорӯд дубора рӯшан намуд ва ба суҳан болу пар бахшид ва равиши шеъру шоириро дар кишвари мо дигар кард То Лоиқ пучгӯию умумигӯӣ, нодида гирифтани дарду армонҳои миллати мазлум, шиорпартоиҳои манзум ва ситоиши низом бисер ривоч дошт Мӯъмин Қаноат (устод Лоиқ борҳо гуфта буд, ки Мӯъмин Қаноат ба ман ҳаққи устодӣ дорад — С А) Лоиқ ва каме баъдтар Бозор Собир аз онҳое буданд, ки талоши сангин ба харҷ доданд, то шеъру адаби моро аз ин вазъи нангин раҳой бахшанд Дар ин роҳ устод Лоиқ аз ҳама бештар муваффақ буд ва ковишҳои ӯ чашмигиртар аст Ӯ ба ҳадде мазмуну мафоҳими тозаро ба шеъри мо ворид кард, ба ҳадде шеърро ба зиндагӣ ва зиндагиро ба шеър наздик кард, ки ту гӯӣ дар ин замина беназир буд Шеъри гузаштаи мо низ дар Варорӯди чаҳорсад соли охир дар бисер маворид дур аз зиндагии мардум буд, ағлаби шуарои мо дар пояи тақлид (бештар аз сабки ҳиндӣ ва аз шоири бузург Бедили Деҳлавӣ тақлид мекарданд) қарор доштанд Шеъри тоҷик дар замони шӯравӣ бошад, бештар тақлиди адабиети рус буда ва пур аз шиорпартоиҳо ва зери фишори идеолужии коммунистӣ қарор дошт Табиист, ки намунаҳои истисноӣ низ мавҷуд аст, вале манзури мо раванди умумии шеъру шоирӣ мебошад

Устод Лоиқ аз суханвароне буд, ки бо кору пайкор ва вучуди хеш фазои маънавии як кишварро тағйир медиҳанд ва осори гаронарче аз худ ба мерос мегузранд, ки он ганчи шойгон дар тӯли қарнҳо бузургии эшонро муҷаллотар месозад Ман мутмаинам, дар беҳтарин ашъори худ устод Лоиқ лаҳазотеро аз зиндагии гузарои миллати мо дар чиҳил соли охир ба ҳадде устодона таҷассум карда ва зиндагии моро дар он ашъор мунъакис намудааст, ки баъд аз қарнҳо низ тароват ва чилваҳои он коҳиш нахоҳад ефт Ба вижа дар китоби «Фареди бэфаредрас» (1997) Ин китоб саропо дард аст, саропо фаред аст, саропо ишқ аст, саропо нафрат аст, саропо шафқат аст Ин китоб фақат шеър нест, ин китоб таърих, таърихи даҳ соли охири зиндагии мо, балки болотар аз ин, таҷассуми воқеияти рӯзгори даҳшатзои миллати моест Шоир тавонистааст фоҷиаи зиндагии як миллати бахтбаргаштаро бо ҳама фарозу фурудҳои ба ҳадди шеър авҷ диҳад Дар ин китоб як инсони сода, ки аз қалби тӯдаи мардум бархоста ва дар қалби тӯдаи мардум зиндагӣ кардааст, ҳасрату таассуфҳои пинҳонии онҳоро бо садои баланд ба забон меорад ва суханонаш танини гиряолуд дорад Ин китоб саргузашти саргардониҳои фардест, ки рӯзгоре гуруру эътимодашро дар кӯчаҳо фаред мекард, вале ҳоло дилмурда, ғамгин, афсурда, парешонаҳвол роҳи раҳой мечӯяд бо садои ҳазин, вале қотеъона бонги бедорӣ ва ҳушерӣ мезанад, ӯ бонги хатар мезанад ва мехоҳад моро аз роҳи нобудӣ боз гардонад, роҳи начотро нишон бидиҳад Лоиқ он қадр содиқона ва самимона сухан мегуяд, ки наметавон ин китобро як бор хонду канор гузошт Ҷар сатри ин китоб бо хуни дил навишта шуда ва хонандаро шадидан таҳти таъсир қарор медиҳад Ин китоб он қадр ҷозибар дорад, он қадр пурмуҳтаво ва пурмоя аст ва он қадр сӯзи дил дорад, ки ман китоберо аз адабиети кунунии тоҷик дар ин поя нахондаам

Лоиқ забони шеърӯ адаби моро тағйир дод, «ӯ суханро боз боло бурду бар курсӣ нишонд» Вақте шумо шеъри Лоиқро мехонед, агар суханшинос бошед, медонед, ки сухани ӯ то чӣ андоза устувор аст ва агар маънӣ

шиносед, дармеебед, ки гуфтори \bar{u} дар бисер маврид аз чон сарчашма гирифта ва аз буни дандон бархостааст Лоиқ дар баробари забон дастпоча набуд, чаро ки дар забон тасаллуту комил дошт Гоҳо вақте шеъри устод Лоиқро мехонед, гумон мекунед ҳамаи аҷзои ин шеър пеш аз гуфта шудан вучуд доштааст Ин нукта ҳам дар мавриди ашъори дар анвоъи суннати назм офаридаи Лоиқ содиқ аст ва ҳам дар мавриди ашъоре, ки бо шеваи ҷадид гуфтааст Насри \bar{u} ба ҳадде асолат ва ширинии форсиро ҳифз намуда ва муассир аст, ки ба гумони ман, назари \bar{u} дар адвори мухталифи адабиёт низ чандон зиед набудааст Дар ин замина, метавон аз мақолаҳои фаровон, гузоришҳои адабӣ ва тарҷумаҳои \bar{u} едовар шуд Баъзе аз мақола ва навиштаҳои \bar{u} , аз ҷумла андешаҳои \bar{u} дар муқаддимаи китобҳои устои гаронмоя ва чеҳраи беназири илму фарҳанги Тоҷикистон Муҳаммадҷон Шакурӣ «Хуросон аст ин чо » ва китоби «Таърихи тоҷикон бо муҳри «комилан сиррӣ», ки онро райиси Пажӯҳишгоҳи таърих Раҳим Масов интишор кардааст, аз лиҳози ширинии баён ва мӯхтавои ангезандаи худ дар адабиёти мо беназир аст ва арзиши ин мақолаҳо камтар аз арзиши он китобҳо нест Ин осор ҳама дастоварди тасаллут бар адабиёти гузаштаи мо ва забони форсӣ Шеъри Лоиқ шеъри бадеъ, вале ошно Аз ин ҷиҳат шабоҳатҳое ба шеъри Маҳдии Аҳавони Солис дорад Ба далели ин ки таъйи ин ду шоир ба навъи классиқии адабиёт Ин бад-он маъност, ки онҳо аз абзори мумтоз ва ошно истифода мекунанд ва ба қавли Ризо Бароҳанӣ, шеършиноси номдори Эрон, абзори ҷадидро то ҳадди абзори мумтоз ва ошноӣ қадим боло мебардоранд ва бартарӣ мебахшанд

Устод Лоиқ он қадр ба шеъри гузашта тасаллут дошт ва он қадр аз мактаби шоирии пешиниен сухан омӯхтааст, ки ба назари ман, аз ин ҷиҳат дар Тоҷикистон ҳеч ҳамтое надошт \bar{u} бо сухан ҷаҳони берангро рангин мекард ва ба қавли яке аз шоирони нағзи мо «аз ҳеч чиз шеър месохт»

Пайравону муқаллидони фаровони \bar{u} низ дар ҳунари суханварӣ, дар фаро гирифтани забони шоирона ва дар офариниши маънӣ фарсахҳо аз \bar{u} дур ҳастанд, ма-

гар ба истиснои Фарзона, ки дар ин замина ковишҳои часурона ва бозефтҳои чононае дорад ва забони гулу гиеҳ ва мӯру малах ва шабу рӯз ва ҳузну сурур ва хобу бедориро бисер дақиқ фаро гирифта ва огоҳона истифода мекунад. Ва дар фарогирии паҳлӯҳои чадид ва паймудани роҳҳои ноқӯбида ва андарефти маъони ноб ва шеъри нав аз пешгом аст.

Устод Лоиқ шоире буд бо шӯру шаафи хос, бо фармони хун ва сиришт ва бо раҳнамоии андеша ва хирад ба сӯи фарҳанг ва ойини миллӣ кашида шуда буд. Ӯ бо раҳнамоии ҳуши саршор ва ишқи фаровон ба меҳан, ба вижа меҳани таърихии тоҷикон ва дар маҷмӯъ эронӣ ва фарҳанги беназири забони форсӣ ашъоре сурудааст, ангезонанда ва дар худшиносии миллии мо бисе муассир. Дилбастагӣ ва ошноии Лоиқ ба таърихи пурифтиҳор ва дар айни ҳол пурфӯҷиҳои миллат ва адабиети пурбори он дар рӯҳияи ӯ асарӣ шигарфе гузошт. Ва ҳар касе, ки ба осори устод Лоиқ ошно аст, он таъсирро ба ҳубӣ эҳсос мекунад. Ба назари ман, устод Лоиқ қаҳрамонест, ки гӯшаш бидеҳкори ҳеҷ ҳарфе нест ва ба ҳеҷ чизе намеандешид ва саросари рӯҳаш ва ҳамаи вучудаашро диловарӣ ва ишқ ва фидокорӣ пур карда буд. Ӯ бо сағиру кабир рафтор ва муносибати яқсон дошт, рафтори шарофатмандона ва фурутанӣ дарवेशона. Ба дуне ва дунепарастон саҳт безътино буд. Вусъати иттилоъ ва табаҳхураш дар забон ва адаби форсӣ ва дилбастагӣ ба фарҳанги тоҷикӣ ва эронӣ ва маҷзубияташ ба шеъру адаби беназири забони форсӣ ва ишқи амиқи ӯ ба Фирдавсӣ ва Мавлоно, ба Хайем ва Соиб ӯро вомедошт, ки ба ҳама кас ва ҳама чиз муҳаббат варзад ва аз ин рӯ қалби пок ва синаи бекинаи ӯ, гунҷоиши чизе ҷуз ИШҚ ва сафо ва вафодориро надошт. Бисер хунгарм, вале нозукдил буд ва ин сифоти олий сарчашмаи он завқи латиф ва фикри шарифест, ки моёи ҷӯшиши ҷунин ашъори шӯрангез ва дилнишин ва шево, ки ҷун об равону ҷун шакар ширин аст, гардидааст. Ашъори ӯ гувоҳи чирадастӣ ва балоғат аст. Ӯ аз ашқоли дар ҳамон рӯзгор роиҷи шеъри форсии Тоҷикистон шурӯъ кард, шаклҳои

қарордодии шеъри куҳани форсиро дубора эҳе кард, шеъри нимой ва ашколи ҷадидро таҷриба намуд Бисере аз аносири забони муосир ва дар канори он забони классикро дар шеъри худ истифода кард

Дар даҳсолаи охир ҳаводиси ҷанги бародаркушӣ, хушксолии фарҳанг, зӯргӯйӣ, қатли ҳазорон тан аз мардumi бегуноҳ, даҳҳо тан аз фарҳангиени волоғуҳар ва е ба қавли устод Лоиқ «ашрофзодагон», ки бо бархе аз эшон равобити дӯстона дошт, фирори мағзҳо аз кишвар (Аз ин қаламрав аҳли қалам рафт, Ҳар кас алам шуд, бо сад алам рафт!), таҳаммули бемориҳои гуногун дили бисердон ва чашми бисерхони ўро ба дард афканда буд ва танашро ранҷур сохта буд Ў дар шароите қарор дошт, ки таҳдиди қаламҳои ҳақнавис ва забонҳои ҳақгӯ дар авҷ буд Вале у ҳаргиз наметавонист дар баробари бедодиҳо ва номардумиҳои рӯзгор хомӯшӣ гузинад, дар баробари аносири зӯргӯй ва қонуншикан сари таъзиму таслим фуруд оварад, бо мутамаллиқин ва чоплусон мудоро кунад, ба риекорон ва дурӯғгӯен ҳамсадо шавад Ў наметавонист нафасро дар сина хафа кунад ва дар баробари чанголҳои олу-да, ки гулӯйи мардумро гирифта, таҳдид мекарданд, ки «фаред накунед!», хомӯшӣ гузинад ва фаред наза-над Ў ҳаргиз наметавонист, бо онҳое, ки аъмоли ношо-истаи хешро аз номи халқ анҷом меоданд, нафрин на-фиристад Бисере аз ашъори устод Лоиқ ва ба вижа кулли ашъори китоби охирини устод, ашъори иҷтимоӣ аст Шак нест, ки дар баробари ҳаводиси кишвар ў наметавонист, аз ишқҳо ва дардҳо ва хаелоти худ ҳарф назанад Бархе аз хомазаноне, ки дар бораи шеър на-виштаанд, вале ҳанӯз шеърро нашнохтаанд, чунин пиндоштаанд, ки шеър агар мубаййини масоили иҷти-моӣ бошад, хушку камэхсос мешавад Ин андеша аз ноогоҳӣ аст, зеро онон хаел мекунанд, ки дар ин сурат шоир ҳамеша бояд ширҳои сиесӣ бидиҳад ва ҳарфҳои рӯзмарраи сиесӣ, гурӯҳӣ ва ҳизбӣ бигӯяд ва е мақо-лоти рӯзномаиро ба назм оварад Дар сурате, ки баръ-акс, ба қавли доктор Алии Шариатӣ, ҳар шоире, ки мекӯшад то сарзамини тоза ва биниши тоза ба мардум бидиҳад, мекӯшад то инсонро дар сайри хеш ба сӯи

камол ва азамати рӯҳ ва андеша ва эҳсос бибарад шоири иҷтимоӣ мебошад Алии Шариатӣ мегӯяд Аз ин даста аст Мавлавӣ, Саной, Носири Хусрав, Аттор, Ашраф, гӯяндаи тавонои инқилоб (мудири маҷаллаи Насими Шимол) Баҳор ва Парвин Мо илова мекунем Иқбол, Халилуллоҳи Халилӣ, устод Лоиқ, Нодири Нодирпур, Маҳдӣ Ахавони Солис, Фурӯғ, Фарзона ва ғайра Устод Алии Шариатӣ дар номае, ки ба дӯсти шоираш иншо карда буд, менависад «Шумо ки метавонед ҳарф бизанед, бисер ночавонмардона ва ғайримунсифона аст, ки аз худатон сухан бигӯед Дар шаҳре, ки имони мардум дасти равзагонҳои яқтумонӣ ва ваъози давлатӣ аст, афкори иҷтимоӣ ва ошно бо тамаддунашон дасти синамои шаҳрзоду «Сиеҳу сафед» ва радиёи Техрон, шумо сангинтарин вазифаро бар ӯҳда доред Агар барои наҷоти ин насли бечора коре, ки аз дастатон бармеояд, накунед, бузургтарин хиенатҳоро кардаед Ҳоло ки дару девор дар Эрон барои хоб кардан лолоӣ мехонанд, шумо чаро қир—қиру замзама ва нола мекунед? Фаред бикашед, то бедор шаванд!»

Ман фикр мекунам, ҳамин номаи устод Шариатӣ низ номаи хусусӣ нест ва ашъори солҳои охири устод Лоиқ ба наҳве посух дар баробари нукоти фавқ мебошад

Бояд едовар шуд, ки дар ин миён ҳар гурӯҳе ва ҳар ҷиноҳе Лоикро дар сафи худ дидан мехост, ҳар касе мехост аз обрӯ ва маҳбубияти устод ба суди хеш истифода кунад Вале Лоиқи мутмаин ба ин ки «Ҳар ҷо ки қизб ҳаст, қизб низ он ҷост» ҳаргиз бо ҷиноҳе набуд, балки бо мардум ва тӯдаҳои мазлуми кишвараш буд ва бархе аз рашк ва ҳасодат ва номардумӣ дар ҳаққи ӯ қилу мақолҳои беҳуда ва ҳою ҳуйҳои муғризонаеро раво диданд Бархе аз гурӯҳаҳо бо кӯтаҳназарии палидона дар ҳаққи ӯ шоеъотеро пахш намуданд, ки гӯие Лоиқ аз рафтори зишти гурӯҳе дифоъ намудааст Ва ҳатто бо супориши фурумоёгоне, хомафарсои бадсириште, дар ҳаққи устод Лоиқ ҳақорагномаи манзуме «иншод» намуда, дар деҳаяку ноҳияку маҳаллаки хеш пахш намуда, талош намудаанд, ки ӯро «сиеҳ» кунанд вале ҳаргиз ба ҷое нарасиданд, чаро ки нури хуршедро наметавон бо доманҳои нопоки ғараз пинҳон

кард Бархе аз хомазанони ҳасуд ва нотавонбин, ки аз хеш бузургтарошӣ мекарданд, дар ҳаққи ӯ бадгӯӣ намуда, дар маҳофили маҳаллию ибтидоии худ ковишҳои адабӣ, ҷасорати ҳунари ва дарду ранҷою заҳамоти ӯро нодида мегирифтанд. Ва табиист, ки чунин аҳвол ва авзоъ рӯҳи латиф ва завқи зарифи ӯро, ки ба қавли доное, аз нафаси фариштагон ҳам малул мешуд, ба сахтӣ меозурд.

Агарчи ин мусибатҳо ва номулоиматиҳо мӯҷиби сардари ва харобии аъсоб мешуд, вале устод боз ҳам аз роҳу эътиқоди худ нагашт ва ҷавонмардона дар муқобили ҳақоратҳо ва палаштиҳо истод ва бо ашъори ноб ва каломи нотақрори худ ба ҳамагон посух гуфт:

*На ери «Шаҳидон», на «Озодихоҳ»,
На бо ин сипоҳу на бо он сипоҳ
Миени ду дӯне манам рӯсафед,
Миени ду майдон манам рӯсиеҳ*

*Зи бас маънии номи ҷадду номи худ намедонӣ,
Чӣ донӣ маънии раббонии оети Қуръонӣ
Мусалмонӣ ба идрок аст, дарки зоти он пок аст,
Ту ро бо мағзи зулмонӣ намешояд мусалмонӣ*

Дар воқеъ агар дигарон камон мебардоштанд, ӯ қалам бармедошт, агар дигарон дар паноҳи гурӯҳақҳое буданду бо он менозиданд, ӯ ватан дошту бо Ватан менозид. Дар ин чанд соли охир борҳо ба бемористон уфтода буд. Дар бемористони қалб табибон талош мекарданд, ки ӯро шифо бахшанд ва наҷот диҳанд. Вале ин бор ба қавли Мавлоно:

*Чун қазо ояд, табиб аблаҳ шавад,
В-он даво дар нафъ ҳам гумраҳ шавад
Чун худо хоҳад, ки марде бифшурад,
Сарди аз сад пӯстин ҳам бигзарад
З-он ки ҳар як з-ин маразҳоро давост,
Чун даво напзирад, он феъли худост*

Устод Лоиқ дар беҳтарин шеърҳои дилбастаи гузашта аст ва чун гузашта ҳаргиз тақрор нахоҳад шуд, дар-

даш бедармон мемонад Вале Лоиқ ин дарди бедармонро бо хирадмандии пайгамбаронае баен мекунад Чаро ки устод Лоиқ аз огоҳиҳои фаровоне, ки дошт, хуб медонад, ки инсон имрӯз сарнавишти рамзии Одамро, ки саршори ҳақиқат аст Дар воқеияти зиндагии заминиаш таҷассум медиҳад, ҳамон инсоне, ки ба қавли устод Алии Шариатӣ « то аҳмақ аст, дар бихишт ба сар мебарад ва ҳамин ки меваи мамнӯъи огоҳиро мазза кард, ҳабут мекунад ва зиндагияш аз фароғати гиеҳӣ ва ҷонварӣ ба «талаш ва ҷиҳод» бадал мешавад ва таъбири замин ва ғариқи ранҷ мегардад» Ин хирадмандии пайгамбарона чизест, ки ба қавли доное, аз аъмоқи ҷон меҳзад ва забонро муталотим мекунад ва мушавваш месозад Адами норизоият аз ҷаҳон, забон ва ояндаро баен мекунад ва мудом бар гузаро будани ҳаёти одами тақӣ мекунад Бо зулм ва тирагӣ ва палашти мубориза мекунад, аз одами золим нафрат мекунад ва дар канори мазлумон қарор мегирад Ва дар ҳама ҳол аз ҳадиси нафс даст барнамедорад, чаро ки одами омадааст, то шаҳодат бидиҳад, ки дар ин ҷаҳон будааст ва ин ҷунон аст, ки устод Лоиқ бо ҳамон дарди бедармонаш, ки дарди бедармони ҳамаи инсонҳост, вақте ки дармегузарад, дарнамегузарад, балки мепайвандад ба ҷамъи мо, ба ҷамъи муштоқони дигаре, ки баъдан хоҳанд омад, ба ҷамъи дардмандони бедармони оянда, ки ҳамеша эҳсос хоҳанд кард, ки аз як маркази асли дур шудаанд, хоҳ аз ҳавзаи тафаккури устод Лоиқ, ки худро вориси Рӯдакию Фирдавсию Хайему Ҳофизу Мавлоно медонист ва хоҳ аз ҳавзаи тафаккурҳои дигар

Устод Лоиқ дар зиндагии ҳеш ҳеҷ оромиш ва осоиш надошт Ў дақиқан медонист, ки шоир будан қабл аз ҳама инсон будан аст Мо бисереро медонем, ки рафтори рӯзонашон ҳеҷ рабте ба шеършон надошт Вале устод Лоиқ аз онҳое буд, ки рафтору пиндорааш ба ҳам мувофиқ ва мутобиқ буд Ў ба онҳое, ки ба шеър адаб хиенат мекарданд, ба онҳое, ки вақте шеър мегӯянд, шоир ҳастанд ва баъд аз он дубора як одами зишт, шикамбора, золим, кӯтаҳназар, ҳасуд, бадбахт ва ҳақир мешаванд ва ба корҳои ношоистае даст мезананд, нафрат дошт Борҳо шуда, ки ман шоҳид будам, ба ҳарфҳои зо-

ҳиран дурусти ин е он нафар лабханд мезад ва вақте мепурсидам, мегуфт — «Ман ҳарфи ин одамҳоро қабул надорам!» Баъдан собит мешуд, ки устод ҳақ буд. Дар воқеъ устод Лоиқ бо он ишқи саршор ба зиндагӣ ва он имони қавӣ ба лузуми ваҳдати шеър ва зиндагӣ, табиист, ки душмани рақами яки риекорон, чоплусон ва ҳасудон мешуд. Нафрат ба ин қабил афродро мо дар бисере аз осори устод Лоиқ хондаем. Ӯ аз «худбаҳои муғамбир», «савдогарони шеъру оҳанг», «нотавонбини қачдил», «ҳанноҳои илму фарҳанг», ки «аз сари ҷаҳли мураккаб» «миси худро ҳама тилло шуморанд» нафрат дорад ва алайҳи онҳо бонг баланд мекунад.

*Шумо аз ними ҷону ними нони хеш метарсед,
Шумо аз зиндагӣ аз ҳақиқат беш метарсед,
Шумо на қобили разме, шумо на лоиқи базмед,
Шумо савдоии шеъред? Қаҳ! Қ-а-ҳ! Қ-а-а-ҳ!
Шумо савдогари назмед!''*

Лоиқ ҳамеша ранҷ мебурд. Барои вазъи ҷомиаи мо, барои нодониҳоямон ва худношиносихоямон, барои маҳалгароихои рӯ ба рушд ранҷ мебурд. Сарнавишти пурфочиаи миллат, аз марокизи асли ва шаҳрҳои азимушшаъни худ дур афтодану дар кӯҳу камарҳо макон ҷустани тоҷикон, бемаърифатӣ ва инҳитоти маънавӣ, вазъи забони форсӣ дар ҷаҳон, вазъи Афғонистон, вазъи тоҷикон дар Ӯзбекистон ва Ӯзбек шудани тоҷикон, вазъи Эрон ва эроният дар кул, вазъи ҷаҳони имрӯз ӯро ором намегузошт. Ӯ барои башар ва ҷомиаи башарӣ ранҷ мебурд, ки ин ҳама солус ва рие, ин ҳама таассуботи аҳмақона, ин ҳама фасоду касод зиндагии мардумонро сиеҳ кардааст. Устод Лоиқ дар давоми фаъолияти хеш ҳамаи талошу тавони худро ба харҷ дод, то мо худро бишносем, бедор шавем, аз худ, номус ва шарафи инсоният милли хеш дифоъ намоем. Каму беш бедории солим ва талоши хештаншиносие, ки солҳои ҳафтодум ва ҳаштодум дар ҷомиаи мо падид омад ва бадбахтона бо фочиаи ҷанги хонумонсӯз ва бародаркушӣ ин раванди солим ба таъхир уфтод ва е мутаваққиф шуд ва е бад-

тар аз ҳама, лагоми ин раванд ба дасти афроди кам-савод ва ноогоҳ уфтода, бо тамоюлоти носолим ва хатарнок пеш меравад, аз баракати адабиёт ва қабл аз ҳама шеър будааст Заминаҳои ин бедориро устод Айнӣ, донишманди бузург ва сиесатмадори фарзона Бобоҷон Ғафурӣ, нависандаи фозил ва худогоҳ Сотим Улуғзода, шоирони бузург Мӯъмин Қаноат, Лоиқ, Бозор Собир, олимони воқеъӣ Абдулғанӣ Мирзоев, Муҳаммадҷон Шакурӣ, Акбари Турсунзод ва дигарон гузошта буданд Дар бедорӣ ва худогоҳии насли мо дар сӣ соли охир нақши шеърӣ шоирони мазбур ва ба вижа ашъори Лоиқу Бозор Собир бисер муассир аст ва мо ҳама маҷнунӣ эшон ҳастем. Ҷоҷиҳои ҷанги бародаркуширо дар Тоҷикистон ҳеҷ нафаре натавонист ба андозаи устод Лоиқ, бо ҳама паемадҳои нангин ва авоҷиби муҳликаш таҷассум намояд. Гоҳе авқот ман фикр мекунам, устод Лоиқ бо он дили нозук ва мағзи мутафаккир чи гуна тавонист дар он муҳити ақлуши ҷаҳлпарвар ҳама он ҷоҷиҳоро таҳаммул намояд ва боз сола чанд бо шикебой ва ҷавонмардӣ, новобаста ба хорию зориҳои фаровон, ки устод шоҳиди он будааст ва хонандаи зақӣ онро аз ашъори дар он солҳо гуфтаи шоир ба хубӣ пай мебарад, зинда бимонад ва алайҳи пастихо ва палаштиҳо ва бедодии замон бо ҷасорати тамоми биразмад Ҷар касе, ки меҳодад ҳақиқати ин нуқта-ро дарбад, ба китоби «Фареди бефаредрас» рӯй биеварад. Ман фикр мекунам, зиндагии устод Лоиқ дар он солҳо ва дар он муҳит тасодуфӣ нест ва Худои якто ҷони ӯро ҳифз кард ва бо дасти ӯ сафаҳоти рӯзгори миллати мо, о барои наслҳои баъдӣ таҷассум намуд. Танҳо шоире, ки нуруи яздонӣ ва рӯҳи Фирдавсиена дорад, шоире, ки ба таърихи пурифтихор ва дар айни ҳол пурҷоҷиҳои миллат ва адабиети пурбори он дилбастагӣ ва ошноӣ дорад ва он осор ба ӯ асарӣ шигарфе гузоштааст, метавонист бо ҳама бадихо ситезад ва аз сӯзи дил ва бо амри вичдон ва бо шеърӣ баланд ҷоҷиҳои рӯзгори моро ҷовидона созад. Бо нигоҳи жарф ба осори устод Лоиқ ба осонӣ метавонем он чиро ки бо фармони дилу ҷон гуфта ва ба гунаи дебое «танида зи дил, боф-

та зи ҷон» падида овардааст, ташхис намоем Ва хушбахтона, аглаби шеърҳои Лоиқ чунин аст Бо баррасӣ дар осораш ба хубӣ ҳувайдо мешавад, ки бо гузашти замон ва ошноӣ бо фарҳанги асили форсӣ-тоҷикӣ андеша ва осораш сайқал ефта ва суханонаш устувору пурмағз ва оташин ва ширин шудааст Шамси Қайси Розӣ мефармуд « бидон, ки шеър дар асли луғат дониш аст ва идроки маъноӣ » Устод Лоиқ бо дарки ин маъноӣ аз донишҳои лозима бархурдор шуда буд ва талошаш ба маъниофаринӣ бештар буд Замонне ман ҳамаи навиштаҳои, ки дар ҳадди имкони ман буд, дар бораи шеър гирдоварӣ кардам ва дар сӯҳбате бо устод Лоиқ аз ину он иқтибос мекардам Ӯ бо як табассуми малеҳ ба ман гуфт — «Додарам, ман бархе аз китобҳои, ки ном бурдӣ, хондам, талош кардам донам, ки шеър чист, вале то кунун, бароят мардона қоида мешавам, намедонам, ки шеър чист ва фикр мекунам, ҳеҷ каси дигар ҳам то охир ба жарфо ва пахноӣ мафҳуми шеър нарасидааст» Баъдан устод Лоиқ дар ин мавзӯъ шеъре ҳам навишт Гуфтам — «Устод шеъри бисер хуб аст» Гуфт — «Шеър он чизест, ки аз пиндори мо болост, он нурест, ки роҳи моро рӯшан месозад» Гуфтам — «Устод, ҳамоно фуруғи эзадист, ки ба дили ҳар кӣ битобад, аз ҳамгинон бартарӣ ебад ва шумо хушбахтед, ки ин фуруғ ба шумо расида» Устод гуфт — «Фарри эзадӣ ба подшоҳӣ мерасонад» ва хандид Ман гуфтам — «Ҳамчунин гузаштагони мо бовар доштанд, ки аз неруи ин нур аст, ки касе дар камолоти нафсонӣ ва рӯҳонӣ комил гардад, аз сӯи худованд ба паембарӣ баргузида шавад» Ва аз Зардушти Спитамон — нахустин паембари ростин ва нахустин шоири ростин едовар шудем

Шопенхауер гӯяд — «Шеър ҳунари ба қор андохтани пиндорхост ба дастерии вожаҳо» Ва Кант андешаманди бузурги олмонӣ мегӯяд — «Аз миени ҳама ҳунариҳои зебо шеър баландтарин ва нахустин пойгоҳро дорад, зеро ба неруи пиндор ва тасаввур озодӣ мебахшад ва таъро густариш медиҳад ва метавонад аз миени ҳама суратҳои бекароне, ки ба як маънии рӯшан ва ус-

тувор вобаста ҳастанд, он суратҳоеро намоиш диҳад, ки маънии номбурдаро ба як фаровонии андеша ҳамроҳ месозад ва онро суратгумон ва пиндор (идея) медиҳад. Аз сӯи дигар тавоноии раҳо гашта аз фармони табиъатро рӯшантар сохта, то он ки битавонад табиатро чун ҳама диданиҳо бубинад ва кореро ки анҷоми он аз тавоноии ҳис ва фаҳм берун аст, анҷом диҳад. » Аъмоли шоирӣ устод Лоиқ барои мо ин ҳақиқатро собит мекунад.

Устод оромиш ва осоиш мехост, ки барояш имкони кору офаридгориро диҳад, оромиш ва осоише, ки барои ӯ ҳаргиз, чунонки мебояд, насибаш нашудааст. Дар замони шӯравӣ зери фишори шадиди идеолужии ҳоким буд, гоҳе авҷот он чи ки дилаш мехост, имкони гуфтан надошт, вале бо ин ҳама бо нубуғи шоирӣ, ки бидуни шак худодод аст, он чизҳоеро гуфт ва он нуқотеро рӯшан кард, ки то устод касе аз хомазанони мо дар он бора ҳатто фикр накарда буд. Дар он рӯзгор ҳарфҳои миллию меҳаниеро устод ба адабиёт кашид, ки аз як сӯй мағзҳои моро таҳриқ мекард ва аз сӯи дигар шоирону адибони моро низ ба ҳамон ҷараён мекашид ва бисериҳоеро медонем, ки баъд аз устод Лоиқ сари камзамин будани Тоҷикистон, фоҷиаҳои миллий, ҷудо шудан аз асли хеш, эҳсоси эроният тавачҷӯх зоҳир намуда ва дар ин роҳ корҳои шоенеро анҷом доданд. Хулоса, ҳеҷ худованди завқеро дар кишвари мо наметавон ёфт, ки аз осори ӯ димоғе тар насохта ва дил бад-ӯ набохта бошад.

Дар он солҳо устод Лоиқ баъзе шеъргунаҳоеро низ бо «амри Ватан» барои чашмбандӣ аз ину он ва дарёфти маъош ва барои намоиши чашмбандонае ба масъулин гуфтааст, то дар канори он ҳарфҳо ашъори ростинашро низ ба табъ расонад. Дар он рӯзгор агар Лоиқ ва шоирони дигари мо гоҳо ба гуфтани ашъоре дар мавзӯҳои камарзиш, барои намоиш ва ситоиш, вале на ба сӯзи дил ва амри вичдон сохта, наменардохтанд, барояшон ҳазор монеа эҷод мекарданд ва эҳтимоли ба дасти мардум расидани осори ростини эшон хеле ночиз буд. Вале бо ин ҳама ашъори устод Лоиқ дар он солҳо ҳамвора силсилаҷунбони ҷунбишҳои иҷтимоии андешамандони тоҷик буд. Рӯҳи

миллӣ ва ифтихори миллиро мо аз ашъори Лоиқу Бозор ед гирифтем Устод дар орзуи эҳеи сунани миллӣ, бомаърифатӣ, пешравӣ, худшиносӣ ва сарафрозии миллат буд Дар он солҳо буд, ки по ба пойи ҷаҳон Тоҷикистон низ дар ҳоли дигаргунӣ буд ва мардуми озода барои дарҳам шикастани саддҳо ва даридани пардаҳои нодонӣ, ки бар асари фароғӯиҳои коммунистон дар ҷилави андешаҳо кашида шуда буд, камари ҳиммат баста буданд, устод Лоиқ, ки сари пуршӯре дошт, наметавонист аз ҷунин гирудоре дур бимонад Ва шеърӣ ӯ ҳамеша дар ҷилави андешаҳо қарор дошт

*Чароги ленинӣ нураш адо шуд,
Чароги дину имонат муборак*

Устод Лоиқ аз маҳфили болонишинон ва замондорон канора мечуст Ёд дорам, соли 1990, вақте ӯро ба дафтари дабири аввали ҳизби коммунист даъват намуданд (ман дар дафтари кори ӯ нишаста будам), бо кароҳат баҳонаҳое пеш меовард, ки дар мулоқот бо раҳбари ҷумҳурӣ ҳозир нашавад Меғуфт — «Инҳо маро намефаҳманд, чанде пеш соатҳо талош кардам, ки зарурати расмӣ шудани забони тоҷикиро (форсиро) ба эшон фаҳмонам, мисли ин ки дар гӯши хар Шашмақом хонда бошам Беҳуда аст, баъд аз ҳар мулоқот фишори хунам боло меравад » Гуфтам — «Устод, роҳи дигаре нест, афроде мисли шумо бояд ба инҳо фаҳмонад, ки расмӣ шудани забони форсӣ дар Тоҷикистон як амри зарурист Барои ба болонишинон фаҳмондани ин масъала мо аз дигарон ақиб мондаем Мо на фақат забон, балки бояд хатти форсиро эҳе кунем » Устод гуфт — «Ҳоло мон, аввал забонро расман давлатӣ эълон кунанд, баъд дар бораи эҳеи хат низ бояд талош намуд»

Вақте ман дар Маскав номае таҳия намуда, имзои бузуртгарин нависандагони шӯравии собиқро гирифтам ва ба унвони масъулини вақти давлати Тоҷикистон ирсол кардам, аввалин касе, ки аз ин иқдом изҳори хушҳолӣ кард, Лоиқ буд Ин муроҷиатномаи бузуртгарин чехраҳои

илму адаби шӯравӣ, ки дар он сухан аз собиқаи пуршукӯҳи забони форсӣ ва зарурати расмӣ шудани ин забон дар Тоҷикистон буд, аввал дар рӯзномаи русии «Коммунист Таджикистана» ва баъдан дар рӯзномаи тоҷикии «Чумҳурият» ба табъ расид Чопи ин мурочиатнома дар Тоҷикистон сару садое эҷод кард, ки тафсилоти онро дар ҷои дигар гуфтаам

Устод Лоиқ на фақат аз беҳтарин донандагони забони форсӣ дар Тоҷикистон буд, балки бо осори хеш дар густариш ва эҳеи дубораи ин забон дар Варорӯд нақши бузурге дорад ва на фақат муҳаррики эҳеи муҷаддади забони шоирона дар Тоҷикистон буда, аз баракати ҳунари ӯ садҳо вожаи ноби форсӣ дубора дар адабиети мо роиҷ шуд, балки даҳҳо вожаро медонем, ки устод Лоиқ сохтааст ва хуб сохтааст То устод Лоиқ тоҷикон вожаи «чархбол»-ро намедонистанд, ба ҷои он «вертолет» мегуфтанд, дар Эрон бошад «хелекуптер» ва дар Афғонистон «хеликуптар» мегуфтанд Ҳоло вожаи «чархбол», ки сохтаи устод Лоиқ аст ва бори аввал устод дар тарҷумаи китоби «Диери домани гардун» истифода карда буд, на танҳо дар Тоҷикистон, балки дар Эрон низ роиҷ аст ва эронии аз забони тоҷикон иқтибос шудани ин вожаи сараро эътироф кардаанд Нақши устод дар густариши сара шудан ва пешрафти забони форсӣ дар Тоҷикистон, саҳми ӯ дар вожасозӣ, шеваи баёну сабки шоирии ӯ, баррасии жарферо тақозо дорад ва ман итминон дорам, ки ин амри муҳим дар оянда анҷом хоҳад ефт Ҳаройина гуфтугӯ дар шева ва равишу ойини суҳангустарию устод Лоиқ аз гунҷоиши ин гуфтор берун аст ва еди ҳама вижагиҳои ӯ аз дафтаре афзун аст

Шарҳи ин ҳичрону ин ҳуни ҷигар

Ин замон бигзор то вақти дигар

Зимомдорон ҳамеша аз обрӯю эътибори устод Лоиқ ва маҳбубияти ӯ дар назди мардум меҳаросиданд ва талош мекарданд, ки ӯро ба худ наздик намоянд ва аз ӯ ба суди хеш истифода кунанд Чунонки панҷоҳумин солгарди зод-рӯзи устод Лоиқ дар саросари кишвар бо шукӯҳу аза-

мати фаровон таҷлил шуд ва дар ин ҷашн мақомоти расмӣ кишвар фаъолона ширкат варзиданд Табиист, ки устод Лоиқ ва шеъри баланди ӯ сазовори чунин ҷашни бошукӯҳе буд, вале афроди огоҳ ҳаде мезаданд, ки зимомдорон аз ин роҳ меҳоянд обрӯю эътибори аздастрафтаи хешро боло баранд Дар он солҳо ҳукумат, ки дастнишондаи Маскав буд ва ҳокимин е равони миллӣ надоштанд ва е аз тарси Маскав талош менамуданд, ки проблемаҳои миллии кишварро пинҳон намоянд, дар ҷомиа эътибор ва таъҷоҳи зиёде надоштанд Ва бидуни шак афроде мисли устод Лоиқро меҳостанд ба худ наздик намоянд ва ба мардум ҷилва диҳанд, ки онҳо аз ин роҳ аз ойнҳо ва орзую омоли мардум ҳимоят мекунанд

Дар ҷанд соли охир низ дар маҳофиле мухталиф аз устод даъват мекарданд, ӯ ба ман гуфта — «Ман аз чунин маҳофил мутанаффирам, вале ба ночор ва аз лоилоҷӣ дар бархе аз онҳо ширкат мекунам ва агар имконе даст диҳад, талош мекунам, ки аз тавони онҳо истифода намуда, пеши роҳи зиштиҳо, пастҳо ва фурумоғиҳоро бигирам Саҳг душвор аст ба ин тоифа, чизеро фаҳмондан, вале чорае нест ! Бояд бисозем ва талош кунем, ки аз бунбасти раҳӣ ебем Хатарӣ маҳв шудани Тоҷикистон вучуд дорад Бояд ҷони худро фидо кард, вале нагзошт, ки Тоҷикистонро аз даст бидиҳем Мо ҳанӯз дарк накардаем, ки ҷудоихоҳӣ, маҳалгароӣҳои аблаҳона ва худношиносӣ ҳамоно то кучо хатарнок аст » Дидам, ки устод хело ранҷ мекашад Боре барои устод як мақолаи доктор Сайид Муҳаммадали Саҷҷодиро, ки «Аз забону фарҳанг то ҳумми хун» ном дошт, фиристодам ва гуфтам — «Ин око ҳамдарди мост» Устод баъди ҷанде дар сӯҳбати телефонӣ аз ман ташаккур кард ва гуфт — «Хуб аст, ки аз воқеиятҳои зиндагии мо дар Эрон бештар огоҳӣ ебанд» Устод Лоиқ аз ҷудоие, ки дар дарозноӣ таърих миени мо ва форсизабонони дигар рух дода ва боиси фоҷиаҳои пай дар пай ва ранҷу озорҳои фаровони як миллати воҳид, ки имрӯз дар кишварҳои мухталиф ба сар мебаранд, шудааст, бисер ранҷ мекашид ва дар бисере аз шеърҳо ва навиштаҳои мо осори ин дарду ранҷро эҳсос мекунем Устод мегуфт — «Ҳазорсолаҳо фармонравоени зиёде омаданду як киш-

вари воҳидро пора-пора намуда, ҳукумат карданд, вале мардум яке буданд ва сарнавишт яке ва дар даруни ин сарзамин хунар ва адаб ва тамаддуни ягонае чараен дошт Дастӣ тақдир пайвандҳоро аз ҳам гусаст ва дар қуруни охир кор ба ҷое расид, ки имрӯз бародар бародарро на-мешиносад» Вале устод аз робитаи мо бо Эрон бисер хушҳол мешуд ва дилаш мехост, ки миени кулли форсиза-бонони эронинаҷод ваҳдати комил ҳукмфармо бошад.

Устод Лоиқ бо алам ва бо дард аз ҷудоӣҳо ҳарф мезад ва боз ҳам умедвор буд, ки рӯзе мо худро хоҳем шинохт Рӯҳи армонхоҳии устод Лоиқ дар силсилаи шеърҳои «Илҳом аз «Шоҳнома» ва ашъо-ри фаровони дигар ба хубӣ ҳувайдо мешавад ва агар устод Лоиқ чизи дигаре ҷуз «Илҳом аз «Шоҳнома»-ро ҳам намесурӯд, барои ин ки маниш ва гавҳару донишу тавоноии ӯро дар сухан намоён созад, басанда буд Устод Лоиқ дар ҷамоае мегӯяд:

*Решаи ман, манишаи аҷдоди ман,
Асли ман, Эрони ман, бунлоди ман...
Гар набошӣ, синаи мо медарад
Душмани имони ман — ҷаллоди ман.
Чанд гофил мондӣ аз дарди дилам,
Як тӯӣ имрӯз ҳамфареди ман.
Баъди Сомонӣ маро сомон намонд,
Бод бар каф шуд ҳунарободи ман.
Аз Варорӣд ин ҳама гофил мабош,
Дастӣ Рӯстам аз бар имдоди ман.
Нури ҷоми Ҷам бияфкан дар дилам,
Шодмон кун ин дили ношоди ман
Зимни номи ту ба фардо мебарад
Тӯшаи торихро авлоди ман ..*

Шоири армонҳои мо дар «Соқинома»-аш, ки аз беҳтарин соқиномаҳои адабиети форсӣ, фармуда буд

*Бидеҳ, косагул, оби ангури мо,
Ки бинем он рӯзи манзури мо.*

*Ки ояд яке мушкилосони мо,
Ки орад ба сад дард дармони мо
Яке ояду гӯяд аз ҷони мо
Ба ҳам ҷӯш хур, эй Хуросони мо!
Ки дар гардиши ҷому даврони мо
Ниғаҳбони мо бод язони мо
Бидеҳ, косагул, оби ангури мо,
Ки бинем он рӯзи манзури мо*

Устод Лоиқ ҷудо шудан ва канда шудан аз асли хеш, дур шудан аз решаҳо, аз даст додани ойинҳои неки нигон, бегонапарастӣ, фаромӯш гаштани русуми куҳан ва аз ед рафтани чашнҳои бостонӣ, ки ҳар яке бар фалсафаи жарфи зиндаги устувор буд ва ба вижа пора-пора шудани Эронзаминро ангезаи ин ҳама тирарузи медонад ва бонг баланд мекунад — «Эй Хуросон, ту бигӯ, соҳати Эронвич ку?»¹¹ Чакомаҳои баланди Лоиқ бо шӯр ва гармӣ ва хурӯши фаровон суруда шудаанд ва худовандони завқу адаб донанд, ки чакомаҳои ватанхоҳонаи устод Лоиқ аз назари армонхоҳӣ ва рӯҳи баланд дар миени ҳамаи чакомаҳои, ки бар ин ойин суруда шудаанд, беҳамол мебошанд

Устод Лоиқ ошиқи меҳан ва мардумони кишвараш буд Афроди зиёде дар солҳои ҷанги худкушии мо аз устод даъват намуданд, ки ба таври муваққат Тоҷикистонро тарк кунад Баъд аз қатли фаровони рӯшанфикрони тоҷик баъзеҳо аз он меҳаросиданд, ки эҳтимоли кушта шудани устод Лоиқ низ ҳаст, чаро ки устод Лоиқ ҳеч гоҳ ва дар ҳеч замоне дар қолабҳои қарордодӣ намегунҷид. Аз ин рӯ даъват мекарданд, ки муддате ба ягон кишвари дигар биравад ва он ҷо бимонад Шаҳрҳои Техрон, Алмотӣ, Маскав ва ғайра барои макони зисти муваққатии устод пешниҳод шуда буд. Боре ба ман дар посух ба даъватам ба қатъият гуфт — «Ман ба ҷое намеравам, агар зинда бимонам, бояд ҳамин ҷо зинда бимонам ва агар ҳам бимирам, бояд дар ин ҷо бимирам!» Ҳарчанд эҳтимоли маро куштанишон низ мавҷуд аст вале ман наметавонам ба ҷойи дигаре биравам ва дур аз Тоҷикистон бошам. » Боз илова кард — «Лекин барои як муддати кӯтоҳ ва каме дур шудан аз ин муҳит, мехоҳам пеши ту биеям Додарам, омода бош!» Гуфтам — «Ус-

тод, ман аз худо мехом, ки дар хидмати Шумо бошам» Вале дарего, ки ин имкон бароям муяссар нашуд Чанд рӯз пеш аз марги нобахангоми хеш, устод аз тариқи телефун хабар дода буд, ки барои рафтан ба «шаҳри шумо» билет гирифтаам интизор бош Вале афсӯс, ки «ғамаш дар ниҳонхонаи дил бимонд»

Баъд дарк кардам, ки ба чое намеравам гуфтани устод фақат ва фақат ба ин иллат аст, ки таъми шаранги андӯҳҳои миллатро аз наздик чашидан мехост, мисли ҳамон паҳлавони бостонӣ буд, ки дар тирарӯзиҳо бо мардум буданро аз ҳама чиз авлотар медонист ва ҳамчунин мӯътақид буд, ки хунару фарҳангу адаби ин марзу бумро мебоист дар ҳамин обу гил парваронид. Ӯ мегуфт «Ман бе ин миллат ҳечам »

Муҳимтарин вижагии ашъори устод Лоиқ равонӣ ва ширинии баени ӯ буд Ӯ ҳаргиз ба мубҳам гуфтан моил набуд Печидатарин дардҳо ва гиреҳхоро бо содатарин баен бозгӯ мекард Устод сабки хуросонӣ ва шеваи баени Одамушшуаро Рӯдакии Самарқандиро бисер дӯст медошт ва гоҳо аз сабки ӯ пайравӣ мекард Ва дар воқеъ устод Лоиқ мисли ниеи бузургвораш дар сабки нигориш гоҳо ба «саҳли мумтанеъ» даст ефта буд

Ӯ кудрате дошт, ки амиқтарин авотифи инсониро дар қолабҳои мухталифи шеърӣ ба вучуҳи мухталифи трожедии мардум ва ба хусус мардуми мазлуми кишвар омезиш диҳад ва дар беҳтарин бистаре ҳаводиси талху ширини зиндагии онҳоро ба ҳамдигар пайванд занад, ки ту гӯӣ бисер сода аст, вале ба ҳеч вачҳ дастрас намебошад.

Ман фикр мекунам, устод Лоиқ барои баени маъонии муҳим бо дарки сатҳи маънавию фарҳангии ҷомиа талош мекард, то аҳдофи худро бо баени сода ва равон ба мардум бирасонад Ин буд, ки шеърӣ ӯ беш аз шеърӣ дигарон дар ҷомиаи мо, нуфуз ва маҳбубият дорад, маҳфил ва маросиме нест, ки дар он шеърӣ устод Лоиқ иқтибос нашавад Бисере аз байтҳои пандомези устод ба ҳадде мардумӣ шуда ва сари забонҳост, ки чунин эътирофи ҳамагонӣ аз сӯи мардум дар торихи адабиети мо бисер кам иттифоқ уфтодааст

Чун сухани устод Лоиқ аз матну батни зиндагии

мардум моя мегирифт, бисер муҳим буд, ки баёни
маъони муҳим ба содагию бепироягӣ таҷассум ебад
Чунон ки устод мефармояд.

*Сухан пироя меҳоҳад, агар дар зиндагӣ пирояе бошад,
Сухан дилмоя меҳоҳад, агар дар зиндагӣ дилмояе бошад.
Дар ин даврон, ки қисми зиндагӣ урену гирён аст,
Сухан нолон, сухан гирён, сухан ҳалм низ урен аст...*

Чунонки ишора шуд, ашъоре, ки устод Лоиқ дар
давоми ҳашт соли охири умри нурбаракати худ офа-
ридааст, бисер ҳузнангез буда ва дар онҳо устод бо-
рҳо аз марғ сухан меғӯяд, аз беқадрии инсон ва хору
залил шудани он гирия мекунад ва моро мегиренад

*Шому саҳар ба сад фиғон фарёд мекашам,
Аз магз-мағзи устухон фарёд мекашам...
Байни замину осмон тоҷик хор шуд,
З-ин остон ба осмон фарёд мекашам...*

* * *

*Ин харобазамин диёри ман аст,
Марзи хунини едгори ман аст...
...Оҳи ман гӯрро битарконад,
Оҳи ман оҳи рӯзгори ман аст.
Халқи тоҷик гар надорад пос
Гӯри торик посдори ман аст...*

~ * ~

*Кушед ин замонаро, ки мекушад таронаро,
Даруни чаши мекушад нигоҳи шоиронаро...
...Ман аз талиғаи саҳар паемоварам, вале
Замони ман намехарад талиғаи замонаро...*

Ин гуна пораҳоро метавон фаровон иқтибос кард Бори
отифии ин шеърҳо ҳамоно жарфтарин эҳсоси хоршу-
дагӣ аст. Ин ҷо на хории андешаи инсонӣ пешрафтаи
имрӯз ки доништа, дар баробари сарнавишти ҷаҳонии
хеш аст, балки як ҳолати отифии шоирона дар бароба-
ри вопасравӣ ва ақибмондагии ҷомиа дар нисбати
ҷомиаҳои пешрафта ва мутамаддин аст, ки шоири моро

ба риққат овардааст ва мегиренад

*Гирям аз он ки аз бунмои ин қисмати талх
Ман суҳан гӯям агар, нест касе ҳамсуҳанам
Гирям аз он ки ба жарфои чунин фоҷиае
Нашавад хира кас аз ҳамнасабу ҳамватанам
Гирям аз он ки ду—се бетарафи бешарафе
Ба сарам санг биборанд, ки ман дам назанам
Гирям аз он ки ту танҳову ман танҳотар,
Ватанам, о ватанам, о ватанам, о ватанам*

Ашъори устод Лоиқ дар бораи хор шудани отифағӣ, ки инсонро ба сӯи ҳеҷ будан ва нотавонӣ намекашад, балки баръакс, ба назари ман ин шеърҳо неруи бедоркунанда ва ҳушеркунанда доранд, нӯшдорӯе ҳастанд, ки дилҳои мурдари равони тоза мебахшанд ва метавонанд бунеди равонии исен бошанд. Инсони Лоиқ дар ин шеърҳо инсонест, ки ба ӯ нагуфта фаҳмондаанд, ки «ту чунон хоҳӣ буд, ки мо мехоҳем» Вале ӯ наметавонад ҳаргиз ин ҳақиқат, ин ихонатро бипазирад. Инсони Лоиқ мурданро аз зиндагии ғуломона авлотар медонад ва барои ӯ шоирона зиндағӣ кардан ва шоирона мурдан, бо ному нангу номус ба сар бурдан, шарафи хешро ҳифз кардан, авлотар аз ҳама чиз аст. Инсони Лоиқ инсони созанда аст ва фаредҳои Лоиқ инсонҳоро ба сӯи бедорӣ мекашад. Ӯ аз ҳеҷ чизе ҳарос надорад ва ошкоро бонг баланд мекунад «Кучо мушти қавӣ, к-ин муштҳоро пушти сар тобад, Зи бас ин мулк дар чанги ду-се дузду чапан мондаст(!)» Ин инсонест, ки мехоҳад «оламе дигар бисозад в-аз нав одаме» Хулоса, бе он ки хоста бошем, ин осор моро ба сӯи худ мекашад.

Устод Лоиқ дар давоми фаъолияти адабии худ на фақат ашъори Рӯдакӣ ва шоирони сабки хуросониرو огоҳона тарғибу ташвиқ менамуд, балки борҳо аз вожаҳои ноби форсии дарӣ ва паҳлавие, ки дар осори шоирону нависандагони даврони Рӯдакии Самарқандӣ ва Фирдавсии Тӯсӣ фаровон истифода шуда ва дар адвори баъдӣ ҷойи ин вожаҳоро каламоти арабӣ ги-

рифта буд, истифода менамуд ва барои пок намудани забони мо аз ҳама гуна вожаҳои бегона талош меварзид Ў дар ин замина, низ дар Тоҷикистон рақибе сазовор надошт Ашъори зайл аз шеваи баени устод Рӯдакии Самарқандӣ — «он тирачашм шоири рӯшанбин» едовар аст, вале аз воқеияти рӯзгори мо шаҳодат медиҳад

*Худойгоно, худойгоно, зи одамият кучо нишоно?
Чаро ба гӯшам зи ҳар забано равад гирево, расад фигоно?
Бубин ту хасро, шуда Сикандар,
бубин магасро, шуда Самандар
Ба рағми ино алайҳи оно кучост тобо, кучо тавоно?
Шудааст мазҳаб фидои мансаб,
шудааст мансаб фидои матлаб,
Касе надорад ғами раият на таскашоно, на шалкамоно
Ба кӯю барзан ба еди арзан кушода кафҳо чи мард, чи зан,
Кучост дасти мададрасоно, кучост табъи гуҳарфишоно?
На роҳи равшан, на моҳи равшан,
на нони хурдан, на ҷони мурдан,
Касе наерад зи кас билурсад, чаро चुнино, чаро चुноно?
Ба ҳар қадам бин туфангдоре, баробари ӯ чӣ ҳанг дори?
Напурс эй дӯст, (ки монӣ бепӯст) кучост хоҳо, кучост доно?
Зи чор сӯят, миени кӯят, туро бичӯяд дусад адӯят,
Кучо ясоро, кучо ямино, кучо яҳино, кучо гумоно?
Дар ин замино, дар ин замоно бидеҳ шаҳомат ба тоҷикона,
Тамомбино, тамомдоно, худойгоно, худойгоно!*

Устод Лоиқ, бидуни тардид, бузургтарин ғазалсарои рӯзгори мо дар Тоҷикистон буд Иддае аз мунтақидони адабӣ бар он ақида ҳастанд, ки рӯзгори ғазал гузашта ва ҳоло наметавон дар ин қолаби классик ҳарфи чадида гуфт Иштибоҳи ин тоифа бар он аст, ки онҳо хеле қолабӣ тасаввур мекунанд ва фикр кардаанд, ки ғазал ҳамона баени эҳсосҳои ночизи як нафар аст Дар асл ба назари ман, устод Лоиқ тағаззулро ба ҳеҷ ваҷҳ кори хусусӣ намедонист Ғазалу ғазалвора дар ҳақиқат баенкунандаи амиқтарин ва умумитарин ғамҳо ва шодихои инсонӣ аст ва устод Лоиқ дар рӯзгори мо собит намуд, ки ин қолаби суннатии назми порсӣ қудрате дорад, ки боз ҳазорон

сол баенгари дарду армонҳо ва бехтарин ва ширинтарин эҳсосоти инсонӣ бимонад Устод Лоиқ аз он шоирони нодире буд, ки метавонанд бар тавсани саркаши қофия лагом бизананд ва қавофии нофармон ва ваҳшии ғазалро ба зери рикоби эҳсоси худ бикашанд Ғазалҳои устод аз зеботарин сурудаҳои адабиети Тоҷикистон аст

Устод Лоиқ боре гуфта буд, ки қурбони диле ҳас-там, ки тавонад ҳам кина биварзад, ҳам ишқ » Дар воқеъ худаш аз он даредилоне буд, ки беамонтарин тӯфон ва жарфттарин оромиш дар қалби ӯ хона дошт, вақте безорӣ мечуст, бошиддат безорӣ мечуст ва ҳам вақте дӯст медошт, аз дилу ҷон дӯст медошт Шоире гуфта буд, ки «бароншuftани мо шӯълавар оҳест, ки мохро сиеҳ мекунад, ва ором гирифтани мо оинаест, ки хуршедро дар зулолаш дучандон шукӯҳманд ме-гардонад» Устод Лоиқ фармуда буд

Эй дили дардошно!

*Он қадар афрӯшти, к-аз худфурӯзиҳои ту
Шуд тамоми гӯшаҳои зиндагонӣ шӯълабор
Сӯхтӣ он қадр, к-аз ту оташи ҷовид монд
Он қадар мурдӣ, ки аз ту монд Кохи едгор*

Ғазалҳои, ки устод дар солҳои охир гуфта буд, ҳама ба назари ман, ашъорест, ки дур аз ғаму шодихо ва ишқу хаелҳои худист Дар ин ғазалу ғазалгунаҳо дарду армонҳои умумимиллӣ таҷассум ефтааст Ба гумони ман, дар ин ғазалҳо Лоиқ забони ӯеи як миллати мазлум, вале гарданфароз аст, ки дорои эҳсосоти мавзун ва димоғи пурҳаяҷон ва ахлоқи олист, ки фаред мезанад ва мехоҳад аз бунбаст раҳой ебад Мазмуни ашъори устод Лоиқ дар солҳои охир як ранги аслию муштараке доранд Ин рангу бӯи муштарақ аз тирағӣ ва нобасомонии рӯзгори кунунӣ ва умед ба рӯшанӣ ва дамидани субҳи фардо, нафрат аз ҷангу хунрезӣ ва беқадрии Инсон, ишқ ба Озодӣ ва озодагӣ, нигаронӣ барои фардо, нигаронӣ аз худношиносии инсонҳо, ғамгусории инсон ва ғайра иборатанд

Барои намуна метавон чанд поре аз ғазалҳои ӯро едовар шуд

Ҳарфе шунавӣ оҳу роҳе биравӣ чоҳ аст,
Аз мӯрии ҳар хона дуди ғами ҷонкоҳ аст
Ҳарфе зи Ватан гӯӣ, тират ба даҳан ояд,
Ин ҷо на ватангоҳу на ҷои ватанхоҳ аст
Ку шоҳу вазири мо? Ку ақли кабири мо?
Кӯрист вазир ин ҷо, зӯрии камон шоҳ аст
Ояндаи миллатро дар чорсуи торих
Раҳдон ду-се худхоҳу раҳбар ду-се гумроҳ аст

* * *

Сухан вирди забонҳо буд, имрӯз аз даҳан мондаст,
Забони ноби тоҷикӣ бурун аз анҷуман мондаст
Чу ҳар хору хасе даъвои шеърӯ шоирӣ дорад,
Дилам аз шоири мондасту аз шеърӯ султан мондаст

Ин сатрҳо шаҳодати рузгори кунунии миллати мост ва ҳамзамон зодаи эҳсосҳои отифона ва андешаҳои дардноки як мағзи мутафаккир аст, ки ҳасратҳоро баён мекунад ва дардҳоро бозгӯ менамояд Шеършиносе фармуда буд, ки «барои ин ки бифаҳмем шеърӣ кадом шоир беҳтар аст, боястӣ шарҳи ҳоли ӯ ва шарҳи ахлоқи ӯро ба даст биеварем ва мавоқеъе, ки шеъре гуфта, он мавоқеъро низ кашф кунем, он гоҳ хоҳем дид, ки нисбати кулӣ аз ҳайси ахлоқ ва нисбати хусусӣ аз ҳайси ҳаяҷони шоирӣ то кучо ба ҳам мутобиқ ва мувофиқ аст, вақте ин нисбатро пайдо кардем, дармеебем, ки шоир шеъри хубе гуфтааст»

Ашъори устод Лоиқ, ба назари ман, гувоҳи он аст, ки гӯяндаи онҳо дорои ахлоқи писандидаи инсонӣ ва ҳаяҷони пуршӯри шоирӣ ва ин ахлоқ ва эҳсосоти шадид пайванди ногустиа ба макон ва замон ва муҳити зиндагии ӯ доштааст Шоире, ки замоне ошиқтарин шоир муаррифӣ мешуд ва аз шиддати эҳсосҳои шодивари ҳеҷ ҷаҳонеро шод мекард ва мутмаин буд, ки шеъри ошиқона, аз ҳамон оғоз, то имрӯз дар адабиети ҳамаи кишварҳо авҷи шеър ва волотарин гунаи шеър будааст ва ҳанӯз ҳам чунин аст ва дар оянда низ ҳамчунин хоҳад буд ва беҳтарин ошиқонаҳоро сурудааст ва ҳамаи ҷавонони ҳамнасли ман ошиқонаҳои устод Лоикро ба маъшуқаҳои худ қироат мекардаанд, ба иллати вазъи ҳузнангезе, ки меҳани азизи

мо ва мардумони сарсахт ва бечорааҳволи кишвар дар
ҳоли ҳозир доранд, бо рангу бӯи дигаре ва мутобиқи ҳол
сухан мегӯяд

*Сӯи бесӯи равонем, эй дарег аз сӯи мо,
Кӯи некӯе надорем, эй дарег аз кӯи мо
Чезраҳо туришидаву пажмурдаву мотамзада,
Рӯи инсонӣ надорем, эй дарег аз рӯи мо
Бӯи хуну бӯи мурда мерасад аз хӯшкӯ об,
Бӯи безрӯзӣ надорем, эй дарег аз чӯи мо
Модари зояндаи ояндамон астарван аст,
Сӯи бесӯи равонем, эй дарег аз сӯи мо*

Чаро ки безории шоири ростин аз зиштӣ, палашиӣ
ва дурӯғу рие ба ҳамон андозаест, ки ишқи ӯ ба
зебой, шараф ва ростӣ будааст

Устод Лоиқ ҳамеша аз ҷудой, аз ранҷ аз азоби
алими ҳаммеҳанон, аз фақри маънавии ҷомиа, аз
худношиносӣ ва хештанкушии мо нолид, вале дар
лаҳазоти шодӣ чунон шод буд, ки шеър, ба ростӣ,
дар забони ӯ ба рақс бармеҳост Барои мисол аз шеъ-
ри маъруфи «Нӯшбод» метавон едовар шуд Шеъри
мазкур аз нахустин сатр — «Ба дастам ҷоми хай-
емӣ» хонандаро ба худ мекашад ва дар воқеъ он
қадар пурҳаяҷон ва бо шӯру шааф суруда шудааст,
ки гумон мекунам, неруи бисер ангезонандае дорад
ва кас вақте чунин ашъорро меҳонад, тамоми вучу-
дашро ғайрат ва энержӣ фаро мегирад Ва е ашъо-
ре, ки устод дар он аз рӯзгори баччагию навҷавони-
ҳояш ед мекунад, аз ҷумла шеъри машҳури «Бач-
чагиам бе касу танҳо гузашт » он қадар ҷаззоб ва он
қадр зебо суруда шудааст, ки хонандаро ба ҳамон
муҳити бисер қашанги отифӣ мекашад

*Шаст меандохтам бар рӯди маст,
То биафтад моҳии тилло ба шаст
Баччагиам бо умеди моҳии тилло гузашт*

*Ханда мекардам ба сӯи шаршара,
Ханда меомад зи ҳар санги дара,*

Баччагиям ханда бар лаб лаб-лаби даре гузаши

*Номаҳо бинвишта будам беҳисоб,
Лек аз он сӯ намеомад ҷавоб
Баччагӣ чун номае бар ери бепарво гузаши*

*Баччагӣ гӯе буду гӯе набуд,
Баччагӣ аз мо буду аз мо набуд,
Беҳабар мондем, то дидем фарсаҳро гузаши*

Озодагию бепироягӣ, ерӣ расондан ба ҳамнавъони худ ва бениезӣ аз вижагиҳои боризи ин устои сухан буд Ҳангоме ки шоири мумтози мо Бозор Собирро зиндонӣ карданд, Лоиқ аз аввалин касоне буд, ки барои озодии ӯ талош кард Устои фақид Муҳаммади Осимӣ ба ман нақл кард, ки баробари шунидани хабари ҳабси Бозор Собир, Лоиқ пеши ман омад, авзоъаш парешон ва рӯҳафта буд Дарефтам, ки хабари ҳабси Бозор, бисер аъсобашро хурд карда буд Талош намудам, ки оромаш кунам, гуфт, инҳо то Бозор ҳам расиданд, ақлашон қад намедихад, дарк кунанд, ки худашонро беобрӯ мекунанд Гуфтам, чӣ бояд кард? Гуфт бояд чорае чувт, ки ҳар чӣ зудтар ӯро раҳо кунанд ва илова кард, — Бозор бе ин ҳам озори зиёде дидааст Устод Осимӣ гуфтанд, ман ҳамроҳи Лоиқ пеши масъулони баландпояи кишвар рафтам ва дар ҳама ҷо Лоиқ илтиҷо мекард, ки Бозорро раҳо кунанд — ба хотири хунараш, ба хотири ашъори меҳандӯстонааш, ба хотири он ҳама заҳамоте, ки дар роҳи сангини шеърӯ адаби тоҷик кашидааст, ҳаргиз набояд Бозор зиндонӣ шавад Ӯ мегуфт, ин барои як кишваре, ки меҳонад пояҳои истиқлолашро қавӣ созад, нанговар аст

Доктор Валӣ Самад, адабиётшиноси номдори мо, гуфт — «Он замон Лоиқ беш аз ҳама ранҷ мекашид ва дасту поча буд, худро ба чаҳор тараф мезад, ки илоҷе ебад, то Бозорро озод кунанд мувофиқи тавони худ боре чанд ба ман пул дод ва хоҳиш кард, ки ба хонадони Бозор расонам »

Устод Лоиқ дӯст надошт, ки ҳарф бизанад, вале

марди амал буд Аз тазоҳуру риекорӣ ва ба вижа аз тамаллуқ ва дурӯғ нафрат дошт Шоире шӯридадил ва шӯридаҷон, вале сахт боимон буд Бо имон ба маънии воқеии ин вожа¹ Боре дар мавзӯи имон ва беимонӣ бо устод сӯхбате доштам, бисер чолиб буд Устод байтеро аз шоире хонда буд, ки ҳамон лаҳза дар зеҳнам нишаст

*Мусалмоне, ки ӯ имон надорад,
Тане дорад, валекин ҷон надорад*

Устод Лоиқ барои собит намудани сихатӣ ва е но-сихати ҳар вожа ва е ҳар истилоҳе аз адабиети пурбори форсӣ даҳҳо мисол меовард, баъзан ба назари ман чунин менамуд, ки ашъори ағлаби шуарои дасти аввали моро азед медонад Ҳамон рӯз ҳам, ки дар бораи дуруст ва е ғалат истифода шудани вожаи «имон» дар мақолае сухан мерафт, устод Лоиқ даҳҳо байтро аз ед қироат намуд, ки мо — чанд тан аз ҷавононе, ки резаҳури хони пурбаракати адаби форсӣ будем, бори дигар ба забондонию вожашиносӣ ӯ имон овардем Мисолҳое, ки устод он рӯз аз ед мехонд, амсоли байтҳои заилро, баъдан ман дар девони Носири Хусраву Мавлавӣ хондам

*Эй фузулӣ, ту чӣ донӣ, ки чӣ будаст имон,
Чун ту дил дар талаби тоату имон надихӣ*

*Он ки имон ефт, рафт андар амон,
Куфрҳои боқиеи шуд дар гумон*

Хулоса, устод дар суханшиносию забондонӣ камназир буд Ед дорам, дар оғози перестройкаи Горбачев устод Лоиқ дар сӯхбате ба ҷои ин вожаи русӣ истилоҳи «Бозсозӣ»-ро пешниҳод кард ва ҳамон лаҳза аз Мавлоно мисоле овард, агар хато накунам, ҳамин байт буд

*Ҳар касеро бозсозӣ боядо,
К-он ҳама бехудшиносӣ ноядо*

ва вожаи «бозсозӣ» дар Тоҷикистон мусталаҳ шуд

Бо талошу заҳамоти афроде мисли устод Лоиқ, Акбари Турсунзод, Мӯъмин Қаноат, Муҳаммадҷон Шакурӣ ва дигарон истилоҳи «забони форсӣ»-ро дар қонуни забони кишвар ворид карда буданд, ки аз сӯи бархе аз «забонгумкардаҳо» (истилоҳ аз устод Лоиқ) саҳт мавриди эътироз шуд ва баъдан, пас аз пирӯзии «чаҳлҳо бар ақлҳо» аз матни қонуни забон истилоҳи «форсӣ»-ро бардоштанд. Устод Лоиқ аз ин чихат бисёр ғам мехӯрд. Боре бо дард набишта буд, ки «...аз забони худ ҳифозат ва ҳаросат накардаем. Имрӯз мебинем, ки баъд аз расмӣ шудани забонамон дар қомати он як пирохани нав надӯхтаем. Аз мақомоти боло то як хошарӯб, касе аз пеши худ дар ин росто коре намекунад, ки бар суди забони модарӣ бошад. Қариб ҳама бо шеваи деҳақу шаҳрақи худ ё бо шеваи турколуду русолуд гап мезананд. Рудие ва телевизион ва расонаҳои гурӯҳӣ бо як забони кӯчабозории шевагӣ ва китобии махлут ва ғализ ва дурушт сӯҳбат мекунанд ва менависанд...»

Байтҳои зери Лоиқро ба ҷон бояд шунид ва тааммуқ намуд.

*Мо зи асли хештан азбаски дур афтодаем,
Раста аз гӯре, дигарбора ба гӯр афтодаем.*

* * *

*Кавдано, баҳс баҳси Эрон нест,
Баҳси ман аз табори хештан аст.
Оташи форсии ту — табхол,
Оташи форсии ман суҳан аст.*

* * *

*Кай шавад рӯзгор беҳ моро?
Рӯзгоро, забун манеҳ моро!
Сарфамон сифру наҳвамон маҳв аст,
Эй худо, Деҳхудо бидеҳ моро!*

Дар байти охир манзур Алиакбари Деҳхудост, ки беҳтарин луғатномаро офаридааст, ки шояд дар торихи луғатноманависии дунё низ беназир бошад. Устод Лоиқ ба ҳамаи онҳое, ки аз наздик шудани мо

бо Эрон ҳарос доранд ва тафриқа меандозанд то ҳуку-
мат кунанд, бонг баланд мекунад

*Ту хоҷӣ бош тоҷику ту хоҷӣ бош эронӣ,
Вале мобайни ҳамхунон макун эҷоди вайронӣ.*

Ў ҳамвора дур аз тааллуқоти моддӣ зист Ҳаргиз пулпараст набуд, гулпараст буд Дар замони шӯравӣ адибон аз ҳаққузаҳмаи хубе бархурдор буданд, рӯзно-маҳо, маҷаллот ва интишорот ба нависандагону шоирон ба ивази осорашон пули зиед меоданд Устод ҳам ҳаққи қалами хубе мегирифт, вале ҳаргиз захира намекард, сарф мекард, ба ниезмандон меод . Боре дар шаҳри Маскав пас аз як зиёфате, ки устод Лоиқ барои ҷавонони тоҷик орошт ва ман ҳам будам, устод аз назари ман, пули ҳангуфтеро ба рестурон дод Гуфтам, ки устод, зиед аст Гуфт — «Имрӯз, ки худо додааст, бидеҳ, фардо боз хоҳад дод!» Гуфтам — «Ки эзад дар биебонат диҳад боз? » Табассуми малеҳ кард ва гуфт — «Ман ба ин нукта бовар дорам Ва зиндагии ман борҳо собит кардааст, ки чунин аст» Ў ба ман аз даврони баччагию навҷавониаш лаҳазоти зиедеро ҳикоят мекард ва аз ҷумла аз солҳои тангдастии мардум дар давраи ҷанги ду-вуми ҷаҳонӣ ва солҳои баъд аз ҷанг

— «Замоне буд, ки хонаводаи мо ва тақрибан ҳамаи мардуми диер тангдастӣ мекашиданд модарам дар деҳон мепухтанд ва ҳафтае як бор барои ману бародарам, ки дар шаҳр донишомӯз будем, мефиристоданд ва аз панҷ — шаш ноне, ки модарам ҳамроҳи бозориен барои мо мефиристоданд, як ҷутоаш ба мо мерасид ва қути лоямути мо ҳамон нонҳои модарам буду бас Ва он замон гизои аслии ман нону об буд»

Устод Лоиқ вақте аз модараш ед мекард, чеҳрааш дигаргун мешуд, аз забонаш асал мерехт, он кадр бо меҳр ва муҳаббат сухан мегуфт, ки ту гӯӣ бехтар аз модари ӯ инсоне дар дуне нест Дар воқеъ чеҳраи нурони модари Лоиқ, як инсони сода ва меҳрубони деҳотӣ, ки синаш молмоли ишқ, самимият ва муҳаббат буда, барои фарзандонаш чомаи домодӣ дӯхта, худо гуфтаву оят

хондаву мижа таҳ нокарда, барои фарзандон кулчаи ширмол мепухта ва бо дуо онҳоро гусел намуда ва шабу рӯз дар интизори фарзандон буда, бо ашки шодӣ онҳоро истиқбол мекардааст ва хулоса як модари меҳрубону дилбанд, аз омадани «писари азиз ва ғазалнависаш» он қадар шод мешуда, ки мо ин шодиро ва он дарду армонҳои модари дилбандро аз ашғори устод Лоиқ ба хубӣ эҳсос мекунем. Чехраи ин модари меҳрубон аз оғоз то анҷоми зиндагии шоиронаи устод Лоиқ дар шеъри ӯ хузур доштааст. Китоби «Модарнома»-и устод Лоиқ, ки бо тирожи панҷоҳ ҳазор интишор ефта буд, зуд ба фурӯш рафта ва ҳоло аз китобҳои камеб аст. Ин китоб дар Эрон низ чоп шудааст ва дар воқеъ «Модарнома»-и устод Лоиқ яке аз беҳтарин китобҳо дар ситоиши модар дар адабиети форсӣ аст.

Худуди 25 сол бо ӯ равобити дӯстона доштам. Дар маҳфили мухталиф бо ҳам будем, сафарҳои бо ҳам доштем, баҳсҳои бо ҳам кардем. Муддате, ҳангоме ки ӯ намоёндаи мардумӣ дар парлумони Иттиҳоди Шӯравӣ буд, ман дастери расмӣ ӯ будам. Дар ҳолатҳои мухталиф, дар маҳфили гуногун ӯро ҳамроҳӣ кардаам, мулоқотҳо ва гуфтугӯҳои фаровоне дар Душанбе, Маскав, Панҷакант, дар бӯстонсарои устод Сорбон дар Варзобдара, дар Куррабанд, Обшорон ва ниҳоят дар Алмотӣ доштаем, чӣ баҳсҳо, ки бо ҳам кардаем ва чӣ нуктаҳои, ки дар ин гуфтушунидҳо аз ӯ омӯхтаам ва чӣ баҳраҳо ки аз ҳамсуханий бо ӯ ва аз маниши озодаи ӯ бурдаам.

Дар ҳамин ҳолу ҳаво, ки дорам ва аз даргузашти он азиз, ки дақиқан баъд аз ҳазор соли марги Одамушшуаро Рӯдакии Самарқандӣ дар диери ӯ дида ба ҷаҳон гушуда ва дар сӣ-чиҳил соли охир аз беҳтарин ва маҳбубтарин шоири миллии Тоҷикистон буда, розу ниез ва дарду армонҳои ин миллати заҳматкаш ва мазлумро огоҳона дарк намуда ва бо беҳтарин шеваи баени «рӯдакивор» таҷассум намудааст, рӯзаке чанд гузаштааст ва ҳанӯз синаам аз дарди фириқ бо ӯ молот аст ва ҳанӯз ашк аз чашмонам нахушида ва дар сӯғи ӯ нишастаам, беҳтар медонам, ки ин ҷо иктифокунам, то худо накарда, эҳсос бар андеша пирӯз гар-

дад

Танҳо чизе, ки акнун бо итминон метавон гуфт, ин аст, ки устод Лоиқ ҳанӯз қодир ба халқ намудани осори сутурге буд ва қатъан тасмим дошт, ки боз ҳам дардҳою армонҳои миллати парешон ва бечора-аҳволи моро бозгӯ намояд ва ҳунари хешро дар хидмати шеърӯ адаби форсӣ ва ҷустуҷӯи роҳи наҷоти мардумон аз бунбасти масраф намояд. Ва ҳеҷ шакке нест, ки устод Лоиқ аз ҳунармандони нодир ва хуб дарёфта буд, ки ҳунар оинаест, ки худро ончунон, ки ҳаст, боз менамояд бараҳна ва дур аз рангу обу ҳолу хат, ҳунар фаредест, ки аз жарфоӣ ҷони ҳунарманд берун меҷаҳад, фаредест ки наметавон онро фуру бурд, ҳар бандро пора-пора мекунад, ҳар пайвандро аз ҳам медарад, фаредест, ки агар бароварда нашавад, ба қавли доное, ҳама чизро мепарешад, аз ҳам мепояд, аз дарун месояд, мефарсояд.

Дар огози суҳбат ишора кардем, ки зуҳури устод Лоиқ ба адабиёти мо — посух ба ниезҳои миллате буд, ки солҳо «дар чоҳи сабр» ба сар мебуд ва интизори наҷот буд ва худованд ҳунармандеро мисли устод Лоиқ ба мо фиристода буд, ки ҳунари ӯ посух ба ниезҳои тобрабо ва таболуди мардуми мо буд ва ин ҳунар буд, ки ӯро ором намегузошт ва ҷони ӯ паймонае саршор буд, аз баракати он моро маст мекард. Ҳунар барои ҳунарманди воқеӣ ба об мемонад барои моҳӣ. ӯ аз сари ҳавову ҳавас ва е худнамой ба шеър рӯй намеовард. Ҳунар барои ӯ зиндагӣ буд. ӯ дар ҳунар ва бо ҳунар мезист. Вақте ҳунар «хор мешуд» ва «ҷодуӣ арчманд», баробари ҳунар ҷон мекоҳид, мемурд. Дар ғазале бахшида ба Бозор Собир гуфта буд:

*Мову ту дар шоирӣ ҷон медиҳем
Оқибат дар кунҷи девори суҳан*

Ва ӯ ба ин ҳарф то охир содиқ монд. Зеро ӯро аз ҳунари хеш гурез ва гузире набуд. Доктор Мирҷалолуддини Каззоӣ фармуда буд, ки «ҳунарманд бандаи ҳунари хеш аст, ҳамвора ва дар ҳар ҷой

хунарманд мемонад »

Устод Лоиқ то охир на фақат хунарманди содиқ бар хунари хеш монд, балки ба назари ман чунин мерасад, ки озмуни талх ва ранчу озорҳое, ки миллати мо дар даҳ соли охир аз сар гузаронид, дар офариниши хунарии ӯ чаҳишери падида овард, ба шеъри ӯ бурроӣ ва гиرويи фузунтаре ворид намуда, ӯро водор сохт, ки худро дар шеъри худ бирезад ва бо шеър даромезад. Вазъи кишвар дар ин авохир ӯро ба ҳадде бармеангезад, ки ту гӯӣ ашъори ӯ дар ин замон аз буни ҷон бармехезад, аз жарфоӣ ниҳод моя мегирад, ки ашъори устод Лоиқ ашъори ниез аст, на шеъри ноз. Ин ашъор оташхез ва шӯрангез аст. Чаро ки шеър дар ин ҳангом паноҳ ва гурезгоҳи устод Лоиқ будааст. Устод Лоиқ боре ба ман гуфт — «Ман дар ин солҳо ҳамаи ҳарфҳоямро дар шеърӣ гуфтаам ва мени аслиро дар шеърҳоям бичӯед». Ва бо ишқи саршоре як фаҳрияро, ки тоза офарида буд, қироат кард.

*Асли ман шеърӣ газалҳои мананд,
На ҳамин шӯри мағалҳои мананд
Дар ҷаҳон бо ҷумла бурду бохтам
Ман ҷаҳони хешро ҳам сохтам*

Ва дар воқеъ, устод Лоиқ аз ранчу бедоди пиромун дар шеъри хеш мегурезад ва дар он паноҳгоҳ меебад, шеър риштаест, ки ӯро ба зиндагӣ мепайвандад.

Боре гуфтам — «Устод, ое зарурате дошт, ки шумо дар фалон маҳфиле суханронӣ кунед ва аз фалон нафаре, ки ҳеҷ гуна «хунаре» надорад, таъриф намоед?» Гуфт — «Шояд зарурате надошт, вале ман баъзан мехоҳам аз ин муҳити касиф гурез кунам. Барои як муддати кӯтоҳ худро фаромӯш кунам. Агар гоҳе авқот чунин накунам, дилам аз ғусса мекафад». Гуфтам, ки «беҳтарин ва мубарротарин муҳит муҳити шеърӣ аст». Гуфт — «Дуруст аст, вале ое намебинӣ ин муҳит то кучо пур аз дарду ранҷ аст, пур аз ғусса аст, бовар кун, ҳамеша дар чунин муҳит қарор доштан, бисер сангин аст ва кам-камак ҷони одамро мегирад.» Ҳамон суханроние ҳам, ки ту мегӯӣ, аз ҷумлаи он чизҳоест, ки инсон баъзан на аз рӯи

садоқату самимият, балки аз рӯи зарурат, ба истилоҳ аз ҳамон «дурӯғҳои маслиҳатомез» мегӯяд Ман дар ҷашни зодрӯз, бо ҳамон таоруфоти тоҷикӣ чанд ҳарфаке гуфта будам ва фикр мекардам, ҳамон лаҳза мартум он ҳарфҳоро фаромӯш мекунанд, вале ҳеҷ интизор надоштам, ки он ҳарфҳоро сабт намуда, гаштаю баргашта интишор бикунанд Хуб, дигар ҳоло чӣ кунем, ки кор ба ин ҷо расида вале ман бовар дорам, аҳли дард мефаҳманд, ки Лоиқ он ҳарфҳои бедардонро дар кадом ҳолат гуфтааст Шумо ин ҳарфҳоро нодидар гиред Акбар ҳам дар телефон маро таъна зад, вале дар воқеъ ман дилам меҳаҷад, ки шумо на китобҳои он беҳунарро бихонеду на он ҳарфҳои туфайлии маро Боз бароят таъкид мекунам, агар Лоиқи аслиро мечӯӣ, ўро дар шеъраш бичӯӣ, на аз ин ҳарфаҳои бозорӣ Хамаи мо айбҳое ҳам дорем, беайб фақат Худованд аст Шумо саҳт нагиред »

Дар воқеъ, устод сад дар сад ҳақ буд, мо ҳама инсонем, заъфҳое ҳам дорем вале вақте ба он осоре, ки устод бо дасти худ навиштааст, рӯй меоварем, мебинем, ки ў то кучо дар шеъри хеш омезиш ефтааст Агар дар он муҳит устод ба ҳунари худ паноҳ намебурд ва агар бо ерии он чӯшишҳои дарунии хешро берун намекашид, эҳтимол андешаи ў мепарешид ва ба девонагӣ дучор меомад, чашмасор агар аз раҳнаи санг берун натаровад, саранҷом сангро бишкрофад Пажӯҳандае фармудааст, ки «хунармандони бузург, офаринандагони шигарф ранҷро, дардро, шефтагиро дар жарфтарин ва густурдатарин намуди он озмудаанд Ранҷу дарду шефтагӣ барои эшон раҳнаи раҳӣ будааст Тӯфонҳои даруниро, ки моя ва хостгоҳи ҳунар аст, дар ниҳоди онон барангехтааст »

Ва устод Лоиқ аз ҷумлаи он хунармандони нодире буд, ки тавонистаанд бо талошҳои огоҳонаи худ равзане ба ҷаҳони дарунии хеш бигшоянд Баъд аз ин ҳунари эшон аз ин равзан тӯфонҳои саҳмгин ва ангехтаи даруни эшонро ба берун мекашид

Ва мо — афроди нопойдор ва зудгузар хуб медонем, ки устод Лоиқ дар беҳтарин ашъори худ саҳафоти рӯзгори гузарои миллати моро бо нуруи офа-

ридагории хеш ҷовидона сохтааст

Ў савдоии марг надошт Ҳарчанд инкирозу инҳитоти маънавӣ ва қатлҳои занҷиравии рӯшанфикрони тоҷик ўро дилшикаста ва рӯҳафтада карда буд, ки осори ин нохушбинӣ дар ашъори солҳои охири ў ҳувайдост, вале боз ҳам ҳатто дар пораҳо ва қитъаҳои, ки аз марг ед мекунад, завқи зистан дошт ва зиндагифо месуруд ва месутуд

Ин ҷо ки иктифо мекунам, узре ҳам дорам Қасди ман таҳлилу баррасии зиндагиро осори устод Лоиқ набуд Балки хабари марги нобахангоми устод Лоиқ маро ба гуфтани ин андешаҳои нолоиқ таҳрик намуд

Баррасии зиндагӣ ва осори устод Лоиқ корест, ки фурсате бештар ва пажӯҳише амиқтар меҳодад ва умедворам, ин кор дар оянда анҷом ебад

Ва ҳоло аз худованди ҷону хирад хоҳони онам, ки ўро қарини раҳмат ва бахшоиши хеш гардонад ва амсоли Лоиқро дар ҷомии фарҳангии Тоҷикистон ва шеърӯ адаби форсизабонон боз биефаринад ва насли шоирони ҷавони тоҷикро бо пайравӣ аз ў муваффақ фармояд ва умри чанд тан аз ҳамонандон ва наздикони соҳибқариҳои устод Лоиқро мустадом бидорад Ва ман ин сўгномаро бо байти машҳури шайхи аҷал Саъдии Шерозӣ ба поен мерасонам

*Ба поен омад ин дафтар, ҳикоят ҳамчунон боқист,
Ба сад дафтар нашояд гуфт васфулҳоли муштоқӣ*

Июли соли 2000

Лошқ

ВОПАСИН НАФАСИ ХАЙЁМ

Илоҷи дард ҷустан дар ҳама ҳол
Зи тибби Бӯалӣ кори наҷиб аст,
Вале баҳри ҳақиме мисли Хайём
«Шифо»-ро хонда ҷон додан аҷиб аст

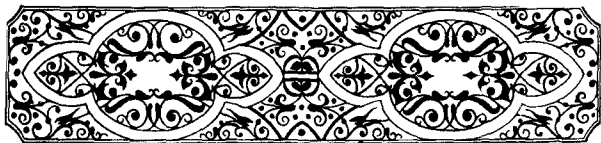
Намечуст аз «Шифо» Хайём сеҳре,
Ки сад соли дигар умраи физояд,
Фақат мехост андар вопасин дам
«Шифо»-ро чун дари дуне кушояд

Фақат мехост бо чашмони Сино
Назар созад ба чашми марғ боре
Фақат мехост андар бистари марғ
Варо Сино кунад бемордорӣ

«Шифо»-ро боз карду чашм пӯшид,
Тамоми дардҳояш бедаво монд
Миени сафҳаҳои тибби Сино
Нигоҳи мурдаи дардошно монд

Ва инак мекушоям ман «Шифо»-ро,
Дилам пур захми носур асту носур
Ба ҳар захме, ки андар сина дорам,
Ҳама офоқ маъзур асту маъзур

Ба кулли дардҳои ҷовидона
Ба ҳар дарде, ки бошад ҷурми айём,
Шифобахшӣ гар аз дастам наояд,
«Шифо»-ро хонда мемирам чу Хайём

Елена Чудинова (Москва)

МОГИЛА ПОЭТА

Смерть поэта всегда возвращает нас к его стихам. Наполнившись скорбью, они звучат громче. Из сотен стихотворений Лоика Шерали мне хочется говорить сейчас об одном — «Кладбище Хайра», которое по-русски понятнее было бы назвать «Могилой поэта». В нем дышит вечная тема поэзии и философии — тема бренности бытия, и в нем, быть может, могут найти сейчас утешение те, в ком отозвался болью уход Лоика.

Бренность бытия — главная тема Омара Хайяма, над чьей могилой размышляет поэт наших дней.

*Хайр, счастливей тебя нет вблизи и вдали,
Праха Хайяма смешался с твоею землею
Праха Хайяма? О, нет! В грудь Иранской земли
Бьется времени давнего сердце живое*

*Эта горсточка глины иранской сухой
Нет светлее ее, обойти хоть полсвета*

Глина. Здесь начинается игра смыслов, понятная уже по контексту персоязычному читателю, но никак не русскому.

Мы, европейцы, скорее дети облаков, чем дети солнца. Наше восприятие праха черноземнее. Нам легче увидеть отраженья отлетевшей души в цветах (простенький голубенький цветочек в нескольких языках зовется незабудкой), в деревьях, «Мне в ноги желудь посади, Чтоб крепкий дуб взошел», словом во всем, что иной жизнью рвется из земли. Но там, где земля обо-

жжена и бесплодна, скорее глина, чем земля, напоминание об ушедших легче увидеть в предметах, сотворенных человеческими руками Земля остается за порогом дома Глина — сосуществует с человеком в самом доме, из нее едят, в ней держат воду Она же поднимается до символа Только древнее восточное сознание может столкнуться со взглядом, устремленным из стенки кувшина Дева, ты цвела как роза, но имя твое поглотила глина, и вот ты служишь мне сосудом для масла Пусть так, и я стану для кого-то миской или чашкой И рука спокойно берет с полки кувшин

Для нас глина не символизирует прах Не только потому, что занимает меньше места в жилище, полном деревянных кадучек и берестяных туесов Не только Мы не смогли бы жить в постоянном ощущении напоминания о смерти, но напоминании не тяжелом, как земля, а легком как глина Это — специфика восточной ментальности

*Эта горсточка праха — ответный конец,
Но живут в ней уста, улыбаются губы*

Лоик вторит Хайяму через десятки столетий Десятки столетий живет персидская поэзия, словно вьется шелковая нить, такая тонкая на вид, такая прочная на деле Поэзия живет, царства рождаются и умирают

*Сколько было кладбищ, что сравнивались с землей,
Сколько было кладбищ, что верблюды топтали
Прах Хайяма, о Хайр, да пребудет с тобой,
Нету гордости выше, чем гордость печали*

Перевод этого стихотворения так и не увидел света, если не считать искаженной до карикатуры публикации в журнале «Памир» Но это неважно, и прежде всего это неважно для Лоика Лоик обладал редким для литератора свойством — он не стремился к мировой известности Язык живописи и музыки понятен всем, поэзия же — падчерица искусства, она умирает на чужбине Лоик пронзительно понимал отдать стихи

обыкновенному переводчику — убить их, отдать стихи переводчику талантливому — отпустить свое дитя в чужую семью Так оно вырастет, быть может, счастливым и хорошим, но только будет уже не твое Лоик писал только для тех, кто говорит по-персидски, ощущая свои корни в глубокой старине и неизменности мира, где новорожденному кладут в колыбель бессмертные стихи Фирдоуси, где старцы неспешным вечером, усевшись под деревом, читают наизусть Хайяма

Неизменность традиций — залог Вечности

И вот произошло еще одно изменение неизменного, естественное как сама жизнь

*Я живым говорю — не сегодняшним днем,
Завершается странствие песни живое,
Но куда жива наша память о нем,
Боль поэта растет над могильной землею*

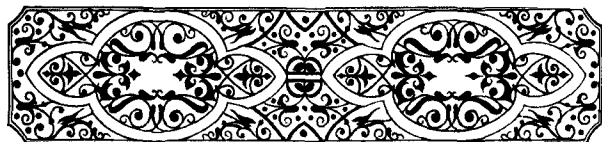
Так говорит живой Лоик о Хайяме, умершем давным-давно Но сейчас мы повторяем эти строки, думая об ушедшем за Хайямом Лоике

Поэт, в восточной ли, в западной ли традиции, пребывает в особых отношениях со смертью Собственная смерть отражена в его стихах, предвиденье, не всегда осознанное, оборачивает время вспять И поэтому изменится кладбище, на котором Лоик обрел последнее пристанище

*Без могилы поэта кладбище мертво,
На камнях назиданья паломник не ищет*

Итак, и кладбищу суждено ожить торжеством духа над брэнной плотью Как называется это кладбище? Кто о нем напишет? Не знаю Знаю только, на каком языке это стихотворение будет написано

*Тот народ не народ, та страна не страна,
Что пророческим струнам певца не внимает,
И кладбища земля тяжела и темна,
Где могила поэта в веках не сияет*

Лоик.

ОДИНОЧЕСТВО

*Не то одиночества страшная суть,
Когда на чужбину уводит твой путь
Но то — одиночество, если и дома
Народные беды не рвут тебе грудь.*

*Не то — одиночество, если бегут
Друзья, и жесток современников суд
Но то — одиночество, если к могиле
Поняв твою душу, они не придут*

Перевод Елены Чудиновой.

СТИХИ, НАПИСАННЫЕ В БОЛЬНИЦЕ

Нагие деревья в оконном стекле

*И вот я постиг если тяжесть мне веки сомкнет,
Я полного сказками мира уже не увижу,
Почувствую я, как земля из-под ног ускользнет,
На голову небо падет мне разваленной крышей*

*И мне показалось — упало перо из руки,
И смерти дракон обвивает безвольное тело,
И кровь заструилась быстрее в безумьи тоски,
И сердце, пронзенное болью, в груди цепенело.*

*Я видел, как кудри желанной скользнули из пальцев моих,
Я видел, как ива склонилась над свежей могилой,*

*Я слышал. средь пира поэтов замолкнет мой стих,
Холодной рукой мне бессилие горло сдавило*

*И полный любви, я прощался с сиянием дня,
И с солнцем дневным, и с ночью луною безмолвной,
Прощался с желанной, которая после меня
Рассыплет на плечи кудрей благовонные волны*

*С холодной слезою весь мир я из глаз уронил,
Мгновенье наполнилось всем, что я видел и знаю,
Я с горечью вспомнил стихи, что еще не сложил,
Я плакал от горя, ошибки свои вспоминая*

*Я вспомнил другое — и стало на сердце тепло:
Я вспомнил о тех, кто добро для меня совершили,
Я вспомнил и тех, кто мне в жизни содеяли зло,
И тех, кто со мной мои помыслы в дружбе делили.*

*И я прошептал: если вдруг я избегну конца,
И в жизнь возвращусь обретенную снова, вторую,
Пока бьется сердце — обидой другие сердца
Я впредь не задену, не трону букашку земную*

Деревья в окне одевает листва

Перевод Елены Чудиновой

ДИКИЕ ТРАВЫ

*Есть травы, что сами растут, безымянны,
Напрасна ли дикая их красота?
Не входят в букет красотой желанной,
Сад пышный не красят собой никогда,
Красавицы кудри они не венчают,
Нельзя отыскать их средь складок чалмы,
Подобно цветам, что наш взор восхищают,
Тех трав не приносим возлюбленной мы.*

*Не радуя взора, они прорастают,
Но веют по ветру свои семена,*

Когда пробуждает их солнцем весна —
Они прорастают с надеждою тайной,
Что кто-то, природы ревнитель случайный,
Растений язык постигая душой,
Поймет колыханье былинки простой,
И именем их наречет долгожданным,
И людям подарит их род навсегда
Есть травы, что сами растут, безымянны
Напрасна ли дикая их красота?

Перевод Елены Чудиновой.

ЗАВЕЩАНИЕ ФИРДОУСИ

Не бывало так, чтоб звездочет,
Позабыв земную суету,
В сумраке таинственных высот
Только для себя искал звезду.

И поэт от века никогда,
Следуя любви святым путем,
Не желал, чтоб вещая звезда
Перед ним разбилась серебром

И ни разу пахарь не бросал
В землю драгоценное зерно,
Если он всем сердцем не желал,
Чтоб по всей земле возшло оно.

Засевая ниву языка
Семенами слов своей души,
Должен знать поэт, что на века
Прорастут стихи сквозь камни лжи

Поднимая к небу взлет стропил,
Не жалея силы и труда,
Зодчий никогда не возводил
Дом, чтоб поселилась в нем беда

Быть поэтом — значит строить дом,
Радость растворять в потоке дней,
Овевать влюбленных светлым сном
И тесней крепить союз друзей.

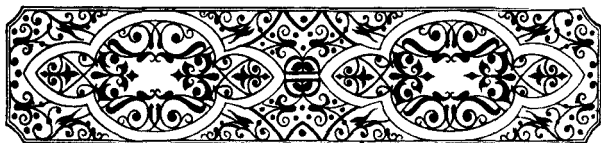
На берег чужой ступая смело,
Кто из храбрых сердцем бунтарей
Подошел к неведомым пределам
Первым ради выгоды своей?

И тетрадь, как земли, открывая,
Начиная свой бесстрашный путь.
В битву за людей поэт вступает,
Боль земли вложив, как сердце, в грудь.

Целый мир наполнил я стихами,
Знай, кому свое перо вложу:
Ухожу с пустыми я руками,
С сердцем, полным крови, ухожу.

Помни наставление простое:
Ты не будешь счастлив и богат,
Если вдохновение с тобою —
Не ищи иных себе наград.

Перевод Елены Чудиновой.

Давлати Худоназар

ЭЛЕГИЯ СОЛНЦУ

*Поскольку час за часом, день за днем
Жизнь человека убывает,
Поскольку день ото дня в душе больше
Страданий и мук,
Ты тоже однажды покинешь этот мир
От сердечных терзаний,
И мир без твоих глаз станет подобен
Незрячему старцу.*

Он ушел, и пришло ощущение, словно мы, таджики, окончательно осиротели.

Он ушел, и я понял, как невыносимо одиноко стало на этом отрезке пути жизни, который мне придется пройти без него.

Он ушел, и вместе с ним ушло в Бессмертие Солнце, которое заглядывало в каждый дом, где звучала таджикская речь, зажигая огонь в очаге, освещая и одухотворяя наше бытие понятиями Честь, Родина, Любовь.

В доме, где я родился, говорили на шугнанском, таджикском и русском языках. Три измерения познания мира слились, когда я открыл книгу его стихов и по настоящему осознал, кто я, каково мое предназначение, каков мой долг перед землей, подарившей мне жизнь. Он облек в совершенную поэтическую форму все мои мысли и ощущения, тревогу и боль, надежды и мечты. Он говорил с нами на таком таджикском, который подобно горному роднику обладал чистотой и прозрачностью, утолив жажду духовного общения, опьяняя сво-

ими образами, открывая неведомые пласты в знакомом повседневном мире, пробуждая интерес к жизни, заставляя парить мысль

Где бы я не находился, куда бы не ездил, книги его про- роческих откровений, как талисман, как горсть родной зем- ли, путешествовали со мной по всему свету В радости и горе я мог обратиться к нему, к его стихам и найти сопе- реживание состоянию своей души Его книги я дарил тем, кому верил, кто был близок нам по духу, со словами «Это великий поэт, его надо читать по таджикски»

Он одухотворял все живое в природе, очеловечи- вая Солнце, Луну, планеты и звезды, придавая Та- инство, подчас самым обыденным вещам из нашего бытия Его равнодушная, любящая все земное, при- рода оставила поэтический отпечаток нашего време- ни будущим поколениям Он воспевал жизнь от рож- дения человека до его смерти и даже Смерть воспе- вал во имя Жизни Он настраивал нас на волну сво- его мироощущения, открывая нам богатства, кото- рыми, мы, сами того не зная, владели

Восславляя Любовь, он любил сам и был любим, но подлинной его страстью была Родина Скалистая, про- гретая солнцем земля с ее ледяными родниками, запа- хом трав, шелестом листвы, пением птиц, вкусом испе- ченной лепешки, распахнутыми глазами детей, степен- ностью стариков, красотой женских лиц и чудом звуча- ния оттенков таджикской речи Его поэзия парила по тысячелетним просторам нашей истории, очищая пласт за пластом слои забытой культуры, вытаскивая из не- бытия образы и картины из жизни наших предков, как легендарных, так и реальных Через призму его чувств и восприятия, они становились нашими современника- ми, а их жизнь и деяния предметом наших размышле- ний о себе, о нации, о Родине, о прошлом и о будущем

Таджики, представители древнейшей земледельчес- кой культуры, покидавшие под натиском врага свои плодородные долины, столетиями растекались по гор- ным ущельям, между снежными хребтами, скалами и обрывами Горы стали стенами, которые разделили народ и одновременно оградили и защитили его от уг-

розы извне Разделенность отразилась в песнях таджиков, каждый из которых со своего берега, со своего каменного утеса, поет свою ностальгическую песню *фалак*, пытается печалью своей души достучаться до брата. И каждый из них, словно заколдованный, не узнает один другого, хотя видит родные черты, слышит мелодию своего языка, подобно Рустаму, обреченному прийти к прозрению через убийство не узнанного им сына.

Таджики, раздираемые регионализмом, в тени его созидательной поэзии восстанавливали ощущения своего родства, своего единства. Его стихи разрушали стены недоверия, пробуждали историческую память, зывали к разуму и сердцу. Кирпич за кирпичом стихом своим строил он фундамент будущего Единства нации. Но он, и те, кто верил ему и почитал его, оказались бессильными перед армией манкуртообразных, которые вложили оружие в руки одних таджиков против других и залили воспетую им с такой любовью землю кровью виновных и невиновных.

Роковое непонимание и не узнавание преследует наш народ, заставляя повторить трагические ошибки, которые описал великий Фирдоуси и о которых предупреждал поэт, живший рядом с нами. Его перестали слышать. Лицо брата напротив перестали различать, ослепленные яростью и мстью, охваченные азартом политического сатанизма.

Таджик убивал таджика, а картина бессмысленного боя убивала Поэта. И так день за днем свет и надежда уходили из его стихов.

*С каждой звездой, что удалена от пиршества созвездий,
И с каждым взором, что ослеплено печалью,
И с каждой упавшей на землю и засохшей капелькой крови,
И с каждой каплей воды,
Разлученной с кипящей волной и бурлящим водопадом,
Исчезающей под твоими лучами,
Ты, раз за разом, день за днем незримо угасаешь, о, Солнце!*

Мы встретились в Лондоне, где проходили его творческие вечера «Давлат, — сказал он мне — поехали домой,

я везде буду ходить с тобой, защищать тебя, ведь есть еще люди, которые знают меня» Ночью во сне он стонал, а днем он, утомившись, на секунду заснул и вдруг закричал Я никогда в жизни не слышал такой отчаянный всплеск боли и скорби Так наверное кричит отец на глазах которого раздирают на части его ребенка, а он не может помешать этому Это было проявлением пророческой скорби, пронизывающей наше прошлое, настоящее и будущее Он оплакивал нас всех, победителей и побежденных, проходящих к согласию через адские круги насилия друг над другом, а в конечном итоге над Родиной, той, за которую мы готовы отдать жизнь История преподнесла нам в Дар гения, а мы не смогли защитить его И он устал Устал убеждать и бороться И таджики потеряли своего Поэта, и в девальвированной своей бедственной повседневности не заметили, что на земле таджиков несколько столетий не было поэта, равного Ему

Осознание этой потери придет позже, пройдут десятилетия, сменятся поколения и станет ясно, что во второй половине XX века жил великий поэт Лоик Шерали, возродивший традицию классиков, восстановившего связь времен, и прогнувший мост от века 20 к веку 10-му Благословенная земля Зарафшана подарила миру и нам таджикам Абу Абдуло Рудаки и Лоика Шерали, двух великих стихотворцев и двух пророков, униженных событиями своего времени Так сомкнулся век X с веком XX

Больно, что Таджикистан встретит Нанруз без Лоика

Больно при мысли, что Лоик больше никогда не увидит цветенье яблоневого сада

Больно писать о нем

Вокруг какого Солнца будет кружиться Земля,

Когда не станет тебя?

Вокруг другого Солнца? Вряд ли !

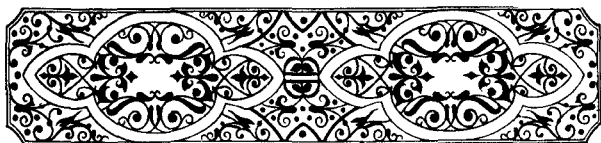
Говорят, когда не станет тебя,

Появится новое Солнце

Однако, после Фирдоуси никто не создал «Шах-наме»,

Хотя поэтов было не мало

Москва, июль, 2000 г

Тимур Зульфикаров

ВЕЧНЫЙ ПОЭТ ЛОИК ШЕРАЛИ

Гератский старец, древний поэт Унсури говорит «Этот бренный мир — лишь перепутье, лишь перекресток, а мудрый муж на перепутье не останавливается»

Но почему мы так неистово любим этот бренный мир? Этот сладкий быстротекущий Перекресток? И яростно пытаемся навек остаться в нем? Как в бешеной горной реке хватаемся за прибрежные кусты?

Мудрецы говорят, что мы потому так страстно любим этот мир что уже много раз бывали в нем в других воплощениях, и вот вновь возвращаемся в родной дом, а что слаще родного дома и дворника-хавли?

Особенно любят и воспевают этот мир поэты

Я вспоминаю весенний, веющий день в Душанбе (где теперь этот день? Тот Душанбе? Но они остались навек в стихах поэта!)

Я увидел красивого молодого юношу в белом, как альпийские снега, костюме В руках у него была сумка с вином, в белой машине его ждали девушки и друзья, и он сказал мне «Друг! Поедем в Варзобское ущелье там уже миндаль цветет поедем, а то он осыплется»

И он как-то виновато улыбнулся, словно он был виноват в скоротечности и хрупкости миндального цветенья

Таким он остался в моей памяти навек!

Поэт — это праздник Когда поэт живет среди нас — мы участвуем в этом живом празднике любви, мудрости, вина, братства

Кто дружит с бессмертным поэтом — тоже становится бессмертным Мы тленные, знали, любили, ценили Лоика — и тоже вкусили от Вечности, которую Он носил в себе Мы стали свидетелями этого Огня

Когда поэт умирает — его стихи становятся нашим праздником Вечным Это праздник не опадает, как миндальный куст

Мне кажется, что Господь Бог сотворил на земле одного Поэта, но дал ему разные имена и судьбы В России его звали Александр Пушкин В Англии — Джон Гордон Байрон В Италии — Данте Алигьери В Таджикистане — Лоик Шерали

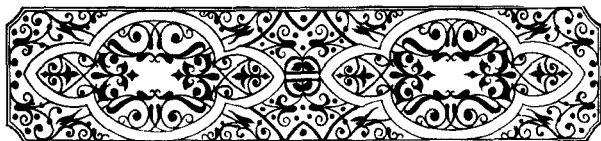
Я посвящаю Его блаженной памяти свою скромную притчу

СТРАНА ТРЕХ ТЫСЯЧ ЗЕМЛЯТРЕСЕНИЙ

Дервиш сказал «Я родился в Таджикистане, в стране трех тысяч землетрясений в год Где еще Аллах так часто напоминает о бренности мира сего?»

И потому я собирал тихие вечные бесплотные слова мудрости, которым не грозят ни землетрясения, ни вороватые неслышные селиоползны, ни разливы глиняных тайных ночных рек, ни камнепады гор

Слово в саван не обернешь

Михаил Синельников

ПОСЛАНЕЦ ЗВЕЗД

Весть о преждевременном уходе таджикского поэта Лоика Шерали больно кольнула сердце Судьба новейшей таджикской поэзии оказалась трагичной, как и судьба Страны Таджикив, прошедшей через ужас гражданской войны И так, два лучших мастера далеко Бозор Собир — за Океаном, Лоик Шерали — за темными водами Леты

Я много лет знаком с Лоиком Слышал хвалебные отзывы о нем еще до первой моей поездки в Таджикистан в 1972 году Со временем убедился в справедливости самых восторженных отзывов Мы познакомились на улице перед стареньким зданием Союза писателей Я представился как московский стихотворец, много слышавший о Лоике Он улыбнулся, но чувствовалось некоторое недоверие к московскому гостю, человеку Империи Тогдашний Лоик был в сущности довольно молодым человеком, стройным, красивым Притом красивым резкой, ярко выраженной мужской красотой Он был несомненно горд и, может быть, надменен Модно одет, в ярком галстуке Впрочем, не только многоцветный галстук, все было в нем ярко В присутствии поэта мне чудилось словно бы веяние каких-то неведомых ослепительных цветов

Одному (видимо, не очень одаренному) таджикскому поэту Лоик важно сказал в моем присутствии «Ты — великий поэт нашего народа и тебя надо перевести на великий язык!» Горький яд этих слов я, конечно, сразу распознал Предполагаю, что Лоик не

соишком верил в «переводимость» поэзии и презирал стихи, которые «улучшались» в переводах. Может быть, не зря выпад был сделан в моем присутствии. Но дело в том, что и я сам не слишком прельщался идеей перевода, как адекватного перевоплощения. Правда, считал и считаю, что при попытке переложения иноязычных стихов иной раз может произойти чудо, и все-таки возникает явление поэзии, родственное давшему импульс. Если поэзия — некий вопрос, обращенный к Господу, то вдохновенный перевод — не повторение вопроса, а попытка ответа. Не зря Мандельштам называл переводчика «могучим истолкователем автора». Понятно, что за высказыванием поэта стояло затаенное неприятие имперской политики. Но не верю, что здесь было отторжение чужой культуры. И, хотя родная поэзия была Лоику дороже всего на свете (это так понятно), он, разумеется, знал и любил и мировую и русскую литературу. И, в частности, российскую поэзию. Знал Пушкина, Лермонтова, лучших поэтов XX века. И, как известно, именно Лоик (совместно с Бозором) блистательно перевел «Персидские мотивы» Есенина. Разумеется, выбор этого своеобразного поэтического цикла для перевода на язык персов не был случайным. Лоик и в общении и в разговоре, самом оживленном, был мудро несловоохотлив, пожалуй, что скрытен. Но оценки, суждения его были взвешенными, четкими, меткими. Мне запомнилась одна совместная с группой таджикских поэтов поездка в Кафиргинан на родину Бозора. В дороге мы оказались рядом с Лоиком, много говорили о поэзии, о таджикской истории, об исламе и зороастризме. В кишлаках праздновался навруз, начиналось великолепное цветение деревьев и девичьих платьев, веял ветер с гор, свежий и древний. Это было великолепно, как молодость. По пути мы побывали на большой свадьбе. Звенящие бубны и страстные песни той поездки иногда эхом отзываются в моей душе, не давая ей слишком состариться. Помню трапезу во дворе уединенного здания (не сразу я понял, что мы находимся в мечети). Пить вино здесь было невозможно и мы удали-

лись в другое строение, где Лоик мгновенно осушил целую пиалу того прозрачного сорокоградусного напитка, с которым были незнакомы виночерпии Хайяма и Хакани Почему-то поэт был особенно печален в те дни, и для пьянства, очевидно, были основания В общем-то я не стремился в чем-то состязаться с Лоиком, но не мог посрамить честь гостя Мои усилия быть вровень с национальным поэтом вызвали восторг и уважение сотрапезников Конечно, мы были на святой земле Аллаховой, обитателям которой предписана трезвость Но это была ведь и земля виноградных лоз, сладчайшая земля Рудаки

О жизненных драмах Лоика я мало, что знаю Убежден, что они были, ведь без боли нет поэта Но литературный успех долго, должно быть, до конца, ему сопутствовал Мирзо Турсун-заде, мудрый и искренне озабоченный судьбой родного слова, любил открывать и лелеять молодые дарования Лоик был безусловно его любимцем, о котором могущественный устод сказал «Он мне кажется астронавтом, посланным на нашу Землю звездами!» Услышав такую характеристику я не мог не вспомнить Франсуа Вийона, отрицавшего, что он — сын ангела Русский поэт тонко заметил, что подобные отрицания означают положительную уверенность

Мне нравится рассказ Низами Самарканди о двух персидских мудрецах, расставшихся на десятилетия Когда они вновь встретились, один сказал другому «Давно умер султан Махмуд, а стихи Унсури еще стоят» Персидская поэзия вызывает у меня жар и трепет, она невероятна, прекрасна и грандиозна Разумеется, она — не единственная, но — одна из самых великих мировых поэзий Притом сильнее всех остальных на меня действующая (если, конечно, не говорить о родной, русской) Я думаю, что в беге лет недоверие Лоика ко мне прошло, рассеялось Не убежден, что мы стали друзьями, он был слишком одинок и горделив для этого Но мне кажется, что Лоик понял, не мог не увидеть, с каким пиететом я отношусь к нему Почтение же это основывалось на знании, что

имею дело с дивным и выдающимся поэтом. Притом мастером той поэзии, на языке которой главные слова уже сказаны много веков назад. Для того, чтобы завоевать признание в такой долговечной и рафинированной культуре нужен властный характер, необходимо дарование исключительной силы.

Своими переводами из Лоика я не чрезмерно очарован. Старался сделать свое дело честно, но какие-то другие поэты (а я переводил Хакани, Хафиза, Саади, Камола Худжанди и других классиков, а также современников) почему-то удались больше. Так бывает. Иногда иноязычная поэзия мстит непереводимостью некоторых стихов за «переводимость» других. Но я рад, что по крайней мере сам понял роковую прелесть и значительность таких стихов Лоика, как «Оли сомон». Мне кажется, что в своем первоизданном виде, то есть на родном языке, они никогда не умрут.

Лоух Шерали

ОЛИ СОМОН³⁴

*Ордой степняков окольцованный трон,
Мирок цветников, что песками пленен,
Средь дыма слепящего яркое пламя,
Средь хилых щенков исполин-пахлавон³¹:
Оли Сомон!*

*В мощне расточителей — золота звон,
Поэт, что толпой торгашей окружен,
Звезда, ненароком упавшая с неба,
Во мраке, где длится невежества сон,
Оли Сомон!*

*Как будто бы
Лишь на мгновенье одно
Историей зеркало было дано
Таджику, чтоб в нем он себя разглядел,
Свой мир отыскал в нем и принял в удел.
Ликуя, сокровище выронил он,
Себя не увидел и счастья лишен .*

*Как будто
Таджику чудесный родник
История в скалах открыла на миг,
Чтоб мог оросить он просторы полей,
Приволье страны опаленной своей.
А он пировал и не видел врага,
Забравшего воду в свои берега ..*

*Как будто таджик в беспредельных степях
Истории, где злоключений не счесть,
Коня отыскал, оседлал второпях,*

Желая добыть себе имя и честь,
А бешеный конь своенравен и дик,
На воле воспитан, к седлу не привык...
Внезапно наездник упал...
Напролом,
Без всадника, с ветхим висящим седлом,
В степях многошумных кровавых эпох
Скакун одинокий так долго бежал
И ржал и стонал,
Покуда в загоне врагов не издох...
Оли Сомон!
Держава впервые обретших закон
И тех, кем впервые свой дом обретен,
Дитя одного отпывавшего дня
Истории нашей,
Костра головня.
Из памяти пусть этот день не уйдет,
О, ты,
Недозрелый и сгнивший плод,
Загубленный плод!
Оли Сомон!
Оли Сомон!

Перевод Михаила Синельникова

ПОСЛЕДНИЙ ВЗДОХ ХАЙЯМА

Это дело благое — в трудах Буали³⁶
Исцеленья искать, как бы ни было плохо.
Но и мудрый Хайям, дивный светоч Земли,
«Исцеленье»³⁷ читал до последнего вздоха.

Нет, не думал он силой магических книг
Жизнь продлить на сто лет, уберечь от истленья.
Он ведь только пытался в последний свой миг,
Словно дверь в этот мир, отворить «Исцеленье».

Он хотел, если нынче уйти суждено,
Приподняться и, с жизнью простясь драгоценной,

Глянуть смерти в глаза острым взором Сино,
В этот горестный час быть вдвоем с Авиценной.

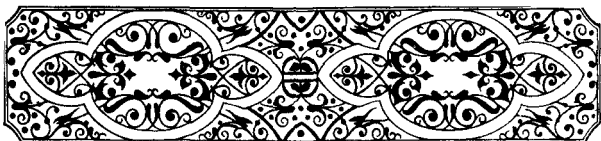
Все лекарства бессильны, он тьмою объят,
«Исцеленье» открыто, но сомкнуты веки,
и остался изведавший истину взгляд
меж страницами книги врачебной — навеки.

Так и я приоткрыл «Исцеления» свод.
Боль кольнула в груди, и любая утрата,

Незажившая рана, так ноет и жжет,
Словно все мироздание в том виновато.

Если я исцеленья найти не смогу
От недугов эпохи, невзгод поколенья,
От болезней извечных в подлунном кругу,-
Пусть умру, как Хайям, над строкой «Исцеленья»!

Перевод Михаила Синельникова

Хуриеди Даврондухт (Москва)

ЛОИК НАУЧИЛ МЕНЯ ЛЮБИТЬ

В конце 70-х я, филолог-русист, была больше осведомлена в русской и европейской поэзии, чем в таджикской, и довольно посредственно — на бытовом уровне — владела языком моих предков. Мой близкий друг и коллега, что называется взхлеб, читал мне стихи таджикского поэта, о котором раньше я ничегошеньки, к моему стыду, не слышала. Мой друг был тонкий знаток поэзии и потрясающий чтец, и меня, конечно же, завораживал его голос. Но еще больше отзывалась душа на удивительную гармонию созвучий, предельную искренность и неповторимость поэтического голоса, на великую любовь и на великую скорбь, которую я ощущала в этих стихах.

Волшебным образом глубоко личное, даже интимное обретало в них вселенский смысл, а события тысячелетней давности, не теряя исторической перспективы, приближались вплотную, словно происходили здесь, сегодня, с нами.

И еще одно поражало в этих стихах — редкая по мастерству и серьезности поэтических задач игра слов «Таджикистан! Мазхари ман, сарзамини камзамин» — попробуйте перевести это на другой язык столь же экономными средствами, но сохранив при этом, с одной стороны, поэтическую «легкость» стиха, звонкость мелодии и неповторимую повторяемость элементов, а с другой — трепетное чувство сыновней любви к отчужденному краю и ощущение трагической истории таджикского народа, боль отдельного человека и вселенскую скорбь.

Постепенно раскрывались для меня многомерность и многозначность каждой поэтической строчки, созданной слово-волшебником И неожиданно я поняла все, что произошло — чудо — я влюбилась

Волшебника звали Лоик Шерали

Много позже, когда состоялось наше непосредственное знакомство, Лоик предложил мне сделать подстрочный перевод его цикла «Сто газелей» И я согласилась — с радостью, но не без робости

И эта работа была упоительной! Это была серьезная школа для переводчика По мере работы Лоик в моем сознании вырастал в исполина и Великого Мастера, который владеет словом так, как никто другой

Он подобен огранщику алмазов, который умеет так обработать породу, что тысячью лучей сверкнет вдруг всеми своими гранями бриллиант чистой воды Так и Лоик он поворачивает к нам новыми смыслами каждое слово У него в небольшом тексте, даже в соседних строках одно слово может быть употреблено многократно, но каждый раз — в другом значении! Его талант — боговдохновенный Он — как тот пророк, которому Господь повелел «Восстань, и виждь, и внемли»

В наш технизированный век, эпоху острого эмоционального дефицита, Лоик будит в нас стремительно угасающие первобытные человеческие чувства

Его поэтический глагол обжигает внезапной, мгновенной, пронзительной болью, и она потом долго не забывается, заставляя трепетать сердце от любви, а нас — обливаться слезами сострадания к человеку, человеку вообще — столь неразумному — и столь хрупкому

Лоик меня многому научил — и прежде всего научил любить Ведь все стихи Лоика — о любви Правильнее написать так о Великой Любви К женщине, к Родине, к пахарю, к матери и отцу, к современникам и предкам, к солнцу и небу, к ветру и дождю, к камням гор и к праху под ногами Словом, стихи Лоика — о трепетной любви ко всему живому и сущему

Лоик любил Жизнь!

И в то же время я не знаю ни одного другого поэта, который так часто говорил бы о смерти

Полистайте его последнюю книгу Каждая ее строка написана в буквальном смысле кровью его разрывающегося сердца

Поэт был готов отдать жизнь, принять в себя все автоматные очереди, только бы защитить Жизнь

И он, подобно его отчизне умирал каждый день — с каждым убитым соотечественником «Пуля, пробившая твою грудь, попала мне в самое сердце Родины» («тире, ки зад бар синаат, бар магзи джони ман расид» — «Фарьеди бефарьедрас», с 41)

За последние годы сотни тысяч таджиков покинули край отцов, но Лоик остался Он — как дерево, которое пустило глубоко в родную почву свои корни, и пересадка для него немыслима Он летописец того урагана, который пронесся над отчей землей Он замечает, как в пору социальных бурь каждая былинка, каждая травинка становится отражением, зеркалом истории И большие деревья, и маленькие, тонкие расточки трепещут под напором урагана, но самое страшное — это то, что они одиноки в своем противостоянии вихрю, они — каждый сам за себя, и поэтому устоять им невозможно И Лоика тоже унес этот вихрь Но с нами осталась его поэзия, чтобы мы еще долго, очень долго слышали биение его беспокойного нежного сердца Чтобы мы хоть когда-нибудь поняли плохо, если «я и ты не составляем мы»

Умер век Вместе с ним до срока ушел Великий Поэт, трагически ощущавший свое время и не выдержавший бремя этой трагедии в силу великой любви, которая точила его столь ранимое сердце О Лоике невозможно сказать «умер» Поэт Лоик — это космическая субстанция Он явился к нам из высших сфер и теперь вернулся в высшие сферы как та великая гармония, которая никогда не оставляет мир, ибо через гармонию осуществляется Божественный промысел

Не оплакивайте Лоика Читайте его стихи — читайте возлюбленной, другу, матери, детям для всех он най-

дет самые главные слова Любите и помните его, но не горюйте Он снова — и уже навсегда — среди нас И когда ваше сердце тронет чья-нибудь прекрасная поэтическая строка, помните это воплощение того самого Духа, олицетворением которого был и Лоик

Я уверена, что Лоик относится к числу абсолютных величин По мере нашего удаления от него во времени и в пространстве он не скроется за горизонтом, а будет возвышаться над ним вопреки всем естественнонаучным законам И сколько бы мы не удалялись от него, мы долго будем идти к нему вперед и выше

Поэт бессмертен Он обречен думать, страдать и петь Поэтому, когда уходит поэт, не говорите Он ушел Скажите Он пришел Всю свою жизнь, все свои помыслы и усилия поэт направил на то, чтобы воспеть прекрасное в жизни и показать ее трагедию Но его уход не трагедия, потому что самое главное для человека — осуществиться, самореализоваться

А кто же за последние триста лет состоялся в таджикской поэзии больше, чем Лоик?

Хочу предложить вниманию читателей филологический перевод стихотворения «Агония сада»

*Не знали мы, увы,
Не ведали, увы,
С какой стороны, с какой целью
На наш сад ураган обрушился*

*Внезапно мы увидели весь сад
Во время разрушительной работы урагана
Каждый росток,
Каждый листик прощались с жизнью,
По канавам сада текла кровь
Деревья, вырванные с корнем,
Надеялись опереться лишь на себя
И надеялись еще на меня и на тебя*

*Но мы все еще не догадались, что сад погибает,
Что кровью сочится каждый саженец, ветка, листочек*

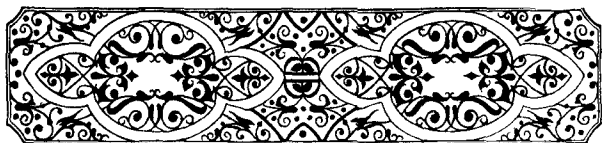
Как алчный волк, ты с одной стороны, *о. п. п. о.*
Как жадный медведь, я с другой стороны
С топорами,
С тесками и пилами в руках
Деревья сбитые с ног, мы со стуком
Рубили,
И пилили,
И резали,
И растащили по своим домам
И словно бы уберегли себя

И безлюдными ночами
С блюдами, ведрами, тазами,
Полными золы,
Приходили мы к саду

Прошло время И на месте, где был сад,
Выросла куча золы
И ее одним дуновеньем поднимет с места ураган
И развеет во все стороны

Ты не понял,
Я не понял,
Не поняли мы,
Не поняли и не старались понять,
Почему на наш Сад ураган обрушил свою месть
И почему свои злодеяния творит он именно здесь?

И теперь —
Пепел на наши головы! —
Над кучей золы и пепла
Мы с тобой мечтаем
Господи, где же наши достоинство и честь?
Господи, где же наша совесть?

Хушаниг Фурузонфар

ЛОИК, КАКИМ МЫ ЕГО ЗНАЛИ

О Лоике написано много. Еще больше будет написано теперь, когда его уже нет с нами. Слово Поэта было освящено Провидением. Его духовный мир необъятен. Память о нем бесконечна.

Мое, и не только мое, поколение выросло на чарующей поэзии Лоика. Казалось, он влил молодое животворное вино в старые меха таджикской классической поэзии, каждое новое его стихотворение мы ждали словно откровение. Мы грезили ими, влюбленные через них признавались в своих откровенных чувствах.

Обаяние его было неотразимым, слава притягательной. К нему тянулись, особенно молодежь, и даже сильные мира сего добивались благосклонности всеобщего кумира, каким на протяжении почти четырех десятилетий был Лоик. Но Поэт всегда оставался самим собой — Независимым, Честным и Великодушным.

В этом я убеждался не раз благодаря, увы, коротким встречам и беседам с великим сыном моей земли.

Однажды в Душанбе я попал на застолье государственного масштаба, на которое была приглашена и литературная элита. В разгар пиршества Чиновник высокого ранга стал расхаживать меж столов и царским жестом чокаться с стоящими на вытяжку гостями. Когда Чиновник подошел к Лоику и протянул руку с бокалом, Поэт отвел ее и неожиданно сказал

— Сегодня я решил не пить

Чиновник высокого ранга молча повернулся спиной

Поступок Лоика в тот день многие расценили не просто как дерзкую, но и рискованную выходку. Возможно, что отказ Лоика тогда был чистым совпадением, но на другой день его видели хмельным в кругу молодых литераторов

Один из известных писателей, бывших вместе с Лоиком на торжестве, с искренним сожалением говорил по поводу случившегося

— Раз так, что ему стоило вчера пригубить из уважения к Чиновнику высокого ранга

Какой ответ я мог дать? Поэт есть Поэт. Он может пренебречь милостью царя, и наоборот, разделить трапезу с нищим

Запомнился и такой случай, свидетелем которого я был. В декабре 1999 года общественность Таджикистана отметила юбилей академика Бабадисана Гафурова. В президиуме торжественного собрания заседали Чиновник высокого ранга, другие важные персоны. На трибуну поднялся Чиновник от литературы и произнес речь, полную льстивых слов в адрес Чиновника высокого ранга. С присущим ему артистизмом он умиленно говорил о том, какой у Чиновника высокого ранга прекрасный облик, какие у него красивые глаза, брови и т. д. Все почувствовали себя неловко, в том числе и Чиновник высокого ранга. Все больше распалялся оратор и договорился до того, что было бы счастье, если бы все женщины Таджикистана рожали мужей, подобных Чиновнику высокого ранга.

«Тьфу», — послышалось в заднем ряду, а вслед за этим и слово похлеще. Оглянувшись, я увидел Лоика. Поднявшись с места и доставая на ходу пачку сигарет из кармана, он пробирался к выходу.

Не могу не упомянуть и о другом факте, который лишний раз подтверждает благородство и широту души Лоика. В марте 1999 года хоронили одного из лидеров Народного фронта С. Кендисаева, в свое время избравшегося спикером парламента. Это был на редкость смелый и отчаянный, но в той же степени

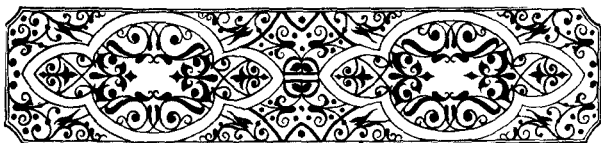
неуступчивый и упрямый человек. Некоторые лица осуждают его организацию вооруженного похода на захваченный оппозиционерами Душанбе в октябре 1992 года. На этой почве у него произошел разлад и с Лоиком, с которым до того они дружили много лет. Но когда мятежный спикер был зверски убит у подъезда своего дома, Лоик на другой день произнес страстную речь на многотысячном митинге. Его слова были пронизаны болью, он говорил о том, что политика не всегда делается чистыми руками, часто у тех, кто ввязался в нее, личные амбиции и жажда власти берут верх над достойными помыслами.

Последний раз я видел Лоика в небольшом гиссарском селении, куда он был приглашен на день рождения одного из друзей. Он был весел, с воодушевлением цитировал классиков, поражая всех необъятной эрудицией. Прочитал он и свои новые стихи. Мне запомнились эти, начинающиеся словами:

*«Джангро нозам.
Хари Исо ба Исо шуд савор», —*

*«Дивлюсь войне.
Осел Исы Ису же оседлал».*

Через неделю Поэт ушел в вечность.

Станислав Золотцев

СОЛНЕЧНЫЙ ЧЕЛОВЕК

В течение почти двадцати лет, с середины 70-х по разгар Смуты, охватившей в той или иной мере все пространство некогда единой союзной державы, я ежегодно приезжал в Таджикистан, иногда и по несколько раз в год, и надолго Таджикская земля навсегда осталась для меня землей друзей. И о каждом из них можно говорить, употребляя слово «самый». Один — самый добрый, другой — самый чуткий, третий — наиболее отличающийся восточной утонченной учтивостью. Вспоминая Лоика Шерали, утверждаю это — самый солнечный из всех встреченных мною людей на земле Таджикистана. Причем тут я как бы «выношу за скобки» черты его сугубо творческой природы, его поэтический мир (хотя, разумеется, и они были неотъемлемыми гранями его солнечности). Просто помнится мне первая встреча я тогда еще ни строчки Лоика еще не прочел ни на русском, ни тем более на таджикском, лишь слышал от уже знакомых мне душанбинцев да московских знатоков восточного стиха о его сверхнеобыкновенном поэтическом даре. Просто помню удивительно красивый (ему тогда ведь было всего лет 35, не больше) человек появляется в сообществе поэтов разного возраста и разных национальностей, собравшихся на улице перед зданием республиканского Союза писателей (еще старого, нынешний дворец еще только строился тогда) — и лица у всех сразу посветлели от его улыбки!

Настолько солнечной была она, эта улыбка Лоика. А уж смех его! — тут просто слов нет, кроме опять-таки все того же определения Горжусь тем, что впервые увидел и услышал, как смеется лучший поэт Таджикистана, именно тогда, когда в той первой встрече, разговорившись с ним, прочитал вслух только что сочиненное, сымпровизированное четверостишие, шутовское и озорное. Помнится, мам слово «Душанбе» рифмовалось с «КГБ». Лоик расхохотался: «Молодец, на Душанбе рифм немного, а уж такая!» Казалось, осколки и брызги солнца летели, сверкая, в звуках его смеха. И весь он — уже тогда устод! — мастер! — был словно пропитан горячим и жизнотворным памирским солнцем, и весь он излучал его животворящий свет.

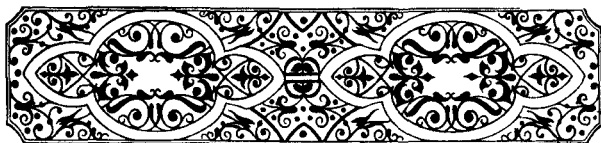
За два с лишним десятилетия, прошедшие после той встречи, я множество раз общался с Лоиком — и в Москве, и в Душанбе, и в его редакторском кабинете, и в его доме, и за достарханом где-либо на берегу горной речки, в поездах по республике. Конечно, видел его и серьезным, даже задумчивым — но никогда не видел хмурым. Несколько раз по заданиям и предложениям разных московских редакций вел с ним беседы-интервью, — но стремительно входящий в ряд классиков поэт давал такие ответы на мои вопросы, что лишь одна из этих бесед стала достоянием печати, остальные «не прошли». Но Лоик не хмурился, узнавая об этом, напротив, с улыбкой хлопал меня до плеча: «Не огорчайся, наше время еще придет!» И улыбался по-прежнему солнечно и жизнерадостно, и тащил меня с друзьями куда-либо «отметить» встречу.

Он был таким: встретишься, свидишься с ним на минуту-другую, перебросишься всего парой каких-нибудь незначительных слов — а на душе светлее становится. Наше время придет!

Но пришло иное время, исполненное вражды, злобы и братоубийства. В 90-е годы несколько раз мне доводилось видеть Лоика грустным, печальным. Но никогда даже тень ненависти или озлобления не ис-

кажала его прекрасные черты, когда он говорил о горечи и боли своих. А они сжигали его изнутри, эти боли, эти переживания за судьбу Таджикистана и других бывших советских земель и народов. Эти горести и сожгли сердце Лоика. Не удивляюсь тому, что он не стал, в отличие от ряда своих коллег и друзей, сторонником ни одной из новых «партий», ни одного из «лагерей», на которые разделилось общество в 90-е годы. Когда начинается братоубийственная вражда, великий поэт остается одиноким.

И все же безмерной радостью светилось лицо Лоика, когда я в последний раз видел его — в Москве, где его чествовали в Международном писательском сообществе. Он вновь был окружен друзьями и товарищами своих лучших лет, читателями и почитателями, русскими и таджиками. На то чествование пришли и «правые», и «левые» москвичи, пришли люди из таджикского посольства — и те, кто вынужден был эмигрировать от новой таджикской власти. И Лойк был счастлив тем, что объединил их всех. Нас всех. Верится он и после физической смерти своей продолжает нас всех объединять. Наше время придет!

Саломадин Мирзорахматов

«КАК ТРУДНО ДАЮТСЯ НАРОДУ ГЕНИИ И КАК ЛЕГКО ОН ИХ ТЕРЯЕТ!»³⁸

Лоик, как великий поэт был выше личных обид. Его поэтический гений раздражал бездарей-завистников, которые то и дело упрекали поэта в разных грехах, чтобы принизить значимость его творчества и самим выглядеть великими.

Однако, он был равнодушен как к чрезмерным восхвалениям, так и несправедливой критике в свой адрес, ибо лучше других осознавал свое высокое предназначение — Поэта и Гражданина.

Трагедию 1992 года он пережил как свою собственную.

Как общенациональный поэт, он не был и не мог быть на чьей-либо стороне. Он был на стороне народа, обманом втянутого в братоубийственную войну. Он в одинаковой степени любил собравшихся на обеих площадях, как часть единого народа, и в одинаковой степени осуждал организаторов этих сборов, готовых в борьбе за власть потопить в крови Таджикистан. Он не переставал любить и тех, и других даже тогда, когда на одной из площадей, куда он пришел призвать к разуму, разъяренная толпа пыталась перевернуть его машину, одарила непечатаемыми словами и силой выпроводила, когда в какой-то пещерной газетенке некий ничтожный писака по заказу своих хозяев опубликовал о нем стихотворный пасквиль, где смешал его с грязью только за то, что он не был на их стороне. Несмотря на все униже-

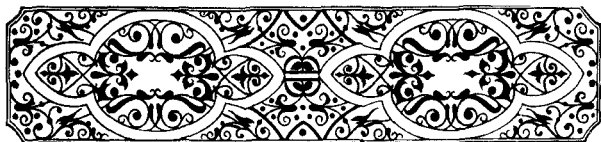
ния, он не переставал твердить «Наше спасение — в единстве» даже тогда, когда ни та, ни другая сторона слышать не хотела о примирении. И то, что это Примирение стало возможным, его величайшая заслуга тоже.

Дух его поэзии присутствовал на всех встречах переговоров, и заставлял их участников руководствоваться разумом. Лоик бессмертен, потому что подобно Фирдоуси построил величественный замок поэзии, разрушить который бессильна природная стихия. И через столетия этот Замок станет местом паломничества, духовной опорой наших потомков.

Лоик бессмертен, потому что он был и останется великим народным целителем. Он исцелял и будет исцелять наши души от всех позорных болезней, как регионализм, религиозный фанатизм, ортодоксальный коммунизм, оголтелый антикоммунизм.

Он всю жизнь как бы ногтями вырывал корень всех этих болезней — наше невежество. «Хватит кричать, мы — древний народ, у нас богатая культура! Надо быть достойными носителями этой культуры!» — повторял он без конца. Его поэзия — самое эффективное лекарство от этих болезней. Нам нужно учиться до того уровня, чтобы понять суть его творений. Тогда мы станем лучше, познаем себя, поднимемся на общенациональный уровень мышления, научимся не слепо, а по настоящему гордиться своей культурой.

Лоик для нас, наряду с Садриддином Айни, Бободжоном Гафуровым останется духовным Учителем. И потому мы обязаны учиться у него любить Родину так, как любил Он, не отделяя ее от остального мира.

Далер Назар

НЕВОЗМОЖНО ХОРОНИТЬ БЕССМЕРТНОГО!

Встретившись с известием о смерти Устода Лоика Шерали я вдруг задумался, ведь невозможно хоронить бессмертного

Он просто решает уйти, поняв свою ненужность во времени, в котором стал привычным Уходя, он остается навечно с теми, у кого еще есть о чем с ним поговорить Бессмертные оставляют безмолвие, которое озаряет видящего, если он не предался чувству жалости к самому себе, поверив в конец

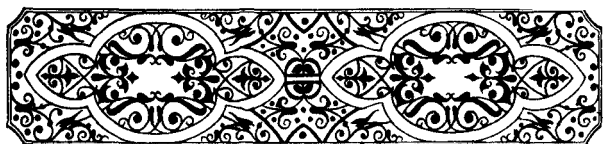
Уметь летать не только привилегия, но и боль Способный летать, горит болью, от невозможности передать свое умение другим Но это полет — дар И счастье увидеть летящего, достался нам

Куда же теперь улетаёт душа? Только в сердце любящих

Поселяясь там, продолжает жить, наполняя жизнь Любовью, которая и есть Крылья И те, кто способны услышать начинают парить Этот полет даёт все, что не может себе вообразить ВРЕМЯ И так рождаются пророчества

Но еще больше мысль — это Молчание Оно поднимает глаза скорбящих к НЕБУ, и его бесконечная синева прозвучит все теми же словами

ДОБРО ОСТАЕТСЯ ВЕЧНЫМ!

ТАБСИРА ПРИМЕЧАНИЯ

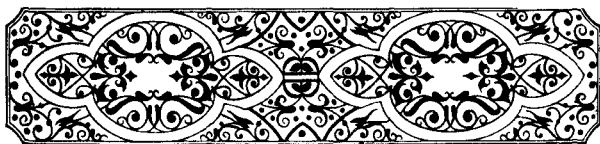
- ¹ Ишора ба оромгоҳи шоир дар Лучоб.
- ² Ишора ба шеърӣ машҳури Ҳазрати Иқбол «Аз хоби гарон хез!», ба вижа байти зерин.
Аз Ҳинду Самарқанду Ироқу Ҳамадон хез,
Аз хоби гарон, хоби гарон, хоби гарон хез!
- ³ Ин шеърро аз шоири номвари эронӣ, дӯсти арчмандам Мӯсаии Гарморудӣ шунида ва еддошт кардаам.
- ⁴ Ишора ба қиссаи Ҳобилу Қобил.
- ⁵ Аз муаллифи пешгуфтор (Лоиқ).
- ⁶ Дар тарҷумаи русии китоб ба ҷои ин рубоӣ, рубоии Мавлоно Абдурраҳмони Ҷомӣ оварда шудааст.
- ⁷ Қуръони маҷид. Тарҷумаи устод Муҳаммади Илоҳии Қумшай. Интишороти «Нос». Техрон.
- ⁸ Салмони Форсӣ яке аз машоҳири саҳобаи пайғамбар (с) ва аз шахсиятҳои бузурги ислом аст. Вай форс ва аз деҳқонзодагони ноҳияи «Чай»-и Исфажон буд. Номи аслии вай Моҳу е Рӯзбеҳ будааст. Дар кӯдакӣ ба дини исавӣ гаравид ва чун аз кашӣш шунида буд, ки зуҳури пайғамбари тозае наздик аст, хонаи падарро тарк гуфт... Расули ақрам ӯро аз хоҷааш бихарид. Тибқи ривояти машҳур расул (с) Салмонро аз аҳли байт хондааст (Мухтасар аз (Луғатномаи Деҳхудо).
- ⁹ Б.Ғафуров. Тоҷикон. Ҷилди I, нашри тоҷикӣ.
- ¹⁰ Ҷовиди Ҳиравӣ. Эрон дар аҳди Сомониён, нашри «Навид», Машҳад.
- ¹¹ Ҷовиди Ҳиравӣ. Ҳамон китоб.
- ¹² Мустаҳлик – нест шудан, нобуд шудан.

- ¹³ Човиди Ҳиравӣ Ҳамон китоб
- ¹⁴ Доктор Саид Муҳаммад Акрам Маҷаллаи «Ошно», шумораи 23, соли чаҳорум
- ¹⁵ Муқин — яқин ҳосил кардан
- ¹⁶ Муҳаммад Тақии Баҳор Сабқшиносӣ Пешгуфтор
- ¹⁷ Саид Нафисӣ Сарзамини поки ниёконам Аз китоби «Тоҷикон дар масири тарих» Гирдоварӣ ва таҳқиқи Мирзо Шукурзода, Интишороти Байналмилалӣ «Алҳудо», Техрон
- ¹⁸ Байти Анварӣ аст
- ¹⁹ Бори нахуст устод Саид Нафисӣ дар мақолаи «Сарзамини поки ниёконам» устод Айниро «Аллома Садриддин Айнӣ» хондааст
- ²⁰ Байти чопнашудаи камина аст
- ²¹ Манам ки Юсуфи аҳдам ба қаҳтсоли суҳан
Ки мизбони гуруснадилон забони ман аст
Аз «Луғатномаи Деҳхудо» Чопи ҷадид Муассисаи интишорот ва чопи Донишгоҳи Техрон
- ²² Байти абулмаъонӣ Абдулқодирӣ Бедил
- ²³ Аз китоби Начиб Моили Ҳиравӣ «Бигзор то аз ин шаби душвор бигзарем» Маркази мутолиоти эронӣ Техрон
- ²⁴ Байти чопнашудаи ин ҳақир
*Мо на онем, ки сад чашми чаҳонбин дорем,
Мо ҳамонем, ки ду чашми даҳонбин дорем*
- ²⁵ Манзури Начиб Моил Ҳиравӣ аз Ориено Афғонистони имрӯз аст
- ²⁶ Начиб Моили Ҳиравӣ Бигзор то аз ин шаби душвор бигзарем
- ²⁷ Охирин маҷмӯаи ашъори устод Лоиқ, ки ният доштанд, онро омода кунанд, вале марғ ба ин кор имкон надод
- ²⁸ Аз Маликушшуаро Баҳор
- ²⁹ Ин нуктаро ҷуз Лоиқ касе намедонад, зеро танҳо ӯ хондааст «Зиндадаргӯр»-ро
- ³⁰ Таъбири Лоиқ
- ³¹ Таъбири Лоиқ
- ³² Таъбири Лоиқ
- ³³ Рустои Мазори Шариф, зодгоҳи шоир дар Панҷекат
- ³⁴ Оли Сомон — ҳосударство Саманидов (875—999)
- ³⁵ Пахлавон — силач, борец

³⁶ Буали — краткая просторечивая форма имени великого врачевателя Абу Али Ибн Сино (Авиценна)

³⁷ «Исцеление» — («Шифо») — название трактата Авиценны

³⁸ Олжас Сулейменов о Чокане Валиханове

МУНДАРИЧА СОДЕРЖАНИЕ

Пешгуфтор (Сафар Абдулло)	9
Акбари Турсони Набинур «Ҳамин як қалби ман омочгоҳи тиратон бошад!»	12
Лоиқ Умри булбул	31
академик Муҳаммадҷони Шакурии Бухорӣ Роҳи сафед ба сӯи абадият!	33
Гулрухсор Эӣ баҳори бе Лоиқ!	35
Фарзона Падрудӣ офтоб	36
Салом, эӣ ҷовидона	46
профессор Абдунабӣ Сатторзода Сӯғворӣ дар рӯзи чили шоири бузурги тоҷик устод Лоиқ	48
Лоиқ Гуфтанду ман ҳам гуфтаам, эӣ дӯстон, едам кунед	52
Абдулмаҷид Достиев Гӯянд агар, гузашт Лоиқ	53
Салими Хатлонӣ Ёде аз устод Лоиқ Шералӣ	70
Тоҳири Абдучаббор Лоиқ бо мост	72
Лоиқ Оли Сомон	75
Давлати Худоназар Марсияи Хуршед	77
Лоиқ Марсияи хуршед	82
Абдулҳамид Самад Ҷаҳоне монда аз худ, рафт Лоиқ	85
Зангӯлаи Шеър Зангӯлаи шеър бар сари даст	90
Доктор Маҳдии Саной (Эрон) Сарояндаи ваҳдат ва яғонагӣ	91
Лоиқ Баъди ту	94
Валӣ Самад Оинаи дарди миллат	95
Лоиқ Гӯри Дониш дар кучост	101
Фотеҳ Абдулло Меҳанпарасте аз табори Фирдавсӣ	103
Лоиқ Аз «илҳом аз «шоҳнома»	106

Гурури Рустам Гиряи Кова ба ҳабдах писараш	107
доктор Фаридуни Чунайдӣ Таслият Ба номи худованди ҷону хирад	109
Лоиқ Нӯшбод	111
Таслият	113
Лоиқ Мулк сангистону мо бесангарем,	114
Муҳаммадзамони Солеҳ Сӯгворӣ дар марги худогунаҳо	116
Лоиқ Ман намемирам	118
Алиризо Қазва Шоире, ки ошиқи Эрон буд	120
Лоиқ Решаи ман, маншаи аҷдоди ман,	125
доктор Маъсумаи Турфа (Лондон) Ҷои устод Лоиқ холист	127
Лоиқ Имрӯз агар он табу он сӯзи дилам нест	131
Алии Дехбошӣ (Эрон) Хомӯшии шоири миллии Тоҷикистон	132
Лоиқ Баччагиам бекасу танҳо гузашт,	134
Камол Насрулло Алвидоъ, устоди азиз! Месӯзам	135
Лоиқи даврон кучост?	137
Гулназар Шастсолагӣ ва ҷовидонагӣ	141
Ба ҳам омад ҷавонӣ бо ҷавона	144
Салими Зарафшонфар Сиришксатрҳо дар ҷанозаи Лоиқ	146
профессор Абдуманнони Насриддин Офтоби маърифатро нақл нест	149
Лоиқ Мероси падар	152
Мирзо Шукурзода Гуруби ситораи сахарӣ	153
Исфандиери Назар Падарам, во падарам	156
Ато Мирхоҷа Аз паси ҷанозаи Устод Лоиқ	157
Пешгуфтори Устод Лоиқ ба китоби «Таърихи тоҷикон бо мӯҳри «комилан сиррӣ»	158
Лоиқ Хуросони бузург	165
Ширин Бунед Во дарего!	167
Лоиқ Вуруде ба боргоҳи китоби «Хуросон аст ин ҷо» (Пешгуфтор)	168
Лоиқ Қадри шоир	180
Неъматӣ Оташ Нубуғи шоирӣ мурдан надорад	182

доктор Ҳушанги Толеъ (Эрон) Андешаи фарҳангии шодравон Лоиқ Шералӣ	190
Асрори Сомонӣ Во дарего	193
Зебуннисо Равонае ба ҷовидон	195
Лоиқ Ҷонканин боғ	205
Ҷоришарифи Шералӣ Охири дидор	207
Лоиқ Ба ягона бародарам, ба ҷои падарам	213
Баҳриддин Ализода (Алавӣ) Маргро ман дидам	214
Искандари Хатлонӣ Сӯгномае барои усгод Лоиқ Шералӣ	216
Лоиқ Кушед ин замонро, ки мекушад таронаро	218
Сафар Абдулло Шаранги андӯҳ	219
Лоиқ Ин харобазамин диери ман аст	223
Сорбон Лоиқнома	224
Суруш Набуданатро мегирям, Устод!	241
Лоиқ Сино расид бар сарам, дардам даво нашуд дуктур Саид Камол Ҳоҷ Саидҷаводӣ Еддошт ба китоби Устод Лоиқ «Рӯҳи Рахш»	244
Мӯъмин Қаноат Дар сӯғи Лоиқ	247
профессор Махмуд Исломии Турбатӣ (Эрон) Корвони Шаҳид	248
Шаҳноз Барои як паембар	251
Ҷӯрабек Муродов Лоиқ фарди нотакрор	252
Лоиқ Панҷаҳои Борбад	253
Рафоҳат Дарди бетаскин	257
Ҳоҷӣ Мурод Дар хайрбоди Лоиқ	259
Лоиқ Хоки ватан	261
доктор Алиасғари Шеърдӯст (Эрон) Устод Лоиқ Шералӣ Шӯридаи найистони малакут	263
Акбар Абдулло Навҳае дар ҷанозаи Устод Лоиқ	273
Сафар Абдулло Вичдони бедори адабиет	274
Лоиқ Вопасин нафаси Хайем	309
Елена Чудинова (Москва) Могила поэта	310
Лоиқ Одиночество (Перевод Елены Чудиновой)	313
Стихи, написанные в больнице (Перевод Елены Чудиновой)	313
Дикие травы (Перевод Елены Чудиновой)	314
Завещание Фирдоуси (Перевод Елены Чудиновой)	315

Давлати Худоназар Элегия Солнцу	317
Тимур Зулфикаров Вечный поэт Лоик Шерали	321
Страна трех тысяч землятресений	322
Михаил Синельников Посланец звезд	323
Лоик Шерали Оли сомон (Перевод Михаила Синельникова)	327
Последний вздох Хайяма (Перевод Михаила Синельникова)	328
Хуршеди Даврондухт (Москва) Лоик научил меня любить	330
Хушаиг Фурузонфар Лоик, каким мы его знали	335
Станислав Золотцев Солнечный человек	338
Саломадин Мирзорохматов «Как трудно даются народу гении и как легко он их теряет!»	341
Далер Назар Невозможно хоронить бессмертного!	343
Табсира Примечания	345

